

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Рада молодих науковців
Студентське наукове товариство
Інститут педагогіки НАПН України
відділ математичної та інформатичної освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ

**Матеріали
XV Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих науковців
(Умань, 25 травня 2022 р.)**

Частина 1

Умань – 2022

УДК 378
У 52

Засновник: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
Рєєстраційне свідоцтво: КВ № 24770-14710Р від 31.03.2021 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 15 від 24 травня 2022 р.)*

Головний редактор:

Безлюдний О. І. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Заступник головного редактора:

Годованюк Т. Л. – доктор педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Відповідальний секретар:

Руденко В. М. – начальник редакційного відділу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Члени редакційної колегії:

Балдинюк О. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Браславська О. В. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Григоренко Т. В. – доктор педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Коваленко А. С. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Коломієць Н. А. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельник О. С. – кандидат технічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельникова О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Опацький І. Ю. – кандидат історичних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Осадченко Т. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Тягай І. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Чвєртко Л. А. – кандидат економічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

У 52 НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ : матеріали XV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 25 травня 2022 р.) : у 2-х ч. / за ред. О. І. Безлюдного. – Умань : Візаві, 2022. Ч. 1. – 238 с.

До збірника увійшли матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців «НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ», яка відбулася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини 25 травня 2022 року.

© Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, 2022

ЗМІСТ

Аманова Айну Особливості впровадження STEM-освіти на уроках математики	9
Артимович Наталія Виховання емоційної культури та засоби впливу на процес формування емоційної культури молодших школярів	11
Базима Василь Характеристики розвитку науково-методичної культури викладача професійної освіти	15
Байдюк Любов Комунікативний метод навчання іноземної мови у початковій школі	18
Барвінок Наталія Перспективи розвитку туристичної сфери України після війни	21
Баришнікова Анастасія Розвиток текстотворчих умінь учнів у процесі вивчення української мови	24
Бербец Тетяна, Телеуз Ярослав Впровадження ігрових технологій у процесі формування культури екологічної поведінки учнів 5–9 класів	27
Бербец Віталій, Чапlouцький Вадим Чинники та принципи формування екологічної грамотності учнів 5–9 класів на уроках технологій в закладах загальної середньої освіти	31
Білан Дмитро Вчення Нікколо Макіавеллі про державу	34
Білик Каріна Великий адронний колайдер – найбільший у світі прискорювач	36
Більська Анастасія Організація проєктного навчання в НУШ	38
Благополучна Анастасія Antimicrobial Films Based On Chitosane as a Safe Storage of Berries	41
Бовкун Ольга Формування економічної стійкості та безпеки сільськогосподарських підприємств	44

Богачов Олег Прагматичні концептуальні трансформації в детективному науково-фантастичному серіалі «The Lone Gunmen»	47
Бойко Тетяна Цукрові магнати та меценати: династія Яхненків-Симиренків	50
Бойчевська Ілона Міжкультурна комунікація та її взаємозв'язок із мовою, комунікацією і культурою	53
Бондар Вероніка Мужня чи кривава королева Марія Тюдор	56
Бондаренко Катерина Дидактичні ігри як засіб корекційного навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів з порушенням розумового розвитку	59
Бородань Микола Мовна репрезентація категорії «Точка зору» у французькому нарративному тексті	62
Бурковець Вікторія Вправи для розвитку лідерських якостей молодших школярів	65
Буряк Валентина Особливості етіології розладів аутистичного спектру у дітей дошкільного віку	69
Вадюк Віталія Використання ігор на уроках англійської мови у початковій школі	71
Василяш Володимир Жанрова специфіка роману Дена Брауна «Код да Вінчі»	73
Василинюк Вікторія Образ Міранди Грей як символ духовної краси в романі Дж. Фаулза «Колекціонер»	77
Васильєва Дарина Особливості дистанційного навчання математики під час війни в Україні	80
Веремієнко Вадим Дистанційне навчання з використанням засобів ІКТ	82
Возносименко Дарія Особливості формування ціннісно-сміислової компетентності майбутнього вчителя	85

Воскресенська Ірина Анархістський рух у період Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.)	87
Галай Марія Non-Verbal Communication (NVC)	90
Галіза Владислав Роль Античності у формуванні європейської культури	92
Гарбар Світлана Використання мультиплікаційних фільмів як засіб розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку	94
Гарник Анатолій Соціально-економічна сутність мотивації	97
Герасимчук Олексій Розвиток українсько-білоруських стосунків за доби Директорії	100
Глібчук Юлія Роман Ф. Герберта «Дюна» як поєднання різноманітних дискурсів: релігія, екологія, психологія	102
Гноєва Катерина Чому Київ вважають «Другим Єрусалимом»?	106
Гноєва Катерина Петровські перетворення у Росії	108
Гога Анастасія Квінтесентні особливості інтернет-версії газетного видання «Сьогодні»	110
Гонтар Надія Дидактичні можливості використання комп'ютерних технологій у навчанні молодших школярів іншомовної лексики	114
Гончарова Ольга Мемуари польської шляхти Київської губернії як джерело з історії повсякденного життя в другій половині XIX – початку XX ст.: короткий огляд	116
Горбаль Василь Поляки та українці на Станіславщині в роки Другої світової війни	119
Гребеніченко Дарія Інтерактивні онлайн-дошки як засіб розв'язування задач з фізики в умовах дистанційного навчання	122

Грень Анна Україна-ЄС-НАТО-російська федерація: війна інтересів?	125
Грень Анна Масонські організації в Україні в XIX ст.	128
Гром Іван Відкриття і застосування лазерів	131
Гулько Аліна Аналіз досвіду підготовки з безпеки життєдіяльності в іноземних закладах освіти	133
Данилко Дар'я Маскулінна природа трилогії «Джури» Володимира Рутківського	136
Данильченко Олена QR-коди і освітній процес	139
Дегтяренко Ольга Життєвий шлях Мартіна Лютера	142
Дегтяренко Ольга Ставлення до жінки у європейському середньовічному суспільстві	145
Демиденко Настасія Специфіка перекладу публіцистичного тексту українською мовою на матеріалі статті «Nevermind at 30: How the Nirvana album shook the world»: конотативний аспект лексичних трансформацій	148
Дзекан Дарина Трансформація українського суспільства в контексті євроінтеграційних змін	151
Діденко Роман, Рожанський Андрій Аналіз основних технологій розробки вебдодатків	155
Дідух Анастасія Мода в культурі повсякденності римлян	158
Дячок Анастасія Образ степу в романі «Вогнем і мечем» Генрика Сенкевича	161
Єдіна Людмила Шлях самурая Окіта Содзі	164
Єфремова Поліна Сучасні соціальні мережі – важливий інструмент розвитку бізнесу	167

Загребельна Діана Готовність викладачів іноземних мов до задоволення особливих потреб учнів з дислексією	170
Захаренко Олена Батьківсько-виховательська взаємодія як чинник патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку	171
Зінченко Юлія Розвиток цифрової компетентності учасників освітнього процесу	174
Іванченко Євгенія Дослідження чорних дір	176
Іванченко Євгенія Національно-патріотичне виховання учнів на уроці фізики і астрономії на прикладі досягнень українських вчених у дослідженні космосу	178
Ільніцька Катерина Радіоелектроніка в системі підготовки майбутніх учителів природознавчого профілю	182
Йосипенко Аліна Психологічні особливості вивчення іноземної мови в молодшому шкільному віці	184
Калініна Анна Особливості використання ігрових технологій на уроках у початковій школі	187
Караджієв Максим Російсько-українська війна: воєнний стан як особливий правовий режим	189
Карпеченко Олена Аграрна політика денікінського уряду	192
Карпінський Богдан Екологічний моніторинг стану водного середовища Битків-Бабченського нафтогазоконденсатного родовища	194
Карпінський Богдан Основні задачі з ліквідації забруднень, об'єктами нафтогазового комплексу, транскордонного простору Карпатського регіону	196
Килюшик Анна Соціально-педагогічна підтримка дітей з особливими потребами в освітньому процесі	199

Килюшик Анна Learning by Rote: Facilitated Method in the Digital Age	201
Кириченко Костянтин Особливості та впровадження HR-менеджменту в сучасних організаціях	203
Кичак Ірина, Ільніцька Катерина Перспективи STEM-освіти для формування і розвитку інноваційної компетентності учнів	206
Ковальчук Оксана Вплив кросфіту на фізичну підготовленість студентів	210
Ковтанюк Максим Використання інтерактивного вебресурсу Programiz під час вивчення програмування	213
Козловська Світлана Вплив інноваційних технологій на формування культури здоров'я у процесі фізичного виховання здобувачів вищої освіти	215
Коломієць Ніка Benefits of a Young Age in Language Learning	218
Костюк Любов Освітні інструменти розвитку критичного мислення на уроках української мови в НУШ	221
Кравець Ірина Поняття соціокультурного аспекту та його роль у процесі викладання іноземної мови у початковій школі	224
Краснова Христина Роль логістики в системі управління підприємством	226
Криворучко Інна Корисні вебресурси для оформлення навчального контенту	228
НАШІ АВТОРИ	231

ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Ми живемо в час бурхливого розвитку інноваційних технологій. Стрімке зростання ролі ІТ-галузі, робототехніки, нанотехнологій виявляє потребу у досвідчених фахівцях. А тому виникає гостра освітня необхідність у якісному навчанні сьогodнішніх учнів технічним дисциплінам – математиці, фізиці, інженерії, програмуванню.

Україна прагне інтегруватись до європейського та світового освітнього простору, де основним напрямком в освітньому процесі є формування цінностей та компетентностей. Досягнення цієї мети спонукає науковців і освітян країни до реформування вітчизняної системи освіти, суттєвого оновлення змісту і методик навчання.

Одним з актуальних напрямів модернізації та інноваційного розвитку природничо-математичного, гуманітарного профілів освіти виступає STEM-орієнтований підхід до навчання, який сприяє популяризації інженерно-технологічних професій серед молоді, підвищенню поінформованості про можливості їх кар'єри в інженерно-технічній сфері, формуванню стійкої мотивації у вивченні дисциплін, на яких ґрунтується STEM-освіта [4].

STEM-освіта (англійською – Science, Technology, Engineering, Math, що в перекладі означає наука, технологія, інженерія та математика) – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять. Хоча єдиного розуміння цього поняття немає, навіть там, де зародилася STEM-освіта – у США. Кожна країна визначає його самостійно. Нині у США вже говорять про STEAM-освіту, додаючи до звичної аббревіатури ще й Arts – мистецтва.

STEM-освіту часто називають «навчанням навпаки». Ланцюжок «від теорії до практики» у STEM зазвичай зворотний: спочатку – гра, придумування та майстрування пристроїв і механізмів, а вже потім, у процесі цієї діяльності, – опанування теорії і нових знань. Найбільша перевага STEM-освіти у тому, що вона допомагає опанувати нові знання не відокремлено, а за допомогою інтеграції всіх п'яти дисциплін у єдину систему навчання. Ми живемо у світі, який не розділено на окремі дисципліни чи предмети, тому й дітям важливо бачити його цілісним. Сьогodні учні отримують фрагментарні знання, які можна порівняти з пазлами. І лише у небагатьох учнів ці «пазли» складаються в єдину «картину» світу.

STEM-технології вимагають від учнів великих здібностей до критичного мислення, вміння працювати як в команді так і самостійно. Цьому сприяють інтерактивні уроки, олімпіади різних рівнів, діяльність Малої Академії наук, участь учнів у різноманітних проєктах, конкурсах та

заходах. STEM-освіта ставить перед учителями завдання інтеграції навчальних предметів, забезпечення тісного взаємозв'язку суміжних наук у процесі навчання. Інтегровані заняття спонукають до осмислення й пошуку причинно-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей.

В оновленій програмі з математики [2] значна увага приділяється розвитку ключових компетентностей, та завданнями покладеними на математику для їх розвитку. Виокремлено «чотири наскрізні змістові лінії (однакові для всіх навчальних предметів):

- Екологічна безпека та сталий розвиток;
- Громадянська відповідальність;
- Здоров'я і безпека;
- Підприємливість та фінансова грамотність.

Наскрізна лінія «Екологічна безпека і сталий розвиток» підсилює формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості: (збереження, захист довкілля, усвідомлення сталого розвитку, готовність брати участь у вирішенні питань навколишнього середовища та розвитку суспільства.

«Громадянська відповідальність». Ця наскрізна лінія покликана забезпечити: розвиток соціальної й громадянської компетентностей; розкрити суть поняття «відповідальний громадянин» і визначити вектори його діяльності.

«Здоров'я і безпека». Щоб реалізувати здоров'язбережувальну компетентність, слід докласти зусиль на формування учня, який: є духовно/емоційно/соціально/фізично повноцінним громадянином; дотримується здорового способу життя; активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища.

«Підприємливість і фінансова грамотність». Реалізація цієї наскрізної лінії передбачає: раціонально використовувати кошти; планувати витрати; заощаджувати реалізовувати лідерські ініціативи; успішно діяти в технологічно швидкозмінному середовищі.

Основним засобом імплементації наскрізних ліній у математику є вибір задач. Також це можливо за рахунок виконання навчальних проєктів, під час виконання яких учні повинні працювати групами, розділяти ролі, вчитись взаємодіяти в колективі, шукати та аналізувати інформацію, презентувати власні нароби на загальне. Ось приклади тем проєктів, що можна запропонувати для учнів: «Геометричні об'єкти в архітектурі», «Художня математика» (5 клас); «Паралельні та перпендикулярні прямі в нашому житті»; «Організація правильного харчування» (6 клас); «Функціональні та нефункціональні залежності в реальному житті» (наприклад «Залежність тривалості життя від паління») (7 клас); «Використання графіків функцій при моделюванні одягу», «Подібні трикутники в архітектурі та побуті» (8 клас); «Розрахунок вартості матеріалів для ремонту

кімнати» (9 клас).

Запровадити STEM-освіту в школі найкраще можна у профільних класах. Зокрема, у класах математичного профілю робити прості інженерні розрахунки тощо.

Отже, інноваційну науково-технічну систему навчання STEM, яка на сьогодні здобуває свою популярність, можна вважати такою, що забезпечує формування в учнів компетентностей XXI століття та відповідає запитам та вимогам сучасної освіти.

Отже, можна зробити висновок, що одне з основних завдань сучасної школи – створити умови для різнобічного розвитку підростаючого покоління, забезпечити активізацію і розвиток інтелекту, інтуїції, легкої продуктивності, творчого мислення, рефлексії, аналітико-синтетичних умінь та навичок з урахуванням можливостей кожної дитини. Сучасні методи забезпечують активну взаємодію учнів і вчителя в навчальному процесі. Особливо ефективним у навчанні є формування комунікативних і мовленнєвих компетенцій здобувачів освіти. Застосування STEM-технології сприяє розвитку навичок критичного мислення та пізнавальних інтересів.

Список використаних джерел

1. Дмитро ШУЛІКІН STEM-освіта: готувати до інновацій. «Освіта України». Офіційне видання Міністерства освіти і науки України. 2015 рік. № 26. С. 8–9. URL: http://lib.pedpresa.ua/wp-content/uploads/2015/08/26-2015_osvita_ukr-inet.pdf
2. Нова програма «Математика. Навчальна програма для учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (авт. Бурда М. І., Мальований Ю. І., Нелін Є. П., Номіровський Д. А., Паньков А. В., Тарасенкова Н. А., Чемерис М. В., Якір М. С.). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>

Наталія Артимович

ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Базуючись на наукову тезу про те, що соціокультурне середовище є джерелом психічного розвитку особистості, та враховуючи визначення емоційної культури особистісним утворенням, що набуває змін протягом життя, логічним є припущення, що на її формування впливають певні чинники. Задля їх виявлення доцільно розглянути особливості емоційного розвитку особистості у період від 6-ти до 10-ти років та соціальну

ситуацію її розвитку.

Період розвитку особистості від 6–7-ми до 10-ти років визначений науковцями як «молодший школяр». У віці 6–7-ми років з'являється особиста свідомість, відбувається перехід від центрizmu до децентрації, спостерігається становлення «внутрішнього плану дій», що виражається у здатності дитини подумки уявити декілька варіантів поведінки, порівняти і обрати найоптимальніший з них [5].

Закріплюються елементарні форми довільної поведінки і, до кінця дошкільного віку, з'являється емоційне передчуття [2], завдяки якому дитина здатна «...визначити напрям своєї майбутньої поведінки, уникаючи тих вчинків, які може здійснити під впливом випадкових обставин та скороминучих бажань». «Феномен емоційного передчуття, передбачення тих наслідків для оточуючих, до яких може привести виконання певного завдання, – важлива віха в соціально-емоційному розвитку старших дошкільників. Такі передбачення набувають форми емоційно забарвлених уявлень, образів того, що трапиться, коли дію буде завершено (або не завершено)». «Механізм емоційного передбачення наслідків діяльності являє основу емоційної регуляції дій дитини» [3, с. 14].

Суттєву динаміку в емоційно-вольовій сфері дошкільника зазначає і російська дослідниця О. Хухлаєва: «Серед основних тенденцій – зростання вольової регуляції поведінки, початок усвідомлення дитиною своїх і чужих почуттів, розвиток просторово-часового зміщення – здатності пам'ятати свої емоційні стани і передбачати в тій чи іншій ситуації» [8, с. 17–18].

«Емоції школяра, – зазначає А. Ольшаннікова, – надзвичайно багаті на відтінки. Емоційний відгук може бути викликаний найрізноманітнішими явищами: подіями, взаємовідносинами з іншими людьми, особистими справами, вчинками, думками, почуттями, світом прекрасного» [6, с. 18]. Емоціогенними факторами для молодших школярів є не лише ігри і спілкування з однолітками, а й успіхи у навчанні та оцінка цих успіхів учителем та однокласниками [1].

Характерним для розвитку молодших школярів є швидка реакція на події, виразне сприйняття, безпосередність й відвертість вираження переживань радості, суму, страху, задоволення, оскільки емоції і почуття є її «невід'ємними супутниками діяльності». До того, діти характеризуються підвищеною чутливістю, емоційною вразливістю і виразністю, що виявляються у підсиленій жестикуляції, міміці, пантоміміці. «Явища, події, що вразили, – будь-то театральна вистава, сварка із товаришами чи захоплююча гра, – стверджує П. Якобсон, – викликають яскраво виражений «емоційний відгук», який супроводжується різкими змінами в міміці і виразними змінами емоційних станів» [9, с. 10]. Молодші школярі із легкістю та швидкістю переключаються з одного стану на інший, їхні переживання є нетривалими.

Науковці засвідчують: «На протязі дитинства особливості емоцій (сила, тривалість, стійкість) змінюються у зв'язку зі змінами загального характеру діяльності дитини та її мотивів, а також, із ускладненням відносин дитини з оточуючим світом» [3, с. 13]. Попри те, що міміка і прояви почуттів інших іноді сприймаються хибно, [1], вміння 6–7-ми річних дітей визначати емоційний стан, як зазначає у своїх дослідженнях А. Щетиніна, зростає і вдосконалюється.

У молодшому шкільному віці набуває значущості оцінка власних дій і вчинків: «...самооцінка молодшого школяра формується під впливом ставлення людей, які його оточують, і, насамперед, дорослих». Відповідаючи нестриманим гнівним реакціям на образу та приниження гідності, дитина виражає і позитивні переживання, що виникають через визнання її переваг, особливо з боку вчителя. «Авторитет педагога в цей віковий період незаперечний», – вважає В. Семиченко. Будь-який прояв уваги з боку вчителя супроводжується позитивною емоційною реакцією дитини. Дитина прагне до позитивних взаємин й зі своїми однолітками. У неї зростає потреба у визнанні власних успіхів й досягнень, що, у певній мірі, і стимулює дотримуватися правил поведінки, попри нечітке усвідомлення способів саморегуляції емоційних станів [7]. У 6–7-ми річної дитини відбуваються зміни в орієнтації на соціальні норми. Це пояснюється, з одного боку, розширенням уявлень про сутність загальнолюдських цінностей, моральних норм, правил загальноприйнятої у суспільстві поведінки, з іншого – їх засвоєнням і переведенням в особистісні цінності.

Контакти з матір'ю, батьком, чи іншою близькою людиною, надзвичайно важливі для формування емоційної сфери дитини, стверджує Т. Кириленко: «Саме через міжособові контакти у сім'ї формується діапазон емоційних проявів індивіда, такі почуття, як радість, захоплення, подив, сум, тривога, сором, гнів, обурення, ніяковість, докори сумління. І, якщо почуття виявляються яскраво й активно або, навпаки, мляво і тьмяно, то, мабуть, були в сім'ї умови, які сприяли закріпленню саме таких особливостей емоційної сфери. Сім'я може бути і могутньою виховною, і руйнівною силою, що знищує все добре, ніжне, насаджує зле та жорстоке». Дослідниця упевнена: «Сімейні традиції, ритуали (наприклад, вечірнє чаювання), сімейні захоплення спортом, читанням книг, колекціонуванням та ін., завдяки збігові емоційних реакцій підсилюють дієвість зараження, розширюють діапазон емоційного світу особистості, формують єдиний емоційний настрій сім'ї» [4, с. 29].

Аналіз наукового доробку вікової психології і педагогіки з питань розвитку й становлення особистості в онтогенезі засвідчив, що молодші школярі характеризується зростанням пізнавальної активності особистості, переходом від наочно-образного до абстрактного мислення. Водночас,

розвиток рефлексії, динаміка у вольовій сфері особистості, поряд з актуалізацією прагнення до визнання чеснот і досягнень авторитетними іншими й встановлення дружніх стосунків, стають провідними передумовами залучення дитини до загальнолюдських цінностей, ефективного розвитку емоційної сприйнятливості, засвоєння правил соціально прийнятної поведінки, зокрема, правил, що стосуються способів прояву емоцій.

Крім того, опрацювання наукової літератури дає підстави для ствердження, що у вихованні емоційної культури молодших школярів суттєва роль належить членам родини, зокрема батькам дитини, і вчителям початкових класів. З'ясовано, що певна стратегія їхньої поведінки, а саме: небайдуже ставлення до дитини і її переживань, хвилювань, настроїв, встановлення емоційного контакту, своєчасна емоційна підтримка, – позначається на якості міжособистих стосунків, надає дитині можливості виявляти емоції, не побоюючись осуду, та відкрито обговорювати власні проблеми.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Загальна психологія: підруч. [для студ. психол. і педагог. спец.]. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 968 с.
2. Вилюнас В. К. Психология эмоциональных явлений. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2010. 142 с.
3. Данилина Т. А. В мире детских эмоций: пособие для практ. работников ДОУ. Москва: Айрис-пресс, 2012. 160 с.
4. Ковжого С. О. Сучасні освітні технології та методи їх використання в навчальному процесі. Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. Режим доступу: www.rusnauka.com/8_NMIW_2008/Pedagogica/28601.doc.htm-56k.
5. Непомнящая Н. И. Становление личности ребенка 6–7 лет. Москва: Педагогика, 2012. 160 с.
6. Ольшанникова А. Е. Эмоции и воспитание. Москва : Знание, 2012. 80 с.
7. Пономарева М. С. Возрастно-половые особенности эмоциональности школьников 9-17 лет и ее восприятие учителями: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психолог. наук: спец. СПб., 2012. 24 с.
8. Хухлаева О. В. Тропинка к своему Я: как сохранить психологическое здоровье дошкольников. Москва: Генезис, 2011. 175 с.
9. Якобсон М. Я. Эмоциональная жизнь школьника (Психологический очерк. Москва: Просвещение, 2012. 292 с.

Василь Базима

ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Науково-методична культура викладача закладу додаткової професійної освіти розглядається як вид професійно-педагогічної культури і є інтегративною особистісно-професійною якістю викладача, яка проявляється в дотриманні моральним принципам наукової та педагогічної етики; емоційно-ціннісному відношенні до науково-обґрунтованого змісту освіти, способам і результатами його реалізації; здатності самостійно осмислювати наукове знання і здійснювати його методичне перетворення при проектуванні і реалізації додаткових освітніх програм; можливості педагогічно доцільно і впевнено реалізовувати науково-педагогічні, методичні та викладацькі вміння в педагогічній взаємодії з дорослими учнями.

Аналізуючи дане визначення, зазначимо, що науково-методична культура розглядається нами як якість, що виявляється в сукупності особистісних і професійних характеристик, що проектуються на специфіку педагогічної взаємодії з дорослими учнями та досвід в проектуванні і реалізації додаткових професійних програм. У той же час на відміну від науково-методичної компетентності, ця риса характеризує не тільки успішне і впевнене володіння професійними знаннями і вміннями, а й прояв особистісних характеристик і відносин у педагогічній діяльності [1, с. 34].

Наявність науково-методичної культури можна констатувати, якщо викладач виявляє прихильність і керується у своїй діяльності орієнтирами, які характеризують моральність викладача. Причому в діяльності викладача додаткової професійної освіти ці орієнтири узгоджуються з інтегрованим характером його діяльності. Це загальні етичні принципи професіонала: професійний обов'язок, відповідальність, честь і гідність. Етичні принципи педагогічної взаємодії: викладачеві важливо бути тактовним у діяльності зі слухачами, знати особливості психології учнів різного віку і з різними особистісними особливостями. Наукові етичні принципи включають в себе відповідальне ставлення до наукової істини, знання, його приросту, верифікації; шанобливе ставлення до результатів досліджень вчених, коректне їх використання та запозичення для ознайомлення учнів з актуальними результатами розвитку наукового знання, і підтвердження об'єктивності власних досліджень. Нарешті, етичні принципи поширюються і на науково-методичну діяльність, в силу того, що результати наукового дослідження викладача поширюються в педагогічному середовищі і використовуються в подальшому в роботі з учнями. Тому викладачу важливо враховувати наслідки своєї діяльності і

особливості сприйняття її іншими [2, с. 126].

Емоційно-ціннісне ставлення передбачає установку на розвиток викладачем свого індивідуального науково-методичного стилю. Тут важливо відзначити, що на відміну від науково-методичної компетентності ціннісне ставлення демонструється не тільки до науково обґрунтованого змісту освіти, способам його реалізації (компетенцій викладача), але і до власних отриманих результатами даної діяльності. Викладач не просто відсторонено виконує свої функції, він проявляє творче начало при перетворенні наукового знання в навчальний матеріал, демонструючи наявність індивідуального стилю педагогічної діяльності. Він знаходить ціннісний зміст в трансляції своїх досягнень, в цьому полягають мотиви його діяльності. Нарешті, викладач, здійснюючи самооцінку, осмислюючи своє ставлення до отриманих результатів у вигляді нових наукових знань, спроектованих програм додаткової професійної освіти, реалізованих успішних форм взаємодії з учнями, отримує задоволення від науково-методичної діяльності. Таким чином, викладач не тільки розвивається, але і самореалізується в даній діяльності. Це, в свою чергу, є мотиваційною основою для інтеграції викладацької та дослідницької діяльності. Науковий опис та потім адаптація змісту педагогічних ситуацій до реального процесу підвищення кваліфікації є важливим показником науково-методичної культури.

Здатність самостійно осмислювати наукове знання і здійснювати його методичне перетворення при проектуванні додаткових освітніх програм проявляється на когнітивному рівні.

Здібності визначаються як підстави, які потрібні для успішного здійснення діяльності. Викладачеві також важливо не тільки добре знати дисципліни, але і вміти осмислювати, переглядати їх зміст, виставляти смислові акценти в залежності від актуальності інформації. Узагальнення накопиченого дослідницького досвіду, його методична інтерпретація з опорою на педагогічні принципи, цілі та завдання обумовлює науково-методичну грамотність викладача. Її осмислена реалізація дозволяє педагогу конструювати педагогічну діяльність, використовуючи сучасну нормативну базу, психолого-педагогічні дослідження, наукові досягнення.

Педагогічне мислення поряд з розвиненою інтуїцією дозволить викладачеві вибирати ті способи роботи і форми відображення своєї професійної діяльності, які найбільш доступні слухачам і при цьому є наукомісткими.

Педагогічна рефлексія як елемент педагогічної діяльності, дозволяє осмислювати результат педагогічної взаємодії, що, впливає на прийняття педагогічних цінностей, емоційне ставлення до них і саморозвиток педагога в його діяльності.

Можливості педагогічно-доцільно і впевнено реалізовувати науково-педагогічні, методичні та викладацькі вміння в повній мірі реалізуються на

діяльнісному рівні, в педагогічній взаємодії з дорослими учнями. Їх поєднання і дозволяє викладачеві вміло здійснювати професійну діяльність.

Науково-методичні вміння є освоєним викладачем способом дій, що базуються на придбаних знаннях і навичках. Це вміння проводити аналіз нормативно-правової бази, навчальної літератури, змісту матеріалу, що викладається, вміння застосовувати методичні рекомендації, використовувати варіативну методику викладання. Сюди ж включається вміння конструювати власну методичну систему і оформляти її у вигляді методичних рекомендацій для слухачів або колег.

Таким чином, саме такий зміст науково-методичної культури нам представляється вичерпним. Тим більше, що воно обґрунтоване опорою на положення системно-діяльнісного, компетентнісного і культурологічного підходів, існуючі дослідження з даної проблеми, ознаки та специфіку діяльності викладача закладу додаткової професійної освіти.

Отже, в рамках даного розділу ми визначили істотні ознаки поняття «науково-методична культура викладача закладу додаткової професійної освіти», виходячи з його актуальності для сучасної педагогічної практики.

Співвідношення загального і особливого в діяльності викладача як виду професійної діяльності в цілому та діяльності викладача закладу додаткової професійної освіти, дозволило виявити загальні (інваріантні) і особливі (обумовлені специфікою розгортання додаткової професійної освіти) елементи діяльності викладача закладу додаткової професійної освіти. Відзначаючи особливий характер діяльності викладача закладу додаткової професійної освіти, виражений в інтеграції викладацької, методичної та наукової роботи, ми вказали на її педагогічну обумовленість специфікою педагогічної взаємодії з дорослими учнями та необхідністю проектуванні і реалізації додаткових освітніх програм [1, с. 165].

Ми виявили, що науково-методична компетентність, відображає здатності викладача самостійно реалізовувати викладацькі, методичні та науково-педагогічні знання і вміння, при узагальненні наукового знання, конструюванні додаткових освітніх програм і їх реалізацію в педагогічній взаємодії з дорослими учнями.

Узагальнення досліджень родових понять «професійна культура» і «професійно-педагогічної культура» дозволили визначити поняття «науково-методична культура» як вид професійно педагогічної культури. Ми уточнили його як сукупність особистісних і професійних характеристик, що дають можливість педагогу не тільки застосовувати викладацькі, наукові, методичні знання і вміння в реалізації трудових функцій, але і відображають морально-етичну позицію педагога, і його можливість творчо перетворювати педагогічну дійсність, формуючи індивідуальний стиль діяльності, отримуючи задоволення від самореалізації в даній діяльності.

Відзначимо, що наявність такої складної структури, передбачає поступове нарощування її компонентів. Педагог закладу додаткової професійної освіти є професіоналом, що знаходяться в процесі якісного професійного зростання. Характеристика аспектів такої якості як «науково-методична культура» викладача закладу додаткової професійної освіти дозволяє говорити про можливість впливу на даний вид культури, і намітити його стратегію.

Список використаних джерел

1. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. Травень – грудень 2004 р. / Упорядковано: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль: Видавництво ТИПУ імені В. Гнатюка, 2005. – Ч. 2. – 188 с.
2. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія / [Онкович Г. В., Бойченко М. І., Дем'яненко Н. М., Донець З. Ф., Карачун В. Я., Кобченко В. І., Куляс П. П., Лесик Г. В., Олексюк О. М. та ін.] ; за заг. ред. Г. В. Онкович. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 336 с.

Любов Байдук

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Інтеграція України в європейське співтовариство актуалізує формування вмінь майбутніх учителів англійської мови у початковій школі до творення педагогічної взаємодії у навчальному середовищі, що значною мірою підвищує попит на вчителів, які спроможні виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні, креативно мислити в процесі вирішення навчально-виховних завдань, формувати творчу особистість молодшого школяра.

Аналіз філософської, соціологічної, психологічної і педагогічної літератури, досвід зарубіжних і вітчизняних науковців свідчить про підвищення інтересу до проблеми розвитку креативного потенціалу особистості, що формує вміння майбутніх учителів англійської мови у початковій школі до творення педагогічної взаємодії.

Розуміння англійської мови як чинника міжнародного спілкування стимулює пошук нових підходів в організації процесу навчання англійської мови у початковій школі, який забезпечуватиме пізнання учнями нової культури. Зростання освітнього, виховного і розвивального значень англійської мови у житті суспільства і кожної людини, а також

наявність багатомовного і полікультурного середовища в усіх євро країнах продукували ідею розширення індивідуального мовного досвіду особистості.

Втілення цього напрямку у практику нових підходів, визнаних на міжнародному та державному рівнях, а саме: компетентісного і стандарто-орієнтованого.

До 80-х рр. у системі шкільного навчання іноземних мов характерною була тенденція посилення комунікативної спрямованості навчального процесу. Значний внесок в її реалізацію зробив посібник для вчителів іноземної мови Є. І. Пасова «Комунікативний метод навчання іншомовного говоріння», що, на думку самого автора, «є найповнішим збірником теоретичних і практичних основ даного методу».

У 1964 р. в часопису «іноземні мови в школі» було опубліковано статтю методиста Є. І. Пасова «Комунікативні вправи», яка ініціювала велику кількість психолого-педагогічних досліджень комунікативного методу навчання іноземних мов у початковій школі, що полягає в навчанні учнів мовленнєвої діяльності в умовах спілкування, спільного обговорення життєвих і цікавих для них питань, тем, завдань.

Специфіка предмету іноземної мови вимагає організації навчального процесу таким чином, щоб кожен його учасник мав можливість активізувати пізнавальну та мовленнєву діяльність та отримати достатню мовну практику для формування необхідних навичок та вмій, у тому числі шляхом використання інтерактивних технологій навчання, які, у свою чергу, дозволяють учасникам вступати в «живий» інтерактивний діалог з реальним партнером, а також забезпечують активний обмін повідомленнями між користувачем та інформаційною системою в режимі реального часу [1, с. 278–279].

Основним призначенням іноземної мови як предмету галузі шкільного навчання є сприяння в опануванні учнями уміннями та навичками спілкуватися в усній і письмовій формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях. Формування в учнів комунікативної компетенції є невід'ємною складовою структури змісту освіти, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань та навичок.

Слід відзначити, що поняття «комунікативність» передбачає виокремлення наступних параметрів, які окреслюють конкретні ознаки принципу навчання англійської мови відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: 1) ситуативність; 2) мовленнєво-мисленнєва діяльність; 3) новизна; 4) функціональність; 5) індивідуалізація; 6) діалог культур [2, с. 45].

Комунікативний метод навчання англійської мови у початковій школі висуває значно більші вимоги до професійної майстерності викладача іноземної мови порівняно з будь-яким іншим популярним

методом.

У комунікативному методі навчання англійської мови у початковій школі робиться наголос на тому, що мова являється засобом комунікації, а вся комунікація охоплює широкий спектр функцій та понять і має соціальну направленість. Тому комунікативний метод переважно орієнтований на учня, на його потреби та інтереси. У ньому ставиться наголос на функціональному застосуванні мови. На навчальних заняттях необхідно створювати умови для тренування дій у реально життєвих ситуаціях, тому слід практикувати активні види вправ, включаючи попарну та групову роботу. Джерелом мотивації учня до учіння слугує їхнє бажання змістовно спілкуватись на значущі теми.

У комунікативному методі навчання англійської мови у початковій школі навчальною нормою вважаються окремі порушення мовних правил. Постійне виправлення помилок недоцільне, навіть антипродуктивне. Викладач лише занотовує помилки, щоб згодом виправляти їх під час виконання інших вправ.

Комунікативний метод навчання англійської мови у початковій школі не обмежується оволодінням лише умінь усного мовлення. Застосування чотирьох видів умінь додає жвавості мові та сприяє більш вільному маніпулюванню мовою.

У початковій школі вивчення іноземної мови дозволяє закласти основи комунікативної компетенції, достатні та необхідні для їх подальшого розвитку та удосконалення. Від успішного проходження початкового етапу навчання залежать подальші успіхи у оволодінні предметом в цілому.

Організація комунікативного методу навчання англійської мови у початковій школі обов'язково вимагає дотримання принципу діалогу культур, що розуміється як:

- 1) створення навчального середовища, де постійно відбувається зустріч, ознайомлення та здобуття певних знань чужої мови, культури, традицій;
- 2) впровадження такого змісту навчальних матеріалів у навчальному процесі, що моделює міжкультурний діалог;
- 3) організація міжкультурного спілкування з носіями чужої культури та мови, стимулювання розвитку толерантності, «міжкультурної чутливості», соціокультурної спостережливості, спроможності змінити перспективу і подивитися на світ очима іншого [3].

Отже, комунікативний метод навчання іноземної мови у початковій школі забезпечує:

- практичну, мовленнєву, комунікативну спрямованість навчання іноземної мови, чиїм завданням є найбільш успішна підготовка учнів до майбутнього спілкування і взаємодії з тим, для кого виучувана мова є рідною, та з іншими людьми, які володіють

мовою;

- створення умов для зацікавленої активної навчальної діяльності школярів, спрямованої на успішне опанування іншомовної мовленнєвої діяльності, на спілкування і взаємодію у процесі обговорення й практичного розв'язання відповідних проблемних ситуацій і навчальних завдань;
- Можливість поширення принципів комунікативного методу на навчання іншомовного аудіювання, читання, письма.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми становлення і розвитку національної школи: зб. методич. матеріалів. Київ : Хрещатик, 1992. 112 с.
2. Алексеева А. В. Трансформація змісту підготовки педагогічних кадрів в сучасних умовах. Матер. міжнар. наук.-теорет. конфер. до 80-ої річниці НПУ ім. М. П. Драгоманова (18–19 жовтня). В. 1. Київ : 2000. С. 66–69.
3. Ангеловски К. Учителя и инновации: кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1991. С. 10–23.
4. Балашова С. П. Формування готовності майбутнього вчителя до дослідницької діяльності як педагогічна проблема. *Наука і сучасність*. № 3, Ч. III, 1999. С. 9–19.

Наталія Барвінок

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Діяльність та розвиток туристичної галузі справедливо пов'язуються не лише з демографічними та технологічними змінами, але і з геополітичними чинниками, які мають потужний вплив на туризм. До основних геополітичних чинників, що безпосередньо впливають на динаміку і розподіл туристичних потоків належать: політичні перевороти, терористичні атаки та військові конфлікти [3].

Нинішній глобальний геополітичний клімат в Україні, який склався у зв'язку із повномасштабним воєнним вторгненням росії на територію України, підвищує ризики для усіх учасників туристичного ринку. Повномасштабна війна росії проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року – це удар по всіх ланках туризму на території України, адже під загрозу потрапив як в'їзний і виїзний туризм, так внутрішній. На сьогоднішній день склалась маса причин, що стали перешкодою для туристичної діяльності на території України:

- воєнні дії на території України, що несуть небезпеку не лише для туристів, але і для всього населення України, особливо в місцях окупації та ведення активних бойових дій;
- втрата значної частини туристичних об'єктів (історичних пам'яток, пам'яток культури, архітектури, релігійно-туристичних об'єктів, природно заповідного та лікувально-оздоровчого фонду) від розміщення окупаційних військ в місцях їх розміщення та руйнування у зонах проведення активних бойових дій;
- руйнування інфраструктури в районах проведення активних бойових дій;
- закриття повітряного простору для цивільної авіації;
- порушення логістики на території України;
- розміщення окупаційних військ на території областей, що є важливими туристичними центрами в Україні.

Ситуація, що склалася сьогодні у південних областях України, сама за себе говорить, що сезонний літній туризм на берегах Чорного і Азовського морів буде неможливим цього року. Адже, навіть, якщо в цій місцевості вже на даний момент припиняться бойові дії, територія буде небезпечною для відвідування туристами. На очищення від боєприпасів та зброї, відновлення інфраструктури, логістики, відбудову зруйнованих туристично-рекреаційного, природно-заповідного, лікувально-оздоровчого фондів та морального стану людей потрібно буде час та значні затрати ресурсів.

Не краща ситуація склалася і в північних і східних областях України, що постраждали від повномасштабного воєнного вторгнення росії на територію України, адже інфраструктура, шляхи сполучення, логістика туристичні об'єкти цих областей зруйновані. Крім того, туристичні потоки не зможуть відновлюватись до повного припинення воєнних дій, що пов'язано із безпековими факторами, які займають важливе місце в організації туризму.

Вищенаведені факти свідчать про надзвичайні випробування, які постають перед туристичною галуззю в Україні, та і перед всією економікою країни загалом. Однак у світі є багато прикладів, коли після масштабних воєнних дій країни швидко відновлювалися та з новими силами розвивали туризм на своїй території. Це пов'язано з тим, що воєнні дії, збройні конфлікти, тероризм і таке інше впливає на створення нової спадщини та сприяють розвитку «туризму пам'яті», який ґрунтується на вшануванні пам'яті всіх, хто постраждав внаслідок воєнного вторгнення.

Наприклад, конфлікт у Боснії та Герцеговині, що тривав у 1992–1995 роках, після завершення у 1995 році за офіційними даними давав приріст турпотоків у країну до 24 % щорічно, а Всесвітня організація туризму прогнозувала, що до 2020 року Боснія і Герцеговина посяде третє

місце у світі за темпами розвитку туризму. У 2010 році Сараєво було в топ-10 міст для відвідування від путівника Lonely Planet. У 2019 році загальний вклад туризму в економіку Боснії та Герцеговини склав 10,5 % [1]. Причиною такого розвитку стала цікавість туристів до наслідків війни і руйнацій та вшанування пам'яті постраждалих.

Варто згадати російсько-грузинську війну 2008 року, яка також негативно вплинула на всі галузі економіки Грузії, особливо на сектор подорожей та туризму. Через збройний конфлікт літні та осінні туристичні сезони у 2008 році були дуже складними через відсутність попиту на поїздки до Грузії та низький рівень заповнюваності в закладах розміщення по всій країні.

Після війни Грузія сприймалася міжнародним туристичним товариством як небезпечний та нестабільний туристичний напрям. Окрім цього популярні туристичні сайти, а також посольства інших держав попереджали громадян утриматися від поїздок до Грузії. Країні потрібно було знову створити імідж привабливого туристичного напрямку. Тож, урядом Грузії було вжито ряд ефективних заходів для подолання наслідків післявоєнного періоду для туристичного сектору, які призвели до відновлення туристичних потоків [5].

Ще одним прикладом є Ізраїль, який і до сьогодні продовжує жити у стані війни із Палестиною. Ізраїльсько-палестинський конфлікт триває вже десятиліттями після того, як у 1947 році ООН проголосувала за розділення Палестини на окремі єврейську та арабську держави, а у 1948 році була створена держава Ізраїль, яку не визнала арабська сторона. Хоч зараз і залишилась напруга між сторонами все ж іноземні туристи їдуть до Ізраїлю навіть знаючи про те, що в країні триває війна. І сьогодні на туризм в Ізраїлі припадає 6,2 % економіки. Найбільш популярні види туризму в цю країну – паломництво, медичний, культурний [4].

Враховуючи досвід країн, які також постраждали внаслідок різного роду воєнних вторгнень, можна передбачати про розвиток на території України такого виду туризму, як «воєнний туризм». До воєнного туризму або воєнно-історичного (за Д. Каднічанським та М. Каднічанською) належать такі об'єкти: оборонні споруди, місця битв, музеї та меморіальні комплекси, пам'ятники та поховання, що пов'язані з воєнними діями [2]. Також не останнє місце буде займати «туризм пам'яті», який базуватиметься на вшануванні пам'яті загиблих під час воєнного вторгнення.

Отже, повномасштабна війна росії проти України на сьогоднішньому етапі розвитку подій надзвичайно негативно позначається на розвитку туристичної індустрії в Україні, що в свою чергу призводить до зменшення капіталонадходжень у бюджет країни як від самих туристичних підприємств, так і від підприємств, що прямо або опосередковано пов'язані з туризмом. Крім того, відновлення туризму на території стане можливим

тільки після повного припинення бойових дій на території країни та з можливістю забезпечувати безпеку як для туристів, так і для населення України.

Однак, у світі є маса країн, які після масштабних воєнних дій швидко відновили та почали розвивати на новому рівні туристичну індустрію, прикладом яких варто керуватись при відновленні туристичної діяльності і на території України. В майбутньому Україні необхідно буде проводити комплекс заходів для розвитку туристичної сфери та збільшення своєї конкурентоспроможності на туристичному ринку світу. Крім того, варто буде вдосконалювати державну туристичну політику, в цілому. Лише комплекс дій допоможе змінити імідж нашої країни в світі та зробити її привабливою для мільйонів туристів.

Список використаних джерел

1. Зейд А. Кассуха Постконфліктні туристичні ландшафти: між спадщиною конфлікту та гібридизацією туристичної діяльності. *Open edition journals*. 2019. DOI: <https://doi.org/10.4000/viatourism.3984>.
2. Каднічанський, Д., Каднічанська, М. Мілітарний туризм: проблематика термінології та класифікації. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: матеріали XIV Міжнар. наук. конф.*, м. Львів, 9 жовтня 2020 р. Львів, 2020. С. 132–135.
3. Мірела М. Геополітичні аспекти розвитку міжнародного туризму в Україні. *Геополітика України: історія і сучасність*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2016. Вип. 2(17). С. 257–273. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/22537> (дата звернення: 13.04.2022).
4. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126, Ч. I. С. 12–23.
5. Романова А. А. Управління розвитком туристичної сфери в умовах збройних конфліктів. *Modern Economics*. 2018. № 9. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V9\(2018\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V9(2018)-12).

Анастасія Баришнікова

РОЗВИТОК ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти спрямована на розвиток учня-мовця, формування його комунікативної компетентності шляхом засвоєння необхідного обсягу лінгвістичних знань, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття досвіду їх використання у процесі вербальної комунікації.

Питання розвитку мовлення учнів, формування умінь сприймання та створення тексту вчені порушували різносторонньо: в галузі лінгвістики (І. Білодід, М. Жовтобрюх, О. Пономарів та ін.), в аспекті психології (Л. Виготський, П. Гальперін, М. Жинкін, О. Лурія та ін.), у царині методики навчання української мови (О. Біляєв, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, Л. Мамчур, М. Пентилюк та ін.). Однак проблема розвитку вмінь текстотворення в учнів під час вивчення української мови і нині є актуальною.

На думку І. Гудзик, «основним пріоритетом, пов'язаним з аналізом, створенням та поширенням різних типів тестів, становить текстотворча компетентність» [3, с. 77]. Н. Перхайло під текстотворчою компетентністю розуміє «інтегровану характеристику особистості, яка поєднує в собі її готовність до створення зв'язних висловлювань різних типів і стилів мовлення; володіння текстотворчими знаннями та вміннями, суб'єктивний досвід текстотворення у різних стандартних і нестандартних ситуаціях; здатність оцінювати та відповідати за власну текстотворчу діяльність. Сформованість текстотворчої компетентності старшокласників забезпечить їм ефективне текстове спілкування у різних сферах життя, успіх навчальної і професійної діяльності» [4, с. 101]. Таким чином, текстотворча компетентність є особистісним утворенням, що виявляється у набутті та застосуванні особистістю знань, умінь, навичок, досвіду, які спрямовані на створення, сприймання, відтворення, творення, редагування і вдосконалення текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення.

Опанування відомостей про текст, його ознаки і будову, вивчення мовних одиниць на основі тексту створює умови для формування в учнів умінь сприймати, відтворювати, створювати, редагувати й удосконалювати власні стилістично диференційовані висловлювання в усній та писемній формах, аналізувати доречність і правильність використання у них лінгвістичних засобів. Основа розвитку мовленнєвої діяльності – системний мотивований розвиток текстотворчих умінь і навичок. Формування та розвиток умінь створювати тексти на рівні сприйняття, розуміння, відтворення, побудови й удосконалення текстів різних типів, стилів і жанрів відбувається під час самостійної когнітивної й креативної текстотворчої діяльності учнів. Систематичний розвиток умінь текстотворення здійснюється у період всього навчання української мови в сучасній загальноосвітній школі.

О. Глазова відповідно до психолінгвістичної моделі породження висловлення визначає такі групи текстотворчі вміння:

- інформативно-змістові;
- структурно-композиційні;
- граматико-стилістичні;
- редакційні [1].

Учені-лінгводидакти виділяють також чотири групи текстотворчих умінь: інформаційно-змістові, структурно-композиційні, граматико-стилістичні, поведінково-рефлексійні, що співвідносяться з основними етапами творення тексту (орієнтування, планування, реалізація і контроль).

Інформаційно-змістові вміння забезпечують оволодіння учнями змісту тексту. До цієї групи належать вміння орієнтуватися в умовах спілкування, усвідомлювати тему й головну думку, добирати необхідний матеріал.

Структурно-композиційні вміння – це вміння структурувати текстовий матеріал, визначати і комбінувати мікротеми тексту, виділяти ключові слова, визначати послідовність розташування логічно завершених частин, осмислювати змістові зв'язки між частинами тексту.

Грамматико-стилістичні вміння – це вміння добирати доречні і правильні лінгвістичні засоби (фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні, правописні, інтонаційні та ін.) для висловлення думки.

Поведінково-рефлексійні вміння передбачають здійснення усвідомленого й осмисленого контролю за якістю тексту і мовлення.

Н. Голуб, враховуючи дослідження В. Ліпатової, виділяє групи текстотворчих умінь учнів 5–7 класів:

– осмислювально-мотиваційні: мотивувати текстотворчу діяльність; обирати (чи осмислювати запропоновану) тему; формулювати мету; обґрунтовувати комунікативну доцільність; логіко-інформаційні: добирати й опрацьовувати матеріал (аналізувати, групувати, класифікувати, структурувати й систематизувати); формулювати гіпотезу; формулювати тезу; добирати аргументи; робити покликання на відомі факти, приклади із життя людей, історичні дати, прислів'я й афоризми, твори, цитати з творів, епіграфи і багато ін.; структурувати текст; логічно розташовувати змістові елементи структури тексту;

– психологічні: прогнозувати психологічний вплив тексту на співрозмовника; добирати й використовувати прийоми гармонійного спілкування;

– мовновиражальні: добирати влучні слова; використовувати синоніми; добирати фразеологізми; збагачувати текст тропами для увиразнення думки й створення відчуття естетичної насолоди; співвідносити мовні засоби із задумом, типом, жанром і стилем мовлення; використовувати мовні засоби як прийом зацікавлення; використовувати контактоналаджувальні мовні прийоми; добирати слова й вислови, що сприяють налагодженню психологічного комфорту, унеможливають конфлікт; поєднувати у доборі мовних засобів раціональне й емоційне, інформаційне й образне;

– рефлексійні [2].

Отже, розвиток текстотворчих умінь в учнів у процесі вивчення

української мови є важливим складником формування учня-мовця. Текстотворча діяльність учнів на уроці української мови – це цілісний когнітивний і мовленнєвий процес, що має стійку мотивацію, цілісну мету, чіткі завдання, що цілеспрямовані на осмислення, інтерпретацію, аналіз, відтворення, структурування, створення, вдосконалення власного чи сприймання чужого тексту.

Список використаних джерел

1. Глазова О. Перспективність і наступність у формуванні текстотворчих умінь учнів початкових і 5 класів загальноосвітньої школи : автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 теорія і методика навчання (українська мова). К., 1999. 18 с.
2. Голуб Н. Особливості текстотворчої діяльності учнів 5–7 класів в умовах компетентнісного навчання української мови.
3. Гудзик І. Компетентісно-орієнтоване навчання у початковій школі. К., 2008. 39 с.
4. Перхайло Н. Текстотворча компетентність у світлі інноваційної освітньої парадигми [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://конференция.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_3_2_25.pdf

**Тетяна Бербец,
Ярослав Телеуз**

ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ

Обґрунтовуючи доцільність застосування тих чи інших технологій у формуванні культури екологічної поведінки школярів, належить, насамперед, визначити сутнісні ознаки поняття «технологія» та особливості його застосування у царині педагогіки.

Під терміном «педагогічна технологія» В. Беспалько розуміє опис (проект) процесу формування особистості учня, а також способи відбору змісту навчання і його логічного структурування [3, с. 18].

Українські вчені визначають педагогічну технологію як проект і реалізацію системи послідовного розгортання педагогічної діяльності, спрямованої на виховання вільної, відповідальної, компетентної особистості як суб'єкта і проектувальника життя [4, с. 296]. Провідною ознакою наведеного визначення є наголос на активній ролі самої особистості у процесі свого розвитку і вдосконалення.

Метою публікації є обґрунтування психолого-педагогічних особливостей використання ігрових технологій у процесі формування культури екологічної поведінки учнів

Доцільність застосування інтерактивних технологій у екологічному вихованні підтверджена психологічними дослідженнями. Зокрема, Д. Єрмаков, Г. Петрова доводять, що для формування екологічних ціннісних орієнтацій має значення не освітня діяльність сама по собі, а насамперед, її технологія. Використання інтерактивних методів екологічної освіти приводить до структурування системи екологічних орієнтацій, підвищенню їх дієвості, стверджують вчені [5, с. 184].

Доречність застосування інтерактивних методів і технологій у процесі формування культури екологічної поведінки учнів основної школи обумовлена закономірностями їхнього психічного розвитку. Притаманну підліткам переорієнтацію спілкування з батьків, вчителів і взагалі старших та однолітків, більш чи менш рівних за станом, як одну з головних тенденцій перехідного віку відзначає І. Кон.

Серед інтерактивних особистісно орієнтованих методів формування культури екологічної поведінки ефективні методи, спрямовані на самостійний пошук і прийняття рішень, роз'яснення ціннісних категорій; рольові та імітаційні ігри; аналіз ситуацій; моделювання; підготовка проектів. Розглянемо ці технології.

Гра розглядається в науковій літературі як форма людських дій та взаємодій, у якій людина виходить за межі своїх звичних функцій чи утилітарного використання предметів. Гру можна вважати формою вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світу можливого, і розгортається як змагання, або у вигляді будь-яких уявних ситуацій, станів тощо.

Виходячи з основних положень і особливостей історичного розвитку ігрової діяльності, дослідниками сформульовано значення гри в житті людини [1, с. 147–148]:

1. Ідеї, основні правила ігор, популярних у людських угрупованнях, передаються від покоління до покоління. У цьому полягає історичне значення гри.
2. Виховання та навчання часто відбувається через участь дітей у різноманітних за формами та змістом іграх, при цьому діти засвоюють певні правила та елементи культурних традицій, яких вони повинні дотримуватись у дорослому житті. У цьому полягає культурне значення гри.
3. В іграх відбувається спілкування, вони задовольняють потре-би дітей у діяльності та емоціях, у них формуються тимчасові соціальні групи та колективи, між членами яких встановлюються певні зв'язки. В цьому – дсоціальне значення гри.
4. Серед гравців однієї групи, що утворилась внаслідок переважання одного типу ігор, виробляються певні манери поведінки, неприйнятні для інших соціальних груп. Це – значення гри.

Спробу системного вивчення гри як особливої форми діяльності першим здійснив у кінці ХІХ століття німецький вчений К. Гросс, який

вважав гру «передвправлінням» інстинктів стосовно майбутніх умов боротьби за існування. Німецький психолог К. Бюлер визначав гру як діяльність, що здійснюється заради отримання «функціонального задоволення».

Психологи підкреслюють, що у грі відбувається формування довільної поведінки дитини. Це діяльність, що дає можливість людині прийняти на себе будь-яку роль. Учасник гри може відмовитися від раніше обраної ролі, «балансувати» на грані різних ролей, вільно змінювати свої образи. Характерною особливістю гри є двоплановість. Гравець одночасно виконує і реальну діяльність, здійснення якої потребує дій, пов'язаних з вирішенням конкретних, часто нестандартних завдань, і умовну, оскільки деякі моменти цієї діяльності мають характер, що дозволяє абстрагуватись від реальної ситуації з її відповідальністю та численними іншими обставинами.

Гра у навчально-виховному процесі може виконувати такі загальнопедагогічні функції:

- Навчальну. Завдяки навчальному змісту застосування дидактичної гри ненав'язливо поповнює систему набутих знань новими, розширює кругозір, допомагає усвідомлювати багатоманітність навколишніх явищ та зв'язків між ними.
- Виховну. Завдяки «стисканню часу» гра надає учневі можливість передбачити, оцінити, а іноді і спостерігати наслідки своїх дій.
- Розвивальну. Застосування дидактичних ігор сприяє розвиткові умінь, навичок, мислення, пам'яті, уваги, здатності до аналізу та синтезу, кращому сприйманню просторових відношень, вдосконаленню конструктивних умінь і творчих можливостей та символічної функції свідомості.

У вітчизняній педагогіці бракує практичних розробок ігрових форм і конкретних ігор, які могли б застосовуватись у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, а серед описаних домінують інтелектуальні та рольові. При цьому майже всі вони копіюють відомі телевізійні передачі – «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Поле чудес», «Круглий стіл» чи являють собою кросворди, чайнворди, ребуси тощо. Серед запропонованих у вітчизняній педагогіці екологічних ігор чільне місце теж посідають рольові. Чимало ігор, тривалістю близько 2–2,5 годин і насичених науковими знаннями («прес-конференцій», «спектаклів», «судових засідань» тощо), присвячені екологічним проблемам глобального та регіонального рівня. Переважна більшість екологічних дидактичних ігор, пропорованих у літературі, орієнтовано на позаурочний час. Екопсихологи С. Дерябо та В. Ясвін визначають екологічні дидактичні ігри як форму екологічної освіти, засновану на розгортанні особливого виду діяльності учасників, яка стимулює високий рівень мотивації, інтересу та емоційного включення. Дослідники поділяють екологічні

дидактичні ігри на:

1. Ігри-змагання, засновані на стимуляції учасників до набуття і демонстрації екологічних знань, умінь та навичок (конкурси-аукціони, конкурси проектів та кросвордів, марафон). Конкурсоподібні основи цих ігор допомагають проявам духу змагань, що в усі часи був надійною мотиваційною основою людської діяльності.
2. Рольові ігри – це тип ігор, заснований на моделюванні соціального змісту екологічної діяльності. Для проведення такого типу ігор потрібні багато часу та високий рівень попередньої підготовки.
3. Імітаційні, що створені як моделі екологічної реальності і предметного змісту екологічної діяльності на основі міждисциплінарного підходу до вивчення екологічних проблем.

Серед зарубіжних розробників дидактичних ігор, спрямованих на формування екологічної культури, – С. Сзабова, яка намагається, використовуючи нескладні та нетривалі ігри, вирішити проблему засвоєння учнями екологічних понять одночасно з відпрацюванням норм відповідної екологічної поведінки [2, с. 26]. Питанням теоретичного обґрунтування екологічної ігрової діяльності і розробкою інтерактивних методик екологічної освіти приділялась увага у працях Дж. Тейлора, С. Шапіро, К. Флаєрти-Зоніс.

Таким чином, розроблені з їх допомогою інтерактивні методики екологічного виховання містять дидактичні ігри та завдання, спрямовані на стимулювання і усвідомлення позитивних емоцій у взаємодії з довкіллям, аналіз впливу людської діяльності на природні об'єкти. Через пропонувані ігри учні вчаться самостійно приймати рішення стосовно поведінки у природі, у них формується відчуття власної причетності до забруднення природи і її збереження.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. Н. Общие методы обучения в школе. К.: Рад. школа, 1995. 206 с.
2. Арестенко В. Роль ігрових технологій у підготовці майбутніх вчителів природничих дисциплін до професійної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 3(10). С. 20–28.
3. Головка Н. Ігрові технології як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Серія «Педагогіка». 2015. № 1. С. 17–20.
4. Педагогічна інноватика: термінолог. словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я. М., 2019. 384 с.
5. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. С. 86–291.

Віталій Бербец,
Вадим Чаплоуцький

ЧИННИКИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Культура будь-якої поведінки формується під дією зовнішніх і внутрішніх, спонукальних та обмежувальних чинників. Формування культури поведінки у докільці здійснюється під впливом зовнішніх, середовищних чинників: характеру природного, технологічного урбанізованого оточення; особливостей соціальної структури суспільства, рівня розвитку демократії, специфікою влади та управління; суспільної моралі; культурних традицій природокористування та історично сформованих стереотипів використання природних ресурсів. Зазначимо, що основні підходи до формування екологічної грамотності та її сутності визначено у працях О. Гуренко, В. Дедлевич, С. Жданової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко та ін.

Інформованість школярів про екологічні проблеми надто мало корелює з практичними діями на їх вирішенням. Екологічна діяльність, до якої епізодично залучаються школярі (підготовування птахів, прибирання сміття, виготовлення плакатів, участь у фестивалях, агітбригадах, конкурсах, тижнях екології і біології), не охоплює усього загалу школярів і має досить вузьке інтелектуальне, практичне або художньо-естетичне спрямування, потребує спеціального забезпечення з боку дорослих (вчителів, фахівців). Внаслідок цього екологічні проблеми сприймаються школярами радше як наукові поняття, аніж як особистісно значущі життєві ситуації.

Саме тому, метою нашої публікації є визначення та характеристика чинників та принципів формування екологічної грамотності учнів 5–9 класів на уроках технологій.

Чимало школярів у виборі дій і вчинків стосовно природи керуються переважно емоційними імпульсами, прагматичними інтересами, мотивами самоствердження чи наслідування, а не гуманістичними, пізнавальними чи природоохоронними цілями. З віком зменшується кількість школярів, для яких шанобливе ставлення, любов до природи чи естетичні мотиви виступають спонуками до природоохоронної поведінки.

Навпаки, з віком зростає кількість тих, хто відзначає, що не впевнений у тому, що може щось змінити. З класу в клас учні все менше замислюються над екологічними наслідками своєї поведінки.

До внутрішніх спонукальних чинників культури екологічної поведінки відносяться ті, що стосуються потреби спілкування з природою,

інтересу до неї, зростання потреб і їх задоволення, певна пасіонарність особистості, її внутрішні спонуки до освоєння довкілля.

Однак без обмежувальних чинників такий стиль освоєння довкілля призводить до надмірного і неконтрольованого споживання і виснаження ресурсів, деградації екосистем. Тому саме усвідомлення обмежень, як обов'язкових імперативів діяльності і поведінки, виступає умовою культури екологічної поведінки.

Внутрішніми обмежувальними чинниками культури екологічної поведінки виступатимуть: необхідність збереження здатності екосистем до відновлення; права інших громадян на збережене і чисте довкілля; права наступних поколінь на ресурси; відповідальність за стан навколишнього середовища [1, с. 16–17].

Зовнішніми – дотримання норм природоохоронного законодавства та інших адміністративних нормативів, суспільна оцінка дій та вчинків.

Тож ці чинники базуються як на внутрішніх, особистісних обмеженнях, так і на суспільно-правових регуляторах. Однак рівень культури екологічної поведінки виявляється, насамперед, у самообмеженні потреб, екологічності виборів, врахуванні наслідків дій і вчинків як для довкілля, так і для соціального оточення.

Усвідомлення чинників детермінації поведінки у довкіллі окремих особистостей і груп, за твердженням В. Дедлевич, сприяє формуванню іншої світоглядно-культурно-діяльничої системи – «екософії» (екологічної мудрості), заснованої на визнанні цінності всього живого. Таке визнання передбачає трансформацію мислення діяльності, формування відчуття причетності до екологічних проблем і його реалізацію у повсякденних виборах екологічних аспектів щоденної поведінки [2, с. 50].

Технології формування культури екологічної поведінки спрямовані на розвиток не стільки екологічних знань і умінь, скільки на відповідну орієнтацію свідомості та цінностей особистості. Згідно особистісно орієнтованої парадигми у технологіях екологічного виховання має бути реалізовано механізм формування цінностей особистості. Тому найпершим є акмеологічний принцип. Відповідно до нього вихователь орієнтує виховний процес на найвищі морально-духовні досягнення й потенційні можливості вихованця; створює умови для досягнення життєвого успіху особистості; розвитку її індивідуальних здібностей. Дотримання цього принципу забезпечить технології, спрямовані на внутрішню роботу над собою, подолання суперечностей у взаємодії з природою. Це технології орієнтовані на самооцінку, самопізнання та прийняття вольових рішень.

Принцип життєвої смислотворчої самодіяльності передбачає становлення особистості як творця і проектувальника свого життя, який вміє приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність, повноцінно жити й активно діяти у динамічних життєвих умовах, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні

зміни. Технології самовиховання, що відповідають цьому принципу, передбачають формування вольових якостей, актуалізацію екологічно доцільної поведінки у власній діяльності школяра. Такі технології спрямують особистість школяра на самовдосконалення.

У формуванні культури екологічної поведінки учнів основної школи важливе значення мають принципи: поліпотребнісної, полімотивованої детермінації поведінки, активності суб'єкта у цілеутворенні (цілепокладанні), емоціогенності процесу, діалектичного взаємозв'язку між поведінкою і цінностями особистості, розвитку (підтримки) суб'єктивації природи.

Принцип забезпечення поліпотребнісної, полімотивованої детермінації поведінки ґрунтується на залежності: чим більше чинників (мотивів) спонукають поведінку людини, тим більше зусиль вона схильна докладати. Отже, зміст і технології формування культури екологічної поведінки мають сприяти розширенню кола еко-логічних потреб, спектру мотивів збереження довкілля.

Принцип конструювання сприятливих ситуативних чинників, домірність змісту і технологій можливостям школярів ґрунтується на залежності поведінки від ситуативних чинників, які можуть не лише підсилювати мотивацію, але й спричинювати негативний вплив.

Принцип активності суб'єкта у цілеутворенні (цілепокладанні) ґрунтується на взаємозалежності мотивів поведінки і цілей, які ставить особистість: мотиви впливають на вибір мети, яка сама є потужним стимулом поведінки. Принцип реалізується через технології залучення школярів до формулювання загальної мети, визначення етапності її досягнення, конкретизації етапних цілей тощо.

Принцип емоціогенності процесу формування культури екологічної поведінки ґрунтується на взаємозв'язку мотиваційного і емоційного процесів.

Принцип забезпечення діалектичного взаємозв'язку між поведінкою і цінностями особистості ґрунтується на розумінні поведінки не лише як зовнішнього прояву внутрішнього світу людини, але й як засобу формування її переконань. Принцип передбачає якомога ширше залучення школярів до посильної участі у вирішенні екологічних проблем, створення умов для здійснення екологічно значущих вчинків.

Принцип розвитку (підтримки) суб'єктивації природи пов'язаний із віковими закономірностями розвитку ставлення до природи. За свідченням екопсихологічних досліджень, у ранньому підлітковому віці (10–11 років) сягає максимуму сприйняття природних об'єктів як своєрідних суб'єктів. Кожен другий учень цього віку включає природні об'єкти до списку своїх «значущих інших». Причому ступінь близькості з ними може бути вищою, ніж з рештою «значущих інших» – батьками, близькими родичами, друзями. Загалом для молодших підлітків характерним є суб'єктно-непрагматичне ставлення до природи. Молодші підлітки переважно

обирають практичну діяльність, спрямовану на природу [3, с. 65–67].

Таким чином, враховуючи означені чинники та принципи формування екологічної грамотності технології формування культури екологічної поведінки мають максимально спиратися на суб'єктні та суб'єктно-етичні установки взаємодії з природою, коригуючи об'єктно-прагматичні ставлення особистості.

Список використаних джерел

1. Воронюк М. Екологічне виховання учнів засобами “глибинної екології”. *Біологія і хімія в школі*. 2009. № 6. С. 15–18.
2. Дедлевич В. М. Інтеграція знань про природу. *Рідна школа*. 1995. № 5. С. 49–51.
3. Фурман А. В. Педагогічне керівництво пошуковою пізнавальною активністю школярів. К.: Освіта, 2016. 112 с.

Дмитро Білан

ВЧЕННЯ НІККОЛО МАКІАВЕЛЛІ ПРО ДЕРЖАВУ

Актуальність теми полягає в необхідності отримання нових даних про історію поняття держави, а також постановкою нових проблем з цього питання з метою привертання уваги громадськості на фоні подій сучасності.

Основна тема даної роботи – розглянути проблему тлумачення таких понять, влада, суспільство та держава, на прикладі праці Нікколо Макіавеллі «Державець».

Протягом багатьох століть більшість мислителів та вчених намагалися дати визначення таким поняттям, як: влада, суспільство, держава. Так, у Стародавній Греції Аристотель і Платон проповідували демократичні думки і вважали демократію найкращою з форм правління. Однак, у всі часи найгіршим явищем вважався некерований натовп, який був найлютішим ворогом держави [4]. Навіть анархія не може проіснувати довгий період без лідера, якоїсь влади.

Одним з перших, хто розглянув проблему цього явища, став Нікколо Макіавеллі. Його праці надзвичайно глибоко і ретельно розглядалися дослідниками та сучасниками, але за п'ять століть зовсім не втратили актуальності.

Сам Нікколо Макіавеллі був італійським політичним діячем, який жив у період з 1469 по 1527 р. Макіавеллі детально вивчав різні форми соціально-політичних організацій, намагався розкрити їх суттєві риси. Його політична філософія носить науковий і, водночас, емпіричний характер, а ґрунтується вона на його власному діловому досвіді.

Свої приклади у творах він черпає із діяльності великих законодавців

античності: Лікурга, Солон. Його заслугою стали тверезі оцінки особливостей розвитку різних народів, прагнення визначити закономірності еволюції різних державних форм. Йому вдалося створити вчення про державу – світську, звільнивши її від офіційної церковної моралі. Мислитель вважав, що вивчення минулого дає можливість передбачати майбутнє, а за прикладом стародавніх – визначити дії в теперішньому [3].

Держава непорушна, якщо уряд не дає приводу до обурень та змов проти нього, якщо страх підданих не переростає в ненависть, а любов – у презирство. Макіавеллі бачив силу державця у знанні та здатності врахувати і осмислити не тільки сучасний хід подій, але також і досвід подібних ситуацій в історії. Він вважав обов'язковими якостями правителя тверезість думки, раціоналізм, розуміння та використання на користь держави особливості людської психіки. Його зразковий новий державець повинен був мати непохитну волю, винятковий розум і традиційні норми моралі.

Слід розуміти, що державець, особливо новий, не може виконувати все те, за що людей вважають хорошими, тому що задля збереження держави він часто буває змушений йти проти своїх слів та принципів, проти милосердя, доброти та благочестя.

У книзі «Державець» міститься ряд правил, а також рекомендацій, заснованих на його уявленні про пристрасті та прагнення людей і соціальних груп на прикладах історії та сучасної йому практики різних держав. Особливістю вчення Макіавеллі є те, що змішану республіку він вважав результатом консенсусу прагнень і інтересів різних соціальних груп, що борються, бо в кожній республіці завжди спостерігається два протилежні напрями: народний і вищих класів. Мислитель значно доповнює своє вчення про державу дослідженням суспільної психології соціальних груп.

Згідно із Макіавеллі, саме релігія грає найважливішу роль у державі. Релігія, на його думку, найсильніший засіб впливу на думки і звичаї людей [2]. Там, де є хороша релігія, легко створити армію – надзвичайно важливий атрибут держави. Загалом, Макіавеллі розглядав релігію, як один із засобів управління людьми. Також, у творах Нікколо Макіавеллі політика не тільки відокремлювалася від моралі, але в якомусь сенсі суперечила загальноприйнятим уявленням про належне і неналежне, ганебне і похвальне, людяне і нелюдське, ганебне і почесне. У своєму творі «Державець» мислитель зобразив образ монарха, якому все можна заради однієї мети – посилення та розширення своєї влади. Макіавеллі вважає, що в державі існує два види боротьби: за допомогою законів та за допомогою сили. Перший притаманний людям, а інший – звірям. На жаль, часто першого прийому виявляється недостатньо і тоді вдаються до другого. Саме тому він вважає, що державцю необхідно використовувати прийоми як людини, так і звіра. У своєму творі він проводить аналогію з лисицею та левом, прототипом хитрості та сили.

Безумовно, Нікколо Макіавеллі – один із найважчих для тлумачення мислителів, оскільки, з одного боку – він нещадно та безжально розкриває механізми політичної влади, її засоби та мети, а з іншого – він є першим у своєму роді та єдиним мислителем епохи Відродження, який зумів досить виразно осягнути зміст основних тенденцій того періоду. До того ж, Макіавеллі вперше в історії відокремив політику від моралі та релігії, зробивши її автономною та самостійною [1]. Згідно з мислителем, політика є символом віри людини і тому займає панівне місце у світогляді [5]. Цей політичний філософ залишив нам дивовижну спадщину, яка продовжує бути актуальною і в наші дні.

Список використаних джерел

1. Політика. Аристотель. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Політика_\(Аристотель\)#cite_ref-2](https://uk.wikipedia.org/wiki/Політика_(Аристотель)#cite_ref-2)
2. Нова наука про політику Н. Макіавеллі. Ідеї європейського соціалізму XVI–XVII вв., значення Освіти. URL: 4ua.co.ua/political/xa2ad68a4d53a88521206c37_0.html
3. Вчення Н. Макіавеллі про державу і політику. URL: um.co.ua/2/2-3/2-36023.html
4. Богуцька А. Аналіз державно-правової концепції Нікколо Макіавеллі. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/45-p-yatnadsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/301-analiz-derzhavno-pravovoji-kontseptsiyi-nikkolo-makiavelli>
5. Політична думка Макіавеллі: сутність та основні прояви. URL: ru.osvita.ua/vnz/reports/sociology/12651/

Каріна Білик

ВЕЛИКИЙ АДРОННИЙ КОЛАЙДЕР – НАЙБІЛЬШИЙ У СВІТІ ПРИСКОРЮВАЧ

Існує два типи прискорювальних установок: прискорювачі з нерухою мішенню і прискорювачі із зустрічними пучками. Величезна енергетична перевага прискорювачів на зустрічних пучках (або колайдерів) зробила їх абсолютно необхідним атрибутом сучасних центрів дослідження фізики елементарних частинок.

Є дві основні схеми реалізації колайдера. Якщо зустрічні пучки складаються з частинок, що мають рівні маси і протилежні за знаком заряди (тобто античастинки, наприклад, електрон-позитрон або протон-антипротон), то для обох пучків використовується одне кільце магнітів. В деяких точках цього кільця є ділянки взаємодії прискорених зустрічних пучків. Якщо ж зустрічні частинки мають однакові заряди або різні маси (наприклад, протон-протон або електрон-антипротон), то необхідні два

кільця магнітів, і в деяких місцях створюються області зіткнення (перетину) пучків. В зустрічних пучках, що рухаються назустріч один одному, накопичується максимально можливе число частинок (до 10^{15} в пучку). Проте густина частинок, що накопичуються, досить мала і при кожному оберті реально стикаються не всі частинки. Взаємодія пучків майже не порушує динаміку їхнього руху в прискорювальному кільці, і пучки можуть циркулювати в прискорювачі без поповнення від декількох годин до однієї доби.

Великий адронний колайдер

Великий адронний колайдер (англ. Large Hadron Collider, LHC) – найбільший у світі прискорювач елементарних частинок, збудований у Європейському центрі ядерних досліджень (CERN), поблизу Женеви (Швейцарія), в період з 1998 до 2008 року [1].

Великий адронний колайдер (ВАК) має периметр майже 27 км, по якому пучками прискорюються важкі ядра (адрони) і у спеціальних місцях зіштовхуються одне з одним. ВАК пролягає на кордоні Франції та Швейцарії, поблизу Женеви, у тунелі глибиною від 50 до 175 метрів. За всі дослідження відповідає Європейський центр ядерних досліджень, а штат співробітників вимірюється тисячами.

ВАК містить прискорювач та кілька детекторів, вмонтованих навколо точок зіткнення адронів. Частинки розганяють до енергії 7 TeV, тож при зіткненні енергія сягає 14 TeV.

Вздовж кола колайдера розташовані 6 секцій, у яких проводиться збір даних та проводяться експерименти. З них 4 детектори основні та 2 – меншого розміру [2]. Найбільшим є ATLAS. Його розміри – $46 \times 25 \times 25$ м. Трекер виявляє та аналізує імпульс частинок, що проходять через ATLAS. Його оточує калориметр, який вимірює енергію частинок. Вчені можуть спостерігати траєкторію руху частинок та екстраполювати інформацію про них. Детектор ATLAS також має спектрометр мюона. Мюони – це негативно заряджені частинки, що у 200 разів важчі за електрони. Вони єдині здатні проходити через калориметр без зупинки. Спектрометр вимірює імпульс кожного мюона датчиками заряджених частинок. Ці рецептори можуть виявляти флуктуації в магнітному полі ATLAS.

Компактний мюонний соленоїд (CMS) є детектором загального призначення, який виявляє та вимірює субчастинки, що вивільняються під час зіткнень. Прилад знаходиться всередині гігантського соленоїдного магніту, який може створити магнітне поле, що майже в 100 тисяч разів перевищує магнітне поле Землі [2].

Детектор ALICE розроблений вивчення зіткнень іонів заліза. Таким чином дослідники сподіваються відтворити умови, подібні до тих, що сталися відразу після Великого вибуху. Вчені очікують побачити, як іони перетворюються на суміш кварків та глюонів. Основним компонентом ALICE є камера TPC, що служить для вивчення та відтворення траєкторії частинок. Загалом, ВАК це найскладніша установка, будь-коли створена

людством. Окремі компоненти будувалися десятки років і тестувалися в сотнях лабораторій.

У спробі зрозуміти наш Всесвіт, його функціонування та фактичну структуру, вчені запропонували теорію, яку називають Стандартною моделлю [3]. У ній зроблено спробу визначити та пояснити фундаментальні частинки, які роблять світ таким, яким він є. Модель об'єднує елементи теорії відносності Ейнштейна з квантовою теорією. У ній також враховано три з чотирьох фундаментальних взаємодій Всесвіту: електромагнітні, слабкі та сильні. Теорія не стосується четвертої фундаментальної взаємодії – гравітаційної. Уся матерія складається із ферміонів. Будь-яка взаємодія між ними реалізується за допомогою бозонів. Ферміони та бозони принципово відрізняються спіном, власним моментом кількості руху частинок. У ферміонів, матерії, спін напівцілий. У бозонів він цілий. До бозонів належать фотони, глюони, W- і Z-бозони та бозон Гітса, а також поки що незадетектований гравітон, в існуванні якого ніхто не сумнівається. Бозон Гітса – це скалярна частинка, її спін дорівнює 0. Стандартна модель є предметом гордості сучасної теоретичної фізики. Найвідоміші її результати – передбачення існування та детектування вже згаданого бозона Гітса. Решта – детектування масивних W- і Z-бозонів, носіїв електрослабкої взаємодії, які передбачили видатні фізики Стівен Вайнберг, Шелдон Лі Глешоу та Абдус Салам. Утім, Стандартна модель не пояснює існування маси в нейтрино, не може пояснити природу темної матерії та темної енергії, не повністю пояснює, чому у Всесвіті немає антиматерії.

Список використаних джерел

1. Як працює адронний колайдер і навіщо він потрібен? URL: <https://cutt.ly/OGOodPJ>
2. Навіщо потрібний адронний колайдер? Що таке великий адронний колайдер. URL: <https://cutt.ly/iGONz5i>
3. Станіслав Вільчинський: «Великий адронний колайдер – вершина людської науково-технічної думки». URL: <https://cutt.ly/mGONIFn>

Анастасія Більська

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ В НУШ

Одна з ключових тем Концепції Нової української школи – готовність до інновацій, але йдеться не тільки про технологічні. Концепція НУШ визначає завдання, які стоять перед сучасним освітнім процесом: формування вмінь та навичок критичного мислення в умовах роботи з великим обсягом інформації; формування навичок самостійної роботи із

використанням нових інформаційних технологій; формування навичок самоосвіти, розвиток здібностей до академічної мобільності учнів [3]. З цією метою для реалізації місії Нової української школи результативно застосовується інструментарій проєктного навчання.

Проєктне навчання є ефективним методом, який забезпечує якість отриманих знань, містить дослідницький та творчий початок. Проєктне навчання можна віднести до розряду інноваційного, що передбачає перетворення реальності, що вибудовується на основі відповідних технологій, піддається уніфікації, опануванню та вдосконаленню. Перевага такого навчання полягає у формуванні вміння взаємодіяти з різними людьми, у набутті навичок стресостійкості, у формуванні лідерських якостей, пунктуальності, організованості, толерантності.

Аналіз об'єктів проєктного навчання в системі освіти здійснюють І. Власюк [2], О. Хоркавчук [5], а філософію освітніх проєктів – А. Семченко [4] та ін. вчені.

Безпосередньо у процесі навчання набуття досвіду діяльності має обмежуватися різними видами практик. Проходження через досвід діяльності для учнів в умовах Нової української школи – це спільна творча діяльність на заняттях, яка може реалізовуватись у процесі проєктної діяльності.

Успішне впровадження проєктного навчання в практику Нової української школи можливе за дотримання певних вимог:

- технологічний характер процесу освіти: в основі методу проєктів – проблемне, діалогове, дистанційне, різновікове, розвивальне, здоров'язберігальне навчання;
- логічне створення портфоліо, в якому обов'язкова наявність: паспорта проєкту, методичної картки проєкту, планів виконання проєктів та кожного з етапів, результатів досліджень та аналізу, фіксації різних ідей, гіпотез і рішень, резюме основних питань і способів їх вирішення, представлення продукту проєкту, матеріалів до захисту;
- презентація навчальної системи проєктів, яка ґрунтується на конкретній класифікації: монопредметні, міжпредметні, позапрограми; індивідуальні, групові, колективні; одновікові, різновікові; мініпроєкти, четвертні, піврічні, річні, багаторічні [1, с. 31].

В основі проєктного навчання Нової української школи наявне розроблення та створення під контролем учителя нових результатів діяльності, що мають практичне значення, в яких відзначається суб'єктивна чи об'єктивна новизна. Сам проєкт ґрунтується на інтересі, творчій самореалізації особистості учня, інтелектуальних можливостях, вольових якостях та творчих здібностях, які мають прояв у процесі розв'язання проблеми, що зацікавила учня.

Навчальний творчий проєкт – власними силами учня досліджений і

вироблений продукт інтелектуальної чи матеріальної форми від ідеї до її реалізації, має суб'єктивну чи об'єктивну новизну. Цей вид діяльності дає можливість школярам розібратися в питаннях, які мають для них важливість із погляду майбутньої професійної діяльності. Учитель має право запропонувати тематичне поле, а учні самостійно обирають, що для них є пріоритетним.

Проектне навчання Нової української школи ґрунтується на розвитку пізнавального інтересу, на вмінні незалежного конструювання власних знань, орієнтації в інформаційному просторі, розвитку критичного та творчого мислення, умінні побачити, сформулювати та вирішити проблему. Проектне навчання зумовлює диференційований підхід до здобуття освіти [5, с. 65].

Проектне навчання може містити дослідницький компонент, і якщо буде ефективно організованим, то можливий результат у вигляді інновації певного типу, що визначається рівнем та складністю поставленої проблеми. Вважаємо, що на сьогоднішній момент дослідницький напрям навчальної діяльності є більш перспективним порівняно з пізнавальним. Це пов'язано з реаліями сьогодення та вимогами сучасної дійсності.

Робота над груповими проектами сприяє формуванню комунікабельності, заповзятливості. Активізуються незатребувані знання, відбувається стимуляція здобуття нових знань. Розвивається відповідальність, взаємоповага, порозуміння. Беручи участь у проектній діяльності, учні набувають практичних навичок роботи з навчальною, спеціальною та довідковою літературою [4, с. 88].

Отже, варто зазначити, що орієнтація проектного навчання в Новій українській школі на активну діяльність учнів сприяє формуванню самостійності та наполегливості під час розв'язання завдань творчої спрямованості, набуття досвіду планування власної діяльності, колективної роботи. Проектне навчання містить індивідуальну, парну та групову роботу, під час якої вирішується певна проблема, та передбачає спільне використання різноманітних методів і засобів навчання, також враховує необхідність інтеграції знань, умінь застосовувати знання різних галузей науки, техніки, творчих напрямів. Під час проектного навчання в умовах Нової української школи учні отримують можливість організовувати власну навчальну діяльність залежно від інтересів та захоплень. За активної участі в означеній діяльності учні мають змогу опанувати базові поняття навчальної програми, які відповідають освітнім стандартам. Реалізація учнівських проектів у межах освітньої програми має на меті якісну підготовку випускника школи до майбутньої професійної діяльності. Участь у проектній діяльності може сприяти розв'язанню проблеми невідповідності випускників шкіл до вирішення професійних завдань та, як наслідок, їхньому подальшому навчанню на виробництві.

Список використаних джерел

1. Вітенко І. М. Розвиток ключових компетентностей учнів сучасної школи шляхом проєктної діяльності. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності «Екологія» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка (7–8 травня 2019 р.). Тернопіль : Тайп, 2019. С. 31–34.
2. Власюк І. В. Застосування stem-технології в рамках Концепції Нової української школи для учнів старших класів. Publishing House «Baltija Publishing». February 26–27. 2021. С. 138–142.
3. Нова Українська Школа. Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf.
4. Семченко А. А. Організація проєктної діяльності в умовах Нової української школи. Сучасний стан та перспективи розвитку системи освіти України (до 100-річчя Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»): матеріали Всеукр. науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю (м. Покровськ, 25 травня 2021 року). Покровськ: ДВНЗ «ДОННТУ», 2021. С. 87–90.
5. Horkavchuk O. Проектний підхід у вихованні дітей молодшого шкільного віку в контексті Концепції Нової української школи (НУШ). Problems of Engineer-Pedagogical Education. 2018. № 61. С. 65–73.

Anastasiia Blahopoluchna

ANTIMICROBIAL FILMS BASED ON CHITOSANE AS A SAFE STORAGE OF BERRIES

The biggest food losses are due to microbiological damage. Many chemical and physical processes have been developed to preserve the quality of fruits and vegetables. Such processes include pre-treatment of fruit and vegetable raw materials with antimicrobial solutions. Many substances that have previously been treated are considered hazardous, so there is a problem of studying the effects of other substances. Currently, edible films are used that are applied to vegetable and fruit raw materials in thin layers of substances, mostly polysaccharides and oils.

Chitosan is an aminopolysaccharide, a biopolymer with antibacterial properties and widely used in the food industry to control diseases that develop after harvesting and storage of fruit products [1, p. 102]. Chitosan is chemically made from crustacean shells by deacetylating chitin. It consists predominantly of glucosamine or 2-amino-2-deoxyD-glucose linked together by β (1–4) glycosidic bonds. Chitosan solutions are able to form transparent films on the

surface of fruits and berries, which are easily washed off with water, are non-toxic and non-carcinogenic [2, p. 46].

In order to assess the effect of pre-treatment of strawberries with chitosan on microbiological damage during storage, studies were conducted. Strawberries of the Dukat variety were harvested in the fields at the consumer stage of ripeness according to GOST 6828-89, their physical and physicochemical properties were studied, and then they were treated with chitosan solutions, followed by storage.

Strawberries were treated with chitosan solutions of six concentrations (0.05 %; 0.1 %; 0.2 %; 0.3 %; 0.4 %; 0.5 %) by complete immersion for 1 min. Processed berries were left to dry completely. Dried processed berries and controls were weighed and placed in perforated plastic (PET) containers with a capacity of 500 g. Samples were stored in a free-range refrigerator at $0 \pm 2^\circ\text{C}$ with a relative humidity of 90–95 %. Uncontrolled berries were considered control.

Sampling and preparation of samples for analysis of fresh strawberries was carried out according to DSTU ISO 874.

All studies were performed in triplicate. The results of the analyzes led to the initial mass by the formula:

$$X = \frac{A \cdot (100 - B)}{100},$$

where: X – content of substances taking into account weight loss, %;

A – content of substances at the end of storage, %;

B – weight loss during storage, %.

In the prototypes were determined:

- the intensity of respiration by the amount of carbon dioxide emitted
- weight loss of berries – by the method of weighing fixed samples;
- gloss – visually on a 5-point scale, where 1 – dull surface of berries, without gloss, and 5 – shiny glossy surface.

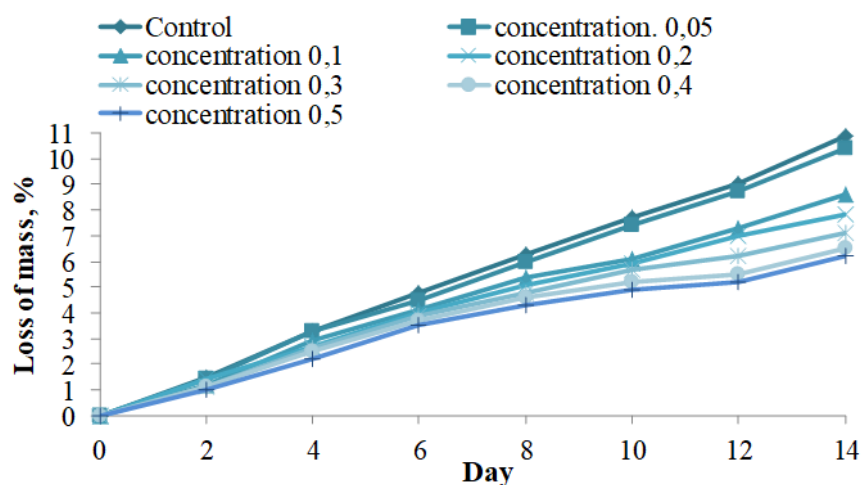

Fig. 1. Change in natural weight loss of strawberries during refrigerated storage with free access of air

The use of pre-treatment of strawberries with chitosan solutions has reduced the weight loss of berries.

The loss of strawberry weight with each day of storage increased and on the second day was 0.98–1.5 %. On the eighth day of storage, the figures ranged from 4.3 to 6.3 %. The lowest losses for the entire storage period were recorded in the sample with a chitosan treatment concentration of 0.5 %. At the end of storage, weight loss reached 9.6 % in controls and 6.2–10.4 % in pre-treated versions.

Analysis of the dynamics of weight loss of strawberries during two weeks of storage showed that treatment with a solution of chitosan helps to reduce weight loss.

The average respiration rate of fresh strawberries was 34.6 mg CO₂ • kg/h. On the second day of storage, the indicator decreased sharply regardless of the concentration of storage treatment and ranged from 8.9 to 10.5 mg of CO₂ • kg/h. This was facilitated by a significant decrease in temperature to 0 ± 2 °C. During further storage, the indicators continued to gradually decrease. In the variant treated with 0.5 % chitosan solution, the respiratory rate was the lowest and on the eighth day was 5.3 CO₂ • kg/h during storage with free access of air, which is 2.4 less than the control.

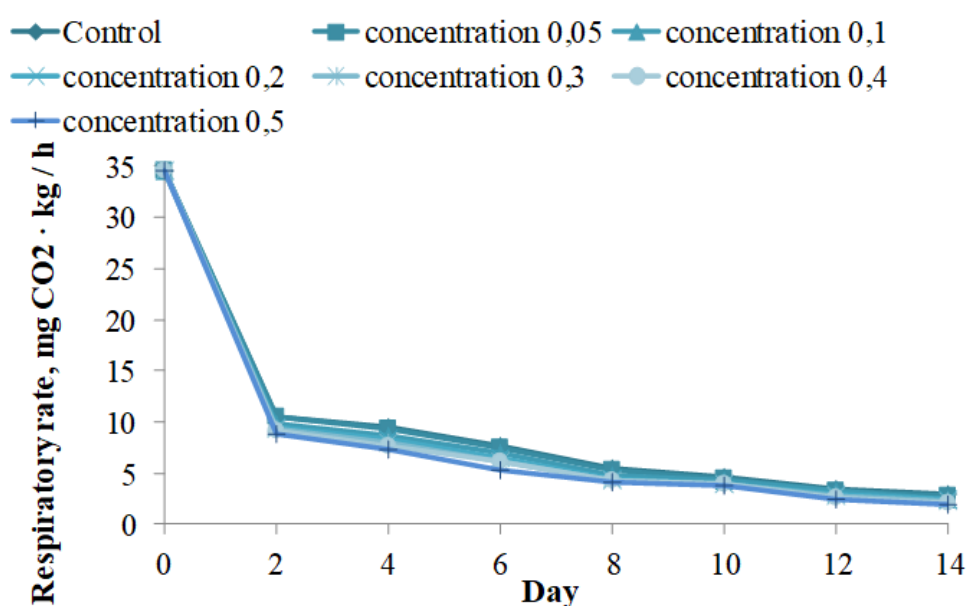

Fig. 2. Change in the intensity of respiration of strawberries during refrigerated storage with free access of air

During storage of strawberries, we recorded rapid rates of gloss loss in the control version (Table 1).

Table 1

Changes in the degree of gloss of strawberries before storage and during storage

Processing concentration, %	Degree of gloss, point		
	For storage	In the middle of the shelf life (7 days)	At the end of storage (14 days)
Control	5	2	1
0,05	5	4	2
0,1	5	5	2
0,2	5	5	3
0,3	5	5	4
0,4	5	5	5
0,5	5	5	5

It was found that due to the film-forming properties of chitosan berries had a shiny glossy surface, which significantly improved the appearance of strawberries. The obtained research results allow to recommend pre-treatment of strawberries with chitosan solutions

Thus, analyzing the results of research, it was found that with increasing the percentage of chitosan in the solution, the loss of strawberry mass and respiration rate decreased, which proves the effectiveness of this treatment. The degree of gloss of the berries was the best in the pre-treated samples.

References

1. Divya K., Jisha M. S. Chitosan nanoparticles preparation and applications // Environmental chemistry letters. 2018. № 16(1). P. 101–112.
2. Kulawik P., Jamróz E., Özogul F. Chitosan for seafood processing and preservation // In Sustainable Agriculture Reviews. 2019. № 36. P. 45–79.

Ольга Бовкун

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Підприємства агропромислового комплексу в умовах ринку займають особливе становище, що не дозволяє в повній мірі брати участь в міжгалузевій конкуренції. Сільське господарство, залежне від природних факторів і має яскраво виражений сезонний характер виробництва, є низько-доходною, більш відсталою в технологічному плані галуззю в порівнянні з іншими галузями і повільніше пристосовується до мінливих економічних і технологічних умов.

Однак, наявність ряду невирішених проблем, зокрема виснаженість

ресурсного потенціалу та брак фінансово-інформаційної підтримки, низький рівень кваліфікації управлінського персоналу не дозволяють б більшості сільгоспідприємств самостійно підтримувати економічну безпеку і стійкість.

За таких умов індикатором спроможності сільськогосподарських підприємств адаптуватися до екзогенних мінливих чинників є рівень економічної стійкості як здатності ефективно використовувати підприємницький та виробничий потенціал господарювання [1].

Створення належних умов для реалізації процесу забезпечення їх стійкості зумовлює необхідність системного узагальнення і вдосконалення теоретичних та прикладних засад процесу формування й забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, розроблення науково обґрунтованих концептуальних підходів, імплементація яких посилює здатність підприємств підтримувати у довгостроковій перспективі оптимальну збалансованість економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної справедливості.

Господарський механізм ґрунтується на роботі різних механізмів за допомогою організованої системи управління підприємством. На основі досліджень до складових господарського механізму входять організаційно-економічний, соціальний та правовий механізми, які тісно між собою взаємопов'язані, тільки гармонійна взаємодія трьох механізмів може принести очікуваний ефект.

Погоджуючись із твердженням багатьох науковців, у структурі організаційно-економічного механізму можна виділити три підсистеми:

1. Підсистема забезпечення організаційно-економічного механізму. До неї входять підсистеми нормативно-правового, методичного, ресурсного, інформаційного, наукового та технічного забезпечення управління підприємством.
2. Функціональна підсистема організаційно-економічного механізму, яка складається з підсистем планування, організації, мотивації, контролю та регулювання.
3. Цільова підсистема організаційно-економічного механізму, яка базується на визначенні цілей і основних результатів діяльності підприємства, критеріїв вибору і оцінюванні результатів діяльності підприємства.

Керівництву підприємства необхідно ефективно управляти ресурсами для забезпечення певного резерву стійкості та адекватної реакції на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища [2].

Однак, джерелами деструктивних впливів на економічну безпеку є дії окремих суб'єктів господарювання (органів державної влади, конкурентів, постачальників, посередники, фінансово-кредитних установ та ін.); збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринку даного підприємства, наукові відкриття та технологічні розробки, несприятливі кліматичні умови, форс-мажорні обставини тощо).

Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку сільсько-господарських підприємств повинен формуватися в системі раціонального поєднання механізмів державного регулювання, механізмів ринкового та внутрішньо-системного регулювання.

При цьому варто враховувати, що специфіка сільського господарства впливає і на стійкий розвиток його підприємств. Ритмічна стійкість у розвитку сільськогосподарських підприємств носить, як правило, циклічний характер. Забезпечення ритмічної стійкості підприємств аграрного сектора економіки можливо забезпечити в умовах комплексного підходу до формування їхніх складових в органічній єдності на вимогах організації замкнутого виробництва в різних напрямках їх комбінації.

Нині основними загрозами економічній безпеці підприємств вважаються внутрішні чинники, які підпадають під контроль підприємства. До них належать обсяг фінансових ресурсів, наявність кваліфікованого персоналу, матеріально-технічне забезпечення, налагодження технологічного процесу, якість та структура природних ресурсів, інформаційно-аналітичне забезпечення, робота з винахідництва та раціоналізаторства, організація системи управління та контролю, соціальний захист працівників, інвестиційний клімат на підприємстві, рівень екологізації сільськогосподарського виробництва та інтегрованість підприємства у виробничі та ринкові відносини.

У процесі формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств необхідні:

- гнучкість та швидкість реакції на зміни кон'юнктури ринку;
- підвищення конкурентоспроможності продукції та виробництва;
- висока інвестиційна активність, ліквідність та фінансова стабільність.

Також значний вплив має державна фіскальна політика. Отже, важливе значення у забезпеченні захисту діяльності підприємства, на нашу думку, відіграє держава в особі трьох органів влади (законодавчої, виконавчої та судової) [3].

Побудова належної системи управління економічною безпекою, здатної прогнозувати, виявляти та нейтралізувати (зменшувати) прояви негативних впливів, є можливою лише за умови побудови ієрархічно сформованої системи загальних і функціональних цілей економічної безпеки, яка дає змогу забезпечити узгоджену спрямованість управлінських дій на всіх функціональних рівнях управління на реалізацію єдиної мети захисту підприємства від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Ібрагімов Е. Е. Теоретичні підходи до виокремлення складових системи економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2015.

- Вип. 11. С. 94–96.
2. Матвійчук Л. О. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства» *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі України*. 2012. № 5 (230). С. 50–54
 3. Іванків О. Я. Сутність системи економічної безпеки підприємства в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 11. С. 109–112.

Олег Богачов

ПРАГМАТИЧНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ДЕТЕКТИВНОМУ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОМУ СЕРІАЛІ “THE LONE GUNMEN”

“The Lone Gunmen” – спін-офф популярного науково-фантастичного серіалу “The X-Files”, телевізійного шоу, яке транслювалося в мережі Fox. Цей серіал викликає зацікавлення жанровою різноаспектністю, яка виявляється в одночасному поєднанні рис детективного, науково-фантастичного, комедійного та драматичного жанрів, що має враховувати перекладач при створенні еквівалентного і адекватного перекладу, донесення до глядача змісту, сюжетних ліній, основної ідеї серіалу, а також збереження прагматичного впливу оригіналу.

У сценарії серіалу наявний комп’ютерний сленг, що потребує від перекладача знань у сфері інформаційних технологій (*black hat, script, cookies, embedded modem, gigaflops, mainframe*). Це пояснюється тематикою серіалу, адже головними героями є журналісти-хакери. Крім того, в оригіналі присутня політична лексика (*government pension, social security numbers, civil liberties*), яка також зустрічається в поєднанні з вульгаризмами (*corporate goons, conspiracy nutters*).

Для нашого дослідження трансформаційних особливостей українського перекладу було обрано пілотний епізод серіалу. Основою для дослідження трансформаційного потенціалу українського перекладу англійського серіалу “The Lone Gunmen” стала класифікація перекладацьких трансформацій О. О. Селіванової. В дослідженні продемонстровані найяскравіші випадки використання прагматичних концептуальних трансформацій.

Прагматичні концептуальні перетворення – це підміна реалій мови оригіналу на реалії мови перекладу, які залежать від культурних особливостей народу мови реципієнта [1, с. 104].

У процесі перекладу науково-фантастичного художнього твору потрібно враховувати реалії вигаданого автором світу. Головною метою наукової фантастики є створення реалістичного та переконливого світу, який характеризується технологіями, які або взагалі неможливо створити,

або принаймні на сучасному етапі розвитку науки та техніки.

Вигадані авторами реалії в науково-фантастичних творах називаються квазіреаліями. Перша частина терміну складається з префіксу «квазі» («перша частина складних слів, що значенням відповідає прикметникам несправжній, уявний» [2]). Крім технологій вони також описують культуру, природу і традиції, що відрізняються у вигаданих світах від реального. Переклад квазіреалій потребує від перекладача вміння виявити та пояснити їх мовою перекладу [5]. Розглянемо використання квазіреалій та шляхи їхнього українського перекладу на прикладі нижченаведеного фрагменту серіалу:

It's a remote control, with a joystick-type lever // Це пристрій дистанційного керування з важелем типу джойстика.

Прикладом вигаданих технологій в серіалі “The Lone Gunmen” є опис пристрою дистанційного керування (*remote control*) різними типами транспорту, який неможливо використовувати в реальних автомобілях через відсутність можливості електронного керування автотранспортом на момент подій, зображених у серіалі.

Інші прагматичні перетворення, здійснені з метою покращити розуміння змісту серіалу українськими глядачами, представлено у наступних прикладах:

All neatly packaged for these robber barons // Прямо-таки все викладено на тарілочці для цих олігархів.

Результатом перекладу цієї фрази є дві прагматичні трансформації. Першою є використання фразеологізму для фрагменту *all neatly packed* (“in a neat way, with everything in its place” [7]), що в перекладі змінюється на фразу *прямо-таки все викладено на тарілочці*, яка означає «дати в готовому вигляді, звільнивши когось від власних витрат сил, часу» [4]. Другою є прагматична концептуальна трансформація, термін *robber barons* (“pejorative term for one of the powerful 19th-century American industrialists and financiers who made fortunes by monopolizing huge industries” [9]) було замінено українською реалією *олігархи* («правляча група експлуататорів» [3]), що влучно передає негативне ставлення одного з головних героїв до змовників. Така заміна спрощує сприйняття фрази українським реципієнтом через соціально-культурні та політичні стереотипи.

Ladies and gentlemen, thank you // Пані та панове. дякую

Звертання *Ladies and gentlemen* (“used as a formal way of addressing an audience of men and women” [10]) в українському перекладі було змінено на *Пані та панове* («ввічлива форма згадування або звертання до аудиторії чоловіків і жінок [2]»), що є прикладом прагматичної концептуальної трансформації відповідно до усталеної мовної традиції.

The most technically advanced yet socially conscious company on the Fortune 500 // Найбільш технічно розвинену і соціально свідому компанію в рейтингу найбільших корпорацій

Назву списку *Fortune 500* від журналу *Fortune* (“список амери-

канських корпорацій, впорядкованих за валовим доходом” [8]) було перекладено як *рейтинг найбільших корпорацій*, адже пересічний український реципієнт здебільшого незнайомий з цим американським журналом і запропонованим ним рейтингом.

Network Log-in // Вхід в мережу

У сфері інформаційних технологій термін *to log in* (“to establish communication and initiate interaction with a computer or system” [7]) означає процес входу в систему, в українській мові цей процес позначається лексемою *вхід* («входити – потрапляти, проникати куди-небудь, у межі, у середину чого-небудь» [2]).

Who’s your daddy // Хто твоя бос?

У цьому прикладі фраза *who’s your daddy* (“it’s a sign of male dominance, insinuating the listener is a mere child” [6]) – це сленговий вираз, який використовується для демонстрації домінування над кимось. Для вираження зневажливого ставлення та домінації, продемонстрованих в оригіналі, в українському перекладі було використано вираз розмовного стилю із застосуванням іменника *бос* («хазяїн, володар або голова підприємства, підприємець» [2]), що повною мірою передає суть оригінального сленгового виразу.

He’s picked up a kebab from the waiter’s tray // Він взяв закуску з підносу офіціанта.

У цьому реченні спостерігається використання іменника *kebab* (“small pieces of meat or seafood seasoned or marinated and broiled, often with tomatoes, green peppers, onions, or other vegetables, usually on a skewer” [7]). Сцена серіалу відбувається в будівлі комп’ютерної корпорації, а саме на презентації нового високошвидкісного процесора, що робить варіанти перекладу *кебаб* або *шашилик* недоречними для україномовного реципієнта через асоціації з вуличною їжею, саме тому було використано варіант *закуска* («легкі страви, звичайно холодні, що їх їдять перед обідом для збудження апетиту» [2]), що є також лексичною гіперонімічною трансформацією, заміною назви видового поняття назвою родового (генералізація) [1, с. 72].

Дослідження показало, що прагматичні концептуальні трансформації необхідні при створенні адекватного перекладу науково-фантастичного детективного серіалу “The Lone Gunmen”, що обумовлено орієнтацією на україномовного реципієнта, реалії якого відрізняється від реалій американського глядача.

Список використаних джерел

1. Перекладознавство: наук. посіб. – Черкаси: Вид-во Ю. А. Чабаненко, 2013. – 288 с.
2. СЛОВНИК – тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnuk.ua>
3. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua>

4. Фразеологічний словник – значення синоніми антоніми. Корисно знати. URL: <http://korusno-znatu.in.ua/frazeologizmy>.
5. Шапошник О. Проблеми відтворення у перекладі жанрових ознак наукової фантастики: лексико-семантичний контекст. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/341118892_Problemi_vidtvorennja_u_pereklad_i_zanrovih_oznak_naukovo_i_fantastiki_leksiko-semantичnij_kontekst.
6. Dictionary.com. Slang Archives – Dictionary.com. Dictionary.com. URL: <https://www.dictionary.com/e/slang/>
7. Dictionary by Merriam-Webster: America’s most-trusted online dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com>
8. Editors F. Fortune 500. Fortune. URL: <https://fortune.com/fortune500/>
9. Encyclopedia Britannica. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com>
10. Macmillan Dictionary. Macmillan Dictionary | Free English Dictionary and Thesaurus. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/>

Тетяна Бойко

ЦУКРОВІ МАГНАТИ ТА МЕЦЕНАТИ: ДИНАСТІЯ ЯХНЕНКІВ-СИМИРЕНКІВ

Понад 200 років тому у селі на Черкащині постала династія неймовірно успішних господарників – Симиренків. Із клаптика землі, який купив колишній козак Степан Симиренко, його діти й онуки виростили цілу цукрову імперію. А пізніше – стали засновниками наукового садівництва в Україні.

На жаль, політичні процеси царської Росії, а потім і радянської України негативно відбилися на цій славетній родині. В часи тоталітарного режиму чимало фактів з біографій Симиренків чи замовчувалися, чи несамовито перекручувалися. З вітчизняної історії було викреслено ім'я Л. Симиренка, занедбано його наукову садівничу школу. Вилучено наукові праці Левка та його сина Володимира, симиренківський ренет перейменували у «Зеленку Вуда».

Реабілітація Симиренків почалася у середині ХХ ст. Процес відродження та повернення із забуття наукової та духовної спадщини знакового для України роду відбувається і сьогодні. До цього процесу причетна й велика кількість діячів української, світової науки та культури. Меценатство родини, наприклад, у своїх творах висвітлює М. Слабошпицький, діяльність Торгового дому «Брати Яхненки і Симиренко» в Одесі у своїй книзі «Старая Одесса» описав О. Дерibas, життя та діяльність Л. Симиренка досліджували В. Заєць, А. Павлов, Д. Чухно,

А. Кекух та ін. Крім того, про Левка Платоновича були написані і художні твори – повість О. Савчука та вірш В. Негоди. Більш детально життєвий шлях родини досліджував відомий вчений у галузі плідівництва, захисту рослин, агроєкології та історії наук, академік П. Вольвач, якого можна по праву назвати біографом родини Симиренко [5, с. 110–111].

Першим Симиренком, який прославив свій рід, став син Степана – Федір Симиренко. Хоч він і потрапив у кріпацтво після смерті батька, але завдяки своїм здібностям і таланту до господарювання зумів викупити з неволі всю свою численну родину. Федір Симиренко успішно вправлявся з господарством графа Михайла Воронцова та ще й сам торгував борошном, орендувавши водяні млини. Ба більше, справи йшли так добре, що Федір не лише отримав волю, а й разом із іншими колишніми кріпаками братами Яхненками заснував власну фірму. Родини Яхненко та Симиренко можна справді назвати однією сім'єю, оскільки поріднилися вони після одруження Федора Симиренка та Анастасії Яхненко [4, с. 233].

«Брати Яхненки і Симиренко» – так називалася одна з перших агропромислових компаній на теренах України. Яхненки і Симиренки продавали зерно, худобу та іншу сільськогосподарську продукцію, а також будували млини. Прибутки від торгівлі були такі високі, що фірма змогла купити землю, яка на той час була у вільному обігу, і розпочати нову, ще більш успішну справу – цукрове виробництво [6]. У зв'язку з аграрною кризою в 40-х роках ХІХ століття, торгувати мукою стало не вигідно. Тоді, завдяки глибокому розумінню економічних процесів та масштабному мисленню Федора Симиренка, фірма почала торгувати цукром, що виявилось надзвичайно прибутковою справою.

Не менш підприємницького хисту був і син Федора Симиренка – Платон. Отримавши освіту у найкращому тоді пансіоні Золотова в Одесі, він почав займатися торгівельними справами фірми «Брати Яхненки і Симиренко». Згодом, закінчивши Політехнічний інститут в Парижі, вивчивши цукрове виробництво смілянського магната, графа О. Бобринського він відвідав цукрові заводи Німеччини та Франції. Платону вдалося переконати родичів, що майбутнє лише за власним виробництвом цукру. Саме під його керівництвом для фірми «Брати Яхненки і Симиренко» настав період найбільшого розквіту. Революціонер в технології цукроваріння П. Симиренко створив справжню промислову імперію. Це він відкрив перший не тільки в Україні, а і в Російській імперії паровий пісково-рафінадний завод у Ташлику, продукція якого стала доступною за ціною людям середнього достатку, що зробило його неймовірно популярним. Це з його ініціативи у 1848 р. було споруджено пісково-рафінадний комбінат небачених на той час розмірів, оснащений найпередовішою технікою з виробництва цукру-піску та рафінаду. Це він побудував Мліївський машинобудівний завод, який випускав технологічне обладнання для цукроварень та сільськогосподарські машини, крім того, тут же були побудовані два перших металевих пароплави «Українець» та

«Ярослав Мудрий» [4, с. 233]. Це він заклав у Млієві універсальний дендропарк і сади, в яких його син Лев Платонович згодом проводитиме свої дослідження та робитиме винаходи [5, с. 114].

Крім інтересу до промисловості, представники родини опікувалися культурою та освітою. З ініціативи П. Симиренка у Млієві були відкриті приходське училище, недільна школа для дорослих, технічне училище. Вже давно відомий той факт, що саме на кошти Платона Симиренка було надруковано останнє прижиттєве видання «Кобзаря» Т. Шевченка.

Під час загального національного занепаду, періоду Валуєвського циркуляру Василь Симиренко, молодший брат Платона, піклувався про відродження українського слова. Упродовж багатьох років він фінансував майже всі видання в Україні: «Киевская старина», «Літературно-науковий вісник», «Рада», «Громадська думка», «Громада», «Україна», деякі видання, що виходили для ознайомлення з українським життям за кордоном та ін. [3]. Василь Симиренко залишився в історії не тільки як щедрий меценат, але і як видатний інженер промислового виробництва. Отримавши освіту в Політехнічному університеті в Парижі, в 1861 р. він повернувся додому. 60-ті роки XIX ст. стали початком занепаду родинного бізнесу: пішли з життя Платон Симиренко, Терентій та Степан Яхненки, занедужав їхній брат Кіндрат [4, с. 235]. Для управління справами фірми було призначено адміністрацію, котра, на жаль, лише формально керувала заводами. У 1868 р. Василя Симиренка призначають головою адміністрації фірми «Брати Яхненки і Симиренко» [2, с. 57]. Однак, врятувати фірму та повернути їй колишню славу йому не вдалося. Незгоди між кредиторами, сварки чисельних нащадків, прискорили її крах.

В 80-х рр. XIX ст. фірма «Брати Яхненки і Симиренко» припиняє свою діяльність через банкрутство, майно було розпродано для сплати боргів. Василь не став воювати за спадщину, придбав задешево державний цукровий завод у с. Сидорівка, де і оселився з родиною. Власноруч Василь налагоджує виробництво, сконструювавши низку оригінальних машин, запускає власну цукроварню. Завдяки його таланту інженера та конструктора-винахідника, невдовзі виробництво стає найпередовішим у регіоні за технічним обладнанням та, взагалі, взірцевим для всієї України. Як талановитий конструктор і новатор він удосконалює бурякопереробне обладнання, як учений-хімік винаходить нові, прогресивніші способи виварювання цукру. Результати його новацій, опубліковані в науково-технічних журналах Росії, і особливо за кордоном, приносять Василю Симиренку заслужене визнання вченого-практика. Саме він запускає перший в Російській імперії цех з виробництва мармаладу та пастили, які успішно експортують за кордон [4, с. 236]. Щоб мати сировину для виробництва солодоців, поряд із заводом Василь Федорович закладає великий яблуневий сад.

Отже, представники роду Симиренків та Яхненків були першо-прохідцями у торгівлі, цукровій промисловості, суднобудуванні, щедрими

меценатами, людьми небайдужими до своєї Батьківщини, науки і культури в цілому. Але і цим не обмежується внесок їхнього роду в розвиток світової культури та науки. Саме вони, в особі Платонового сина Левка, започаткували нову еру в садівництві. Сьогодні його величають не інакше як «король садівництва», «садівничий геній України», «фундатор українського промислового садівництва».

Повернення із забуття імен славетного роду Симиренків почалося у середині минулого століття. Але тільки у 1998 р. Постановою Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо вшанування пам'яті родини Симиренків на Черкащині» [1, с. 123] було визнано загальнонаціональне значення діяльності родини. Передбачалось багато заходів з вшанування та збереження титанічної спадщини визначного українського роду, але проект не був втілений у життя. І тільки на початку третього тисячоліття державна влада щільно зайнялася вшануванням та збереженням пам'яті представників славетної сім'ї.

Список використаних джерел

1. Вольвач П. Л. П. Симиренко – фундатор українського промислового садівництва. Сімферополь: Таврія, 2004. 304 с.
2. Гамоля Н. Генерація перших і єдиних: (Династія Симиренків). *Контракти*. 2003. № 37. С. 56–58.
3. Династія Симиренків: найкращий цукор і найсмачніші яблука. 2017. Режим доступу: <https://naglyad.org/uk/2017/08/01/dinastiya-simirenkiv-najkrashhij-tsukor-i-najsmachnishi-yabluka/>
4. Литвин В. М. Історія України (у трьох томах). Том II Кінець XVIII – початок XX ст. Київ, Видавничий дім «Альтернативи», 2005. 760 с.
5. Мурашко О. С. «Степова столиця України» та династія Симиренків. *Вісник ОНУ*. 2010. № 21. С. 110–124.
6. Олексин А. Як будувалась аграрна незалежність: видатні куркулі / 2017. Режим доступу: <https://kurkul.com/spetsproekty/165-do-dnya-nezaleznosti>.

Глона Бойчевська

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ МОВОЮ, КОМУНІКАЦІЄЮ І КУЛЬТУРОЮ

Що відрізняє людину від решти живих істот? Одним із основних факторів є володіння мовою. Народжуючись, ми потрапляємо в мовне середовище, живемо і розвиваємося в ньому. Саме завдяки мові ми пізнаємо навколишній світ, здобуваємо знання, набуваємо здатності оцінювати явища життя, формуємо свій світогляд, учимося планувати свої вчинки, аналізувати їх, передбачати можливі наслідки, здатні сприймати й усвідомлювати думки, почуття і дії інших людей. За допомогою мови

відбувається міжособистісне спілкування, узагальнення досвіду, накопичення знань.

Мова є носієм і феноменом національної культури народу, важливим засобом комунікації. Вивчаючи рідну мову, людина засвоює культуру свого народу, від покоління до покоління, сприймаючи разом з мовою всю культурну спадщину: історію, звичаї, традиції матеріальної культури й духовного життя нації. Мова розвивається шляхом удосконалення вже вироблених попередніми поколіннями форм і засобів передачі думки, вираження почуттів, сприймання світу, коли кожне покоління добирає з мовленнєвого досвіду батьків найкраще для висловлення своїх ідей. Таким чином мова еволюціонує. Однак, як форма існування мислення і, головне, як засіб спілкування мова знаходиться зовсім поруч з культурою.

То що ж таке «культура»? Сьогодні не існує загальноприйнятого визначення, проте у світовій літературі можна знайти більш як 500 визначень цього поняття. Одним із них є таке: культура (лат. *colere*, «населяти», «виросувати», «сприяти», «успадковувати») – термін для означення людської поведінки і символічних структур, які надають цій поведінці сенсу і значимості. У широкому розумінні культура – це сукупність як матеріальних, так і нематеріальних («духовних») цінностей, властивих суспільству в цілому або окремій соціальній групі [3].

У суспільстві традиційно розрізняють два основні напрямки культури – матеріальний і духовний. Матеріальна культура охоплює сферу виробничої діяльності людства та її результати. Духовна культура стосується області свідомості, пізнання, моралі, виховання, освіти, науки, мистецтва, літератури та інших сторін духовної діяльності людини. Сюди також належать релігія і міфологія, світоглядні, політичні, моральні та інші уявлення людей.

На момент сьогодення національна культура українців має надзвичайне значення. Створюючи власну національну культуру, українці роблять внесок у світову культуру та здійснюють за її допомогою зв'язок з навколишньою природою та іншими народами. Передача соціального досвіду є однією з найважливіших функцій культурних знань. Іншою провідною функцією культурних знань є пізнавальна. Пізнаючи культуру свого народу, зростає число людей, які знаходяться у тісному контакті із культурами, відмінними від рідної. Процес всесвітньої глобалізації сприяє розумінню комунікації між різними культурними системами як істотного елемента картини сучасного світу. Пов'язані з явищем глобалізації процеси передбачають часті регулярні контакти у різних сферах між представниками різних культур. Відтак, зростає значення міжкультурної комунікації.

На думку вчених, датою народження міжкультурної комунікації як академічної дисципліни варто вважати 1954 рік, коли вийшла у світло книга Є. Хола і Д. Трагера “*Culture as Communication*” («Культура як комунікація»), у якій автори вперше запропонували для широкого

вживання термін «міжкультурна комунікація», що відбивала, на їхню думку, особливу галузь людських відносин. Пізніше основні положення та ідеї міжкультурної комунікації були більш докладно розвинуті у відомій роботі Е. Хола “The Silent Language” («Німа мова», 1959 р.), де автор показав тісний зв’язок між культурою і комунікацією. Розвиваючи свої ідеї про взаємозв’язок культури і комунікації, Хол прийшов до висновку про необхідність навчання культурі [1, с. 50].

Термін «міжкультурна комунікація» у вузькому змісті з’явився в літературі в 1970-х роках. Вперше визначення міжкультурної комунікації було надано у праці Л. Самовара і Р. Портера «Комунікація між культурами» (“Communication between Cultures”), вперше надрукованій в 1972 р. До цього часу сформувався і науковий напрямок, серцевиною якого стало вивчення комунікативних невдач і їхніх наслідків у ситуаціях міжкультурного спілкування. З 80-х років минулого століття дослідники США і Західної Європи у галузі соціології, культурології, психології, лінгвістики, філософії виявляють підвищений інтерес до проблематики міжкультурної комунікації. Серед найголовніших завдань теорії між-культурної комунікації – попередження та усунення міжкультурних непорозумінь. Дослідженням цих питань займаються наукові школи та інститути, а також учені у різних країнах світу [4].

Міжкультурна комунікація, у якій через мовлення взаємодіють культури і мови, базується на двох типах поведінки: універсальній (є спільною для всіх культур, заснована на біологічній спадковості, передається від покоління до покоління) та специфічній (формується під впливом соціального і фізичного оточення). Специфічні моделі поведінки формують специфічну культуру, яку можна визначити як менталітет (система цінностей, ідей, звичаїв), тобто, сукупність конвенцій, які керують соціальними відносинами [2, с. 35]. Іноземну мову як один з головних засобів міжкультурної комунікації необхідно вивчати як феномен національної культури, як «мовну модель» світу певного народу і культури, в результаті чого можливо сформувати особливий тип компетенції – лінгвосоціокультурну, забезпечивши таким чином повноцінне міжкультурне спілкування, діалог культур.

Таким чином, міжкультурна комунікація знаходиться у нерозривному зв’язку з мовою та культурою, адже завдяки мові відбувається процес передачі соціального досвіду, культурних традицій і звичаїв від покоління до покоління, здійснюється комунікація між різними народами й культурами.

Список використаних джерел

1. Викулова Л. Г. Основы межкультурной коммуникации: практикум / под ред. М.: АСТ Восток-Запад, 2008.
2. Мальцева К. С. Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу: Автореф. дис... канд. філософ. наук:

- 09.00.04. Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України. К., 2002.
3. Розвиток культури України від часів Київської Русі до наших днів: веб-сайт. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10972> (дата звернення: 19.04.2022).
 4. Porter R. E. & Samovar L. A, eds. Intercultural Communication: A reader. Fifth edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1988. 340 p.

Вероніка Бондар

МУЖНЯ ЧИ КРИВАВА КОРОЛЕВА МАРІЯ ТЮДОР

В умовах розвитку сучасної історичної науки важливе місце належить роботам, присвяченим відомим історичним чи політичним діячам. Все частіше виникають питання, щодо ролі яку відіграє жінка, у суспільстві, особливо якщо так звана «слабка» стать стоїть на чолі могутньої держави в XVI ст. Інтерес до першої коронованої жінки-правительки Англії – Марію I Тюдор не вщухає й до сьогодні., що й посилює актуальність нашого дослідження.

Тему особистості Марії I Тюдор аналізували К. Еріксон [3], Н. Басовська [1], Л. Портер [4], Ю. Соусова [2] та ін.

Марія Тюдор I – перша і найвідоміша англійська королева із славнозвісних Тюдорів, вважається однією з найжорстокіших королев в історії. За її коротке правління, вона створила собі репутацію тирана, який спалював протестантів на вогнищах та намагався згорнути Реформацію, яка поглинала все більшу кількість населення.

Під час періоду правління Марії Тюдор I її охрестили «Кровожадною Мері», а з часом скоротили до «Кривавої Мері». Для того, щоб уявити яким же було правління першої коронованої жінки-правительки Англії варто зазирнути у її дитинство та юність.

Марія була єдиною дитиною Катерини Арагонської та короля Генріха VIII, яка дожила до дорослого життя. Була охрещена як католичка. Її матір іспанська інфанта та королева Англії прагнула як найкраще підготувати доньку до правління, її освітою займалися найкращі вчителі, вона була освіченою, володіла щонайменше грецькою та латинською мовами, окрім того досягла неабияких успіхів у музиці, займалася полюванням та верховою їздою, щоб за потреби виступити на чолі війська. Отже, маленьку Марію ще з дитинства готували до чогось значно більшого ніж просто шлюб.

Батько любив Марію, не пропускав нагоди похизуватися нею при дворі, купував дарунки, вважав її «своїм скарбом і скарбом свого королівства». Вже в 1525 році Марію було названо принцесою Уельською,

варто відзначити, що зазвичай цей титул отримував спадкоємець престолу.

Однак вже скоро життя Марії змінилося. Її батько вирішив розлучитися з Катериною Арагонською і Марію було визнано незаконнародженою. Значна кількість населення Англії підтримували Мері та щиро співчували. Генріх заборонив матері бачитися з донькою, розуміючи, що католицька частина населення може об'єднатися та виступити проти нього. Марію було понижено від титулу принцеси до «леді» та призначено придворною для своєї зведеної сестри Єлизавети, яка відтепер мала більше прав на трон [3].

У 1536 р. після довгої хвороби померла Катерина Арагонська. Марія важко проживала втрату матері і планувала поїхати до Іспанію. Але цього ж року Генріх VIII стратив свою другу дружину Анну Болейн, що вселило в Марію надію на світле майбутнє.

Пізніше в Мері народився брат, такий довгоочікуваний син для Генріха від його третьої дружини Джейн Сеймур. Марія навіть стала його хрещеною, а малий Едуард став першим в черзі на трон Англії.

Едуард хоч був зовсім малим проте був закоренілим протестантом, завдяки впливу який на нього чинили його радники, він зайняв трон як протестантський реформатор. Таким чином Марія, як ревна католичка знову потрапила в небезпечне становище. Вона знову поринула в сумні думки, що в неї немає майбутнього і, що її віра не встоїть в цій приреченій країні.

Водночас все її життя супроводжувалося серйозними проблемами із здоров'ям. Нині ця хвороба називається – ендометріоз, вона викликала в Мері страшенну біль та судоми продовж всього життя. Це була хронічна та рецидивуюча недуга, що робила її черствою і жорстокою.

У віці 15 років від хвороби легень помирає брат Марі, хоча існує версія, що його могли і отруїти. Напередодні смерті, Едуард, не бажаючи, щоб сестра посіла трон, вирішив оголосити своєю наступницею кузину-протестантку Джейн Грей. Її не підтримав народ тому, через 9 днів короткочасне правління Джейн завершилося.

Вже через кілька днів Марія Тюдор на хвилі неймовірної популярності здобула престол. Радість англійців немала меж: палили вогні, співали та танцювали прямо на вулиці. Просування королеви Марії до Лондона супроводжувалося тріумфом, та шаленими вітаннями в кожному місті і селі [1].

Однак незабаром Марія припустилася фатальних помилок, що спричинили повстання та розчарування народу. У англійців протягом років було дві ненависті: Папа та іноземний вплив. Королева Марія будучи необережною, «підняла на ноги» обидві. Вона по відкрито заявила про свій намір повернути Англійську церкву під юрисдикцію Риму і вийшла заміж за молодшого від себе на 11 років головного принца-католика Європи – Філіпа II Іспанського. Це рішення спричинило перше повстання в Лондоні

проти Мері, яке вона успішно придушила.

Через кілька тижнів після одруження Англію поглинула чудова новина – королева вагітна. Час йшов, але дитина так і не народжувалася. Живіт збільшувався і Мері продовжувала стверджувати, що чує як б'ється в її лоні серце немовля. Проте пологи так і не розпочалися. Серед істориків побутує думка про фантомну вагітність – умовне явище, яке жінка переживає коли дуже хоче дитину і тоді проявляються характерні симптоми. Переживши 2 фантомні вагітності, Мері змирилася з тим, що спадкоємця у неї не буде [2].

Продовж першого року правління Мері значна кількість протестантів покинула Англію, а ті хто залишилися і наполегливо проголошували свої погляди стали об'єктами переслідувань. Це означало, що протестантські єретики зіткнулися із жахливим покаранням – смертю через спалення на вогнищі.

Незважаючи на жорстокий вчинок королеви Марії – засудження релігійних людей до вогню – це було насправді цілком нормально для того періоду. В Англії Тюдорів криваві покарання були звичною справою, а методів для страти було більш ніж достатньо: обезголовлення, кип'ятіння, повішення, четвертування та ін. Тим паче, що протягом раннього Нового часу як католики, так і протестанти вважали, що єресь виправдовує важке покарання, яке вона несе.

Певно королева Мері сподівалася, що початкова хвиля спалень може викликати різкий шок серед протестантів і вони повернуться до лона католицької церкви. В будь-якому разі кінцева мета полягала в тому, щоб стримати інших від нелояльних вчинків проти церкви та корони. Але все ж таки королева Марія недооцінила дух протестантів – і їхню готовність померти за цю справу.

Невід'ємною частиною історії про королеву Марію є – 280 протестантів, яких вона віддала у вогонь. Ці страти – головна причина її прізвиська – «Кривава Мері», однак варто сказати, що воно значно переоцінене, адже за її правління було страчено близько 300 людей, при тому, що за правління Генріха VIII була покарано 72 000 [4].

Померла королева Марія I Тюдор 17 листопад о 7-ій годинні ранку. Цей день продовж століть святкувався як день сходження її сестри Єлизавети на престол. У своєму заповіті вона просила спорудити меморіал, спільний для неї та її матері. Однак вона похована біля своєї молодшої сестри, а її пам'ять увічнена плитою із чорного мармуру.

Отже, період правління Марії I Тюдор, випав на переломний момент в історії Англії. Коли для відновлення фінансового господарства країни, доведеного до занепаду реформами Генріха VIII і Едуарда VI потрібні були кардинальні зміни та жорстокі методи їх впровадження.

Список використаних джерел

1. Басовская Н. И. Мария Тюдор: кровавый символ. Литагент «Прямая речь». URL: <http://izmail.maup.com.ua/biblioteka/akademichna-dobroche-snist2/dstu-8302-2015/prikladi-oformlennya-bibliografichnih-posilan-dstu-8302-2015>
2. Соусова Ю. И. Финансовая политика Марии Тюдор (1553–1558 гг.). Преподаватель XXI века. 2013. Т. 2. С. 264–270. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansovaya-politika-marii-tyudor-1553-1558-gg/viewer>
3. Erickson C. Bloody Mary. St. Martin's Griffin, 2007. 560 p. URL: <https://docer.pl/doc/n5xe1sv>
4. Porter L. The Myth of «Bloody Mary»: A Biography of Queen Mary I of England. 10th ed. St. Martin's Griffin, 2009. 464 p.

Катерина Бондаренко

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

Діти з порушенням інтелектуального розвитку є найбільш численною категорією дітей з порушеннями розвитку. Згідно зібраних даних вони становлять 1–3 % від загальної дитячої популяції.

Поняття «розумова відсталість» розуміють як системне порушення пізнавальної діяльності, що має зворотний – затримка психічного розвитку (ЗПР) – та незворотний характер. Це поняття об'єднує численні і різноманітні форми патології, що характеризуються недорозвиненням когнітивної сфери, вищих психічних процесів, що розрізняються за етіологією, локалізацією, патогенезом, клінічним проявом, часом виникнення і особливостями протікання [4, с. 26–27].

Ураження, які призводять до порушення нормального функціонування мозку, виникають, як правило, на ранніх етапах – у внутрішньоутробному періоді, при народженні або ж в перші роки життя. Інтелектуальні порушення у дитини залежно від інтенсивності ураження кори головного мозку можуть виявлятися різними якісними характеристиками прояву: від легкого ступеня (IQ 50–70) до помірного (IQ 35–49), тяжкого (IQ 25–49) та глибокого (IQ 24 та нижче) ступенів [1, с. 45].

Ступені прояву інтелектуальних порушень впливають на фізичний та психічний розвиток дитини. Так, тільки діти з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня можуть опанувати поняття, розуміють звернене мовлення та мають невеликий словниковий запас, можуть себе самообслуговувати та піддаються навчанню. Вони можуть оволодіти навичками спілкування, грамотою, рахунком та деякими уявленнями про

навколишній світ [5, с. 116].

Вивчаючи проблему психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, О. М. Грабаров, О. М. Істратова, Н. Г. Кононова, Т. Ф. Марчук, О. М. Мастюкова, А. Г. Московкіна, Н. Г. Морозова, М. М. Перова, Л. І. Плаксіна, Н. В. Симонова, Г. Я. Трошин, Е. М. Хотєєва, С. Г. Шевченко, Н. Н. Школьнікова значну увагу відводили ігровій діяльності, яка сприяє підсиленню інтересу до вивчення оточуючої дійсності, подоланню паталогічної інертності, стимулюванню мисленневої і мовленневої діяльності, корегує психічні процеси тощо [3, с. 12].

Досліджуючи проблему подолання труднощів у навчанні розумово відсталих першокласників, Л. С. Вавіна, Г. М. Мерсіянова, Т. М. Росохацька стверджували, що використання такого методу, як дидактична гра, є одним із варіантів вирішення цього питання. Саме ігри, на їх думку, сприяють розвитку таких мисленневих процесів, як порівняння, аналіз. Вчені вважають, що під час використання дидактичних ігор в учнів краще відбувається систематизація й закріплення знань про ознаки предметів, про зв'язки між ними, про числові, просторові й часові співвідношення. Ігровий метод допомагає вчителю глибше з'ясувати причини відставання учнів, визначити характер труднощів і шляхи їх подолання [5, с. 9].

Учені К. В. Ардобацька, О. В. Гаврилов, С. О. Дубовський, О. М. Ляшенко, М. М. Михайлюк відзначають, що всі типи дидактичних ігор виступають ефективним методом формування елементарних математичних уявлень і будуть успішніше виконувати навчальну функцію у системі, що передбачає варіативність, поступове ускладнення за змістом, структурою, зв'язками з іншими формами і методами роботи. Автори зазначали, що гра як метод навчання повинна включати елементи драматизації, сюжетно-рольової та рухливої гри тощо [2, с. 6]. У період формування геометричних уявлень, понять, вимірювальних і креслярських умінь і навичок М. М. Перова рекомендувала використовувати дидактичні ігри, які сприяють запам'ятовуванню образів геометричних фігур і тіл, їх назв, співвідношення назв із відповідними фігурами [1, с. 116].

Низка вчених (М. В. Вороніна, С. Д. Забрамна, В. В. Ек, Н. Л. Коломинський, Б. Л. Мершон, Т. І. Пороцька, Л. С. Стожок, Т. К. Ульянова, І. І. Фінкельштейн, А. О. Хілько) у своїх дослідженнях підкреслювали позитивний вплив дидактичних ігор на формування елементарних часових, математичних і природничих уявлень у розумово відсталих дітей, їх здатність пробуджувати і розвивати пізнавальні інтереси [4, с. 26–27].

Вивчаючи питання ефективності навчання рідній мові дітей з розумовою відсталістю початкових класів, А. К. Аксьонова і Е. В. Якубовська значне місце відводили дидактичній грі. На їх переконання, лото, загадки, відгадування задуманих предметів, вікторини створюють додаткові мовленневі стимули, закріплюють у пам'яті ознаки предметів,

сприяють оволодінню вмінням будувати питальні речення з відповідною інтонацією, допомагають формуванню послідовного опису предметів, збагачують словник [1, с. 125].

Особливий вплив ігрових методів на вивчення мови відмічала Т. К. Ульянова, стверджуючи, що дидактичні ігри сприяють використанню набутих знань, їх повторенню в нових зв'язках і умовах, дають можливість вносити варіативність у навчальний процес [3, с. 175]. Для вдосконалення техніки читання в розумово відсталих учнів необхідно використовувати дидактичні ігри, які роблять уроки змістовними та цікавими і сприяють усвідомленню прочитаного. На думку вчених ефективно використовувати ігри на підготовчому етапі під час читання окремих слів і навіть невеликих речень з 2–4 слів. Корисними, на їх думку, є ігри на знаходження і виправлення помилок, на формування умінь дотримуватися інтонації при читанні, на знаходження відповідей у підручнику, на добирання до слів відповідних пар тощо. Дослідниці зазначали, що дидактична гра – ефективний метод словникової роботи, який необхідно проводити на наочновербальній основі. Ігри дають можливість педагогу в емоційній формі організувати вправлення дітей у вживанні раніше вивчених слів, виразів, уточнювати і збагачувати їх словник. За авторами, у словникових дидактичних іграх дитина потрапляє в ситуації, коли змушена використовувати словник і раніше набуті знання у нових умовах [3, с. 44].

У своєму дослідженні В. С. Стратан підкреслювала корекційний вплив методу дидактичних ігор на орієнтувальні дії розумово відсталих школярів, зазначаючи на необхідності добору доступних і цікавих ігор, які були б тісно пов'язані з програмовим матеріалом і темою уроку, займали не більше 5–7 хвилин уроку, поступово ускладнювались, готуючи дітей до подальшої роботи. Впроваджуючи ігри на уроках ручної праці, вчена відмічала їх ефективність на деяких етапах, зокрема перед початком аналізу зразка виробу, під час фізкультхвилинок, коли використовувалися рухливі ігри з елементами просторової орієнтації і на заключному етапі уроку з метою перевірки і закріплення знань і вмінь [3, с. 46].

Також у роботах багатьох методистів і практиків підкреслюється ефективність дидактичних ігор у формуванні предметних понять, їх позитивний вплив на розвиток мовлення і стимуляцію дітей до навчання. За авторами, у процесі гри розвивається здатність розумово відсталої дитини створювати узагальнені типові образи [1, с. 53].

Отже, проаналізувавши вищезазначене, можна зробити висновок, що дидактичні ігри є ефективним засобом корекційного навчання дітей з розумовою відсталістю. Використання дидактичних ігор у роботі з молодшими розумово відсталими школярами сприяє свідомому засвоєнню навчального матеріалу, корекції мисленневих процесів, сприймання, уваги, пам'яті, емоційно-вольової сфери.

Список використаних джерел

1. Виховання дитини зі зниженим інтелектуальним розвитком в умовах сім'ї / за ред. Т. В. Сак. К. : Науковий світ, 2008. 156 с
2. Дубовський С. О. Шляхи формування уявлень про час у дітей з особливими потребами молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка* / [за ред. : О. В. Гаврилова, В. І. Співака]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. Вип. XII. С. 28–31.
3. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : навчальний посібник. К. : Слово, 2010. 288 с.
4. Пулінець Т. Корекційно-розвивальні ігри як метод навчання у спеціальній педагогіці. *Дефектолог.* 2010. № 2. С. 26–27.
5. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі : курс лекцій : навчальний посібник / [упоряд.: О. В. Гаврилов, О. М. Ляшенко]. Хмельницький : ПП Пантюк С. Д., 2003. 272 с.

Микола Бородань

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ТОЧКА ЗОРУ» У ФРАНЦУЗЬКОМУ НАРАТИВНОМУ ТЕКСТІ

Значна увага в сучасних лінгвістичних дослідженнях приділяється тексту й пов'язаним із ним проблемам, однак дефініція поняття «текст» як найбільшої синтаксичної одиниці до сьогодні залишається дискусійною, це питання по-різному вирішується науковцями, що свідчить про складність цього мовного феномену як об'єкта аналізу й інтерпретації.

Найважливішим різновидом тексту є наративний текст, який відрізняється особливою багаторівневою організацією зі специфічними ієрархічними відношеннями між рівнями. У сучасному розповідному тексті категорія «точка зору» відіграє головну роль у побудові нарації, і думки дослідників з цього питання майже збігаються. Текстоутворювальна функція «точки зору» полягає у відборі з безмежної кількості елементів предметів бачення, їхніх ознак, дій, зв'язків, просторово-часове й ціннісне їх поєднання в розповіді.

«Точка зору» виникає як результат взаємодії чотирьох планів: просторового, часового, наративно-мовленнєвого й модального. Візуалізація «точки зору» відбувається в просторово-часовому плані, голосовий компонент міститься в модальному й наративно-мовленнєвому планах. Крім візуальних і голосових компонентів, до системи «точки зору» входить також така характеристика, як рівень знання суб'єкта, яка проявляється в часовому й просторовому планах [1].

Під суб'єктом «точки зору» розуміється особа, яка слугує центром просторової, часової й психологічної орієнтації в тексті, охоплює об'єкти не тільки ті, що можна сприймати органами зору, але й органами слуху, дотику та ін. Кожний суб'єкт «точки зору» сприймає нарративну подію по-своєму, що залежить від багатьох факторів: близькості/дистантності до об'єкта сприйняття; відстороненості/причетності щодо нього; наявності/відсутності мотивів для сприйняття; здатності/нездатності ідентифікувати різні предмети дійсності; уміння/невміння добирати найбільш суттєві для спостереження риси або вибирати ракурс. Характерною рисою сучасного тексту є наявність кількох «точок зору», зокрема оповідача, персонажа або кількох оповідачів.

Основне завдання категорії «точка зору» полягає у визначенні позиції оповідача відносно місця дії, характеру розвитку дії й часу, часових відношень одночасності/неодночасності, форми й об'єктів розповіді/опису та його створення до змісту як до реального/нереального/передбачуваного. Ця категорія здатна пришвидшувати або уповільнювати сюжетний час, надавати розповіді динаміки, емоційної насиченості, визначати «техніку розповіді» матеріалу [2].

Категорія «точка зору» має когнітивний характер, вона дає можливість читачеві в процесі художньої комунікації пізнати світ, оцінюючи інформацію як дещо відоме загалом чи зокрема, як дещо реальне чи ірреальне, бажане і т. ін., що є індикатором антропоцентричного підходу до вивчення тексту. У нашому дослідженні суб'єкт є змістовим елементом «точки зору». Виявлено й описано випадки збігу суб'єкта мовлення й суб'єкта «точки зору» й відмінності цих фігур. Роль суб'єкта «точки зору» може виконувати оповідач або персонаж. У першому разі йдеться про експліцитного суб'єкта (його роль виконує суб'єкт мовлення), у другому – про імпліцитного (персонаж виступає в ролі суб'єкта, що відчуває, мислить спільно з оповідачем і в його мовленнєвих формах). Оповідач має можливість частково/повністю приймати «точку зору» персонажа. У нашому дослідженні розглянуто явище суб'єктивації розповіді від третьої особи, при якому відбувається проникнення оповідача в мисленнєво-емоційну сферу персонажа, що зумовлює об'єднання їхніх «точок зору» [3].

Багатоаспектний структурно-семантичний і комунікативний аналіз дослідження дозволив нам розглянути й описати мовні засоби вираження категорії «точка зору», розробити нову типологію «точок зору», використовуючи сучасні французькі нарративні тексти.

Нами було виділено три типи «точки зору»: синхронну, ретроспективну й проспективну, кожна з яких виконує в нарративному тексті низку функцій відповідно до своєї специфіки й використовує свій набір мовних засобів. Ядром плану вираження кожного виду «точки зору» є певна структура, яка складається з особового займенника й дієслівно-часової форми разом із локалізаторами синхронності, слідування або

передування. Пронімінальна форма вираження оповідача орієнтує наративну інформацію, виражаючи погляд і ракурс, під яким автор запрошує читача поглянути на наративну ситуацію. Дієслівно-часові форми повідомляють про події/дії, виділяють окремі моменти наративного висловлювання. Часові локалізатори є лексичними конкретизаторами, які реалізують один із аспектів часової опозиції «передування – симультанність – слідування» [1].

Синхронна «точка зору» відображає сприйняття й осмислення суб'єктом одночасності перебігу дії або з моментом мовлення, або з іншою точкою відліку, відмінною від моменту мовлення, при цьому читач дізнається про події не з розповіді про них, а спостерігаючи за ними. Синхронна «точка зору» широко використовується в сучасній французькій нарації, що свідчить про особливу увагу до сенсорного аспекту тексту в сучасній наративній практиці.

Основу синхронної точки зору утворюють такі структури, які експлікують одночасність розвитку подій і розповідь про ці події: «je + Présent + локалізатор синхронності», «vous (tu) + Présent + локалізатор синхронності», «vous + Présent + локалізатор передування»/ **vous + Passé simple**, «je + Imparfait (+ локалізатор синхронності)», «il + Présent», «il + Imparfait + локалізатор синхронності». У функції локалізатора синхронності виступають прислівники *maintenant, aujourd'hui, actuellement*, а також конструкції *à présent, à l'instant, en ce moment (ci)*, які маркують дію, актуальну для моменту мовлення оповідача, що знаходиться всередині подій від початку до кінця дії й розповідає про неї [4].

У наративному тексті синхронна «точка зору» виконує такі функції: 1) локалізує події, синхронні до моменту розповіді/сприйняття оповідача «je»; 2) розширює внутрішнє обмежене бачення оповідача від першої особи шляхом уведення внутрішнього адресата (читача як співучасника історії); 3) локалізує події, синхронні до моменту розповіді оповідача «il»; 4) візуалізує події минулого, представляючи їх як події, що переживає персонаж у теперішній момент; 5) локалізує події, синхронні до моменту їх сприйняття персонажем – імпліцитним суб'єктом «точки зору»; 6) створює зовнішню перспективу нейтрального типу, або перспективу камери [4].

Застосовуючи ретроспективну «точку зору», оповідач звертається подумки до минулого й описує події, що вже відбулися. Ретроспективна «точка зору» може проявлятися як при послідовній розповіді, так і при перестановці часових планів. Основу ретроспективної «точки зору» утворюють структури: «je + Passé Simple», «je + Passé composé + локалізатор передування», «il + Passé simple». Оповідач локалізований у часі після розвитку події, представляє її як уже здійснену й віддалену від неї на велику відстань. Сполучення займенника «je» з часовою формою *Passé composé* є лінгвістичним маркером суб'єктно-орієнтованої форми розповіді. Інші структури мають більш високий ступінь об'єктивності. Локалізаторами ретроспективної точки зору є лексичні одиниці *un vendredi*,

aujourd'hui, auparavant, autrefois, un jeudi, de ce jour, ce matin-là [5].

Перспективна «точка зору» вказує на часовий проміжок, протягом якого відбудеться якась подія або настане певний стан. Перспективна «точка зору» притаманна оповідачеві, здатному зазирнути в майбутнє, передбачаючи розвиток подій. Її основою є такі структури: «je + Présent + локалізатор слідування», «je + Futur simple», «je + Futur immédiat», «je + Futur dans le passé», «je + Futur immédiat dans le passé», «je + Imparfait + локалізатор слідування», «il + Futur simple», «il + Futur immédiat», «il + Futur dans le passé», «il + Futur immédiat dans le passé». Вибір структури залежить від вихідної часової позиції оповідача. Ініціальний момент може збігатися з моментом мовлення або бути позначеним у більш широкому контексті, а фінальний момент практично завжди має нечіткий характер. Цей тип «точки зору» тісніше пов'язаний з модальними значеннями необхідності, реальності майбутньої або ймовірної дії. При перспективній позиції суб'єкт розповідає про «майбутнє» персонажів, повідомляючи інформацію, яка не може бути відома останнім. До локалізаторів слідування відносяться *bientôt, prochainement, désormais, tout à l'heure, dans trois jours, demain, l'année prochaine* та ін. [4].

Визначаючи можливі перспективи розвитку проблематики, зазначимо, що аналіз системи «точок зору» і взаємодія різних її типів дозволить глибше проникнути в природу тексту, тому можливим є дослідження засобів вираження «точки зору» в різних видах тексту як на матеріалі французької, так і інших мов.

Список використаних джерел

1. Шмид В. Нарратология. М.: Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
2. Chatman S. *Coming to Terms: The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990. 260 p.
3. Leech G., Short M. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. Harlow: Pearson/Longman, 2007. 404 p.
4. Beigbeder F. *Windows on the World*. Paris: Gallimard, 2003. 185 p.
5. Schmitt E.-E. *Odette Toulemonde*. Paris: Albin Michel, 2006. 282 p.

Вікторія Бурковець

ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У будь-якому класі будь-якої школи зустрічаються учні, які є популярними серед однокласників, мають авторитет. Переважно це дуже активні діти, які можуть впливати на колективну поведінку, організувати гру, згуртувати групу або ж навпаки надихнути багатьох на погану поведінку. Таких учнів називають лідерами.

Визначити таких учнів у класі можна за наявністю характерних ознак, притаманних лідеру: упевненість у собі, висока самооцінка, комунікативність, організаторські здібності, наполегливість, цілеспрямованість. Вони вміють доводити свою думку, знаходити вихід з конфліктних ситуацій, переконувати інших.

Проте, лідерами не народжуються – ними стають. Тому важлива роль у цьому процесі належить вихованню дитини, розвитку відповідних навичок. Це дозволить розкрити її лідерський потенціал. Молодший шкільний вік є сприятливим періодом розвитку лідерських якостей, адже в цей час діти починають працювати в колективі, комунікувати з однолітками, висловлювати власну думку, відбувається формування особистості. Тому вчителю варто приділяти цьому увагу та намагатися розвивати в своїх учнів лідерські якості, які допоможуть їм соціалізуватися і впевнено крокувати по життю. З цією метою можна використовувати різноманітні ігри та вправи на уроках і в позаурочній діяльності.

Пропонуємо вашій увазі добірку вправ, які сприятимуть розвитку лідерських якостей молодших школярів.

Вправа «Два дзеркала»

Мета: розвивати комунікативні якості, довірливі стосунки між учнями.

Потрібно запропонувати бажачим увійти до кола та подивитися в «дзеркало».

Учні необхідно відгадати, хто стоїть у нього за спиною, дивлячись у два «живих» дзеркала. Одне дзеркало буде мовчазне: воно пояснюватиме за допомогою міміки, жестів, хто стоїть позаду. Друге – говірке, тобто пояснюватиме, що за людина, не називаючи її ім'я. Дитина може сама обрати собі дзеркала з усіх учасників.

Далі перед учнем стають двоє дзеркал, а ззаду, по черзі підходять решта гравців. Спочатку працює «мовчазне» дзеркало. Якщо гравець не зрозумів пояснення і не відгадав, то працює «говірке» [5].

Вправа «Оратор»

Мета: розвивати комунікативні навички, вміння висловлювати думку, збагачувати словниковий запас.

Необхідно заздалегідь на папірцях підготувати теми. Учні мають по черзі діставати папірці і без підготовки розповідати щось з теми, яка їм випала.

Після закінчення варто обговорити: чи легко було говорити, не продумавши слів; які виникли труднощі; чиї промови були найбільш зрозумілими, переконливими; чи важливо вміти орієнтуватися в різних ситуаціях, добирати правильні слова.

Перелік можливих тем: «Наш клас», «Дружба», «Негативні звички», «Спорт», «Моя сім'я», «Природа» [5].

Вправа «Переконливість»

Мета: розвивати організаторські якості, вміння працювати в парах, вчити володіти своєю мімікою, рухами, розуміти один одного,

Потрібно запропонувати учням об'єднатися в пари. Потім кожен має написати на листку своє бажання і переконати партнера виконати його, не кажучи жодного слова. Після показати запис на листочку. Наприклад, написати щось на дошці, дати олівець, станцювати, вийти за двері [3].

Вправа «Будівельники»

Мета: розвивати впевненість у собі, вміння працювати злагоджено в команді, розуміючи один одного.

Дітям потрібно стати в одну лінію. Ведучий пропонує їм уявити й показати жестами, мімікою, рухами, як вони передають сусіду: склянку з водою, важке відро з цементом, легку ручку, молоток, цвях, гаряче залізо [1, с. 10–11].

Вправа «Розрізані картинки»

Мета: розвивати кмітливість, організаторські вміння, вміння працювати в команді.

Учнів варто об'єднати у команди. Потім кожній команді треба роздати конверт з 5 розрізаними картками. Дітям потрібно скласти цілісну картинку з цих частин, не розмовляючи між собою [1, с. 11].

Вправа «Плітка»

Мета: розвивати вміння докладно словесно описувати певні дані, аналізувати інформацію, вміти докладно і достовірно передавати повідомлення.

Для цієї вправи потрібно 5 учасників. Їм потрібно вийти з класу і чекати за дверима. Потім запросити ще одного учня і показати йому малюнок абстрактного змісту. Йому потрібно уважно роздивитися і запам'ятати картину. А потім розповісти про неї іншому. Всі решта уважно спостерігають за наступними діями, запам'ятовують деталі, а потім аналізуватимуть вправу після завершення.

Після цього учасники, які знаходяться за дверима, по черзі викликаються до класу. Попередня дитина має розповісти, тій, що зайшла те, що побачила на малюнку. Дитина, що вислухала має передати інформацію наступній і так далі. Останній учасник, який зайде до класу повинен вислухати попереднього і зобразити почуту інформацію в малюнку, намалювати на плакаті (малюнок може бути схематичним).

Далі потрібно провести обговорення вправи, але на початку вчитель (ведучий) має показати, що було зображено на малюнку.

Під час обговорення потрібно запитати, що відчували учасники при виконанні завдання. Далі проаналізувати, що відбувалося з інформацією, яка передавалася учасниками; чи відчували вони відповідальність за правильність і достовірність передачі інформації; чому інформація спотворювалася; які фактори впливають на процес передачі інформації.

Таким чином, дійти висновку, що подібна ситуація може викликати плітки, конфлікти [1, с. 24–25].

Вправа «Сурдопереклад»

Мета: розвивати творче мислення, вміння працювати в парах, комунікативні навички.

Обладнання: аркуші паперу з написаним текстом – невеличкі прості віршики.

Учитель пропонує учням об'єднатися в пари. Пари по черзі мають виступати перед іншими. Кожен із пари виступає по черзі в ролі диктора і сурдоперекладача. Коли один із учнів читає вірш, інший знаходиться поруч і виступає в ролі сурдоперекладача – передає з допомогою міміки й жестів зміст тексту [2].

Вправа «Назви три слова»

Мета: розвивати швидкість мислення, уважність, впевненість, збагачувати словниковий запас.

Діти стають у шеренгу. Кожному з них по черзі ставитиметься питання. Потрібно, роблячи три кроки вперед, говорити з кожним кроком три слова-відповіді, не сповільнюючи темпу ходьби.

Що можна купити? (плаття, костюм, штани) Що можна варити? Що можна смажити? Що можна читати? Чим можна малювати? Що може літати? Що (хто) може скакати? і т. д [4].

Отже, у більшості учнів є приховані якості лідера, які не завжди розвиваються у правильному руслі. Це спричинене відсутністю комунікативних, організаторських навичок, недосконалим володінням елементами співпраці, взаємодії. Тому доцільно використовувати в процесі навчання такі методи й форми роботи, які сприятимуть підготовці справжніх лідерів. Зокрема вище описані вправи, використання яких може стати важливою складовою формування лідерських якостей молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Відповідальне лідерство – шлях до успіху: веб-сайт. URL: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/479/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BB%D1%96%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf> (Дата звернення: 28.04. 2022.).
2. Ігри та вправи для тренінгів (зі скарбнички неформальної освіти): веб-сайт. URL: <https://www.gurt.org.ua/articles/43009/> (Дата звернення: 01.05.2022.).
3. Організаторські здібності – що це таке і як їх розвинути?: веб-сайт. URL: <https://mozilla-team.org.ua/organizatorski-zdibnosti-shho-ce-take-i-yak-%D1%97x-rozvinuti/> (Дата звернення: 28.04. 2022.).
4. Тренінг «Ігрові форми роботи як засіб формування комунікативної компетентності молодшого школяра». *Всеосвіта*: веб-сайт. URL:

<https://vseosvita.ua/library/trening-igrovi-formi-roboti-ak-zasib-formuvanna-komunikativnoi-kompetentnosti-molodsogo-skolara-169496.html>

(Дата звернення: 01.05.2022).

5. Тренінг розвитку комунікативних і лідерських якостей підлітків «Я лідер». *На Урок*: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/trening-rozvitku-komunikativnih-i-liderskih-yakostey-pidlitkiv-ya---lider-179109.html> (Дата звернення: 28.04.2022.).

Валентина Буряк

ОСОБЛИВОСТІ ЕТІОЛОГІЇ РОЗЛАДІВ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розлади аутистичного спектру проявляються в дитячому віці і характеризуються глибокими порушеннями в розвитку, що викликані істотними обмеженнями соціальної взаємодії, комунікації та поведінки.

Великий інтерес до цієї проблеми в останні роки пояснюється зростаючою частотою даного порушення. На жаль, зростання числа аутистичних розладів спостерігається у всьому світі. За даними, опублікованими в грудні 2020 року американськими центрами з контролю і профілактиці захворювань, кожна 110 дитина (зокрема, кожен 70-й хлопчик) Америки страждає розладом аутистичного спектру, в той час як 20 років тому статистика становила 1 випадок на 500 дітей. Приблизно така ж картина спостерігається і в іншій країні.

Основна ознака аутизму – неконтактність дитини – проявляється зазвичай рано, вже на першому році життя, але особливо чітко – у віці 2–3 років, в період першого вікового кризового періоду. Більшість аутичних дітей на активну комунікативну ініціативу дорослого, особливо незнайомого, реагують униканням, ховаються, відвертаються або замирюють очі, закривають обличчя або вуха долонями – запускається звична для кожної дитини протестна реакція аж до сильного збудження та істерики. Однак така дитина здатна досить пильно спостерігати за тим, що відбувається навколо неї, тому, що це дає їй відчуття контролю [1, с. 15].

Діти з аутизмом часто не зацікавлені в увазі дорослих та можуть не реагувати на заклик батьків, але не завжди це означає відмову дитини відповідати чи виконувати якусь дію. Дитина може бути чутлива до певних звуків, гучної промови або інших стимулів. А деколи ті ж самі збудники не привертають її увагу, що пов'язано з особливостями роботи нервової системи дітей з порушеннями РАС.

На сьогоднішній день загально визнаної концепції етіології РАС у світі не існує. Мають місце різні гіпотези етіології РАС, як соціальні,

психологічні, так і біологічні та навіть екологічні. Слід мати на увазі, що чинні гіпотези не виключають одна одну і швидше описують порушення в різних системах. Крім того, причина РАС можуть полягати в одночасному впливі різних етіологічних чинників, наприклад генетичної схильності в поєднанні з дією будь-якого вірусу або мікроорганізму на певній стадії внутрішньоутробного розвитку [2, с. 37].

Патогенез аутистичних розладів не відомий. До групи біологічних теорій входять генетична концепція, теорії порушення розвитку головного мозку, пов'язані з дією перинатальних, а також нейрохімічних та імунних факторів [2, с. 38].

Генетичні гіпотези. РАС вважаються одними з найбільш генетично обумовлених захворювань серед нейропсихіатричних розладів. Сімейні дослідження показали, що ризик повторення РАС в 20 разів вищий, ніж у загальній популяції. Дослідження близнюків підтвердили, що сімейне накопичення аутистичних рис є наслідком високої успадкованості. Різні генетичні гіпотези розглядають РАС як результат структурних змін геному на різних рівнях: нуклеотидні заміни в генах, зміна числа копій генів, зміна кількості хромосом в окремих клітках.

Дізнейроонтогенетичні (гіпотези, що ґрунтуються на порушеннях розвитку нервової системи) розглядають аутизм як захворювання, обумовлене дефектами розвитку мозку на ранніх онтогенетичних етапах. Так за допомогою комп'ютерно-томографічних, магніторезонансних, гістологічних та нейрохімічних досліджень виявлено аномалії головного мозку у хворих РАС. Однак, аутистичні розлади не можуть пов'язуватися з ураженням якого-небудь конкретного відділу мозку. Дізнейроонтогенез супроводжується появою поширених дифузних змін в мозку, наслідком яких є порушення міжнейрональних контактів, комісуральних і асоціативних зв'язків, що, ймовірно, вносить певний внесок у генез аутистичних синдромів.

Імунна гіпотеза. Активація набутого імунітету (високий рівень аутоантитіл до нейроантігенів) при важкому порушенні розвитку нервової системи, ураженні психічної діяльності при атиповому дитячому психозі.

Опіїдна гіпотеза. З відкриттям опіїдних пептидів харчового походження – казоморфінів (продуктів гідролізу казеїну молока), гліадо- і глютенорморфінів (продуктів гідролізу білків злакових культури), виникла нова опіїдна гіпотеза – «екзорфінова гіпотеза аутизму». Відповідно до цієї гіпотези патогенез аутизму розглядається у зв'язку з порушенням проникності кишкового бар'єра, а також зниженням активності ферментів, що розщеплюють білки і пептиди. Наслідком цього є підвищений зміст пептидів в крові дитини – казо-, гліадо- і глютенорморфінів. Утворені екзорфіни проникають в мозок, де впливають на опіїдну і пов'язані з нею інші нейрохімічні системи, приводячи до розвитку симптоматику захворювань аутистичного спектру [3, с. 48].

Загалом, якщо комбінувати соціальну й організаційну підтримку та інструкції з передумовами та особливостями комунікації, то можна значно поліпшити соціальну комунікацію і спілкування серед дітей з розладами аутистичного спектру.

Список використаних джерел

1. Багрій Я. Т. Дитячий аутизм: монографія. К., 2009. 200 с.
2. Грабовська С. Л., Островська К. О. *Генералізація соціальних умінь у осіб з порушеннями аутистичного спектру. Соціальна адаптація дорослих осіб з порушенням розвитку: Матеріали науково-практ. конф. з міжнародною участю (31 серпня – 1 вересня 2012 р.).* Львів, 2012. С. 36–40.
3. Ігнатєва О. *Формування комунікативних навичок у дітей із розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного навчання. Соціальне партнерство в інклюзивній освіті: акмеологічні засади, сучасні реалії: збірник наук. праць за матеріал. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ізмаїл: 15 квітня 2019 р.).* Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2019. С. 47–51.

Віталія Вадюн

ВИКОРИСТАННЯ ІГОР НА УКРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ігри є одним з найважливіших компонентів у навчанні англійської мови учнів молодшого шкільного віку. Вони включають заходи, які мають цілі та правила, водночас веселі та допомагають учням краще запам'ятати матеріал, який подає учитель.

Існувала помилкова думка, що будь-яке навчання має носити серйозний характер. Насправді використання ігор є важливим інструментом, який дозволяє вчителям мови додавати кольори до своїх уроків. Вони особливо цінні для учнів початкової школи, як джерело пізнання, яке допомагає їм сприймати звуки та ритми, розуміти іноземну мову.

Ель-Шамі [1] визначає гру як «змагальна діяльність, яка виконується за правилами в певному контексті, де гравці стикаються з завданням досягти мети та перемогти».

Мовні ігри включають багато факторів, таких як правила, змагання, розслаблення та навчання. Правила мають бути чіткими, нечисленними та добре поясненими, щоб не виникало труднощів. Вони розроблені на різних рівнях, а також на теми, які відповідають різним рівням учнів.

Використання ігор у процесі навчання і вивчення мови не обмежене жодним мовним рівнем; це допомагає всім учням відчувати себе комфортно та впевнено в опануванні нової мови.

За словами А. Наласко [4], «окрім особистого виклику, молодші школярі також люблять змагатися з однолітками, а введення ігрового елемента є способом оживлення будь-якого матеріалу». Важко утримувати увагу молодших школярів занадто довго, оскільки вони не можуть запам'ятати нові слова та вирази мови, з якою вперше мають справу і яка не є їхньою рідною.

Таким чином, використання ігор у навчанні англійської мови допомагає будувати добрі стосунки з новою мовою. Вони не тільки розслабляються від серйозного навчання, але й зміцнюють новий словниковий запас.

I. Чен називає переваги використання ігор у навчальних класах, а саме:

1. Ігри орієнтовані на учня (учень завжди у центрі уваги).
2. Ігри сприяють розвитку комунікативної компетентності.
3. Ігри створюють змістовний контекст для використання мови.
4. Ігри підвищують мотивацію навчання.
5. Ігри зменшують тривожність навчання.
6. Ігри поєднують багато різноманітних мовних навичок.
7. Ігри заохочують до творчості та спонтанного використання мови.
8. Ігри створюють кооперативне навчальне середовище.

Багато досвідчених письменників запевняли, що ігри мають освітню цінність. Лі згадує [2] «ігри дають можливість втекти від незвичної рутини, але вони дуже важливі з точки зору мотивації та викликів. Крім того, ігри забезпечують заохочення до взаємодії та успішного спілкування учнів, а також бажання вивчати мову та її осмислене використання, зменшують тривожність та дозволяють учням навчатися в невимушеній та приємній атмосфері.

Ігри мають багато переваг як для вчителів іноземної мови, так і для учнів початкової школи. МакКаллум [3] наголошує «ігри автоматично стимулюють інтерес учнів, правильно введена гра може бути одним із найвищих мотивуючих прийомів».

Ще одна перевага використання ігор на іноземній мові полягає в тому, щоб висвітлити стресові моменти. В атмосфері вивчення мови має бути середовище без стресу. На цьому етапі ігри є дуже вигідними, оскільки учні не відчують занепокоєння, а їхня впевненість у собі покращується, оскільки вони не бояться бути покараними або критикованими, поки вони вільно практикують мову.

Отже, розробники навчальних програм, викладачі та експерти повинні включати достатню кількість мовних ігор у програму, щоб заохотити та мотивувати молодших школярів до вивчення іноземної мови. Вчителі повинні змінити свою роль із вчителя, який домінує у класі, на вчителя, який допомагає, направляє та підтримує учнів в оволодінні іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. El Shamy S. Training Games: Everything You Need to Know about Using Games to Reinforce Learning. Verginia: Stylus Publishing, LLC, 2001, P. 15.
2. Lee W. R. Language teaching games and contests. Oxford University Press, 2000.
3. McCallum G. P. 101 word games: For students of English as a second or foreign language. Oxford University Press, 1980.
4. Nalasco A. Songs Games for Children. Oxford, Macmillan Publisher Limited, 1991, p. 76.
5. Prabhu N. Second Language Ped. Oxford University Press, 1987.

Володимир Васи́лаш

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ ДЕНА БРАУНА «КОД ДА ВІНЧІ»

Незважаючи на те, що на протязі кількох століть роман як жанр перебував та залишається на провідних позиціях в літературі, на етапі сьогодення він перебуває в кризі і зазнає ряду трансформацій, пов'язаних з особливостями соціокультурної ситуації, що склалася на зламі століть та розвитком постмодерністських ідей, що були нею зумовлені [4, с. 1]. З цього приводу М. Бахтін писав: *«Роман - це неготовий жанр. Народження і становлення романного жанру відбувається при повному світлі історичного дня. Жанровий кістяк роману ще далеко не затвердів, і ми ще не можемо передбачити всіх його пластичних можливостей»* [3, с. 467]. З огляду на це, в літературі зараз відбуваються спроби експериментування з формами, змістом і жанрами творів, з метою подолати цю кризу романного жанру і створити новий жанр, який буде відповідати картині сьогодення [4, с. 1].

Не останню роль у цих процесах відіграє поява масової літератури, функцією якої є спрощення та стандартизація переданої інформації. Твори масової літератури створені за певними сюжетними схемами, володіють спільною тематикою, усталеним набором героїв та певними жанрово-тематичними канонами. Останнім часом дослідники відзначають появу значної кількості подібної літератури. Такими, наприклад, вважаються романи Дена Брауна – американського письменника та журналіста, які стали світовими бестселерами і продаються мільйонними екземплярами, а сам він вважається одним із найвідоміших та найпопулярніших письменників світу [4, с. 1].

Проте, на думку О. Балода, романи Дена Брауна є не просто *«комерційною літературою на потребу читацької публіки, а новим*

жанром» [1], який він умовно називає «романом-андрогіном» (він же роман трансформер, універсальний роман, роман багаторазового використання, роман-протей, роман-перевертень). Дослідник вважає його не просто літературною формою, а мультикультурним явищем, що вміло komponує ознаки кількох форм культури, одночасно «поєднуючи в собі літературну основу для кіно- чи телесценарію, сюжет комп'ютерної гри та екскурсійний маршрут» [1]. Кожен роман, на його думку, це початок нового літературного серіалу, який в ідеалі згодом стає популярним брендом [1].

Причиною появи романів такого типу О. Балод вбачає у формуванні в рамках сучасного постіндустріального суспільства єдиного культурного простору, де один продукт масової культури може з легкістю трансформуватися в інший. Література, будучи одним із видів культури, повинна була видозмінитися, для того, щоб продовжувати існувати в сучасному суспільстві, в житті якого все більше почали займати місце комп'ютерна техніка, відеоігри та інтернет-технології. Тому книги-андрогіни є продуктом культури нової, техногенної ери, де література намагається знайти своє місце [1].

Романи-андрогіни, як стверджує О. Балод, є «якщо і не готовим літературним сценарієм для фільму, то його якісним напівфабрикатом» [1]. Значною мірою на це вплинув розвиток кіно в минулому столітті. Так як кіно є досить чіткою і раціонально організованою структурою, де не може бути нічого зайвого – візуальний образ героя став домінувати над його внутрішнім світом, відпала необхідність у довгих описах, авторські роздуми стали «голосом за кадром» і енергійними діалогами, а внутрішні діалоги звелися до реплік, які можуть бути зведені до жестів та міміки.

Змінився і сам сюжет книги, який тепер став більш динамічним, стали додаватися навіть видовищні епізоди і трюки. Ще одним запозиченням із фільмів став ритм оповіді – чергування вповільнення дій та їх прискорення із додаванням кульмінаційних сцен [2]. Наприклад в епізоді, де Ленгдон із Софі розглядають «Мону Лізу», їх зненацька було захоплено охоронцем музею, тому вони змушені були тікати, використавши ефектний трюк – «...*the woman had actually lifted the large painting off its cables and propped it on the floor in front of her...The canvas started to bulge in the middle, the fragile outlines of the Virgin Mary, Baby Jesus, and John the Baptist beginning to distort...The woman was pushing her knee into the center of the canvas from behind!.. "Set down your gun and radio," the woman said in calm French, "or I'll put my knee through this painting" ...Grouard felt dizzy. "Please... no. That's Madonna of the Rocks!"*. He dropped his gun and radio, raising his hands over his head... Moments later, Langdon's pulse was still thundering as he ran beside Sophie down the emergency stairwell toward the ground level» [6, с. 112].

Присутня в романах Д. Брауна і схожість з комп'ютерними іграми,

особливо з таким їх видом як «квест» (дія з перервами на розгадку загадок). Фактично автором використовується така схема як загадка – роздуми – розгадка – дія – глухий кут – нова загадка і т.д. Сюжет побудований у такий спосіб, що загадки зустрічаються протягом всього шляху героя, і поки він не розгадає одну, то не зможе рухатися далі (аналогічне порівняння зі знахідкою артефактів в іграх). Ще однією аналогією можна назвати невразливість головного героя. Проте, якщо в грі він володіє кількома життями, то в книзі це замасковано під везіння і невразливість. Попри те, що життя героя висить постійно на волосині, він щоразу знаходить спосіб виплутатися із цієї ситуації [1].

На думку одразу приходить ключова сцена роману, коли Роберт Ленгдон, будучи під дулом пістолета головного злочинця, зумів врятувати себе і напарницю та зберегти таємницю: *«Robert Langdon stood beneath the lofty cupola of the deserted Chapter House and stared into the barrel of Leigh Teabing's gun...in one fluid motion, Langdon leapt up, swinging his arm skyward, launching the cryptex straight up toward the dome above...Teabing's body reacted on instinct. He released the gun and heaved himself forward, dropping his crutches as he reached out with his soft, manicured hands. Stretching his arms and fingers, he snatched the keystone from midair...Teabing rolled over and looked up at Langdon. Sophie stood beside him, aiming the gun down at Teabing»* [6, с. 357].

Помітною особливістю роману-андрогіну Д. Брауна є побудова сюжету книги як своєрідного екскурсійного маршруту. Події книг письменника завжди відбуваються у відомих містах – центрах світової культури. У випадку із «Кодом да Вінчі» це Париж та його всесвітньовідомий музей Лувр. Наприклад, у розділі III автор детально описує маршрут героя від готелю до Лувру, який пролягав відомими паризькими вулицями та площами, минаючи знамениті культурні пам'ятки: *«...Citroën ZX skimmed south past the Opera House and crossed Place Vendôme...accelerated southward across the city, the illuminated profile of the Eiffel Tower appeared, shooting skyward in the distance to the right... The agent gunned the sedan across the junction and sped onto a wooded section of Rue Castiglione, which served as the northern entrance to the famed Tuileries Gardens – Paris's own version of Central Park... Langdon could now see the end of the Tuileries Gardens, marked by a giant stone archway...straight ahead, to the east, through the archway, that Langdon could now see the monolithic Renaissance palace that had become the most famous art museum in the world. Musée du Louvr»* [6, с. 12–14].

Такий хід є хорошою можливістю зацікавити читача та своєрідним способом додати опис найвидатніших культурних місць і пам'яток, що відіграють визначну роль, з огляду на роль творів мистецтва в романах письменника. І слід відзначити, що саме завдяки популярності романів письменника рівень туризму до Риму, Ватикану, Парижа та інших туристичних центрів і пам'яток значно зріс. Більше того, стали видаватися

навіть спеціальні путівники та проводяться маршрути на основі сюжету романів письменника [2].

Ще однією характерною ознакою циклу романів про Роберта Ленгдона є їхня енциклопедична інформативність. В процесі читання будь-якого з романів, читач отримує безперервний потік інформації із історії, релігії, літератури, мистецтва, символіки. Це пов'язано з тим, що головний герой роману Роберт Ленгдон є ученим, тому, розкриваючи чергову таємницю, він завжди використовує свій інтелект – в першу чергу обізнаність у сферах релігії, історії та мистецтва. Читачу ці потоки інформації надходять у вигляді коментарів та пояснень тих речей і явищ, які стаються з головним героєм протягом усього сюжету. Найчастіше це стається під час трактування значення певних символів, описі картин, пам'яток чи артефактів [5, с. 149–150].

Наприклад, аналізуючи тіло вбитого Жака Соньєра, Ленгдон помітив на його тілі зображення дивного символу, якому одразу ж дає визначення та коротко подає його історію: *«It's a pentacle...one of the oldest symbols on earth. Used over four thousand years before Christ...that relates to Nature worship...This pentacle is representative of the female half of all things – a concept religious historians call the «sacred feminine» or the «divine goddess»»* [6, с. 30].

Часом для того, щоб ввести більші об'єми інформації, Д. Браун також вдало використовує флешбеки, де Роберт Ленгдон згадує свої лекції студентам [5, с. 149–150]. В одній із таких лекцій він розповідає про так зване число «фі»: *«As Langdon loaded his slide projector, he explained that the number PHI was derived from the Fibonacci sequence – a progression famous not only because the sum of adjacent terms equaled the next term, but because the quotients of adjacent terms possessed the astonishing property of approaching the number 1.618 – PHI...Langdon explained, the truly mind-boggling aspect of PHI was its role as a fundamental building block in nature. Plants, animals, and even human beings all possessed dimensional properties that adhered with eerie exactitude to the ratio of PHI to 1...»* [6, с. 78; 80].

Таким чином, внаслідок кризи роману як жанру, сьогодні відбувається його трансформація та еволюція шляхом експериментування із жанрами, формами та напрямками, з метою адаптувати його для потреб сучасного масового читача. Одним із успішних результатів таких процесів став роман Дена Брауна, створений на межі кількох напрямків, жанрів та видів культури, який вважається новим самостійним жанром – романом-андрогіном, що не тільки довів свою успішність і своєрідність сьогодні, а й має перспективу залишатися таким і в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Балод А. Ден Браун и роман-андрогин. URL: http://samlib.ru/b/balod_a/statxja.shtml (дата звернення: 27.03.2022).
2. Балод А. Ден Браун и роман будущего. URL: <https://www.netslova.ru/>

- balod/db.html (дата звернення: 30.03.2022).
3. Бахтин М. М. Эпос и роман (О методологии исследования романа). Вопросы исследования литературы и эстетики. М.: Художественная литература, 1975. С. 447–483.
 4. Гура Н. П., Бойко О. К. Жанрова своєрідність циклу романів про професора Ленгдона Дена Брауна. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філологія. 2014. Вип. 10. С. 21–27.
 5. Черник О. Романи Дена Брауна: Жанри та концептосфера. *Вісник КНЛУ*. Серія: Філологія. Т. 19. № 1. 2016. С. 146–153.
 6. Dan Brown. *The Da Vinci Code*, New York: Anchor Books, 2006. 383 p.

Вікторія Василюк

ОБРАЗ МИРАНДИ ГРЕЙ ЯК СИМВОЛ ДУХОВНОЇ КРАСИ В РОМАНІ ДЖ. ФАУЛЗА «КОЛЕКЦІОНЕР»

Період англійської літератури другої половини ХХ століття в цілому характеризується постмодерністською спрямованістю літературно-художнього процесу. Саме з художньою системою постмодернізму найчастіше співвідносять і творчість найвідомішого англійського романіста Дж. Фаулза (1926–2005). Фаулз дебютував «найшвидшим» своїм творінням: роман «Колекціонер» було придумано і написано за місяць, хоча правка зайняла у автора значно більше часу. На перший погляд, це постмодерністська фантазія на тему мандрівного сюжету про красуню і чудовисько. «Дж. Фаулз порушив у своєму романі питання про красу і культуру в сучасному йому суспільстві» [6, с. 6].

Потреба в красі – вроджена якість, яка з'явилася ще за давніх часів. Важливу роль для людства завжди грали як зовнішній прояв прекрасного, так і внутрішня краса, яка йде пліч-о-пліч з гармонійним розвитком особистості.

Що ж можна вважати «духовною красою»? Духовна краса - це складний комплекс таких якостей як доброта, великодушність, милосердя, чесність. Красивий той, хто випромінює усім своїм єством добро і любов [7]. Духовна краса людини - це животворче джерело людського життя, внутрішній світ людини.

Одним із таких ідеалів можна вважати героїню твору «Колекціонер» Дж. Фаулза - Міранду Грей. Міранда Грей – розумна, освічена дівчина, яка понад усе любить життя. Вона художниця і тому високо цінує мистецтво. «Міранда читає Шекспіра, Джейн Остін, Селінджера, відкриваючи для себе через світ літератури складність, суперечливість і водночас багатство світу реального... Це дозволяє їй глибше і яскравіше бачити світ, приймати й любити його таким, яким він є, без прикрас» [5, с. 8].

Міранда асоціюється з красою, світлом, свіжістю, чистотою. Міранда – це світ прекрасного [1, с. 181–182]. «Молода, жива, з бентежною душею, допитлива, вона тільки починає жити і відкривати для себе світ в усьому його розмаїтті. Вона прагне осягнути його красу через мистецтво живопису й музику, через живе спілкування, подорожі, через перші кроки у коханні. Вона вміє щиро радіти сонячним променям, співу пташок, свіжості дощу, глибоко відчувати красу напівтонів, ліній і вигинів на мистецьких полотнах Гойя, Пікассо, Матісса, дослуховуватись до гармонії звуків у музиці Моцарта й Баха» [5, с. 7].

У романі автор порушує також проблему співіснування Маси й Небагатьох у сучасному світі. Він відніс Міранду до представників Небагатьох, це люди, які завжди протистоять натовпу. Це люди відомі, хто творив і мріяв, хто писав справжні картини, хто прагнув зробити світ красивішим і добрішим. Ті, хто відносяться до Небагатьох, і любов потрактовують по-особливому.

Міранда переконана, що любов – це одне з почуттів, здатних надихнути людину на створення прекрасного, здатних стати причиною того, що людина зробить щось дійсно велике, гідне увіковічення [3, с. 215]. Як відомо, красиві речі стають мистецькими творами. Вона вважає себе адептом мистецтва. Мистецтво для головної героїні є сенсом життя, через мистецтво можна побачити її ставлення до всього, що її оточує: люди, природа, суспільство, політика [4, с. 10].

Міранда протистоїть головному герою не лише у своєму ставленні до мистецтва, вона чітко усвідомлює, що вони належать до різних груп людей, їх розділяє не лише соціальний, а й духовно-інтелектуальний бар'єр: «We don't understand each other and we never will. And our hearts perceive the world differently... for me the world is not divided into what is decent and what is not decent. For me the most important thing in life is beauty. I perceive life phenomena not as good or bad, but as beautiful or ugly ... much of what you consider good, decent, seems ugly to me, and much that you consider obscene seems beautiful to me ...» [2, с. 78].

Якщо Клегг був закоханий у Міранду, то вона була закохана в художника Ч. В. (Чарльз Вестон). Можна сказати, що він був для неї ідеальною людиною. Вона поважала його, часто згадувала його ім'я у своєму щоденнику та розповідала про нього. Сама Міранда каже, що Ч. В. змусив її прийняти «нові принципи», присвятивши своє життя служінню мистецтву: «I became completely different ... thanks to him, I believed that all this was right, ... it was he who created my new “I”, in any case, a huge part of it ...» [2, с. 112].

Головні цінності для Міранди – свобода і саме життя: «No, I can't. I'm thinking of all the butterflies that would have come from these if you'd let them live. I'm thinking of all the living beauty you've ended» [2, с. 82]. У наведеному уривку можна побачити, що Міранда сприймає навколишню

дійсність крізь призму любові до життя і свободи, вона не може пробачити Фредеріку його захоплення вбивати нехай маленьких і нерозумних, але живих істот.

Міранда – як рідкісний метелик, якого спіймали і вже ніколи не відпустять. Вона розуміє, що вже ніяк не переконає Фредеріка відпустити її на волю: «It is cast-iron, heavy, from a single piece. Don't convince him. Once he showed me a vessel in which butterflies are put to sleep. Here I am sitting in a vessel. I beat my wings against the glass. Because it seems to me that escape is possible, that there is hope. Only this is just an illusion. Thick glass. Wall. From all sides. No exit» [2, с. 211].

Втім вона живе мрією про порятунок, про свободу, про можливість милуватися синім небом, відвідувати галереї, насолоджуватися вільним спілкуванням: «I want to see dozens, hundreds of unfamiliar faces. Like in the heat, thirsty, drink glass after glass of cold water» [2, с. 227].

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що Міранда – це промінь світла у темряві. Сенс її життя – просто жити, дихаючи на повні груди, займаючись улюбленою справою, отримуючи насолоду від спілкування з людьми, природою, духовно зростаючи. Для Міранди світ – буяння відтінків і кольорів, вир емоцій і переживань. В ній гармонійно поєднуються доброта і твердість характеру, щирість і загадкова таємничість, незламна сила і віра в перемогу життя над смертю і дитяча беззахисність і вразливість. Світла, чиста, справедлива, з багатим внутрішнім світом Міранда є уособленням духовної краси в романі.

Список використаних джерел

1. Мотыгуллина З. А. Репрезентация концепта «красота» в романе Джона Фаулза «Коллекционер». Вестник Челябинского государственного педагогического университета. 2017. № 5. С. 180–185. URL: <https://e.lanbook.com/journal/issue/302004> (дата звернення: 20.11.2021).
2. John Fowles. The Collector. London: Jonathan Cape, 1963. 256 p.
3. Швагрукова Е. В. Любовь как мания (на основе произведения Д.Фаулза «Коллекционер»). Грамота. 2013. № 5. С. 2014–2017.
4. Темкина В. Л., Залеская А. Э. Аллюзивные отсылки в романах Джона Фаулза «Коллекционер» и «Женщина французского лейтенанта». Вестник Оренбургского государственного университета. 2017. № 1. С. 8–12. URL: <https://e.lanbook.com/journal/issue/300626> (дата звернення: 20.11.2021).
5. Тереховська О. В. Гофманівські ремінісценції в романі Дж. Фаулза «Колекціонер» (науково-методичні матеріали до вивчення роману Дж. Фаулза «Колекціонер» у ВИШу). Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2019. № 3. С. 292–302.
6. Тереховська О. В. Конфлікт обивателів і творців у романі Дж. Фаулза «Колекціонер»: проблемно-тематичний аналіз. Наукові записки Хар-

ківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Вип. 1 (97). Літературознавство. Видавничий дім Дмитра Бураго. Київ. 2021. С. 146–158.

7. Сочинение 9.3: Что такое внутренняя красота? (по тексту В. А. Сухомлинского). URL: <https://kickscontest.ru/sochineniya/vneshnyaya-i-vnutrennyaya-krasota-cheloveka.html>.

Дарина Васильєва

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року Росія бомбардувала всю територію України і розпочала широкомасштабне вторгнення на її територію. Під час воєнного стану в Україні було запроваджено дистанційне навчання задля безпеки всіх учасників навчального процесу.

Учні і вчителі перебувають в різних умовах: хтось залишився вдома, хтось покинув дім, але перебувають на території України, а хтось виїхав за кордон. Крім того, учасники навчального процесу можуть перебувати як на окупованих, так і на підконтрольних Україні територіях. У кожній з цих груп свої особливості.

Дистанційне навчання у воєнний час відрізняється від дистанційного навчання під час COVID-19. Дистанційне навчання під час війни має такі особливості:

- періодична або постійна відсутність деяких учасників навчального процесу. Наприклад, деякі учні можуть пропускати певні уроки або їх частини або ж вчитель може бути на службі в ЗСУ, ТрО тощо.
- більша кількість учасників навчального процесу мають проблеми технічного характеру (відсутність або недостатня кількість гаджетів, відсутність або низька якість інтернету тощо);
- відсутність звичних засобів навчання (друкованих підручників, робочих зошитів, канцтоварів тощо);
- погане самопочуття учасників навчального процесу (нестача їжі, води, свіжого повітря, руху, сонячного світла, важкий емоційний стан тощо);
- у учнів спостерігається суттєве зниження мотивації, самоорганізації та самоєфективності;
- стрес, в якому перебувають всі учасники навчального процесу знижують когнітивні процеси, що значно ускладнює процес навчання загалом;
- обмеженість часу, що може бути відведений на навчання (учні

об'єктивно можуть не мати часу на самонавчання чи виконання домашньої роботи, а у вчителів може не вистачати часу на підготовку до уроків).

Умови, в яких перебувають учасники навчального процесу, можуть суттєво різнитися. Наприклад, частина учнів може перебувати за кордоном і не мати ознак воєнного стану в довіллі, а частина – перебувати у бомбосховищах, і не мати базових потреб.

В той же час, важливо, щоб була надана можливість навчання усім бажаючим, бо навчання під час війни виступає ще й стабілізуючим фактором. Синхронний режим дистанційного навчання забезпечує наявність психологічної підтримки учасників навчального процесу, а асинхронний режим надає можливість опанувати матеріал самостійно і не випадати з навчального процесу, якщо не вдалось приєднатися до синхронного онлайн уроку. Тобто, найдієвішим є біхронний формат дистанційного навчання (поєднання синхронного і асинхронного режимів).

Навчання математики під час війни надзвичайно важливе:

- в процесі навчання математики розвивається критичне мислення, наявність якого важлива у час війн, що супроводжуються пропагандами;
- математична грамотність важлива для відбудови економіки, що буде зруйнована за час війни;
- без математичної бази важче вивчати інші предмети;
- перерви у вивченні математики призводять до втрати математичних навичок;
- вчитель математики знає учнів на рівні з класним керівником (бо має 3–9 год тижневого навантаження в класі), тому може надати адекватну психологічну підтримку учням.

За опитуваннями 80 % закладів навчання організують дистанційне навчання математики у воєнний час.

Синхронні онлайн уроки математики зараз мають певну специфіку:

- необхідно вкраплювати вправи для стабілізації емоційного стану учнів під час уроку (вправи на дихання, роботу з тілом тощо) [1]. Це дасть змогу не лише покращити емоційний стан учнів, а й налаштувати їх на роботу;
- оскільки внаслідок стресу спостерігається погіршення когнітивних процесів, то доцільно розпочинати урок з легких усних вправ на обчислення або легких завдань на актуалізацію опорних знань (наприклад, встановлення відповідності між термінами та їх означеннями);
- слайди, що містять завдання, також можуть містити формули, що необхідно використати для їх розв'язання;
- доцільно більше часу присвячувати закріпленню матеріалу, але при цьому урізноманітнювати форми завдань, що пропонуються

(обговорення відео, розв'язування завдання з підручника, аналіз та створення інфографік, проведення вікторин та змагань, завдання тестового характеру, завдання на знаходження помилок, на встановлення порядку дій, робота в парах і групах тощо);

- оскільки під час війни страждають навички комунікації і знижується мотивація, то важливо пропонувати різноманітні завдання для роботи учнів в парі і групі (поділ класу на групи у Zoom, робота зі спільними документами Google тощо).

Досить часто учні перебувають в таких умовах, що не можуть писати, але можуть використовувати смартфон. У таких випадках корисним є використання різноманітних онлайн платформ (наприклад, GIOS [2] чи ВШО [3]), що одразу надають зворотний зв'язок учням і забезпечують вчителю доступ до статистик походження уроків учнями.

Під час воєнного стану не доцільно захоплюватися проведенням різноманітного виду контролю. В той же час добре періодично вкраплювати короткотривалі самостійні роботи навчального характеру (відводити на них не більше 10 хвилин). Основною метою такого виду робіт є запуск процесів самоконтролю, самоаналізу та самооцінки.

Домашнє завдання має бути мінімальним, на його виконання має закладатися не більше 10–15 хвилин.

Враховуючи, що в Україні є електронні версії підручників з математики, онлайн платформа Всеукраїнська школа онлайн, наявний інтернет в більшості місцевостях і частина учнів мають смартфони, дистанційне навчання математики можна організувати під час війни. Необхідно лише врахувати особливості умов, в яких перебувають всі учасники навчального процесу, і створити зручну для всіх модель навчання.

Список використаних джерела

1. Вправи для стабілізації емоційного стану учнів під час уроку. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=scLSyWd1Qn4&t=10s>
2. Інтерактивні курси математики онлайн GIOS. Режим доступу: <https://gioschool.com/ua>
3. Всеукраїнська школа онлайн. Режим доступу: <https://lms.e-school.net.ua/>

Вадим Веремієнко

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ІКТ

Розвиток сучасного суспільства характеризується зростанням ролі інформації та знань як чинників суспільного прогресу та добробуту. Розвиток інформаційного суспільства спричинив зміни майже в усіх сферах життя: від політики та влади до освіти та культури. Доступність

інформаційно-комунікаційних технологій різко змінила спосіб обробки даних, спростивши процес отримання знань, обміну досвідом та взаємодії з людьми [3].

На думку В. Бикова, дистанційне навчання – це форма організації освітнього процесу, за якої її активні учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) досягають цілей навчання здійснюючи навчальну взаємодію принципово і переважно на відстані [4].

Під технологією дистанційного навчання можна розуміти сукупність знань про методи і засоби процесу навчання, що відбувається на основі інформаційно-комунікаційних технологій, в яких можна спостерігати якісні зміни об'єктів.

Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання. Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладача та студентів із застосуванням телекомунікацій та методів індивідуальної роботи студента для подання структурованого навчального матеріалу в електронному вигляді. Інформаційні технології дистанційного навчання – це технологія, яка створює, передає та зберігає навчальні матеріали, організовує та підтримує навчальний процес дистанційного навчання за допомогою телекомунікацій [4].

Технології дистанційного навчання у вищій освіті розкривають можливість позитивного впливу на вирішення наступних проблем при підготовці майбутніх фахівців [2].

- підвищення рівня якості освіти у ЗВО;
- задовольняти потреби майбутніх фахівців у сфері освіти;
- підвищення професійної мобільності та активності майбутніх фахівців;
- формування єдиного освітнього простору в рамках вищої освіти;
- персоналізована освіта у закладах вищої освіти.

Використання дистанційних технологій у освітньому процесі дає можливість студентам вивчати та оволодіти предметом у зручний час, самостійно проводити дистанційні модулі для контролю та аналізу своєї навчальної діяльності, викладачам – систематично керувати роботою здобувачів, контролювати та аналізувати.

Засоби ІКТ, що використовуються у дистанційному навчанні, типологічно можна розподілити на кілька груп. Кожна з цих груп характеризується тим, як вчителі та учні взаємодіють у часі та просторі під час надання та отримання навчальних матеріалів та порад, що може відбуватися чотирма способами:

- одночасно/безпосередньо (модель безпосередньої взаємодії в реальному часі);
- у різний час/безпосередньо (модель просторово-незалежного

навчання);

- одночасно/опосередковано (модель навчання, заснована на ресурсах);
- у різний час/опосередковано (модель часово-незалежного навчання) [3].

Такі моделі умовно можна об'єднати у дві взаємодії: синхронну (учасники взаємодіють один з одним в режимі реального часу) та асинхронну (учні можуть за потреби повторно переглядати дидактичний матеріал, обмірковувати завдання і давати відповіді без зайвого поспіху) [1].

В умовах синхронної опосередкованої взаємодії можна використовувати такі види засобів ІКТ:

- *Служби миттєвих повідомлень* (дозволяють обмінюватися даними в режимі реального часу);
- *Чат-групи/чат-кімнати* (засоби комунікації, що дозволяють учасникам в режимі реального часу незалежно від їх місця знаходження спілкуватися, вести дискусії, обмінюватися інформацією, коментувати, ставити запитання, шляхом введення тексту за допомогою клавіатури);
- *Аудіо-зв'язок* (спосіб взаємодії між двома або кількома десятками
- *Відео-зв'язок* (дозволяють двом чи більше учасникам взаємодіяти в режимі реального часу засобами відео-та аудіо-зв'язку).

Засоби ІКТ, які можна використовувати під час асинхронного дистанційного навчання:

Електронне листування. (це швидкий і простий спосіб обміну повідомленнями між двома особами, або групою осіб);

Групова розсилка (автоматична система розсилки, в якій електронні листи надсилаються не кожному окремому користувачу, а групі учасників одночасно);

Форум (засіб групового спілкування в Інтернет-мережах розподілений за тематичними розділами);

Веб-депозитарії (інформаційна система, що забезпечує зосередження в одному місці сучасних електронних освітніх ресурсів з можливістю надання доступу до них в інформаційних мережах) [3].

Використання ІКТ для дистанційного навчання має багато переваг: усунення часових бар'єрів, зменшення залежності від традиційних джерел інформації, спрощення доступу до освітньої інформації. Використання таких технологій позитивно впливає на підвищення якості освіти, задоволення потреб майбутніх фахівців освітніх послуг, підвищення професійної мобільності та активності.

Список використаних джерел

1. Erickson T., Kellogg W. Social Translucence: An Approach to Designing Systems that Support Social Processes. *ACM Transactions on Computer Human Interaction*. 2000. Vol. 7. № 1. P. 59–83.

2. Бацуровська І. В., Самойленко О. М. Технології дистанційного навчання у вищій освіті. *Альянс наук: вчений вченому: 2011 рік* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 лют. 2011 р.: Т. 6: Наукові праці з педагогіки та психології. Дніпропетровськ : Біла К.О, 2011. С. 26–29.
3. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ у дистанційному навчанні учнів з функціональними обмеженнями. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. Вип. 16. С. 75–82.
4. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання та умови застосування. Харків, 2002. 320 с.

Дарія Возносименко

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Останнім часом значно підвищилася роль цінностей у житті суспільства. Відповідно до нових вимог сучасної системи освіти, особливої необхідності потребує здійснення професійно-педагогічної підготовки й педагогічної діяльності на аксіологічних засадах, що сприятиме трансляції значного прошарку культури й вироблення нових цінностей у процесі рефлексивної діяльності.

Вища освіта стає найважливішим засобом формування нової генерації висококваліфікованих кадрів та розвитку інтелектуального потенціалу. Сучасний ринок праці висуває вимоги не до конкретних знань, а до ціннісних компетенцій працівників, затребує їх особистісні якості, шляхом формування ціннісно-смыслової компетентності майбутнього фахівця.

Однією з найактуальніших проблем сучасної освіти виступає практичне формування компетентностей студентської молоді на основі ціннісної орієнтації.

Проблема формування ціннісно-смыслової компетентності вчителя була предметом вітчизняних і зарубіжних досліджень, зокрема І. Беха, Г. Бурцевої, А. Кирьякової, Д. Мацька, О. Мілеєва, А. Хуторського та ін. Науковець А. Хуторський називає ціннісно-смыслову компетентність однією з ключових складових частин готовності майбутніх учителів до професійної діяльності [3].

Вчений стверджує, що це компетентність у сфері світогляду, пов'язана з ціннісними орієнтирами людини, її здатністю бачити та розуміти навколишній світ, орієнтуватись у ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, діяти творчо, вміти вибирати цільові та значеннєві установки для своїх дій і вчинків, приймати рішення [3].

Ціннісно-сміслова компетентність – це компетентність у сфері світогляду, пов’язана з ціннісними орієнтирами учня, його здатністю бачити та розуміти навколишній світ, орієнтуватись у ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, творчу спрямованість, уміти вибрати цільові та значеннєві установки для своїх дій і вчинків, приймати рішення. Дана компетентність забезпечує механізм самовизначення учня в ситуаціях навчальної й іншої діяльності. Від неї залежать індивідуальна освітня траєкторія учня та програма його життєдіяльності в цілому [3].

Обов’язковою умовою ціннісно-компетентнісного поєднання процесів навчання та виховання є спрямованість освітрянської діяльності на поєднання фахових компетенцій (професійних) та життєвих цінностей студентства (загальнокультурних компетенцій). Фахові компетенції уявляють собою сукупність інтегрованих знань, умінь і навичок, які необхідні для ефективної професійної діяльності [5].

Ціннісно-компетентнісний підхід – це система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризує її ставлення до суспільства, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва [4].

Щодо ціннісно-сміслової компетентності майбутніх учителів цей підхід визначає необхідність чіткого визначення необхідних результатів освітнього процесу, тих умінь і навичок, які необхідно сформувати у майбутніх учителів у ціннісному аспекті як складники їхньої готовності до професійної діяльності.

Відповідно актуалізується й проблема вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів математики, яка повинна орієнтуватись не лише на аспекти спеціальності, а й на формування загальнолюдських і професійних цінностей.

При цьому акцент робиться на активних методах, які сприяють формуванню ціннісно-сміслового змісту компетенцій через засвоєння майбутніми фахівцями змісту основних видів професійної діяльності, що дозволяють придбати спеціальний досвід, сформувати ціннісні орієнтації, розвиток креативності, здатності взяти на себе відповідальність.

На думку С. Козаченко, методи, форми і засоби навчання мають сприяти засвоєнню студентами аксіологічних знань. З огляду на це наступною ланкою формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх учителів є вибір відповідних методів, форм і засобів навчання. Викладач може актуалізувати смисл цінності самим актом залучення студентів до проблемної ситуації вибору, коли вони змушені будуть усвідомити свої уявлення про цінності [2].

Учені одностайні щодо того, що формування ціннісних орієнтацій студентів важливо розпочинати з формування у них уявлень про ті чи інші цінності, понять, поглядів, переконань, що передбачає цілеспрямований і систематичний вплив на їхню свідомість.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко Р., Михальченко Н. Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні особистості. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки, № 2 (65), травень 2019. С. 47–51 URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Ped-visnyk-65-2019-10.pdf>
2. Козаченко С. М. Формування ціннісно-сислової компетентності майбутніх учителів як науково-педагогічна проблема. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. № 11. С. 36–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PPMB_2013_11_9
3. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. Нар. образование. 2003. № 2. С. 48–51
4. Ціннісно-компетентнісний підхід. URL: https://studopedia.su/16_185082_meta-i-zavdannya-programi.html
5. Шидакова-Каменюка О. Г., Кучерук З. І., Болховітіна О. І. Синергія процесів навчання та виховання під час підготовки фахівців спеціальності «харчові технології» Міжнародна науково-методична конференція «Синергетична концепція розвитку студентоцентрованого навчання – забезпечення якості вищої освіти», 25 вересня, 2020 р. Харків, 2020. С. 346–347. URL: https://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5699/1/t_25.09.20.pdf

Ірина Воскресенська

АНАРХІСТСЬКИЙ РУХ У ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РР.)

Революційні події 1917–1921 рр. займають особливе місце в новітній історії України. Вони справили непересічний вплив на всю подальшу долю українського народу. Невід’ємною складовою революційних процесів було розгортання анархістського руху. Анархістам вдалося об’єднати під своїми гаслами і повести за собою значні маси українського населення. Вперше у світовій історії саме в Україні анархісти змогли стати політично домінуючою силою на значній території і впритул наблизилися до здійснення соціальних експериментів у відповідності до своєї ідеологічної доктрини.

Лютнева революція 1917 року для анархістів імперської Росії виявилась несподіванкою, на її початку більшість із них перебувала у в’язницях, на засланнях, на каторзі, в еміграції, маси забули їхні гасла.

Проте революція все змінила, показавши силу стихії, на яку так сподівалися анархісти. Революція надала їм унікальний шанс скористатися повною легальністю для своїх організацій, яка стала реальністю вже в березні 1917 року (тривала до квітня 1918 р.).

Перші дії анархістів у нових умовах почалися з критики Тимчасового уряду як буржуазного, що гальмує революційну творчість мас. З еміграції в західноєвропейських країнах (Англиї та Франції) у літку 1917 року до України повернулися анархісти М. Нікіфорова, І. Зімін, С. Шварцбарт, Г. Бут, М. Бессалько-Вовк. Улітку 1917 року виникли федерації анархістських груп у Катеринославі, Харкові, Києві, Кременчуці, Полтаві, Миколаєві, Одесі, Єлисаветграді, Луганську.

Ворожість до Центральної Ради посилилася в листопаді 1917 року. Водночас вони скептично поставилися до захоплення влади більшовиками.

Харків у 1917 року став другим центром анархізму в Україні. У взятті Харкова в грудні 1917 року більшовицькими загонами місцеві анархісти участі не брали, хоча їхні загони «Чортова сотня», «Смерть буржуазії» підтримували місцеву Червону гвардію. Катеринослав розглядався анархістами як один із головних регіональних центрів їхньої діяльності в Україні. Анархісти стали союзниками катеринославських більшовиків в організації Червоної гвардії, на заводах було створено червоногвардійські загони, п'ять із яких контролювалися анархістською федерацією [1, с. 109].

Навесні 1917 року анархісти відновили свою роботу в селах, де за часів царату діяли їхні групи. У Гуляйполі було відновлено групу, до секретаріату якої ввійшов Н. І. Махно, який став «центром» самоврядування села: головою ради, селянської спілки, земельного комітету, профспілки металістів та деревообробників. У травні анархісти організували в Гуляйполі демонстрацію під гаслами «Геть всі уряди й партії!» [2, с. 27–28]. 30 серпня Комітет захисту революції Гуляйполя (голова – Нестор Махно) ухвалив рішення про ліквідацію майнових прав буржуазії та поміщиків. Із цього часу постала безвладна незалежна структура з населенням 25 тис. осіб – «Гуляйпільська комуна». З'їзд рад Гуляйпільського району закликав ради на місцях ігнорувати владу Тимчасового уряду, скасувати приватну власність. На селянському повітовому з'їзді в Олександрівську Н. І. Махно проголосив поміщицьку землю надбанням громади. З'їзд підтримав Махна, склавши резолюцію про розподіл поміщицьких земель [3, с. 111–137].

Анархістські структури підтримували найбідніші верстви суспільства, що не мали можливостей поповнювати каси груп та федерацій, але завдяки експропріаціям в анархістів з'явилися гроші для формування організацій, озброєння, друку листівок і газет. Експропріації та здирництва проводилися з літа 1917 року як анархістськими угрупованнями, так і особами, які прикривалися анархістським «брендом».

Центром стихійного анархізму завдяки радикальним настроям моряків Чорноморського флоту став Севастополь. Анархісти із США проводили в місті агітацію серед моряків [2, с. 20]. Керівник севастопольської організації більшовиків писав до ЦК РСДРП(б): «Анархісти видають себе за більшовиків, а більшовики – за анархістів, кажуть, що “Ленін – анархіст”, а маса “лівішає” по-анархістськи... це може призвести до немалих клопотів» [3, с. 79]. Стихійний анархізм був притаманний не тільки солдатським масам, які з листопада 1917 року залишали фронт, але й червоноармійцям [3, с. 73].

Анархісти восени 1917 року, узимку 1917–1918 рр. опинились у складі виконкомів (крім уже названих) Єлисаветграда, Нікополя, Бахмута, Гришиного, Юзівки, Суджи, обиралися до рад Хотина, Сімферополя, Бердянська, Черкас.

Анархісти не воювали за владу більшовиків, а боролися за збереження «революційних завоювань народу» як противники Брестського миру, вони заявляли, що більшовики «продали революцію». Початок 1918 року став вершиною активності анархістів, часом найбільшого припливу людей до їхніх організацій. Вони повернулися до самофінансування: реквізували цінності, що дало їм можливість для формування організаційної мережі. В Україні більшовики, ліві есери, анархісти створили «лівий блок», що взяв курс на повалення УНР. Після захоплення влади більшовиками анархісти розпочали підготовку до «III революції», яка, на їхню думку, повинна була стати анархістською. У цей час вони намагалися очолити маси, згуртувавши навколо себе невдоволених новою владою, спрямувавши вістря критики проти більшовиків. Суть програми анархістів полягала у використанні більшовицької влади для втілення своїх планів соціалізації, федералізації, руйнації державних структур.

Отже, на початку Української революції анархісти були союзниками українських соціалістів у руйнації імперії, але погляди їхні змінилися, коли вони стали ситуативними спільниками більшовиків і лівих есерів.

Список використаних джерел

1. Савченко В. А. Ар'єргардні бої революції: анархістська герілья в Одесі (грудень 1906 – грудень 1907). *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. Вип. 3(35). Іст. науки. Миколаїв, 2013. С. 106–111.
2. Тимков О. А. Махновський рух на Херсонщині: Спогади очевидців, архівні матеріали, гіпотези. Нововоронцовка, 1995. 55 с.
3. Бабічева О. С. Анархізм в Центральній та Південно-Східній Україні (перша чверть ХХ ст.). Дніпродзержинськ : Изд. ДДТУ, 2013. 205 с.

NON-VERBAL COMMUNICATION (NVC)

Language, our most highly developed communication system, uses the channel of sound. Natural languages function as the most efficient carriers of messages between people.

The exchange of verbal messages is only part of the process of communication. There are a number of other ways, in which we can communicate. Apart from speaking and listening, people can also communicate in writing and in non-verbal ways – through gestures, movements, and even clothes. You can show that you agree with someone just by nodding your head. You walk in such a way as to indicate something about your personality or the way you feel. You can also communicate about yourself by what you wear.

The system of human communication is the entity that includes verbal and nonverbal channels of communication. Non-verbal information can double, contradict, substitute, compensate, emphasize, or regulate verbal forms [2, c. 24].

Scientists consider nonverbal communication to be prior to speech, as it is quicker and much simpler mastered by children who start using it already at the age of one. Besides, people with language deficiencies (mute and deaf-mute) use this language freely and polyfunctionally and manage to understand each other properly.

Speech often implies face-to-face interaction in which nonverbal communication necessarily comes into play. Only within the last thirty years NVC has come to be widely appreciated for its important role in communication. It has also begun to claim a share of the attention of students and teachers of foreign languages. Natural unawareness of acquiring and producing NVC and the traditional lack of formal and technical instruction in foreign language courses about the differences of NVC between languages create an area for misunderstanding in intercultural contacts.

Researchers believe that NVC is more important in understanding human behavior than words alone. We transfer ideas into a symbol system, or code. A symbol can be a word, gesture, eye contact, dress – anything that stands for an idea and is used to communicate. Symbols, signs, and other related components of communication process found in all known cultures, have attracted considerable scholarly attention because they do not relate primarily to the usual conception of words or language. Each is a more complex modification of the former, and each was probably developed in the depths of prehistory before or at the start of man's early experiments with vocal language.

A common approach to classifying nonverbal codes (Burgoon 1989, Morrison et al, 1994) differentiates them according to the transmission medium and channel used. Vocal activity forms a category known as paralanguage, or

non-verbal vocalic sounds. Body movement, facial activity, and gaze are combined into kinesics, or what is known as body language. The use of space, called proxemics, and the use of time, called chronemics, are also given an independent status. Physical appearance is often separated from the use of artifacts and occasionally olfactory cues like sense of smell are treated as a separate category. Likewise, touch is treated as a separate code called haptics.

Culture affects almost every aspect of NVC. For example, culture governs how close we stand while talking with another person, how we use (or avoid) eye contact, how we express (or suppress) powerful emotions such as joy, disapproval, and anger. Culture even governs the expression of love, because culture determines whether we feel free to express love in public settings by holding hands, hugging, or kissing the person we love. When people are in an environment where the language, attitudes, values, and behaviors are different from their environment, they may suffer disorientation and frustration. This experience is known as “culture shock”.

Citizens of the United States of America are generally known for addressing one another by first names, a habit that most of the world does not follow. However, there are many U.S. citizens who are more comfortable with formality, and prefer to use last names and titles.

How can the model of cultural orientation help you?

It can help you predict how in certain cultures they will speak, act, negotiate, and make decisions.

At the beginning of the study of NVC, it is recommended to keep in mind a few general rules.

First, the Familiarity Rule. All differences from the customary are first seen as strange and unfamiliar, and therefore wrong or childish, because children are our commonest examples of those who do not know how to behave properly. We also have a natural tendency to rationalize the superiority of what is merely familiar rather than examine rationally the differences.

Second, the Reaction Rule. Every “culture shock” has an equal and opposite “culture shock”. This might be rephrased as: in whatever I am offended, I am probably offending my offenders. The simplicity of this rule is disturbed only by the fact that cultural differences of things present are usually more noticeable than cultural differences of things absent.

Third: the Togetherness/Apartness Rule. What Ukrainians do together, English, with remarkable frequency, do apart? This basic contrast of togetherness and apartness will be found throughout the cultures, from their sentences of self and personal naming practices through gestures to the concepts of publicness and privacy and even to their social and economic systems.

The complexities of NVC prohibit us from reading any gesture in isolation or even in combination with others as always having a certain meaning. NVC must always be read as words are: with caution, in context, and with the possibility of their being meaningless.

References

1. Burgoon J. K. (1989) *Nonverbal Communication : The Unspoken Dialogue*. New York : Harper and Row Publishers, 1989. 538 p.
2. Потапова Р. К. Речь : коммуникация, информация, кибернетика : изд. 2-е, доп. М., 2001. 564 с.
3. Morrison T. et al. (1994) *Bow or Shake Hands*. Adams Media Corporation, 1994. 456 p.

Владислав Галіза

РОЛЬ АНТИЧНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Античність залишила у спадок світовій культурі багату міфологію, визначні твори літератури та мистецтва, точність математичних доказів та різноманітність філософських ідей. Європейська культура, навіть через століття, постійно зверталася до досвіду античності, адже її витoki мали логічне продовження у культурі епохи Відродження та Просвітництва. Проте виникає органічне питання – чи була Античність колискою європейської культури?

Важливі теоретичні та методичні висновки з історико-філософської та культурної тематики античної доби містяться у працях авторів ХХ ст., таких як Ж. Ле Гофф, М. Бердяєв, А. Лосєв, С. Аверинцев, сучасних авторів М. Хайдеггера, А. Михайлюка, П. Сапронова. Але існує потреба у комплексному вивченні цієї наукової проблеми, що дозволяє заявити про подальший пошук способів оптимізації історичного процесу даної тематики.

Античність завжди наділяють рисами, які були характерними для європейської історії, культури та ментальності. Стародавня Греція вважається «колискою» європейської цивілізації, античність – історичним фундаментом сучасної Європи. Вона виявила нову ментальність, яка відрізнялася від характеру мислення східної людини. Також у цей період були закладені основи європейських філософських, правових, політичних, етичних, мистецьких, наукових систем. Існує стійке уявлення, що саме стародавні греки створили розвинену, цивілізовану демократію, причому не тільки у політиці, а й економіці та культурному житті. На думку М. Бердяєва, ідея та практика давньогрецької демократії з її прагненням до свободи, рівності, одухотворення та індивідуалізації людського буття для всіх народів Європи, стала в кінцевому результаті якщо не фактом життя, то принаймні предметом їх честолюбних устремлінь, ідеальною метою їх історичної діяльності [1, с. 23].

Проведемо деякі аналогії між античною та сучасною культурою. Сутнісною ознакою сучасної західної цивілізації вважається індивідуалізм, який утвердився у процесі руйнування традиційного суспільства.

Вважається, що саме у грецькій культурі виникло нове розуміння сутності людини з її підвищеним інтересом до індивідуальності, склалися різні варіанти філософського осмислення буття. Одночасно античний світ відрізнявся майже винятково біологічною оцінкою людини, що найяскравіше проявляється у його побутовому житті та правових відносинах. А. Лосев писав: «Цей поліс не знав усіх глибин індивідуалізму, суб'єктивізму і взагалі психологізму... Період еллінізму, якщо завгодно, навіть ближче до європейської дійсності, оскільки сучасна новоєвропейська людина все-таки виростає в індивідуалістичній культурі» [2, с. 6–8]. М. Хайдеггер натомість наголошує на недоречності всілякого гуманізму в поданні греків [5, с. 51].

Здавалося б, найбільш явно паралелі між античністю та Відродженням проглядаються у мистецтві, адже саме Відродження створило нове розуміння мистецтва взагалі, відмінне від його розуміння у традиційних культурах. Висновки про давньогрецькі витоки сучасної західної цивілізації виглядають не зовсім переконливими і не завжди коректними. Але, як слушно зазначає П. С. Сапронов, необхідно брати до уваги і те, що в європейській свідомості сприйняття античності як власної давнини характеризує європейську культуру в дуже суттєвому аспекті [4, с. 45].

Ідея «античних витоків», спадкоємності античної та західно-європейської історії стала складовою ідеєю європоцентризму, протиставлення Європи та решти світу, одним із базових принципів сучасної культурної парадигми. Європейській історії (незважаючи на її протиставлення історії Сходу, якій, можливо небезпідставно, приписується циклічність), також властива, можливо, циклічна, ідея повернення, що періодично повторюється відродженням античності.

Загалом, європейській історичній свідомості притаманна прихована, можливо від нього самого, міфологічність. Міф античності, еманация якої періодично повторюються, створює чергове «відродження» як видимість повернення до античних зразків. «І якраз тоді, коли люди ніби тільки тим і зайняті, що переробляють себе і навколишнє і створюють щось ще небувале, саме в такі епохи революційних криз вони боязко вдаються до заклинань, викликаючи до себе на допомогу духів минулого, запозичають у них імена, бойові гасла, костюми, щоб у цьому священному стародавньому вбранні, цією запозиченою мовою розігрувати нову сцену всесвітньої історії», – слушно зауважує А. Михайлюк [3, с. 147]. Насправді ж відроджується міфологічне сприйняття часу. Ми можемо спостерігати як міф відродження уживається з міфом Модерну та прогресу, або, навпаки, є його доповненням, та виконує своєрідну компенсаторну функцію.

Та не зважаючи на певну міфологізацію, можна стверджувати, що значення античної (давньогрецької та давньоримської) культури у формуванні європейської культури є грандіозним. Її досягнення визначали та визначають досі зміст та основні форми духовної культури «західного» світу. Отже, Античність дійсно є «колискою», основою європейської культури.

Список використаних джерел

1. Бердяев Н. А. Смысл истории. Москва: Наука, 1990. 320 с.
2. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Ранний эллинизм. Харьков: КСД, 2014. 320 с.
3. Михайлюк А. В. Античная эллада в контексте оппозиции «Восток – Запад». *Доґха: зб. наук. праць з філософії та філології. Грецький спадок і сучасність*. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2003. Вип. 4. С. 140–152.
4. Сапронов П. А. Культурология: Курс лекций по теории и истории культуры. Санкт-Петербург: Нева, 1998. 190 с.
5. Хайдеггер М. Время и бытие. Москва: Наука, 1993. 250 с.

Світлана Гарбар

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасний стан системи дошкільної освіти характеризують значні зміни у перетворенні предметно-розвивального середовища закладу дошкільної освіти, створення нових науково обґрунтованих засобів для повноцінного розвитку дошкільників, оновлення форм і методів роботи з ними.

У Законі України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Базовому компоненті дошкільної освіти України наголошено, що старший дошкільний вік є визначним періодом активного пізнання довкілля, розвитку уміння планувати та здійснювати свою пізнавальну діяльність, виявлення інтересу до взаємодії з новим матеріалом.

Мультіплікаційні фільми є особливо дієвим засобом розвитку особистості дошкільника, бо немає дітей, які б не любили мультфільми та не дивились їх практично щодня.

Сутність мультіплікаційних фільмів та деякі психологічні особливості мультфільмів досліджуються у працях Н. Капельгородської, Б. Крижанівського, О. Шупик, Р. Силко, Л. Баженової, Є. Захарової, Б. Степанцева, Ю. Красного, Л. Курдюкової, І. Іванова-Вано, Р. Качанова, В. Старевича тощо.

Погоджуємося з думкою Р. Силко, яка зазначає, що мультіплікація є універсальним багатогранним засобом розвитку дитини у сучасному візуально насиченому світі. Виразні засоби мультіплікації є найбільш природними для дитячого віку стимуляторами творчої активності та мислення [3, с. 188]

Аналіз літературних джерел (А. Бірюкович, Г. Грезійон, С. Іванова, Н. Лисенко, В. Могільова, С. Новосолова, Г. Петку, Д. Солпітер та ін.) свідчить, що використання мультиплікаційних фільмів в навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти позитивно впливає на рівень розвитку пізнавальної сфери дітей, сприяє підвищенню зацікавленості дошкільнят у навчанні, стимулює пізнавальну активність, урізноманітнює навчальну діяльність, вносить у неї елемент цікавості, розвиває мислення, мовлення, пам'ять, уяву, увагу тощо.

Посилаючись на О. Захарову, І. Пенчук, можна стверджувати, що під час перегляду мультфільмів діти емоційно-виразно, бурхливо виявляють свої почуття (голосно сміються, підстрибують, жестикулюють), намагаючись допомогти «нашим»; співчують позитивним героям і вчинкам, обурюються негативним. Тому, обираючи мультфільм, доцільно враховувати принципи дії мультиплікації на свідомість дітей. Переглядаючи будь-який мультфільм, дитина отримує різноманітну інформацію, що є не лише навчальною, а й практичною.

Фахівці виокремлюють кілька принципів впливу мультиплікаційних фільмів, зокрема: інформування – підвищення обізнаності дітей про довкілля, формування первинних уявлень про добро і зло, еталони хорошої і поганої поведінки; ідентифікація – засвоєння соціальних установок і цінностей шляхом зіставлення себе з персонажами мультфільмів; імітація – копіювання поведінки, наслідування героїв мультфільмів [1, с. 243].

Дослідження особливостей сприймання мультиплікаційних фільмів дітьми старшого дошкільного віку представлено в роботах А. Казина, А. Спіріної. Вчені виділяють три основні компоненти дитячого сприйняття. Так, когнітивний компонент, на їх думку, проявляється в тому, що перегляд мультиплікаційних фільмів є спрямованим не тільки на засвоєння інформації, а передбачає також виділення й оцінку структурних компонентів поведінки мульт-персонажів, порівняння їх один з одним та і з загальноприйнятими нормами, встановлення зв'язків між порушеннями норм, правил поведінки героїв мультфільму і їх негативними наслідками, прогнозування можливих наслідків негативної поведінки героїв. Емоційний компонент сприйняття мультиплікаційної продукції орієнтований на переживання людини, диференціювання ставлення до позитивних і негативних телеперсонажів, засудження негативних форм поведінки, співпереживання позитивним героям, що стає ніби складовою власного досвіду. А. Спіріна стверджує, що поведінковий компонент знаходить вираження у повсякденному житті і творчій діяльності, у спілкуванні та ігровій діяльності [4, с. 34].

Використання мультиплікаційних фільмів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти передбачає широкий спектр прийомів роботи з дітьми. Наприклад, використання на занятті «наскрізного» персонажа перетворює «звичайне» спілкування в комунікативну ситуацію. У

результаті відбувається не тільки запам'ятовування нової інформації, а і діалог між дитиною та персонажем, який викликає в неї цікавість у спілкуванні з цим героєм. Цікавим прийомом є порівняння двох-трьох екранізацій одного і того ж літературного твору. Сучасним прийомом є робота з використанням стоп-кадру або відеоряду (відповіді на запитання, озвучування мікросюжетів, коментування, вибіркового опису дій і ситуацій, розігрування діалогів тощо). Зазначені методичні прийоми сприяють активізації інтересу дітей до медіапродукції [2].

Таким чином, мультиплікаційні фільми здатні: розвивати мислення і пам'ять, адже дитина вчиться аналізувати зміст мультика, порівнювати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; розповідають про навколишній світ, з їх допомогою дитина може навчитися рахувати, читати, говорити іноземною мовою, вивчати геометричні фігури, кольори і отримувати різні енциклопедичні знання; розвивати творчі здібності, уяву; мультфільм живить фантазію дитини, залишає яскраві враження і може стати джерелом для дитячої художньої та словесної творчості; персонажі мультфільмів показують дітям різні можливості взаємодії зі світом, зразки поведінки (хорошого і поганого), формують у них здатність до співпереживання, уявлення про добро і зло, вчать справлятися з труднощами і страхами.

В контексті дослідження, критеріями добору мультфільмів, з точки зору їх придатності для використання, як засобу навчання і виховання дітей дошкільного віку, визначаємо такі: емоційна та мовленнєва насиченість сюжету мультфільму; відповідність структури текстів мультфільму можливостям дитячого сприймання й розуміння, співвіднесеність їх із дитячим досвідом і пережитими подіями; динамізм фільму, гострота й експресивний розвиток сюжету, захопливі для дитини події; яскравість, оригінальність та індивідуальність зображення героїв; зв'язок фільму з реальною життєвою ситуацією дитини, її відносинами з довкіллям; пробудження бажання наслідувати позитивного героя, зокрема його благородство й успішність [5, с. 74].

Отже, ми вважаємо, що використання мультиплікаційних фільмів – це сучасний і дієвий засіб навчання і виховання, що виконує освітню, розвивальну і виховну функції, які діють в органічній єдності. Відтак, сприяють формуванню у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконаленню пізнавальних умінь і навичок.

Список використаних джерел

1. Колонтаєвська С. В. Особливості використання дитячої мультиплікації як засіб виховання основ культури поведінки старших дошкільників. *Проблеми освіти: збірник наукових праць ВДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»*. 2019. Вип 91. С. 241–245.

2. Крутій К. Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Наукові записки*. Серія: Педагогіка. 2013. № 3. С. 63-78.
3. Силко Р. М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія. *Вісник ЧНПУ*. Сер. Педагогічні науки. 2014. № 120. С. 188-190.
4. Спирина А. В. Влияние восприятия телепередач с элементами насилия на отрицательные эмоциональные состояния детей дошкольного возраста. Шадринск: «Шадринский Дом Печати». 2011. 210 с.
5. Слюсаренко Н., Мороз Н. Телебачення як засіб формування моральної особистості. *Молодь і ринок*. 2005. № 3. С. 74–78.

Анатолій Гарник

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МОТИВАЦІЇ

Розвиток ринкової економіки в Україні це процес трансформації всієї економічної системи формування нових соціально-економічних інститутів, управлінських і виробничих структур в умовах зростання значення економічних інтересів господарюючих суб'єктів. Саме економічні інтереси визначають характер суспільних відносин і суть рушійних сил економіки. Їх реалізація у сучасних умовах потребує пошуку нових ефективних методів управління працею, створення дієвої системи мотивації людини до праці, сприйняття її як особистості, окремо взятої індивідуальності.

Фундаментальні зміни, що відбулися в економіці України суттєво впливають не лише на характер економічних інтересів, але і на ціннісні орієнтири працівників. Нинішній працівник з'явився з минулого із старим потенціалом, але з новими поглядами на життя, з бажанням вписатись у ринкове середовище.

При формуванні і впровадженні нової системи мотивації вважаємо за необхідне звернути у вагу на ті зміни, які відбуваються нині в самій людині, яка є об'єктом мотиваційного впливу. Якщо людина зацікавлена у праці та її результатах, вона найкращим чином використовує знання, кваліфікацію, досвід, свій робочий час, ефективно застосовує технічні засоби, проявляє творчу ініціативу, бере активну участь в інноваційній діяльності, тобто максимально використовує свій виробничий потенціал, чим і забезпечує економічні інтереси господарюючого суб'єкта.

У ситуації, що склалася у сфері праці в Україні – спад виробництва, спрощення моральний і натуралізація матеріальних спонук, на виробництві створено такий ціннісно-соціальний стан суспільства, коли старі форми мотивації вже не сприймаються, а нові ще не віднайдені.

Аналіз наукової літератури з управління мотивацією виявив різні

підходи до розуміння сутності цього процесу.

Питанням стимулювання та створення дієвої системи мотивації працівників присвячені теорія потреб М. Туган-Барановського, ієрархія потреб А. Маслоу, теорія набутих потреб Д. Мак-Клелланда, двофакторна теорія Ф. Герцберга, теорії «Х» та «Y» Д. Мак-Грегора які відображають зміст потреб праці.

Процесуальні теорії – теорія очікувань В. Врума, теорія справедливості С. Аамса, комплексна процесуальна теорія Л. Портера і Е. Лоулера – відображають процес винагородження.

Суттєвий внесок у розвиток теорій мотивації зробили українські вчені, такі як А. М. Колот, М. Туган-Барановський, Д. П. Богиня, Л. П. Керб, В. С. Васильченко, О. А. Грішнова, А. М. Гриненко.

Термін «мотивація» в спеціальній літературі, присвяченій дослідженню явища, визначається по-різному, залежно від того, яка з властивостей, характеристик приймається як домінуюча в межах конкретного розгляду. Перша група визначень мотивації представляє її як стан, сукупність мотивів об'єкта управління, спрямовуючих його діяльність. Дана група визначень виключає з розгляду спосіб виникнення, впорядкування і зміни змісту аналізованого феномена економічної поведінки. Інша група визначень описує мотивацію як результат управлінської дії, яка складається з мети і завдання, що стоять перед суб'єктом [1; 2].

Існує визначення мотивації як процесу дії на керованого суб'єкта для надання його діям доцільності з погляду положень управління [3]. Це управлінське сімейство визначень не дозволяє змістовно дослідити складну природу явища, та розглядає його не лише як екзогенну форму, але містить вказівку на динамічну природу (мотивація – це процес) явища, що характеризується. Мотивація як професійна діяльність припускає формування і реалізацію відповідності між метою, методами і компонентами процесу управління персоналом.

Функціональне визначення мотивації дозволяє характеризувати її як сукупність відносин, що призводять до зближення потреб членів групи агентів і встановлення класифікації зіставних цінностей, за допомогою яких оцінюються результати взаємодії. Метою визначень такого роду є необхідність визначення місця мотивації в процесі вибору і реалізації форм і способів економічної активності, але генетична природа сукупності відносин при цьому не розглядається.

Поєднуючи виявлені сутнісні властивості в межах економічного дослідження, слід визначати мотивацію як форму реалізації економічного інтересу, якісну характеристику активності господарського суб'єкта, яка виступає способом організації її доцільності і є результатом дії зовнішнього і внутрішнього (по відношенню до носія мотивації) середовища. Таке визначення мотивації не тільки зберігає виявлені властивості доцільності і динамічності, але і дозволяє дослідити механізм

(форма адаптації економічного інтересу), спосіб (організація і самоорганізація) і джерело (збереження суб'єктної визначеності) формування мотивації [4].

В своєму взаємозв'язку з економічним інтересом і динамікою внутрішнього і зовнішнього середовища мотивація характеризується як вибір суб'єктом (закріплений в категоріях науки управління терміном «рішення») напрямів і форм своєї активності [3].

Результатом наявності різноманіття сфер і видів діяльності, в які економічний суб'єкт виявляється залученим в процесі свого відтворення, слідством є множина чинників впливу на форму господарської активності суб'єкта. Дана обставина вказує на наявність великої кількості умов, що вимагають поєднання при виборі суб'єктом вигляду, сфери і форми діяльності, направленої на досягнення його основної економічної мети – добробуту. Як явище багатогранне, що зазнає якісних змін в просторі і в часі, що характеризується уніфікованою метою - досягненням добробуту, що супроводжується здійсненням відтворення носія, мотивацію слід розглядати системно [4].

Отже, мотивація є системним явищем. Властивостями системності володіє замкнута структура «потреба – економічний інтерес – зацікавленість – стимули – мотив», оскільки її взаємодія з середовищем – цілісна (зміна в одній підсистемі приводить до зміни в кожному її елементі), рухомо-ієрархічна (ієрархія компонентів як їх взаємна залежність і субординація може змінюватися, але в кожному даний момент часу існує її далеко не завжди проста і однозначна визначеність). Даній структурі притаманна властивість інтегративності (що виявляється як емергентність, з одного боку, і адаптивна здатність - з іншого), іманентна об'єктам, що характеризуються системними якостями як видова властивість. Зв'язки системності «потреба – економічний інтерес – зацікавленість – стимули – мотив», які визначаються добробутом і виконують екзогенну функцію організації мотивації слід розглядати як ресурси її розвитку.

Список використаних джерел

1. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу. 3-е изд. СПб. : Питер, 2003. 352 с.
2. Дуглас Мак-Грегор и человеческая сторона предприятия [Электронный ресурс]. Режим доступа:http://socioego.ru/teoriya/teor_manag_teor_motiv/mas_greg.html.
3. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник. Вид. 2-ге, без змін. Київ: КНЕУ, 2006. 340 с.
4. Ткаченко О. А. Соціально-економічна сутність мотиваційної системи. Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії : Зб. наук. праць : Економічні науки. Чернівці, 2008. Вип. 1(10). С. 314-325.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКИХ СТОСУНКІВ ЗА ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ

Одним із важливих напрямків зовнішньополітичної діяльності урядів УНР у 1919–1920 років було налагодження порозуміння з країнами Балтії і розвиток українсько-білоруського співробітництва.

Директорія УНР відразу ж після перемоги антигетьманського повстання взяла курс на поступову підготовку білоруського національно-патріотичного керівництва до сприйняття ідеї федеративного об'єднання БНР з Україною. Уже 6 січня 1919 року МЗС УНР звернулося до білоруського генерального консула в Україні Базаревича з проханням довести до відома коаліційного уряду соціал-демократа А. Луцкевича ноту Директорії, в якій містився заклик до білоруського народу щодо підтримання добросусідських, дружніх, приязних зносин з Українським народом, з УНР. У ноті висловлювалася готовність прийняти представників білоруського уряду в Києві й натомість вислати до Білорусі власних. Українське керівництво не знало, що ще 22 грудня 1918 року уряд БНР «для зав'язання постійних братніх відносин» призначив члена Білоруської Ради соціал-демократа Аркадія Смолича Надзвичайним послом в УНР з правами вести переговори, підписувати умови і робити позики від БНР. Але з огляду на більшовицький наступ А. Смоличу не вдалося дістатися до Києва, тому 23 травня 1919 року Надзвичайним Послом БНР при Уряді УНР уряд А. Луцкевича призначив добре ознайомленого з українськими реаліями О. Цвікевича, який тоді перебував з дипломатичною місією в Берліні [1, с. 175].

Непоступливість Варшави в питанні визнання БНР призвела до розколу Білоруської Ради на сесії у Мінську 12–13 грудня 1919 року білоруські есери виступили проти курсу соціал-демократів і соціалістів-федералістів на державне об'єднання з Польщею і висунули гасло боротьби на два фронти – проти польської окупації й більшовицької влади. У травні 1920 року «Найвища Рада» уклала з Варшавою договір, за яким Білорусь мала увійти на засадах автономії до складу відновленої в кордонах 1772 року Речі Посполитої. Таким чином, ніким юридично не визнана БНР, яка не контролювала жодного кілометра національної території й не мала навіть власної регулярної армії, наприкінці 1919 року отримала два парламенти і два уряди, що здійснювали абсолютно різну зовнішню політику і не менш вражаючим було й те, що як уряд А. Луцкевича, так і уряд В. Ластовського підтримували тісні союзницькі стосунки з Радою Народних Міністрів УНР, навіть після підписання Варшавського договору у квітні 1920 року між УНР і Польщею [2, с. 78].

Пропольська «Найвища Рада БНР» відразу ж після створення,

15 грудня 1919 року надіслала Директорії УНР і «всьому братньому Народу Українському своє перше привітання і гарячі побажання, щоб зусиллями кращих людей Україна швидше відбудувалася обіч з своєю північною сестрою Білоруссю» [2, с. 80].

У голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР до країн Балтії В. Кедровського, який 9 січня 1920 року прибув до Риги, склалися дружні стосунки з полковником Костянтином Єзавітовим – головою «Військово-дипломатичної місії БНР у Латвії й Естонії» від уряду А. Луцкевича. Білоруська місія користувалася каналами української для відправлення своїх кореспонденцій та обмінювалася з нею пресовими й інформаційними матеріалами. 27 березня 1920 року К. Єзавітов привітав В. Кедровського у зв'язку з визнанням Латвією УНР, а 6 квітня звернувся до глави місії УНР з листом, у якому передав побажання свого уряду і білоруських політичних партій укласти з Україною політичну хартію, щоб мати можливість спільно боротися від спільних ворогів. Повноваження на переговори у цій справі мав представник білоруського уряду при уряді Латвії. Пропозиція залишилася без відповіді з боку керівництва УНР [1, с. 179].

Уряд УНР продовжував кредитувати на пільгових умовах Раду Народних Міністрів БНР та її міжнародну діяльність.

Оскільки формування білоруських військових частин на території УНР було справою великої державної ваги і вимагало значних фінансових витрат, МЗС передало її 15 жовтня 1920 року на розгляд Симона Петлюри. Через 8 днів Голова Директорії і Головний Отаман продиктував своє рішення керуючому справами, на нашу думку, його варто процитувати докладніше. «Справу з формуваннями білоруськими на терені України вважаю, як і раніше, можливою, але через брак грошей, зараз практично нездійсненою» [3, с. 18].

10 листопада 1920 року на Правобережжі розпочався широкомасштабний контрнаступ Червоної Армії, й українські війська, кинуті напризволяще своїми польськими союзниками, змушені були через 11 днів відступити за Збруч. Ідея федеративного об'єднання Білорусі з Україною, як і наприкінці 1918 року, залишилася нереалізованою. Сподівання «Найвищої Ради БНР», яка влітку 1920 року даремно домогалася від польського уряду проголошення незалежності країни й запровадження над її територією протекторату Ліги Націй, на принаймні федеративне об'єднання з Польщею розвіялися після укладення 12 жовтня 1920 року у Ризі попередніх умов польсько-радянського мирного договору. Як зазначалося в меморандумі іншого білоруського уряду В. Ластовського від 27 жовтня 1920 року, «приєднання найкультурніших західних частин Білорусі до Польщі не лише послужило би збагаченню Польщі, але й зовсім б усе економічне життя Балтики, зі складу котрої була б вирвана одна з найкрупніших складових її частин, з усіма транспортними шляхами,

що проходять через неї» [3, с. 19]. Самостійницький білоруський уряд логічно передбачав, що у такому разі «створення Чорноморсько-Балтійського економічного союзу мало б упасти, ізолюючи Балтику й Чорноморське узбережжя в самостійні економічні організації й висуваючи економічний союз Росії та Польщі», як це загалом і сталося після польсько-радянського порозуміння.

Список використаних джерел

1. Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях : Монографія. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. 266 с.
2. Яцюк М. В. Формування Директорією УНР основних засад зовнішньої політики (кінець 1918–1920 рр.). *Вісн. Харк. ун-ту. Історія України*. 1998. Вип. 2 (№ 401). С. 77–85.
3. Бондзик В. Україна-Білорусь: Еволюція взаємовідносин. *Республіканець*. К.; Львів, 1995. № 1–2. С. 17–20.

Юлія Глібчук

РОМАН Ф. ГЕРБЕРТА «ДЮНА» ЯК ПОЄДНАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ДИСКУРСІВ: РЕЛІГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ

Роман Френка Герберта «Дюна» став відомим не лише завдяки статусу першої космічної опери, але й завдяки своєму складному сюжетові, який об'єднав ті сфери людського буття, навколо яких формуються культури: релігія, політика та екологія. Зрозуміло, що такий роман міг бути написаний лише людиною, яка глибоко досліджувала кожен з цих аспектів, а також їх взаємозв'язок.

«Цикл романів “Дюна” можна впевнено позиціонувати як новітню філософську течію, алегоричне світосприйняття, передбачення майбутнього сучасної людської цивілізації» [4, с. 479].

У роки, коли Ф. Герберт писав «Дюну», релігія була рідкісною гостею в науково-фантастичних творах про майбутнє, а якщо і з'являлася, то на задвірках, чисто номінально: оскільки вважалося, що люди майбутнього перестануть вірити у будь-що, що науково неможливо підтвердити. На відміну від багатьох письменників-фантастів свого часу, Ф. Герберт не вірив, що релігія є застарілою інституцією, а натомість буде тим інструментом, що й надалі матиме неймовірну владу над людством.

Трактування релігії у романі теж відрізняється своєрідністю: інший світ, без образів якого не обходиться жодна релігія, письменник фактично

вносить усередину людини і все стає складнішим і глибшим. У «Дюні» Бог є цілком реальним, тим – що може бути створене, і це відбувається і в «Творцях богів», і в циклі «Дюни».

І не зважаючи на те, що релігія являє собою джерело втіхи та сили протягом усього роману, письменник веде до того, що, створивши Бога, людство неминуче прийде до парадоксу, оскільки створення вищого створіння вимагає переваги над ним його творців. У творі постає питання: чи потрібна людям релігія як окрема сфера буття чи релігія є ще одною формою політики? Проаналізувавши роман, можна побачити, що не зважаючи на першочергову роль релігії у житті людей, вона пропонує шлях до влади як ніщо інше. Моральні та духовні стимули релігії можуть спонукати до сліпого наслідування та поклоніння лідерам, які не завжди використовують таку відданість для блага своїх підлеглих.

«When religion and politics travel in the same cart, the riders believe nothing can stand in their way. Their movement become headlong – faster and faster and faster. They put aside all thought of obstacles and forget that a precipice does not show itself to the man in a blind rush until it's too late» [2, с. 412].

З релігійним дискурсом пов'язаний психологічний аспект роману. Френк Герберт вдало показує, що будь-яка влада – чи політична чи релігійна – засновується на психологічному маніпулюванні людьми. Світ автора – це світ симуляцій, де всі аналізують рухи, слова, навіть найменші рухи м'язів, найменшу зміну інтонації. І всі герої грають у цю гру. Нічого з того, що говорять герої, не є певним і не може протистояти абсолютному сумніву, який панує у цьому всесвіті. Сила полягає в пристосованості, а не в стійкості. З іншого боку, цивілізація намагається створити і підтримувати безпеку, в намаганні мінімізувати різноманітність і зупинити зміни. А це, за ідеєю роману, можна зробити, лише викоринивши таку людську рису як страх перед змінами. Тому головний герой постійно повторює як мантру: «Fear is the mind-killer. Fear is the little-death that brings total obliteration. I will face my fear. I will permit it to pass over me and through me. And when it has gone past I will turn the inner eye to see its path. Where the fear has gone there will be nothing. Only I will remain» [2, с. 9].

Насамперед автор спирався на традиційний месіанський зразок, прагнення до кращого майбутнього, яке демонстрували пригноблені народи. Потім він показав структуру лідерства – як функціонує суспільство з вбудованими очікуваннями щодо того, хто керуватиме, а хто піде за ним – і дослідив природу харизматичних міфів і можливість маніпулювання несвідомим у кожному з нас.

Найяскравішим прикладом цього є народ фрименів, якому для боротьби з тиранією потрібен був лідер, за яким вони б слідували, який вказав би на шлях до їхнього майбутнього. Цим автор хоче показати, що це проблема цілого людства – постійно чекати на месію, замість того, щоб

шукати самим способом покращити своє життя. Письменник доводить, що помилки, допущені лідером (або зроблені від імені лідера), збільшуються в прямій пропорції до кількості людей, які його сліпо наслідують. Тому варто остерігатися таких «героїв» і покладатися на власні судження та досвід і нести особисту відповідальність за це [1, с. 169–172].

Батько доктора Кайнса є першою людиною, яка використовує релігію як метод згуртування фрименів для своєї справи – перетворення Арракіса з пустельної планети на квітучий зелений світ. А головний герой, Пол Атрід, переслідує ті ж цілі що й доктор Кайнс, але він використовує свою релігійну владу над фримерами, позиціонуючи себе їхнім месією, з метою отримати контроль над усім Імперіумом. Пол володіє містичними здібностями, які виходять за межі елементарної обізнаності чи інтелекту, але його розумне використання релігії є його найпотужнішою перевагою. Це вкотре доводить, що будь-які вірування базуються на знанні психології людини та вмілому маніпулюванні нею, а також на неможливості відмежування релігії від психології.

Найцікавішим у «Дюні» є те, що у романі новою релігією для героїв стає не конкретне божество, а середовище їхнього існування, тобто екологія. Наприклад, вірування фрименів засноване не на концепціях Бога, а на науці про екологію. Тому вони обирають своїм месією лідера, який обіцяє екологічне процвітання. І це ще не все: проблеми екології знаходяться в центрі конфліктів і дискурсів роману та його численних продовжень.

Проблема планети Арракіс, на якій відбуваються основні події, полягає у її несприятливих для життя умовах. Вона по суті є пустелею, яка практично без води і зелені. Тому, не зважаючи на всі політичні перипетії між головними героями, автор спрямовує основну увагу на питання екології та його значущість.

При цьому Ф. Герберт не просто говорить про важливість екологічної проблематики та необхідність берегти екологічну рівновагу. Він іде значно глибше, показуючи, як екологічні умови формують культуру, структуру суспільства, психологічний портрет людей, які живуть у певній екологічній ситуації. Звісно, це може накласти певний відбиток і на релігійні вірування, які віддзеркалюють так чи інакше екологічну ситуацію, у якій перебувають.

Ф. Герберт майже винайшов концепцію вченого-еколога через другорядного, але дуже важливого персонажа Ліет-Каенса, який промовляє істину: «What the person who does not know anything about ecology does not understand is that it is a system. A system that maintains a certain stability that can be broken by a single mistake. And those who ignore ecology may not intervene until it is too late. The highest function of ecology is the understanding of consequences» [2, с. 538].

Письменник веде до того, що екосистема стабільна не тому, що вона

безпечна і захищена, а тому, що містить достатню різноманітність для виживання певних організмів, незважаючи на різкі зміни в навколишньому середовищі та інші несприятливі умови.

Очевидним є те, що у романі «Дюна» рішення автора дослідити поведінку народу у взаємозв'язку зі своїм месією на тлі екологічних проблем не є випадковим. Ф. Герберт акцентує увагу на тому, що насправді є важливим для людства. Це не матеріальні блага, статуси чи досягнення науки, це те, завдяки чому людство може вижити, це - природа. Він веде до того, що будь-який лідер, навіть релігійний, повинен вказувати людям на результат їх негативного впливу на навколишнє середовище, на те, що вони лишають своїм нащадкам. Людство не повинно чекати, коли з'явиться той, хто вестиме за собою, а саме має формувати і облаштовувати життя у гармонії з навколишнім середовищем.

Таке змішання різних дискурсів вперше ставить релігію та екологію в діалог один з одним, що, безсумнівно, пояснює, чому «Дюна» вийшла за межі вузького світу жанрової наукової фантастики і досягла широкого визнання. В «The Louisville Times» писали: «Створення Гербертом цього всесвіту з його складним розвитком та аналізом екології, релігії, політики та філософії залишається одним із найвищих і найважливіших досягнень у науковій фантастиці» [3].

Отже, «Дюна» – це твір з тисячею облич, з тисячею граней, одночасно повчальний роман і релігійний трактат, політична і соціальна книга, екологічний маніфест. Цей надзвичайно актуальний роман багато чому навчає, розповідаючи про проблеми сучасного світу, про взаємини людини і природи, і - найголовніше - про саму людину і те, що її може чекати у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Claeson, Thomas (1992). *Understanding Contemporary American Science Fiction: the Formative Period*. Columbia: University of South Carolina Press. ISBN 978-0-87249-870-9. pp. 169-172.
2. Herbert, Frank «Dune», London, UK : Hodder & Stoughton, 2021, 592 p.
3. Herbert, Frank (1976). «Praise for the Dune Chronicles». *Children of Dune* (2008 ed.). Penguin Publishing Group. ISBN 978-1-4406-3051-4. Retrieved May 24, 2020.
4. Колодко А. Цикл романів американського письменника-фантаста Френка Герберта «Дюна» як самобутнє явище в художній літературі, науковій думці та кінематографі другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Народознавчі зошити. 2017. № 2 (134). С. 479.

ЧОМУ КИЇВ ВВАЖАЮТЬ «ДРУГИМ ЄРУСАЛИМОМ»?

Київ утвердився як важливий елемент християнської цивілізації і не міг бути відособленим від середньовічної біблійної екзегези, християнського богослов'я та естетичного розвитку, в якому Єрусалимська думка займала почесне місце.

Прийняття християнської історіографії на Русі об'єктивно визначило формування її концепції участі у священних історичних подіях і явищах. Тож, природно, образ святого міста Єрусалиму тут є темою глибоких роздумів.

Варто почати з того, що на момент хрещення Русі «Новий Єрусалим», начебто, міцно влаштувався у Константинополі. Навіть структура міського простору Царгорода, як його називали на Русі, була приведена у відповідність із цим замислом. Найбільш показовим є будівництво в Константинополі Золотих воріт – у образ Золотих воріт Єрусалима, через які в'їхав Христос, і центрального храму св. Софії-Премудрості Божої – на образ головної святині стародавнього Єрусалима, Старозавітного Храму Юдейського.

Константинополь та Єрусалим для культурних та політичних діячів Іларіона і Бастіона символізують походження християнської віри, і за сприяння Константинополя, з якого духовні традиції поширювалися до Києва, той отримує німб нового Святого Міста. Після Іларіона цю ідею дуже чітко висловить преподобний Яків у хвалі князю Володимирі. Там можна знайти ось ці дуже красномовні слова: «Оле чудо! Яко 2-и Иерусалим на земли явися Киев». Тобто, Константинополь слугував своєрідним містком між Києвом та Єрусалимом.

Концепція «Київ – другий Єрусалим» спочатку являлася міфом за часів Київської Русі. Зокрема, ми можемо побачити це у «Повісті минулих літ», де Нестор розповідає Андріївську легенду: «Видите ли горы сия? – яко на сихъ горах восияеть благодать божья; иматъ градъ великъ быти и церкви многи богъ въздвигнути иматъ» [2; с. 12]. Варто відзначити, що у роки правління в Києві Ярослава Мудрого, мабуть, у зв'язку з інтенсивною християнізацією руських земель починає формуватися ідея богообраності Русі. Було б несправедливо не згадати той факт, що ще за князя Володимира Святославича освячення Десятинної церкви Успіння Пресвятої Богородиці було приурочено до 11 травня. На згадку приходиться те, що саме цього дня 330 р. візантійський імператор Костянтин Великий присвятив свою нову столицю Богоматері, що було відзначено у грецькому місяцеслові як свято оновлення Царгорода. Тепер у столиці Давньоруської держави з'являються будівлі, аналогічні константинопольським. Тобто, реалізації «міфу» варто завдячувати князям Володимирі та Ярославу.

Повертаючись до думки про князь Ярослава, можна відмітити те, що

згодом у «Слові про Закон і Благодать» він порівнюється із Соломоном: Ярослав зробив у Києві те саме, що Соломон у Єрусалимі: збудував нові фортечні мури з чотирма воротами та у центрі «міста» – величний храм. Отже, Золоті ворота у Києві в свідомості їхніх будівельників мали своїм прототипом не лише Константинополь, а й Єрусалим. Звідси зрозуміло, чому вони були не лише і не просто головними, парадними, а й святими. Вони ніби запрошували Ісуса Христа увійти до Києва – як Він колись входив до Єрусалиму – і благословити столовий град і землю Руську [3; с. 105].

На довгі століття ідея Другого Єрусалиму, києвоцентризму була забута. І лише у добу козаччини до неї повернулися богослови. Згадки про руський Єрусалим ми можемо знайти в посланні митрополита Йова Борецького «...до богоспасаємого града Києва, другого руського Єрусалиму». Також слід зазначити той факт, що саме у цей період відбулося закріплення за Києвом статусу Другого (руського) Єрусалима, що Божим промислом, як і Єрусалим Юдейський, за «терпіння» вистояв серед іновірців.

Доречно було б зазначити, що Київ та Єрусалим об'єднують ще й схожі сторінки історії. Можна привести паралелі з «Єрусалим – Візантій» та «Київ – Москва». Саме з Єрусалиму християнство поширилося на стародавнє місто Візантій, яке згодом дало назву могутній імперії. Подібна історія зустрічається і на східнослов'янських землях – православну віру в Москву привезли з Києва, але церковна незалежність і визнання відбулися пізніше.

А якщо замість історичного огляду ми спробуємо подумати, чи актуальна ця концепція зараз для України? Я думаю, так!

Найважливіше те, що в Україні більшість людей також сповідують християнство у східній обрядовості, і якщо наша країна претендує на роль «захисника», виходячи з цієї концепції, ми можемо вибрати один із головних впливів на теперішнього ворога, і відібрати його ваги, та навіть залучити країни, які також ідентифікують себе зі східною гілкою християнства. Важливим на шляху до цього є отримання Томосу ПЦУ. Як на мене, це цінні кроки до відновлення історичної справедливості.

Отже, відповідаючи на запитання «Чому Київ Вважають другим Єрусалимом?», можна сказати наступне: суть концепції полягає в тому, що наша столиця є святим містом православного слов'янського світу, як і Єрусалим для усіх християн. Ці, у свій час, два світові центри православ'я, об'єднує схоже історичне тло та важливий внесок для подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Євген Кабанець. Людина і світ. – 2000. – № 6. – С. 27–32. Режим доступу: <http://surl.li/bwkaa>
2. Повесть временных лет // Памятники литературы Древней Руси.

- Начало русской литературы. XI – начало XII века / под. ред. Д. С. Лихачева и Л. А. Дмитриева. – М., 1978. – С. 22–276, только четные.
3. Ричка В. М. «Київ – Другий Єрусалим» (з історії політичної думки та ідеології середньовічної Русі). – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 243 с
 4. Шумило С. В. Ідея Києва як «другого Єрусалима» // Високий Вал, 12.04.2001. Режим доступу: <http://surl.li/bwjze>

Катерина Гноєва

ПЕТРОВСЬКІ ПЕРЕТВОРЕННЯ У РОСІЇ

Одна з тенденцій сучасної історичної науки – це намагання включити до реконструкції та розуміння подій минулого більше коло персоналій. При вивченні державотворчих процесів зростає потреба в дослідженнях, що розкривають діяльність історичних особистостей, їхню роль та вплив на хід історії. Тому тема «петрівських перетворень» не втрачає своєї актуальності і нині. Відповідно, основна наша увага сфокусована на реформах російського царя, що стали поворотним пунктом у житті російської держави.

Варто почати зі соціальних реформ, які завжди привертали пильну увагу істориків. Одним із досягнень соціальної реформи, яка плавно переходить й у військову (розбудову армії) є Табель про ранги. У петровському поясненні до самої табелі, тобто таблиці, в якій перераховувалися всі нові чини та визначалася їхня відповідність, прямо говорилося: нікому жодні ранги (чини) не надаються доти, доки претенденти «нам і вітчизні жодних послуг не покажуть» [3, с. 8]. При цьому обговорювалося, що дворянські діти можуть розпочинати цивільну службу з найнижчого, XIV класного чину – але лише за умови, що вони здобули необхідну освіту та мають патент на службу. Отже, цим самим можна сказати що почалося поповнення армії та остаточно сформувалося дворянство. Крім цього, закріплення та розвиток у соціальних відносинах принципів кріпацтва, утиск особистих прав практично всіх соціальних груп унеможлилювали розвиток елементів громадянського суспільства, гальмували подальший економічний та соціальний розвиток країни та таїли в собі загрозу нової системної кризи.

Прийнято вважати Петра I творцем регулярної армії, але це не так. Насправді вона в Росії з'явилася за пів століття до Петра, який лише завершив тривалий процес її формування. Так, він одягне армію у форму європейського крою, дасть їй нові статuti та сучасну зброю. Але типова європейська армія тієї епохи комплектувалася найманцями, а російська за

тією ж моделлю, що й раніше. Дворяни у ній служили безстроково, безумовно та обов'язково (той же Табель про ранги), як і за Івана Грозного. А селян у рекрути брали так само, як за Олексія Михайловича брали в полиці нового ладу «даткових людей». Поєднуючи російську традицію з європейським мундиром, Петро створив дуже вдалу модель національної армії, яка успішно проіснувала півтора століття аж до реформи Олександра II [2, с. 5].

Щодо політично-економічних реформ та їх вплив на соціум можна сказати наступне, реформи породили й найважливіше для подальшої історії країни протиріччя між міжнародним статусом Росії, підтримка якого вимагало значних і постійних капіталовкладень, і мізерними ресурсами держави, основним джерелом яких ставала експлуатація населення. Реформи також призвели до подальшого відчуження народних мас від влади, від держави, яка, набуваючи сакрального характеру, дедалі більше сприймалася населенням як ворожа і, насамперед, репресивна сила. Тобто, зміни у державному управлінні були важливим кроком на шляху до модернізації, проте створили прірву між простолюдом та владою.

Були й реформи які не прижилися, так як судова реформа в 1719 р. Петро вирішив відокремити суд від адміністрації і створити незалежну систему судових органів. Але у 1727, вже після його смерті, вона була остаточно згорнута. Чому? Тому що, для створення незалежного суду потрібні були кваліфіковані кадри, професійні юристи, а це було проблемно, плюс потрібно було належне фінансування.

Зараз, через століття після реформ, читаючи та аналізуючи літературу, статті, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, можу зробити наступні висновки:

Наслідком петровських реформ можу виділити те, що виявилось незабаром після смерті царя, пов'язано з тим, що поряд із сакралізацією образу правителя сам Петро Великий своєю діяльністю створив як би модель ідеальної держави-трудівниці, неписану систему критеріїв, за якими мимоволі оцінювали тепер усіх його наступників. Невідповідність цим критеріям – істинна чи уявна, нерідко породжувала соціальну напруженість і призводила до державних переворотів. Проте, реформи однозначно були зразком становлення абсолютизму.

Але справді важливим наслідком перетворень Петра I був глибокий культурний розкол між елітою та рештою населення, яке продовжувало перебувати в архаїці. Це стало відмінністю російської модернізації, оскільки в інших європейських країнах нічого подібного не спостерігалось. Проте протягом XIX століття поступово відчуження стало долатись. Просто для тодішнього населення, яке було малоосвіченим, такий наплив змін був занадто різким, тому не все сприймалося.

Отже, як на мене, вплив реформ та загалом політики Петра I був дійсно потужним, до нього Росія як політично, так і економічно була

ізолювана. І лише вихід до Балтійського моря забезпечив доступ на світовий ринок [4, с. 33]. Лише у XVIII столітті вона стає частиною тогочасної світової економіки і тільки тоді в неї утворюється звичайна фінансова система і господарська інфраструктура. А якби нічого цього не було, тоді б і залишилася країна колишньою Московією – далекою та дикуватою, хоча через якийсь час в ході «політичної та державної еволюції» відбулися точно такі ж зміни, які Петро I провів раніше.

Список використаних джерел

1. Джаббаров Р. Р. Петр Великий в оценке Н. М. Карамзина. URL: <https://hfrir.jvolsu.com/index.php/ru/component/attachments/download/1876>
2. Павленко Н. И. Петр I. URL: http://militera.lib.ru/bio/pavlenko_ni02/index.html
3. «Табель о рангах всех чинов, воинских, статских и придворных...». Полное собрание законов Российской империи, с 1649 года. URL: https://nlr.ru/e-res/law_r/search.php?part=28®im=3
4. Гусев И. Е. Флот Петра I. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=9OMVEAAAQBAJ&pg=PA18&dq=%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F+%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%80+1&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwj2lPahj7L3AhUPAxAIHVgIA-U4ChDoAXoECAkQA#v=onepage&q=%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%80%201&f=false>

Анастасія Гога

КВІНТЕСЕНТНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-ВЕРСІЇ ГАЗЕТНОГО ВИДАННЯ „СЬОГОДНІ”

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу квінтесентних особливостей інтернет-версій газетних видань. Різновекторну аспектність інтернет-журналістики порушують у статтях дослідники І. Артамонова, К. Афанасьєв, Д. Белл, Л. Городенко, А. Данилюк, М. Кастельса, О. Колісник, О. Коцарев, М. Маклюен, О. Мелешченко, Б. Потятиник, О. Тоффлер та ін.

У журналістикознавстві Інтернет-газети традиційно диференціюють на три типи: Інтернет-копія паперового видання, модифікована онлайн-версія друкованого часопису, власне Інтернет-газета [2]. До функціонально-необхідних структурних елементів Інтернет-газет належать: «логотип газети; рекламний блок, зроблений у вигляді банера; меню рубрик; заголовки-посилання останніх новин («новини часу»), опція для швидкого пошуку в усьому текстовому масиві газети певних новин, слів, фраз» [2]. В Інтернет-газетах зникає поняття випуску номера. На думку А. Данилюка:

«У веб-виданні нема і не повинно бути такого поняття, як номер, випуск. Новина тут з'являється не за графіком, а миттєво, відразу ж після її написання» [1].

Форма існування Інтернет-газети – сайт – оригінальне досягнення нових інформаційних технологій, структурне оформлення якого є складною, розгалуженою, багаторівневою системою організації інформації: використовує в назвах розділів традиційні для ЗМІ терміни: журнал, альманах, газета, редакція, редактор та ін., поширює з певною періодичністю соціально значиму інформацію, спрямовану на масову аудиторію, і призначений для вирішення завдань, властивих друкованим та електронним мережевим засобам масової інформації» [3].

Метою нашої статті є дослідити квінтесентні особливості інтернет-версії газетного видання «Сьогодні» за період з 01 лютого по 21 квітня 2022 року.

Ми поставили перед собою завдання дослідити основне тематичне спрямування та змістове наповнення контенту названого видання.

Інтернет-ЗМІ «Сьогодні» – це інформаційний сайт, який регулярно оновлюється і виконує функцію засобу масової інформації, користується певною популярністю і авторитетом (має свою постійну аудиторію). Його історія розпочалася з газети. Її перший номер вийшов 16 грудня 1997 року. Він був 16-сторінковим, а тираж – 21 500 примірників. Спочатку газета виходила один раз на тиждень, з 1998-го – п'ять разів на тиждень, з 2000-го стала щоденною. У 2002-му році з'явився додаток «Спорт Сьогодні», який до 2006-го виходив окремим виданням. А потім став частиною головної 40-сторінкової газети. 27 серпня 2019 року вийшов 6000-й номер «Сьогодні». А через місяць, 27 вересня, – останній номер друкованого випуску. Ця всеукраїнська суспільно-політична газета була російськомовною.

У квітні 2007 року розпочав свою роботу сайт segodnya.ua, тоді ж і з'явилася інтернет-версія газети «Сьогодні». За даними GOOGLE ANALITICS у жовтні 2019 року сайт segodnya.ua відвідали 23 млн 773 тис. 619 користувачів, кілька разів посідав перші місця в ТОП-100 новинних ресурсів України [5]. Він ведеться двома мовами (російською та українською). Топ-компетенції: редактори, відомейкери, спецпроекти, омніканальність форматів, доставка контенту, комунікації.

Інтернет-версію найбільше читають люди у віці від 35 до 44 років (22,20 %), найменше – від 18 до 24 (9,25 %). Жінки – 57,3 %, чоловіки – 42,7 %. Створено еко-систему, яка охоплює усі потреби аудиторії: про суспільство і політику, стиль життя, спорт [5].

«Сьогодні» – це видання з суперсучасним редизайном з унікальною системою віджетів та новим форматом систематизації візуального і текстового контенту, завдяки якому українці дізнаються новини 24/7. На сайті газети діють різноматематичні новинні розділи, фото- і відеогалереї,

блоги, система оцінки статей і додаткові інтерактивні можливості для користувачів.

Сайт segodnya.ua має 13 основних рубрик.

Головна. За досліджуваний період було опубліковано близько **7953** новин. Можна виділити такі основні теми: *Битва за «Азовсталь». Перемога на Євробаченні. Донбас у вогні. Бензинова криза (на 15.05.22).*

Країна (2568): подробиці, інтерв'ю, блоги, репортажі – в цій рубриці висвітлюються новини пов'язані з владою країни, останнім часом – з війною в країні. Основні теми: *Зеленський: Готуємось до нових спроб Росії наступати на Донбасі. Генштаб: Окупантам не вдається наступ на Донбасі, вони зазнають великих втрат. Генсек НАТО оцінив шанси України виграти війну.*

Війна (4227) – ця рубрика з'явилась 9 березня 2022 року, в ній висвітлюються новини пов'язані з війною в Україні (*вторгнення в Україну, військовий трибунал для Росії, життя у воєнний час, новини світу про війну в Україні*).

Гроші (2439) – новини пов'язані з економікою, бізнесом, фінансами, нерухомістю, авто, транспортом, ЖКГ.

Industry (414) – ця рубрика з'явилась 7 березня 2022 року, в ній висвітлюються новини пов'язані з енергетикою, металургією, компаніями та будівництвом.

Зірки (1736) – новини, які пов'язані з українським та світовим шоу-бізнесом та публічними персонами.

Спорт (2303) – новини пов'язані зі всіма видами спорту (футбол, бокс, ММА, теніс, хокей, Прем'єр-ліга, Ліга чемпіонів, баскетбол, Формула-1; *Гра – (187 новин)* – покер та інші).

Україна (6749) – новини пов'язані різними частинами України (Київ, Харків, Одеса, Захід, Запоріжжя, Дніпро, Крим, інші регіони).

LIFE (959) – новини пов'язані зі здоров'ям, життям, та красою (здорово, гарно, психо, фаново, персони, No Stress, Partner).

Світ (2500 новин) – новини про інші країни (Росія, США, Євросоюз тощо).

Техно (716 новин) – новини науки і техніки.

Лайфхакер (455 новин) – основні теми рубрики: астрологія та практичні поради в веденні домашнього господарства (кулінарія, дім, краса, одяг, рослини, свята, астрологія, подорожі).

Їжа (416 новин) – публікуються статті з рецептами.

На сайті опубліковують переважно невеликі за розміром статті або інтерв'ю. Заголовки лаконічні та інформаційні. Вступ зазвичай містить коротку інформацію про головну думку та короткий виклад її змісту. При написанні основного тексту автори дотримуються теми та головних принципів (лаконічність, грамотність та аргументованість), але інколи можна побачити публікації, основний зміст яких відходить від теми. Текст основної частини публікації поділяється на абзаци по кілька простих

речень. Думка авторів логічна і послідовна, що дає змогу зрозуміти сенс написаного. Мова статей літературна, стиль – публіцистичний, однак деякі статті за стилем написання наближаються до художнього. Час від часу в статтях деяких авторів зустрічається нецензурна лексика (переважно в тих, у яких ідеться про війну). В новинах про астрологію не правильно написані деякі слова: близнюки – близнята, козеріг – козоріг. Всі новини супроводжуються якісними фото- або відеоматеріалами, під якими вказується ім'я та прізвище того, хто їх зробив.

Інтернет-версія газетного видання «Сьогодні» має досить зручний для використання сайт та архів статей, за допомогою яких можна легко знайти ту новину, яка потрібна.

Отже, Інтернет-газети є невід'ємною медіаскладовою всесвітньої мережі. Вони мають певні унікальні переваги, що відрізняють їх від традиційних видань: оперативність, постійний інтерактивний контакт з читачами, гіпертекстуальність, мультимедійність, географічна загально-доступність, часовий континуум, персоніфікація, економічність у користуванні. Однак, враховуючи останні події в Україні кожен громадянин має бути пильним до того, наскільки правдиву інформацію він споживає. Для свого дослідження я вибрала «Сьогодні», бо це одне з найвідоміших українських видань. Проаналізувавши його за певними критеріями (тематика, мовний рівень публікацій, якість інформації), можу зробити висновок, що ті редактори, які працюють нині, намагаються чітко і змістовно описати події. Проте варто не забувати про інформаційну гігієну і перевіряти джерела інформації.

Списки використаних джерел

1. Данилюк А. Інтернет як засіб інтеграції традиційних ЗМІ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prima.franko.lviv.ua/mediaeco/zurnal/N2/Mediaosvita/internet-zasib.htm> (дата звернення: 15.05.2022).
2. Колісник О. М. Інтернет-газета як вид мережевого видання [Електронний ресурс] / О. М. Колісник // Вісник Харківської державної академії культури. – 2010. – Вип. 31. – С. 138–144. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_31_16 (дата звернення: 15.05.2022).
3. Патрушев В. С. Інтернет-ЗМІ: критерії ідентифікації / В. С. Патрушев // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. – 2017. – Вип. 18. – С. 288–295. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_ip_2017_18_36 (дата звернення: 15.05.2022).
4. Тонкіх І. Ю. Специфіка подання новин в українських Інтернет-ЗМІ / І. Ю. Тонкіх // Психолінгвістика. – 2011. – Вип. 8. – С. 205–210. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2011_8_32 (дата звернення: 15.05.2022).
5. Офіційний сайт «СЬОГОДНІ». Архів. <https://www.segodnya.ua/ua/brand-history.html> (дата звернення: 15.05.2022).

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРВІВ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Інформаційні комп'ютерні технології зайняли міцне місце в процесі навчання. Висловлюються різні точки зору: поряд з багатьма позитивними моментами фахівці відзначають і недоліки. Це, перш за все відсутність якісного програмного забезпечення та неможливість прямого усного діалогу з комп'ютером. Але, незважаючи ні на що, комп'ютерні програми існують і успішно використовуються при вивченні різних предметів. Практика показує, що вони мають чимало переваг перед традиційними методами навчання. Серед них індивідуалізація навчання та інтенсифікація самостійної роботи учнів, підвищення пізнавальної активності і мотивації [2, с. 42].

Якщо говорити про дидактичні завдання навчання іноземним мовам, які можуть бути ефективно вирішені з використанням сучасних комп'ютерів, то до їх числа можна віднести:

- 1) формування умінь і навичок читання іноземних текстів,
- 2) вдосконалення умінь аудіювання;
- 3) удосконалення умінь побудови монологічних і діалогічних висловлювань;
- 4) вдосконалення умінь писемного мовлення через підготовку різного роду творів, переказів, рефератів;
- 5) поповнення словникового запасу учнів лексикою сучасних іноземних мов;
- 6) формування стійкої мотивації іншомовної діяльності учнів шляхом використання на заняттях оперативних матеріалів глобальної мережі Інтернет, електронної пошти, результатів роботи пошукових систем [1, с. 20].

Процес оволодіння лексикою складається з кількох етапів:

- 1) ознайомлення, що включає введення і пояснення;
- 2) тренування у вживанні лексичних одиниць (ЛЮ) (первинне закріплення);
- 3) вживання ЛЮ (включення їх у мовну діяльність [3, с. 44].

Одним із способів оптимізації процесу навчання лексичним одиницям є використання комп'ютерних технологій, які примножують дидактичні можливості традиційного навчання, одночасно забезпечуючи наочність, аудіо- і відео підтримку, контроль. Розширюються можливості використання проектного методу та інших нестандартних форм навчання.

Ознайомлення з ЛЮ включає розкриття їх форми, значення й вживання. Використання комп'ютера дозволяє формувати графічний образ

слова одночасно з його звуковим і моторним чином. На етапі показу, на екрані з'являються ЛО і відповідні їм картинки. Одночасно з графічним зображенням слів молодші школярі мають можливість прослухати ЛО (при цьому відбувається формування звукового образу слів). Письмова фіксація лексики сприяє зміцненню зв'язків слів і сприяє їх кращому запам'ятовуванню.

Зорове і слухове сприйняття допомагає дитині активно, свідомо засвоїти лексичний матеріал. Використання комп'ютера представляє певні зручності й для вчителя, оскільки він не має можливості принести до школи всі потрібні йому предмети, а їх наочне зображення вимагає великих витрат часу.

Слід зазначити, що при комп'ютерному ознайомленні з лексикою дотримується принцип індивідуалізації навчання. Одні школярі гірше сприймають графічний образ слова, інші – звуковий. Комп'ютер дає можливість виконувати вправи, спрямовані на відпрацювання тієї чи іншої операції залежно від труднощів, з якими зустрічаються окремі учні. Це допомагає покращити знання ЛО кожного учня.

Етап ознайомлення завжди закінчується первинним закріпленням і включенням слів у мовленнєву діяльність. Первинне закріплення передбачає відпрацювання різних аспектів слова: його форми, значення й вживання. Використання комп'ютера допомагає включити всі ці аспекти.

При роботі з комп'ютером до зорового каналу сприйняття додається моторний. Можливість перемішати ЛО сприяє запам'ятовуванню, формуванню довільної уваги, підвищення стійкості уваги, керованості сприйняття у школярів, оскільки, як стверджують психологи, учень набагато швидше засвоює матеріал, якщо він пов'язаний безпосередньо з дією, яку він бачить або виконує сам.

Узагальнюючи досвід застосування комп'ютера і мультимедійних технологій на уроках іноземної мови та в позаурочний час, можна зробити висновок:

- мультимедійні технології прискорюють процес навчання;
- вони сприяють різкому зростанню інтересу учнів до предмету;
- покращують якість засвоєння матеріалу;
- дозволяють індивідуалізувати процес навчання;
- дають можливість уникнути суб'єктивності оцінки.

Таким чином, впровадження комп'ютерних технологій створює передумови для інтенсифікації освітнього процесу. Вони дозволяють на практиці використовувати психолого-педагогічні розробки, що забезпечують перехід від механічного засвоєння знань до оволодіння умінням самостійно набувати нові знання. Комп'ютерні технології сприяють розкриттю, збереженню і розвитку особистісних якостей учнів.

Список використаних джерел

1. Єфременко В. А. Застосування інформаційних технологій на уроці іноземної мови. *Іноземні мови в школі*, 2007. № 8. С. 18 – 21.
2. Телицин Т. М. Використання комп'ютерних програм на уроках англійської мови. *Іноземні мови в школі*, 2002. № 2. С. 41–43.
3. Цветкова Л. А. Використання комп'ютера при навчанні лексики в початковій школі. *Іноземні мови в школі*, 2002. № 2. С. 43–47.
4. Чжоу Лісінь. *Вісник МДЛУ*, 2005. № 1. С. 192–201.

Ольга Гончарова

МЕМУАРИ ПОЛЬСЬКОЇ ШЛЯХТИ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.: КОРОТКИЙ ОГЛЯД

Останні десятиліття все більше уваги приділяється до проблем соціальної історії та приватної сфери життя суспільства. У зв'язку з цим дослідники вивчають джерела особистого походження, зокрема мемуарної літератури як історичного та біографічного джерела.

Мемуари (франц. *mémoires* – спогади) – оповідь у формі записок від імені автора про реальні події минулого, учасником або ж очевидцем яких він був. У мемуарах віддзеркалюється суб'єктивне осмислення певних історичних подій чи життєвого шляху конкретно-історичної постаті, здійснене автором у художній, художньо-публіцистичній чи публіцистичній формі з залученням ним справжніх документів свого часу, глибоким співвіднесенням власного духовного досвіду з внутрішнім світом реальних героїв, соціальною та психологічною природою їхніх учасників, мотивацією дій і рішень. Мемуарну літературу поділяють на три категорії: об'єктні, мета яких лежить у відтворенні об'єкта авторської уваги (подій, ситуацій, людей); суб'єктні, головний інтерес у яких спрямовується на постать автора; спогади, що органічно поєднують у собі обидва підходи [16, с. 436].

В сучасній українській історичній науці мемуари шляхти Правобережної України, в тому числі Київської губернії, як важливий сегмент джерельної бази залучають у своїх дослідженнях такі історики, як І. Кривошея [15], Є. Чернецький [19], В. Перерва [18], О. Ніколаєнко [17], Т. Епштейн [1], Д. Бовуа [12; 13] та ін.

На відміну від надрукованих у середині ХХ ст. мемуарів, присвячених, в більшості, участі авторів у громадському житті, видані в наш час спогади зосереджують увагу на описах польської садиби і спільноти, на рефлексіях історичних подій, на пригадуванні особистих вражень, почуттів, дій. Тут варто згадати мемуари Анни Павелчинської,

що знайомлять читача з неіснуючим нині світом польських садиб і садиб XIX століття, колись розкиданих на далеких східних кордонах. Їх власниками була заможна поміщицька шляхта, звичаї та ресурси якої значно відрізнялися від способу життя та багатства аристократії, більш відомих сьогодні [6].

У спогадах Л. Ліпковського від 1913 р. згадуються графи Браницькі: «Маєток Владислава Браницького та його нащадків був місцем насиченим добротою, атмосферою старого світу польського прикордоння, повного національних чеснот та сімейності, що сприяло збереженню їх внутрішнього тепла властивого маєткам польських родин» [5, с. 158]. Окремий розділ у своїх мемуарах Л. Ліпковський присвятив громадській діяльності. Він описує свою участь в опікунській комісії санітарного нагляду, участь у відборі й поставці коней в армію, в обрахунку податків. На початку XX ст. засідав у комітетах по впровадженню Столипінської реформи, брав участь у ревізії сервітутів, у розбудові сільськогосподарської школи в Умані. Тобто, виконував роботу відмінну від великих землевласників [12, с. 270].

Спогади про сімейне життя, місце жінки в ньому, гендерний поділ приватного простору, ведення господарства у маєтках, особливості шлюбного вибору польських дворян, різний соціальний та майновий статус подружжя, міжконфесійні та міжнаціональні шлюби, здебільшого між польською шляхтою та російським дворянством знаходимо у діаріушах Є. Покривницького [8], Е. Красинської [3], С. Шимановської [10] тощо. Згадані мемуаристи були очевидцями подій, тому їхні судження та думки передають атмосферу своєї епохи та настроїв соціального життя.

Жінці в польському суспільстві в XIX – початку XX ст. належало декілька соціальних ролей – дружина, матір, господиня. Історії про статус жінки в родині, повсякденне життя, роль жінки у вихованні та навчанні дітей містяться у жіночих мемуарах згаданих Е. Красинської [3] та С. Шимановської [10]. Більш детальні описи про вільний час матерів пояснюються тим, що доньки більше часу проводили з матерями, переймали жіночий досвід.

Однак не менш описовими є чоловічі мемуари, які стосувалися емоційно-чуттєвої сфери при згадках про матір та національного виховання у польських заможних родинах. До них відносять спогади Я. Івашкевича [2], К. Скринського [9], В. Ласоцького [4], П. Подгорського [7], С. Железовського [11] тощо.

Про стандарти жіночої освіти, в тому числі вищу, домашнє навчання, викладання предметів для дітей заможного стану, про прищеплення польської ідентичності знаходимо у спогадах М. Івашкевичової [14], уже згадуваних А. Павелчинської [6], Я. Івашкевича [2].

В мемуарах знайшлося місце для спогадів про дитинство та організації дитячих забав. Простір садиби мав велике значення для

організації дитячих ігор. Я. Івашкевич дуже широко описує простір садиби, де він мешкав в дитинстві: «Цей старий будинок, низький і з товстими стінами [...] був зачарованим палацом мого дитинства. Це місце здавалося величезним і таємничим. Праворуч від залу була вітальня, майже не використовувалася, зі старими меблями [...] зліва була їдальня, центр цілого життя [...] У їдальні столі стояв величезний стіл, покритий жовтою скатертиною – пропорції всього будинку, оточення, саду здавались мені тоді такими великими [...] У їдальні перед піччю в кутку був ніби великий цегляний поріг, стіл якийсь, для спускання дерева. Цей стіл був для мене місцем улюблених ігор» [2].

С. Шимановська згадувала свої ігри на горищі на початку ХХ ст.: «Ми йшли натовпом на горище. Мансарда була просторою, трохи темною, устелана мотлохом, очеретяними садовими меблями та стовбурами. [...] На горищі пахло медом, пилом і травами, і сонце кидало яскраві стовпи світла крізь вікна, в яких танцював шалений вихор густого пилу. Мансарда мала одну велику перевагу: на дах можна було потрапити через одне з її вікон, а звідти на верхівку великого горіха, гілки якого лежали на даху. Зірвавши жменю найкрасивіших горіхів зверху, ми сповзали по стовбуру на землю і опинялися в саду. Це було захоплююче акробатичне мистецтво, яким ми займалися в дитинстві із захопленням. У дальньому кінці горища знаходилася валіза, в якій зберігалися наші театральні аксесуари, костюми, помади та перуки. Все це спускалося вниз до кімнати, переодягнувшись, ми продумували веселу програму» [10].

Таким чином, джерелознавча база даної проблематики на прикладі мемуарної літератури засвідчила необхідність дослідження історії повсякденного життя польської шляхти в другій половині ХІХ – початку ХХ ст. Мемуарна література є додатковим джерелом інформації та стосується окремих проблем тогочасного суспільного розвитку Правобережжя та зокрема, Київської губернії.

Список використаних джерел

1. Epsztein T. Z piórem i paletą. Zainteresowania intelektualne i artystyczne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II połowie XIX w. Warszawa : Neriton, 2005. 589 s.
2. Iwaszkiewicz J. Książka moich wspomnień. Kraków, 1975. 367 s.
3. Krasieńska E. Wspomnienia. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Sygn. 14114.
4. Lasocki W. Pamiętniki mojego życia. Kraków, 1933. T.1. 632 s.
5. Leon Lipkowski. Moje wspomnienia 1849 – 1912. Kraków. 1913. 325 s.
6. Pawełczyńska A. Koniec kresowego świata. Lublin: Test, 2003. 464 s.
7. Podchorski P. Moje wspomnienia. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Sygn. 15415.
8. Pokrzywnicki E. Zywoty I sprawy. Cz. I. Biblioteka Zakładu Narodowego

- im. Ossolińskich we Wrocławiu. Sygn. 15415/I.
9. Skrzyński K. Wspomnienia z lat 1891-1917. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Sygn. 15585.
 10. Szymanowska Z. Opowieść o naszym domu. Lwów-Warszawa. Wydawnictwo MG. 300 s.
 11. Zelazowski S. Lata doli i niedoli. 1893-1955. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Sygn. 15386/II.
 12. Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863–1914 рр.: Поляки в соціо-етнічних конфліктах. Київ : Критика, 1998. 338 с.
 13. Бовуа Д. Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. 1793–1914 рр. / Переклад з франц. Зої Борисюк / Олександр Остапов. художнє оформлення. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2020. 872 с.
 14. Iwaszkiewiczowa M. Wspomnienia. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Sygn. 13173.
 15. Кривошея І. Рецепція культурного життя Умані в мемуарній літературі: доба польських аристократів Потоцьких (1726–1832 р.). Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6 : Історичні науки. 2012. Вип. 9. С. 199–208.
 16. Літературознавчий словник-довідник . 2-ге вид., випр., допов. Київ: Академія, 2007. 751 с.
 17. Ніколаєнко О. Польські жінки Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст.: громадське і приватне життя: монографія. Харків: Вид-во НТМТ, 2015. 360 с.
 18. Перерва В.С. Графи Браницькі: підприємці та меценати. Білоцерків. ін-т економіки та упр. Біла Церква, 2010. 270 с.
 19. Чернецький Є. Правобережна шляхта за російського панування (кінець XVIII – початок XX ст.). Джерела, структура стану, роди. Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2007. 176 с.

Василь Горбаль

ПОЛЯКИ ТА УКРАЇНЦІ НА СТАНІСЛАВЩИНІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Актуальність теми польсько-українських відносин на сучасному етапі полягає у висвітленні історії боротьби українського народу за право державотворення, територіальну цілісність, національні інтереси та цінності. Дослідження даної теми розкриває для української нації досвід боротьби за власну країну і допомагає краще усвідомити важливість нашого суверенітету та національної гідності.

Серед українських істориків проблему досліджували, зокрема В. В'ятрович, І. Іллюшин, М. Кучерепа, Р. Офіцинський, І. Патриляк та ін.

Польська історіографія представлена, зокрема так званими ревізіоністами: В. Меджецький, Г. Грицюк, Т. Стриєк, З. Ковалевський, А.-Л. Сова та інші, а також традиціоналістами: А. Перетяткович, Ч. Піотрковський, Ю. Туровський, С. Венгерський, В. Філяр, В. Романовський та ін [2, с. 124].

Мета дослідження: з'ясувати характер, причини та особливості польсько-українських відносин у Станіславщині 1939–1944 рр.

Аналіз джерел та історіографії свідчить, що польсько-українські відносини 1939–1944 рр. на Станіславщині мали характер підпільного партизанського протистояння між поляками та українцями. Причини цього крилися у нечисленності поляків; відсутності у них військової еліти, яка могла б організувати та очолити підпілля; а також несприйняття з боку українського населення. За даними В. Кубійовича, станом на 1 січня 1939 р. на Станіславщині проживало 75 % українців, 15 % поляків та 9 % євреїв [3, с. 263].

З нападом Німеччини на Польщу 1 вересня 1939 р. у Галичині починає формуватися польське підпілля. Зокрема, у Станіславі в 1939 р. було створено осередок «Таємної організації військової». На початку 1942 р. вона налічувала 200 осіб. У той час у львівському осередку було вже 900 осіб [1, с. 171].

Завдання польського підпілля на початковому етапі свого існування були такі: «Тутешніх українців-русинів, – йдеться в наказі головного комітету визволення так званих східних кресів, – підбурювати проти радянської влади, страшити їх голодом... намовляти масово втікати до Німеччини... підбурювати до антирадянського повстання... а потім повідомляти про все це радянській владі» [Там само, с. 172].

Зрозумівши неефективність своєї пропагандистської політики, польські підпільники вже у 1942 р. перейшли до активних дій проти українців: нападали на магазини та залізниці, вчиняли акції саботажу, здійснювали терористичні акції [6, с. 134].

З кінця серпня 1943 р., коли фронт посунувся подальше зі Східної Галичини, польське підпілля за допомогою німців та радянської влади здійснює «відплатні акції» проти українських селян. Як свідчать документи УПА: «30.07.1943 р. жандармерія із Станіслава арештувала українця Ковальчука Миколу та його брата Василя із с. Бринь за доносом поляка Згубицького Вінцента із с. Бринь»; «07.08.1943 р. в с. Бринь поляки написали до Гестапо анонімного листа про приналежність до ОУН чотирьох українців...» [6, с. 288].

За браком власних сил у цій місцевості, поляки 1944 р. починають допомагати радянській владі у боротьбі з ОУН. Так, станом на серпень 1944 р. у винищувальному батальйоні Богородчан служило 70 поляків; станом на листопад 1944 р. у Ланчині з місцевими працівниками НКВС співпрацювало 30 поляків [4, с. 492].

Українці, які на відміну від поляків, не мали своєї національної держави, намагалися в Другій світовій війни здобути самостійну Україну. Така позиція Проводу ОУН призвела до створення збройних формувань. Так, у Станіславі 7 липня 1941 р. був опублікований документ про реєстрацію всіх чоловіків, віком до 60 років, української національності, придатних до військової служби. Згодом на території Галичини почало діяти формування УПА-Захід, яке поділялось на 6 військових округів. Станіславщина належала до округу «Чорний ліс» [5, с. 50].

Провід ОУН висунув програму: «Україна для українців!». Іноді це гасло навіювало почуття шовінізму, однак його прояви, були на рівні рядового складу. Офіційно, командування ОУН, у листівках ставило вимоги до поляків: добровільно виїхати за Буг чи Сян. У іншому випадку чинився психологічний чи моральний тиск, що змушувало поляків покинути Галичину. Фізичних розправ могли зазнавати лише чоловіки, які чинили активний збройний опір [5, с. 50].

З наближенням фронту в 1944 р. польсько-українське протистояння переросло у відкриті збройні напади на населені пункти. Так, у квітня 1944 р. поляки напали на с. Копанки Калуського повіту, де була криївка УПА. Внаслідок цього було спалено 350 хат, та замордовано 16 осіб української національності; 2 квітня 1944 р. Станіславська боївка УПА чисельністю 50 осіб напала на польську колонію Земянок, де було вбито 40 поляків і 52-а господарства спалили. На жаль, це були непоодинокі акції, які на території Станіславщини велися з обох сторін [6, с. 490].

На звільнених від поляків територіях, Провід ОУН, зокрема 9 лютого 1944 р. наказав спалити та знищити польські костели та будинки, щоб після відступу фронту на захід, поляки не мали куди повернутися [1, с. 286].

Внаслідок конфліктів були людські втрати з обох сторін. Зокрема, за даними І. Патриляка в Східній Галичині поляки втратили – від 3 до 8 тис. осіб; українці – від 3 до 4 тис. осіб [5, с. 366]. Польські дослідники на підставі даних з 430 населених пунктів наполягають на 22 тис. загиблих поляків [4, с. 47].

Таким чином, польсько-український конфлікт 1939–1944 рр. на Станіславщині не переріс у велике збройне протистояння як це було на Волині. Збройні сутички, що відбувалися в 1944 р., мали в основному відплатний характер. Кількість жертв конфлікту на жаль важко встановити через суб'єктивний характер та недостатню вивченість джерел.

Список використаних джерел

1. Ілюшин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння у Західній Україні (1939–1945 рр.). К., 2009. 400 с.
2. Комар В., Мосорко М. Сучасна польська історіографія українсько-польських відносин 1939–1944 рр. // Вісник Прикарпатського універ-

- ситету. Історія. Вип. 19. Івано-Франківськ, 2011. С. 122–128.
3. Ніколаєць Ю. Поляки в Україні у роки Другої світової війни: сучасний науковий дискурс // Наукові записки ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України. К., 2019. С. 246–293.
 4. Офіцинський Р., Хаврак Л. Військово-політичний аспект українсько-польських стосунків в Галичині 1941–1944 рр. // Науковий вісник УжНУ. № 7. Ужгород, 2002. С. 68–74.
 5. Патриляк І. Перемога або смерть: український визвольний рух у 1939–1960 рр. Львів, 2015. 512 с.
 6. Польсько-українські стосунки у 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА : у 2 Т. / за ред. В. В'ятровича. Т. 1. Війна під час війни. 1942–1945. Львів, 2011. 782 с.

Дарія Гребеніченко

ІНТЕРАКТИВНІ ОНЛАЙН ДОШКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Фізична задача – це певна проблема, яка розв'язується за допомогою логічних умовиводів, математичних дій та експерименту на основі законів фізики.

Розв'язування задач є дуже важливою частиною навчального процесу, адже воно дозволяє формувати фізичні поняття, розвивати фізичне мислення учнів та застосовувати знання на практиці. Саме процесі розв'язування задач формуються працелюбність, допитливість, самостійність у судженнях, виховується інтерес до навчання, розвивається вміння аналізувати явища, узагальнювати відомості про них тощо. Розв'язування задач є способом перевірки і систематизації знань, дає можливість раціонально проводити повторення, розширювати і поглиблювати знання, сприяє формуванню світогляду, знайомить з досягненнями науки, техніки та ін. [3].

Усе це дозволяє говорити про розв'язування задач як метод навчання. Вважають, що без розв'язування задач курс фізики не може бути засвоєний.

З початку пандемії освітянам довелося швидко опановувати нові онлайн-сервіси та додатки. На щастя, стрімкий розвиток технологій дозволяє використовувати віртуальні помічники: онлайн-дошки, сервіси для створення тестів та інтерактивних завдань тощо. При вивченні фізики особливе значення займають онлайн-дошки, адже саме за допомогою них можна візуально продемонструвати логіку розв'язування тієї чи іншої задачі з різних розділів фізики. Саме це значно підвищує вміння розв'язувати задачі [2].

Загальний інтерфейс будь-якої інтерактивної онлайн дошки виглядає

наступним чином: робочий простір – «білий аркуш», на якому ви можете виконувати якісь дії (малювати, писати, вставляти зображення, формули та ін.). Одночасно з вами в режимі реального часу цей робочий простір і всі зміни на ньому можуть бачити учасники, яким ви надали доступ. По суті, це працює як програма для малювання, але з додатковими функціями, які допоможуть організувати роботу з учнями під час дистанційного навчання.

Ми вирішили виокремити найпопулярніші сервіси онлайн-дошок, які зручно використовувати для розв'язування задач на уроках фізики в умовах дистанційного навчання [1].

Padlet – це інструмент для спільної роботи під час дистанційного навчання. Його онлайн дошка може використовуватися індивідуально та колективно. Дошку можна відправити поштою, експортувати в PDF чи зображення або поширити в соціальні мережі.

Jambord – дошка від компанії Google. Її зручно використовувати для обговорення проєктів, створення нотаток, рефлексії, мозкового штурму чи для індивідуальних проєктів. Вона стане помічником під час обміну ідеями для вирішення певного завдання, а також для виконання домашніх завдань на дистанційній платформі. Варто зазначити, що вона синхронно працює більшістю сервісами Google.

Twiddla – онлайн-дошка призначена для спільної роботи учнів. На ній можна розміщувати тексти, ілюстрації, математичні формули та геометричні параметри, вставляти документи. Також дошка дає можливість спілкуватися за допомогою чату та звуку.

Miro (RealtimeBoard) – це сервіс містить набір шаблонів, які допомагають структурувати навчальний матеріал. Чудово підходить для проведення мозкового штурму. Є можливість завантажувати документи, таблиці та зображення. Можна малювати схеми та графіки.

Conceptboard – це інтерактивна онлайн дошка на яку можна додавати зображення та документи, малюнки, нотатки тощо. В інтерфейс вбудований чат, де зручно вести дискусії (рис. 1).

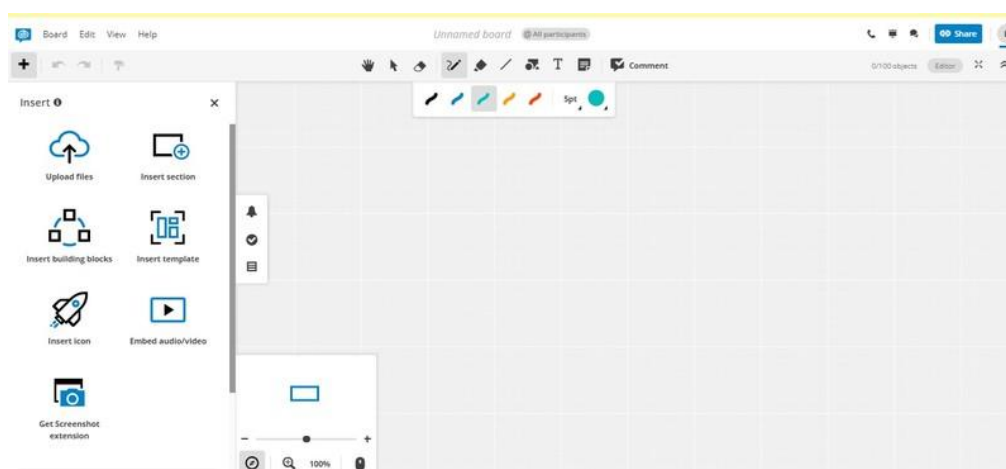

Рис. 1. Зображення інтерактивної онлайн дошки «Conceptboard»

IDroo – інтерактивна дошка, яка має набір інструментів для малювання та введення математичних формул. На дошці можна працювати одночасно кільком користувачам (рис. 2).

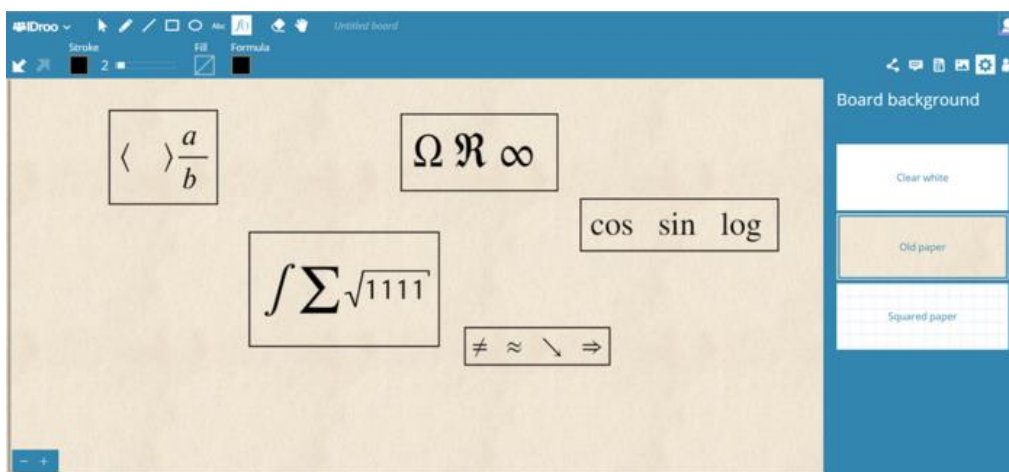

Рис. 2. Зображення інтерактивної онлайн дошки «IDroo»

Groupboard. Ця дошка підходить для ведення онлайн-уроків в режимі реального часу. Тут можна залишати нотатки та малювати. Є лазерний покажчик. Можна робити скриншоти дошки. Максимально допустима кількість учасників (у безкоштовній версії) – 10.

Limnu. Цей ресурс найбільш наближений по стилю до реальної маркерної дошки. Є доступ із будь-якого браузера або через мобільний додаток (рис. 3).

Рис. 3. Зображення інтерактивної онлайн дошки «Limnu»

Отже, онлайн дошки дозволяють схематично, доступно, наочно зобразити об'ємний матеріал. Практика розв'язування задач з фізики за допомогою онлайн дошки створює належні умови для активізації

навчального процесу, викликаючи зацікавленість учнів під час аналізу умови та пошуку відповідних формул, виразів, рівнянь (тобто математичних моделей). Окрім цього, є можливість відпрацьовувати техніку обчислень.

Список використаних джерел

1. 12 інтерактивних онлайн-дошок для дистанційного навчання та спільної роботи. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4181-12-interaktyvnykh-onlain-doshok-dlia-dystantsiinoho-navchannia-ta-spilnoi-roboty> (дата звернення 25.04.2022).
2. Льницька К. С., Підгорний О. В. Дистанційна освіта у процесі навчання майбутніх вчителів освітньої галузі «Природознавство. Засоби і технології сучасного навчального середовища: Матеріали XV (XXV) міжнародної науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 17–18 травня 2019 року / Відповідальний редактор: С. П. Величко. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2019. С. 36–37.
3. Сперанский М. М. Як розв'язувати задачі з фізики. К.: Рад. школа. 1972. 288 с.

Анна Грень

УКРАЇНА-ЄС-НАТО-РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: ВІЙНА ІНТЕРЕСІВ?

Питання вступу України в НАТО та Європейський Союз є актуальним протягом багатьох років, проте останнім часом, у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну, проблема вступу у ці міжнародні організації є більш, ніж актуальною.

Варто розпочати з того, що у росії домінують неоімперські тенденції, підтримують ізоляціоністські настрої на рівні політичної еліти, переважає вороже ставлення до Заходу, оскільки європейські країни є провідними лідерами, до яких Україна тягнеться, проте інфіковане кремлівською пропагандою російське суспільство не може змиритися з тим, що СРСР розпався, а країни, що були у складі даного союзу, в праві самостійно вирішувати власну долю. Україна – це країна, де ще десять років тому лише меншість виборців підтримувала вступ до НАТО. У Києві був уряд, який значною мірою знаходився під каблуком у москві. Сьогодні це зовсім інша країна, яка хоче бути разом із Заходом, хоче бути поза російською орбітою, однак росія у паніці, тому у неї залишився єдиний механізм, щоб спробувати повернути Україну до своєї сфери впливу: це вторгнення, застосування сили. Настав момент, коли стає зрозумілим, наскільки слабкими стали позиції росії в Україні за останнє десятиліття.

Не дарма Вільям Кернан стверджував, що за логікою геополітичних тенденцій інтерес до України зберігатиметься і зростатиме, оскільки вона є важливою стратегічною державою і може стати магнітом, який зведе до купи Східну і Західну Європу [2].

Як вже зазначалося, російська федерація проти того, аби Україна вступила в НАТО чи Європейський Союз і хоч Україна перебуває в умовах війни через російські агресивні, шовіністичні, геополітичні наміри, українська держава намагається докласти максимальні зусилля для інтеграції в європейський та євроатлантичний простір.

Ще у 2013 році в НАТО хотіло вступити лише 12 % громадян, проте після анексії Криму та розв'язання путіним війни на Донбасі, у 2014 році таких вже було набагато більше. Парадоксально, але путін, захоплюючи Крим, і справді думав, що робить все необхідне, щоб Україна не вступила до НАТО, проте це призвело до зворотного ефекту. Справа в тому, що потрапити до головного військового альянсу планети можна лише через референдум, де 50 % громадян мають підтримати ідею інтеграції. У 2013 році ми навіть не могли подумати, що відсоток українців бажаючих вступити до НАТО буде 68 % станом на кінець березня 2022 року, однак варто наголосити, що в перші дні війни підтримка вступу до НАТО була 76 %, але водночас зростає підтримка вступу до ЄС, що станом на кінець березня досягла понад 91 % [5].

Ще до 24 лютого 2022 року країни альянсу через занепокоєння архітектурою безпеки регіону вдалися до збільшення своєї присутності у Східній Європі, незважаючи на те, що Путін стягнувши війська, виставляв умови цю присутність знизити. Все призвело до зворотного ефекту і певною мірою це закономірність зовнішньої політики Кремля.

То чого ж добився путін, потративши безліч грошей російських платників податків на повномасштабний наступ на Україну? Країни Європи ввели безліч санкцій проти росії, 21 мільйон населення росії живе за межею бідності, для яких газ та каналізація – розкіш, більше 4 мільйонів безробітних на даний момент, до кінця року зросте у 2 рази, а випущені країною-агресором по Україні ракети стали росії у 7,5 мільярдів доларів, як заявляє Forbes. Крім того, щодня ми спостерігаємо статистику втрат противника, яка з великою швидкістю збільшується.

Україні ж Польща постачає військову техніку, тяжку зброю, надає гуманітарну допомогу. Весь цивілізований світ виходить на акції та протести в честь підтримки українців та України. Палата представників США підтримала закон про ленд-ліз для України та ймовірну допомогу у 20 млрд доларів, що дасть можливість оснащати українську армію танками, БМП, РСЗВ, самохідними артилерійськими установками, тобто в Україну тепер у необмеженій кількості постачатимуть найпередовіші зразки озброєння, що дасть істотну перевагу на фронті. Це допоможе сформувати великий потенціал для масштабного контрнаступу [3].

Проте, більшість поставить питання: чому Європа доставляє нам зброю? Мало хто ще наприкінці минулого року міг подумати, що Європа виявить таку консолідовану позицію щодо України. Більше того, постачання військової техніки йде не лише з країн, які традиційно є нашими партнерами. Та сама Чехія, в якій президент Мілош Земан займає відверто проросійську позицію, стала постачати бойові машини піхоти й артилерійські боеприпаси. Також Нідерланди, яких Меркель свого часу вмовила спільно заблокувати постачання зброї в Україну зняли заборону та анонсували постачання Україні бронетехніки.

Крім цього, незадовго до повномасштабного вторгнення США, Швеція, Швейцарія, Великобританія та Канада створили Фонд підтримки України зі стартовим капіталом у 47 млн доларів [4].

Необхідно наголосити на тому, що такого ряду візитів до Києва політиків подібного рівня не пригадати, адже представники таких країн, як Велика Британія, Польща, США, Нідерланди, Туреччина займають велику роль у Європейській політиці, де їх ВВП перевищує сотні мільярдів доларів. Очевидно, що останні візити представників великих держав до України викликані питаннями європейської безпеки, а не економічною привабливістю, тим не менш, Офіс Президента може використовувати таку можливість для привертання уваги додаткових інвестиційних засобів із трильйонних економік.

Отже, хоч країни Європейського Союзу та США поставляють Україні військову техніку, але як пояснити те, що зараз наші військові знаходять західні комплектуючі на російській військовій техніці, проведеній після 2014 року? ЄС же наклав санкції після анексії Криму на всю військову промисловість росії. Проте, як виявилось, це не завадило тій же Франції та Німеччині постачати зброю росії. Більше того, частина ракет, які зараз летять нашою країною виходячи з розслідування The Telegraph, були продані росії Німеччиною в період з 2014 по 2021 роки. Здавалося б, це розуму незбагнено, адже це наші міжнародні партнери, а виявилось, що вони в обхід санкцій передавали російській армії необхідні комплектуючі для техніки і навіть постачали ракети. І якби ж лиш військова промисловість (може, дійсно, недооцінили загрозу і помилилися), але інша справа це нафтогазова галузь?!

Усі зараз розуміють, що купуючи газ і нафту в росії, вони безпосередньо фінансують війну і, як наслідок, вбивства українців. Також Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Фінляндію і Швецію «тепло зустрінуть», якщо вони вирішать приєднатися до військової організації, що складається з 30 країн, і процес вступу може «пройти швидко», – пише The Guardian [1]. Україна повинна посилити оборонні спроможності, до того ж, в сучасному світі має значення не кількість солдатів, а розвиток економіки та наявність сучасної зброї.

Варто зазначити, що українці, не зважаючи на те, що країни

Європейського Союзу, НАТО надають підтримку нашій державі, повинні розраховувати на власні сили, адже як показує досвід, все робиться лише за взаємовигодою, тому виникає риторичне питання в тому, яка ж вигода країнам Європи: їхня безпека, співпереживання, підтримка українців та впевненість в уникненні міграційної кризи чи все-таки власні інтереси.

Список використаних джерел

1. Sweden and Finland agree to submit Nato applications, say reports URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/25/sweden-and-finland-agree-to-submit-nato-applications>
2. Артёмов І., Черевко. І. Безпекові фактори зовнішньої політики України: збірник наукових праць. Вип. 1 (26). Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. – С. 29–39. URL: <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/view/241606>
3. Палата представників США підтримала закон про ленд-ліз в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3470160-palata-predstavnikiv-ssa-shvalila-zakon-pro-lendliz-dla-ukraini.html>
4. Пять стран создали совместный Фонд для поддержки Украины : URL: <https://zn.ua/ECONOMICS/pjat-stran-sozdali-sovmestnyj-fond-dlja-podderzhki-ukrainy.html>
5. Сьоме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (30–31 березня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/sedmoy_obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_30-31_marta_2022.html

Анна Грень

МАСОНСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ В ХІХ СТ.

Протягом останнього десятиліття простежується відновлення інтересу до масонства – як загальноєвропейського явища в цілому, так і до національного зокрема. Слід зазначити, що перші масонські ложі в Правобережній Україні були засновані поляками, які, власне, і склали основну частину їх членів. Польське масонство суттєво відрізнялось від російського. В першу чергу, відмінність ця полягала у використанні таємних товариств у політичних цілях. Саме це спричинило розвиток на основі польських масонських лож ряду національних таємних товариств.

Масонство веде свій родовід з доби Середньовіччя. Його перші паростки – це цехова організація, корпорація каменярів-будівельників, – праобраз пізніших масонських лож («майстерень»). Особливо активно, як релігійно-етична течія, масонство стає після Англійської революції середини ХVІІ ст. Ідейну основу масонського світобачення становили

принципи всесвітнього братерства, рівності, самопізнання і самовдосконалення людей [4, с. 73].

Історія виникнення масонських організацій в Україні має суперечливий характер. Складність вивчення історії цієї проблеми обумовлюється тим, що Україна протягом багатьох століть була центром суперечок між декількома країнами, які розділили територію колишньої могутньої держави. Також в Україні збереглося менше матеріалів, ніж в Росії, щодо діяльності масонських лож, їх походження, розповсюдження, розквіту і занепаду [5, с. 230].

Основні підстави виникнення масонства в Україні пов'язані з економічними, соціальними та політичними процесами, що відбувалися в світі [4, с. 72]. Російська імперія продовжувала дотримуватися своєї колонізаційної політики щодо України. Ця політика була спрямована на все більше втручання в справи гетьмана, обмеження самоврядування та автономії, яку Україна отримала після приєднання Лівобережжя до Росії в результаті Національно-визвольної війни під керівництвом Богдана Хмельницького. Український ринок став невід'ємною частиною всеросійського ринку. Існувала заборона на експорт товару в західноєвропейські країни. З розвитком промисловості почало розвиватись панське виробництво, де поміщики були товаровиробниками [5, с. 230].

Зміни в економіці, природно, призвели до змін в соціальній структурі населення. Наприкінці XVIII ст. відбулося злиття української старшини з російським дворянством. Після поділів Польщі до них приєдналася і польська шляхта. На Лівобережжі і Півдні чисельність державних селян досягала 50 %. Козацька старшина поступово перетворилася на звичайних дворян, середні козаки стали міщанами або, за наказом 1796 року, державними селянами, решта – кріпаками [2, с. 64].

Саме масонські ложі стали першою на той час і єдиною формою громадських організацій дворянської інтелігенції. Головною метою масонства було моральне вдосконалення людства. В їх очах всі послідовники рівноправні, незважаючи на національність, расу, релігію, на різницю в стані, званні, становищі. Масонство заявляло про себе як про спільноту людей, які несуть ідеали загальнолюдської духовності, заснованої на пріоритетах свободи особистості. У той же час структура масонства базується на жорсткій дисципліні та суворій ієрархії [3, с. 547].

В Україні перша масонська організація виникла ще 1742 р. у селі Вишнівці на Волині, але широкого розповсюдження масонство не мало. Його помітне зростання розпочалося лише наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Цьому процесові сприяли Велика Французька революція, включення Правобережної України до складу Російської імперії, поширення ідей просвітництва та європейського стилю життя, війна 1812 р. [4, с. 76].

Основні шляхи проникнення масонства в Україну проходили через

Польщу, Росію та безпосередньо із західноєвропейських держав. У зв'язку з цим Галичина та Правобережжя перебували під впливом польських масонів, а Лівобережжя та Слобожанщина – російських. Масонські ложі виникали переважно в містах та містечках, оскільки до їхнього складу входили, головним чином, заможні верстви населення. Наприкінці XVIII – початку XIX ст. масонські «майстерні» існували в Києві, Одесі, Житомирі, Харкові, Полтаві, Дубно, Львові, Самборі тощо. Особливо, масонський рух посилювався після війни 1812 р. Вже 1817 р. у Харкові з'являється майстерня «Вмираючий сфінкс», а наступного року в Одесі починає діяти масонська ложа «Понт Євксінський», у Києві – «З'єднані слов'яни», у Полтаві – «Любов до істини». Членами цих об'єднань були військові, чиновники, поміщики, діячі культури. Зокрема, до полтавської ложі належали великі поміщики С. Кочубей, В. Тарнавський, переяславський предводитель дворянства В. Лукашевич, письменник І. Котляревський та ін. [1, с. 34].

За характером діяльності масонські майстерні не були однорідними. Так, харківська ложа не займалася політикою і діяла головним чином у межах релігійно-етичного руслу. Її члени піклувалися переважно про самовдосконалення та вдосконалення ближніх, при цьому вони активно допомагали один одному в просуванні щаблями службової кар'єри. На противагу харків'янам полтавська ложа «Любов до істини» намагалася залучити місцеве дворянство до активної громадсько-політичної діяльності, до опозиційного всеросійського руху. Ця ложа готувала поповнення для декабристського «Союзу благоденства» (за даними науковців, понад 120 декабристів, у тому числі всі керівники змови, були масонами).

Типовою рисою українського масонства було переважання в їхній діяльності інтернаціонального над національним. І це не випадково, адже основною метою масонства було створення всесвітнього, наднаціонального братства. Однак, масони Правобережжя, головним чином польська шляхта, виступали за відновлення Польської держави, у кордони якої входила б і Правобережна Україна. Крім того, незначна частина українських масонів пропагувала ідеї визволення слов'янських народів від національних і політичних утисків та їхнє об'єднання в загальнослов'янську федерацію під керівництвом України. В. Лукашевич та його прибічники по «майстерні» обстоювали ідею відокремлення України від Росії та її входження до складу Польщі [5, с. 231].

Царський уряд, відчуваючи з боку масонів потенційну загрозу, видав у 1822 р. указ про заборону всіх таємних організацій та гуртків, насамперед масонських лож. Проте, це рішення не припинило діяльності масонського руху. Тому вже 1826 р. Микола I підтвердив чинність «височайшого» указу, а 1849 р. по всій Російській імперії від чиновників, священників, викладачів було взято підписку про те, що вони не належать і не належатимуть до таємних організацій «під якою б назвою ті не існували». Такі дії самодержавства пояснюються тим, що масонство було

виявом (хоч і дуже своєрідним) зародження громадянського суспільства, яке виходило за межі існуючого в Росії самодостатнього самодержавного режиму [6, с. 93].

Загалом, масонський рух в Україні був значно слабшим, ніж у Європі. «Вільні каменярі» на українському ґрунті діяли досить пасивно, неузгоджено, концентруючи свої зусилля в межах лож, без чіткої ідейної основи, приділяючи недостатню увагу національним проблемам тощо. За цих обставин їм не вдалося, подібно європейським масонам, виконати роль консолідуючого осередку, виробити єдину концепцію майбутнього устрою України, стати тіншовим лідером громадсько-політичного життя.

Список використаних джерел

1. Білокін С. Масонство в Україні. *Українська культура*. 2002. № 3. С. 34–36.
2. Данілова Н. А. Масонська доброчинність у Російській Імперії. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2013. Вип. 49. С. 63–66.
3. Крижанівська О. Масонство, франкмасонство. *Енциклопедія історії України* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла-Мі. 790 с.
4. Свинціцька І. Історичні обставини зародження масонських організацій в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки*. 2013. Вип. 10. С. 71–79.
5. Хададова М. В. Масонство та польський конспіративний рух у Правобережній Україні в першій чверті ХІХ ст.: історіографія питання. *Інтелігенція і влада*. 2008. Вип. 13. С. 228–236.
6. Хитровська Ю. В. Вплив масонів на громадсько-політичне життя в Російській імперії початку ХХ ст. *Сторінки історії : збірник наукових праць*. 2012. Вип. 33. С. 91–98.

Іван Гром

ВІДКРИТТЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ЛАЗЕРІВ

В основі роботи лазера (пристрою для створення монохроматичного пучка світла) лежить принцип вимушеного випромінювання, коли в певних умовах атом речовини не поглинає падаючу на нього елементарну світлову частку, а випромінює точно таку ж, за рахунок чого відбувається підсилення світла. Теоретичну концепцію такого явища у 1917 році вперше запропонував Альберт Ейнштейн в роботі «Про квантову теорію випромінювання», а експериментально вимушене випромінювання було

вперше підтверджене в 1947 році американцем Віллісом Лембом при дослідженні спектрів водню. Через три роки французький вчений Альфред Кастлер, який досліджував вплив випромінювання на поведінку атомів, запропонував метод так званої «оптичної накачки» середовища для виведення її зі стану термодинамічної рівноваги, який йому вдалось реалізувати на практиці у 1952 році [1].

У 1953 році Чарльз Таунс з колегами з Колумбійського університету в Нью-Йорку створив перший реально працюючий квантовий генератор – джерело вимушеного електромагнітного випромінювання та назвав його мазером. Даний пристрій працював на молекулах аміаку при наднизьких температурах і генерував сигнал у мікрохвильовому діапазоні. Щоб досягнути подібного результату у видимому діапазоні світла необхідно було створити резонатор для підсилення сигналу розміром порядку мікрона, що здавалось на той час нездійсненною задачею через ряд технологічних труднощів. Над її рішенням працювали ведучі компанії і наукові заклади США, проте успіх прийшов до 33-х літнього фізика Теодора Меймана, який після захисту в 1955 році у Стенфорді докторської дисертації з фізики працював у дослідницькому підрозділі авіабудівельної компанії «Х'юз Еркафт» у Каліфорнії. Мейман за три роки зумів удосконалити створений для потреб армії мазер з 2,5-тонної конструкції до двокілограмової, суттєво покращивши його параметри, а у 1959 році отримав фінансування на власний проект для розробки лазера (мазера, що працює у видимому діапазоні світла).

Незважаючи на авторитет Чарльза Таунса, Мейман дійшов висновку, що його теорія з використання газової системи на основі калію, яку взяли за основу дослідні групи в компаніях «IBM», «Bell Labs», «Westinghouse», «RCA», Массачусетському технологічному інституті і Колумбійському університеті, має суттєві недоліки, і в якості активного середовища вибрав оксид алюмінію з невеликою домішкою хрому, в якості джерела його збудження – спіральну ксенонову лампу, а в якості резонатора – срібне покриття торців кристалу.

Щоб повідомити про своє відкриття, у червні 1960 року Теодор Мейман направив коротку – лише на 300 слів – статтю у спеціалізоване наукове видання з фізики, яка була відхилена редактором, і була опублікована 6 серпня у більш прискіпливому журналі «Nature» вже після оголошення про створення лазера. Виступаючи з нагоди смерті Меймана у 2007 році, винахідник мазера лауреат Нобелівської премії Чарльз Таунс назвав її найзмістовнішою науковою статтею ХХ століття [1].

Успіху Теодор Мейман досягнув 16 травня 1960 року, а вже 7 липня на спеціально скликаній у Нью-Йорку компанії «Х'юз Еркафт» прес-конференції він повідомив світ про створення першого у світі лазера, що працював в імпульсному режимі на довжині хвилі 694,3 нм. За своє досягнення Мейман був удостоєний численних нагород, членства в

багатьох фізичних та інженерних товариствах як в США, так і за кордоном. Наступного року він разом із сімома колегами по «Х'юз Еркرافт» заснував власну компанію, яка стала ведучим виробником штучних рубінів, а в 1962 році очолив компанію з виробництва потужних лазерів на їх основі.

Теодор Мейман двічі був номінований на Нобелівську премію з фізики, але так і не отримав її.

Того ж 1962 року Нік (Микола) Голоняк з компанії «Дженерал Електрик» винайшов перший напівпровідниковий лазерний діод, що працював у видимому діапазоні спектру. У 1970 році його вдалось удосконалити і створити лазерні діоди неперервної дії, які працювали при кімнатній температурі. Це дозволило на їх основі створити надійні пристрої, котрі за кілька десятиліть у багатьох галузях замінили гелій-неонові лазери, створені у «Bell Telephone Laboratories» всього через півроку після успіху Теодора Меймана.

В наш час ведеться робота зі створення лазерів у рентгенівському та гамма-діапазоні, що дозволить використовувати лазери для здійснення керованого термоядерного синтезу.

Наразі застосування лазерів різноманітне. Його використовують у таких сферах життєдіяльності людини, як медицина, біологія, військова індустрія, локація і зв'язок, зберігання інформації, вимірювання космічних відстаней, проекційне телебачення, високі технології тощо [2]. Вчені на сьогоднішній день володіють завдяки лазеру монохроматичним світлом будь-якої довжини хвилі. Це може бути безперервне випромінювання з вузьким спектром або ультракороткий імпульс.

Список використаних джерел

1. Лук'янюк Володимир. лазер Перший лазер. *Наука, освіта і техніка*. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0707P/>
2. Застосування лазерів. Преса. URL: <https://presa.com.ua/navchannia/zastosuvannya-lazeriv.html>

Аліна Гулько

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ІНОЗЕМНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Однією з головних потреб людини є потреба в безпеці. З давніх часів люди об'єднувалися в громади, щоб захистити себе, з часом роль держави у забезпеченні безпеки своїх громадян, кордонів, основ і традицій зростає. Водночас, якою б досконалою не була система безпеки країни, з розвитком суспільства з'являлися все нові й нові загрози. У ХХІ столітті в різних

країнах світу, формуючи системи безпеки, в тому числі правоохоронні органи, служби з ліквідації наслідків стихійних лих і небезпечних дій людей, були створені міжнародні організації для забезпечення безпеки всього людства.

У багатьох країнах, де небезпечні та надзвичайні ситуації (у тому числі пов'язані з суспільною діяльністю) трапляються найчастіше, проводиться спеціальне навчання населення країн для дій у небезпечних та надзвичайних ситуаціях. У деяких країнах, зокрема в Україні, відбувається цілеспрямоване та безперервне навчання громадян у сфері безпеки життєдіяльності, у тому числі студентської молоді [2, с. 38].

В Україні з 1991 року майже всі вітчизняні заклади вищої освіти у навчальні плани своїх спеціальностей включили курси «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці», «Цивільний захист». На жаль, аналіз досвіду останніх років, щодо вивчення даних дисциплін здобувачами вищої освіти, показав різке зниження кількості безпекових дисциплін у навчальних планах, або ж і їх зникнення. На нашу думку – це істотне упущення. Адже життя і здоров'я наших громадян, у будь який час, є найвищою цінністю на землі!

Тому вивчення зарубіжного досвіду освіти у сфері навчання безпеки життєдіяльності учнів та студентів є назрілою і доречною практикою.

Так, наприклад, у програмі загальноосвітніх шкіл Ізраїлю немає спеціальної програми, яка готує учнів до дій у надзвичайних ситуаціях, формуючи тим самим у них культуру безпечного життя. В ізраїльських школах учні здобувають необхідні знання в галузі безпеки під час вивчення загальноосвітніх предметів, а також за допомогою різноманітних факультативів. Найпоширенішими курсами є факультативи «Захист», «Небезпечні операції», які є обов'язковими у багатьох навчальних закладах. Крім того, багато шкіл організують гуртки «Молодіжна поліція» [1, с. 15].

Зауважимо, що кожна школа обирає для себе потрібний курс, підписуючи договір з компанією, яка займається розробкою, проектуванням та монтажем систем безпеки, а також постійним навчанням персоналу. Фахівці компанії навчають адміністраторів шкіл, вчителів, а також беруть участь у підготовці школярів до дій у надзвичайних ситуаціях.

Учні навчають шкільні вчителі, які пройшли спеціальну підготовку в компаніях, що спеціалізуються на охороні навчальних закладів, і мають відповідну ліцензію Міністерства освіти Ізраїлю, а також співробітники поліції, армії та рятувальники. Особливий акцент робиться на психологічній підготовці школярів до екстремальних ситуацій, формуванні їх готовності до обережних і рішучих дій. Проводяться заняття зі школярами, тренінги, рольові ігри, уроки розвитку навичок самозахисту. Природно, що враховуються вікові особливості школярів, їх підготов-

леність у сфері безпеки [1, с. 16].

Молодші школярі малюють надзвичайні ситуації, аналізують їх і пропонують варіанти дій, які допомагають їм уникнути неприємностей. У старшій школі акцент робиться на усвідомленні учнями надзвичайних ситуацій природного, техногенного та соціального характеру (причини, наслідки, правила безпечної поведінки). Особливе значення у підготовці мають дії під час погроз та терористичних актів, у тому числі в школах. З учнями займається поліція та вчителі школи. Навчання «Молодіжної поліції» розпочинається з десятого класу і продовжується в одинадцятому. У цю групу можуть входити хлопчики та дівчатка з хорошим здоров'ям, які отримали рекомендації вчителів та позитивні рекомендації від інших учнів. Для кожного учня, який приєднався до групи, відкривається особиста справа, в якій записуються всі досягнення чи проблеми учня [1, с. 15].

Якщо говорити про навчання студентів у сфері безпеки життєдіяльності в Іспанії, то варто зазначити, що як у державних, так і в приватних дошкільних навчальних закладах існують окремі курси на теми безпеки. Дітей вчать соціального спілкування та проводять з ними спортивні ігри, під час яких їм пояснюють, як не постраждати.

У школах, які надають учням середню освіту, не існує окремого курсу, схожого на український курс «Основи безпеки життєдіяльності». Питання, пов'язані з безпекою життєдіяльності, вивчають учні в інших шкільних програмах. У школах є алгоритми – описи типових небезпек і надзвичайних ситуацій, розроблені Центром безпеки шкіл та дитячих садків Міносвіти, з якими школярі знайомляться на уроках [3, с. 8].

Місія сучасних іспанських шкіл – навчити дітей ставати дорослими, підготувати їх до професійної діяльності та безпечно виживати в суспільстві. У вирішенні цього питання заклади освіти тісно співпрацюють з мерією, місцевою поліцією, рятувальними службами, медичними закладами та психологічними центрами.

Гуманітарні університети, особливо ті, що готують вчителів, також проводять курси з безпеки та гігієни, які включають додаткові дослідження щодо надання першої допомоги постраждалим, правил поведінки під час прояву небезпек, тощо. Крім того, студенти, майбутні вчителі, набувають навичок догляду за дітьми раннього віку, способів збереження психічного здоров'я.

Слід зазначити, що, вивчаючи інші навчальні курси, студенти можуть отримати додаткові знання з усіх аспектів життя, пов'язаних із забезпеченням їх безпеки. Також взаємодіють з іншими соціальними установами, організаціями, установами, компаніями [4, с. 54].

Підсумовуючи, зазначимо, що проаналізований досвід може бути використаний у процесі теоретичної підготовки студентів українських закладів вищої освіти, а також при вирішенні конкретних питань,

пов'язаних із забезпеченням безпеки закладів освіти, озброєнням студентів та учнів із знаннями та навичками з безпеки життєдіяльності.

На нашу думку, продовження вивчення досвіду інших країн з питання підготовки в галузі безпеки життєдіяльності може дати українським закладам освіти багато корисної та цінної інформації для покращення та удосконалення підготовки майбутніх поколінь до безпечного життя.

Список використаних джерел

1. Белов О, Лапін В. Актуальні проблеми викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у вищих навчальних закладах. *Охорона праці*. 2002. № 9. С. 14–16.
2. Калашнікова Л. В. Аналітичне осмислення етапів інституалізації соціології безпеки у сучасній західній соціологічній думці. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Харків : Вид-во Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 37. С. 37–46.
3. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / В. О. Кузнецов, В. В. Мухін, О. Ю. Буров та ін. *Інформаційний вісник «Вища освіта»*. Київ : Вид-во наук.-метод. Центру вищої освіти МОНУ, 2001. № 6. С. 6–17.
4. Смирнов В. А., Дикань С. А. Безпека людини: проблеми науково-педагогічного забезпечення. *Безпека людини в сучасних умовах : матеріали V Міжнар. наук.-метод. конф.* Харків : НТУ «ХП», 2013. С. 53–54.

Дар'я Данилко

МАСКУЛІННА ПРИРОДА ТРИЛОГІЇ «ДЖУРИ» ВОЛОДИМИРА РУТКІВСЬКОГО

Актуальним для сучасного українського літературознавства є гендерний підхід до інтерпретації творчості передусім письменників, чії твори допомагають побачити культурний зв'язок поколінь і зрозуміти закономірності зміни суспільних канонів, стереотипів та поглядів на роль чоловіка і жінки в українському соціумі, культурі й літературі.

Учені вважають, що маскулінність та фемінність є соціальними, а не біологічними категоріями, котрі відображають стереотипні уявлення про особистісні характеристики, зовнішність, поведінку, одяг, захоплення, інтереси, професійні заняття, освітні спеціальності, сексуальні та міжособистісні стосунки чоловіків і жінок.

Одна із особливостей сучасного етапу гендерних досліджень полягає в тому, що їх об'єктом, поряд з жінками, все частіше стають чоловіки.

Вивчення маскулінного дискурсу в літературі сприяє розширенню комплексу дослідницьких підходів і дає змогу проаналізувати проблеми, дотепер не актуалізовані в літературознавстві. Художні твори як письменників попередніх епох, так і сучасників дають змогу побачити культурний зв'язок поколінь і зрозуміти закономірності та зміни суспільних канонів, стереотипів та поглядів на роль чоловіка і жінки в соціумі, культурі й літературі.

Маскулінный дискурс в українській літературі для підлітків розбудовується через типово хлопчачі теми і проблеми, трансляцію автором способу сприйняття і бачення світу (часто через автобіографізм), позицію головного героя – хлопця.

Тема дорослішання хлопців, формування чоловічих якостей і способів поведінки у різних ситуаціях й обставинах є ключовою в адресованих підліткам творах. Автори максимально відверто описують психологічний і фізіологічний, статевий розвиток хлопців, становлення їх гендерної ідентичності.

У сучасній українській прозі для підлітків маскуліність головних героїв не дискредитується. Вони демонструють ті якості, які типово вважаються маскуліними: активність, мужність, раціональність, самостійність, хоч моментами можуть проявляти слабкість чи страх, відчувати невпевненість, комплексувати. Інакшими (дискредитація маскуліності) можуть бути другорядні персонажі. Ідеалізація головного героя, вирізнення серед інших як зразкового, ідеалу, з яким читач може ототожнювати себе, це – поширене явище.

Вивчення маскулінного дискурсу в творчості Володимира Рутківського відкриває нові грані не лише психології і творчого методу письменника, а й цілої культурно-історичної епохи. Адже персонажі творів письменника репрезентують цікаві маскулінні типи, появу яких мотивовано національними чинниками розвитку української історії.

У цьому контексті постає не менш важлива проблема, це – проблема дорослішання персонажів-хлопчиків як майбутніх захисників рідної землі та становлення їхньої гендерної ідентичності. Історико-художні твори трилогії «Джури» («Джури козака Швайки», «Джури-характерники», «Джури і підводний човен») написані на основі розгортання фактів національної історії, які синтезовані із художнім вимислом автора, пропонують колоритні образи національних героїв. Цим творам властива маскулінна природа у різних виявах.

У хлопчиків домінантною є саме маскулінна модель поведінки. В її основі лежить поняття праці як роботи над самим собою – морального, духовного, інтелектуального і фізичного вдосконалення. Маскулінное начало у трилогії «Джури» В. Рутківського знаходить свою реалізацію в

особливому інтересі до історичного явища козацтва. Узагальнений образ козака гармонійно поєднує в собі такі риси, як патріотизм, героїчний чин, волелюбність, братерство, що формуються в дитинстві. А військовий табір є центром справжньої чоловічості, маскулінності, які реалізуються і виявляються у козацтві.

У творі цікаво простежується маскулінний канон. Трилогія репрезентує яскравих самодостатніх персонажів. Їх маскулінні константи часто виявляються через синтез особистого й соціального, психологічного й естетичного, що дає можливість наочно уявити поєднаність власних долі з долею батьківщини. Більшість чоловічих персонажів постають як справжні господарі своєї землі, мужні й сміливі її захисники, які у відповідальний момент спроможні мобілізувати себе на битву з ворогом і, якщо потрібно, віддати своє життя заради інших.

Отже, виразними ознаками трилогії «Джури» В. Рутківського є центрування головного героя-хлопця, показ його дорослішання, змужніння, формування типових маскулінних якостей характеру, транслявання його бачення світу. Специфіка поезики, жанру твору диктує репрезентацію маскулінності як категорії гендеру, хлопчачих тем і проблем, гендерно означених елементів твору. Головні герої – хлопчики, чоловіки; домінує чоловіча манера письма; маскулінна за природою одна із головних подій – битва. Осмислення історичних подій та суспільних проблем здійснено з чоловічого погляду та досвіду.

Список використаних джерел

1. Агеєва В. Гендерна літературна теорія і практика. Основи гендеру: навч. посібн. Київ : К.І.С., 2004. 536 с.
2. Качак Т. Сучасна проза для дітей та юнацтва: гендерно-симетричний формат. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. 2017. № 11–12. С. 43–52.
3. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. Київ : Академія, 2007. 752 с.
4. Марченко Н. М. Володимир Рутківський: тексти долі. Біографічний нарис. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 432 с.
5. Рутківський В. Джури і підводний човен. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. Кн.3. 400 с.
6. Рутківський В. Джури козака Швайки: історична трилогія для дітей. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2009. Кн. 1. 432 с.
7. Рутківський В. Джури-характерники: історична трилогія для дітей. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2009. Кн. 2. 448 с.

Олена Данильченко

QR-КОДИ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

У сучасному світі, який характеризується стрімкими змінами у різних сферах, коли відбувається глобальна інформатизація суспільства, важливого значення набувають вміння людини самостійно та нестандартно мислити, виявляти творчий підхід у будь-якій діяльності.

Залучення кожного учня в активний пізнавальний процес, застосування на практиці отриманих знань та чітке усвідомлення де, яким чином і для яких цілей ці знання можуть бути застосовані, можливо при активному використанні інформаційних технологій (ІТ) в освітньому процесі. Взаємодія з сучасними технологіями викликає великий інтерес у молоді, й можливість позитивно використовувати її для навчання дає додаткові переваги.

QR-код (к'юар-код; англ. quick response – швидкий відгук) – матричний код (двовимірний штрих-код), розроблений і представлений японською компанією «Denso-Wave» в 1994 році. Основна перевага QR-коду – це легке розпізнавання сканувальним обладнанням, в тому числі й фотокамерою мобільного телефона [2].

За допомогою QR-кодів можна урізноманітнити навчальний процес наступним чином:

- кодування посилань на домашні завдання чи практичні роботи (наприклад, якщо їх виконання передбачає використання гугл-форми, гугл-диску тощо);
- проведення квесту, підказки до кожної схованки якого будуть зашифровані у вигляді відповідного QR-коду;
- організація виставки у класі чи коридорами школи, інформацію до експонатів якої можна отримати після сканування відповідного QR-коду;
- розміщення коридорами школи відповідних кодів, кожний з яких буде містити посилання на непересічні факти, цікаві статті тощо;
- розміщення кодів на підручниках чи книгах у бібліотеці з посиланнями доступу до електронної версії відповідного видання.

Сучасні автори підручників та посібників використовують QR-коди, для перенаправлення на додатковий матеріал, який не увійшов у сам підручник (через те, що кількість сторінок має певні обмеження). Автори розміщують додатковий матеріал на своїх інтернет-ресурсах [4]. Це може бути: аудіо-файли, відео, презентації, фото чи малюнки, тощо.

Зокрема, на стенді «Правила техніки безпеки в кабінеті інформатики» можна розмістити більше інформації саме ілюстративного характеру, а основний зміст тексту доцільно зашифрувати в QR-код для

самостійного опрацювання [1, с. 152–153].

На уроках інформатики, під час вивчення теми «Кодування», на прикладі QR-кодів, можна показати як кодувати інформацію різного типу.

Ігри з роздатковими матеріалами переважно для учнів початкової школи, де вони самостійно зможуть перевірити якість виконаної роботи. Додавши половину QR-коду на бланк із запитанням, а іншу половину – до бланку із відповідями. І щоб зчитати інформацію, потрібно поєднати дві частини коду. Якщо учень обрав неправильний варіант, то зчитування не відбудеться [3].

QR-коди використовують як інструмент звітності роботи школярів, навчивши їх створювати QR-коди – і можна забути про те, що потрібно носити за собою стоси рефератів чи зберігати низку посилань на учнівські роботи, якщо ті виконувалися в мережі. Це універсальний спосіб контролю за виконання групової чи індивідуальної роботи [1, с. 152–153].

Додавши QR-код у домашнє завдання, за яким може бути сховане посилання на додаткові матеріали, презентація чи конспект до уроку, що дуже допоможе учням. Також таким чином можна записати та надати ролик, за яким вони пригадають матеріал з попередньої теми [2].

Існують спеціальні програми як для створення відповідних кодів, так і для їх миттєвого сканування. З легкістю створити код можна з використанням програми QRcodes (рис. 1).

Рис. 1 Інтерфейс програми QRcodes

За допомогою цієї програми можна кодувати таку інформацію:

- текст;
- візитівка;

- посилання;
- E-mail;
- SMS;
- GPS координати.

Переваги QRcodes:

- програма безкоштовна;
- інтуїтивно зрозумілий інтерфейс;
- функція комбінування кольорів фону та кодованого зображення;
- можливість обрання розміру та кута повороту QR-коду.

Також для створення власних кодів можна використовувати Qr-code generator (рис. 2). Ця програма передбачає дещо ширший діапазон можливостей (створення статичного чи динамічного кодів, додавання логотипу, можливість вивантаження растрового та векторного зображення коду тощо) [3]. Однак, на відміну від QRcodes, цей сервіс за виключенням стартової сторінки, є англомовний.

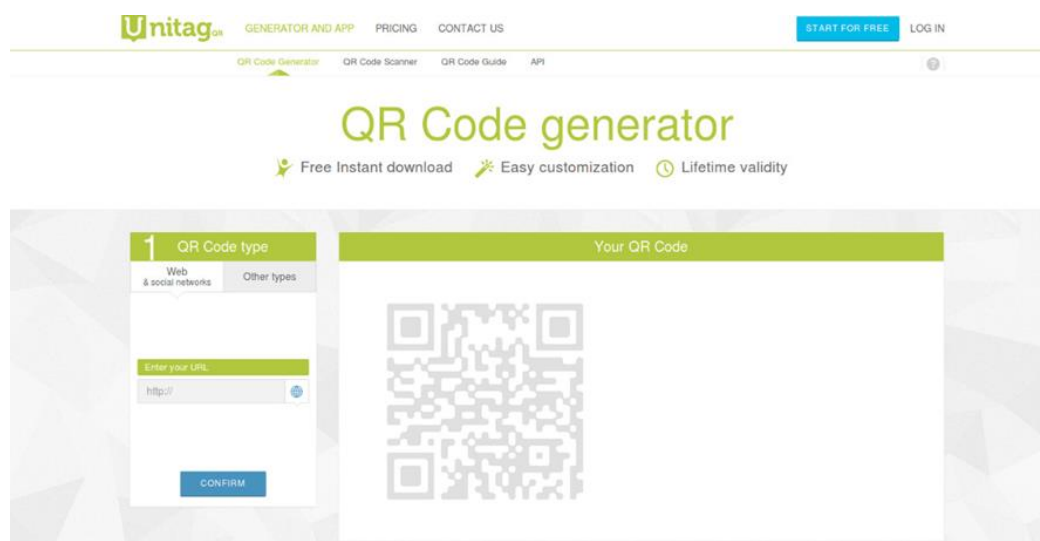

Рис. 2. Інтерфейс програми QRcodes

Технологія QR-кодування набула широкого впровадження в різних сферах нашого суспільства та потребує більш детального вивчення. Базовий шкільний курс «Інформатика» поверхнево знайомить учнів з QR-кодами.

Зараз учні практично не уявляють життя без смартфона, адже з його використанням сучасними підлітками здійснюються більшість повсякденних дій: спілкування у соціальних мережах, перегляд фільмів, розваги, пошук потрібної інформації, прослуховування музики тощо.

Використання QR-кодів дозволить урізноманітнити навчальний процес. До того ж, залучення новітніх технологій у освітній процес дозволить збільшити зацікавленість школярів до навчання, а для вчителя може стати зручною формою організації навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Поданчук Н. Г. Використання qr-кодів у навчальному процесі Інформаційні технології в професійній діяльності: матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Рівне: РВВ РДГУ. – 2020. – С. 152–153.
2. QR-код. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/QR> (дата звернення: 16.04.2022).
3. Що таке QR-код? Блог викладача інформатики Бойчук М. В.: веб-сайт. URL: <http://marinabosenko.blogspot.com/2018/09/qr.html> (дата звернення: 16.04.2022).
4. Тренди освіти: як використовувати QR-коди у навчанні. На Урок: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-qr-kodiv-u-osvitnomu-seredovischi-31568.html> (дата звернення: 16.04.2022).

Ольга Дегтяренко

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ МАРТИНА ЛЮТЕРА

В умовах розвитку сучасної історичної науки важливе місце належить дослідженню всесвітньо відомих діячів. На сторінках європейської історії епохи пізнього Середньовіччя постать Мартіна Лютера завжди привертала увагу істориків та літературознавців. Лютер розглядається як політичний діяч, основоположник церковної пісні, як прозаїк та поет.

Актуальність теми посилюється тим, що вітчизняна історія досі не презентувала ґрунтовних досліджень, присвячених його життєвому шляху, що тісно пов'язаний із суспільно-політичним розвитком Німеччини.

Дослідження даної постаті дає можливість ознайомитися не тільки з її діяльністю у політичній сфері, а й висвітлити маловивчений життєвий шлях Мартіна Лютера у епоху темних віків.

Значення діяльності даної особистості довгий час досліджують журналісти та історики у своїх працях, намагаючись з'ясувати його значимість у епоху Пізнього Середньовіччя. Тему життя Мартіна Лютера аналізували Мартін Брехт [2], Томас Кауфманн [3], В. Рутенбург [1], Хайнц Царнт [5] та ін.

Мартін Лютер у всесвітній історії постає ідеологом реформаційного руху, завдяки якому у суспільно-політичному житті Німеччини та сусідніх європейських держав з'явилося поняття релігійної демократичності. Життєвий шлях рішучого реформатора розпочався у другій половині XV століття у родині селянина-гірника. Батько, намагаючись покращити фінансовий стан своєї сім'ї, плідно працював та за досить короткий термін

увійшов в ряди багатих бюргерів. Цілком можливо, що інтерес до релігії Мартіну заклали батьки: мати була набожною та навіювала хлопчику страх перед небесним Суддею, а батько, навпаки, неодноразово критикував дії монахів та церковнослужителів [1, с. 71].

У юнацькому віці Лютер входив до молитовно-читацьких спільнот та самостійно заробляв кошт на своє життя. Згодом під час сильної грози Мартін поклявся святій Анні, що пострижеться у ченці, якщо та врятує його, як здавалося Лютеру, від неминучої смерті того вечора.

З того моменту його життя кардинально змінилося: Лютер ближче спілкувався із звичайними людьми, намагаючись зрозуміти їх проблеми та зарадити цьому. Звернувшись в університеті до Святого Письма, пастор помітив розбіжності та вперше пішов на шлях критики католицької церкви через свої 95 тез [2, с. 172]. Більше користі він вбачав у допомозі бідним та добровільних пожертвах на будівництво церкви, ані ж брати кошти з бідняків, які прагнули позбавитися гріхів.

Нерідко Мартіна Лютера сучасники називають журналістом, адже тези не тільки опинилися на брамі Замкової церкви, а й були розіслані єпископам та університетським колегам для більшого ефекту [4, с. 173]. Папа Лев X, обурений такими діями, також отримав лист від автора тез, де крім самих 95 пунктів Лютер виклав деталі дискусій місцевих єпископів. Таким чином, у 1517–1518 роках між папою та Мартіном Лютером тривала суперечка, але у досить спокійному тоні. Автор тез, безумовно, ставився із повагою до управителя церкви, визнаючи за ним право керувати індульгенціями [2, с. 215; 1, с. 75].

Незвичним вчинком Мартіна був і його шлюб із черницею Катариною, після чого Лютер виступав перед єпископами із гаслом, у якому засуджував безшлюбність монахів та обіцяв всіляко підтримувати їх у таких рішеннях. Тож, як можемо спостерігати, реформатором Мартін Лютер був не тільки у церковних справах.

На перший погляд, шлях Реформатора був благополучним, та справа лиш у поверхневому ознайомленні із даною особою. Чи була до появи Лютера в історії людина, яка змогла виступити одна проти усього католицького світу, не тікаючи у страху за життя? Тож рішучість Лютера зробила його національним героєм, за спиною якого стояли цілі міста.

Таких сміливців, як Мартін Лютер, було обмаль, та і ставлення до них було вкрай негативним. Добре відомою для Лютера була доля Яна Гуса, і цілком можливо, що він міг опинитися на цьому ж місці. Вагався Лютер чи ні, але продовживши відстоювати власну думку, він справді став феноменом епохи Середньовіччя.

Реформатор не зміг оминати наклепу й у свою сторону: католицькі ідеологи вважали його дияволом лиш за те, що він висунув нову програму, підтриману громадськістю. Тож крім «святого» Лютер вважався єретиком, дияволом, противником церкви та навіть антисемітом.

Випробуванням для Лютера став квітень 1521 року: слухання у Вормсі певною мірою похитнуло стійкість думок та психіки пастора. Та внутрішню нестабільність Мартін впевнено приховував протягом усього періоду слухання. На відміну від Яна Гуса, Лютер не відмовлявся від своїх вчинків, стверджуючи «На цьому стою, і ніяк інакше».

Подальший хід подій можна описати коротко – церковна влада (у ролі нового папи) тині не приймає. Тож одразу весь німецький світ налаштували проти «єретика». Заборона переховувати, утримувати, допомагати Лютеру поширилася із швидкістю світла. Інтерес до постаті Реформатора підкріплює його незламність, наполегливість та сміливість: яким би каменем не був квітневий Вормський едикт, зламати Лютера не вдалося.

Можна тільки уявити, яким болем була охоплена громада, дізнавшись про неправдиву смерть їхнього героя. Зображення Мартіна Лютера доповнювали німбом та світлими фарбами, візуалізуючи померлого святим [1, с. 78].

Хоч Мартін Лютер і жив на фоні цих історій, та його життя, як і зовнішність змінилися. Відтепер найменувався Юнкером Йоргом та мусив повністю відректися від своєї поведінки та інтересів.

Коли у легендарного священнослужителя знову з'явилася можливість творити, своїм пером він заговорив не лише про християн, а й про єврейський народ. Явище антисемітизму у діяльності Лютера довгий час є приводом до суперечок: чи справді він був противником євреїв та як це виражалося?

Він, як проповідник внутрішньої віри, намагався довести, що усі народи рівні перед церквою та Богом, захищаючи цим дискримінованих євреїв. Після кількох невдалих спроб повернути у християнство єврейський народ, Лютер відвернувся від попередніх поглядів, адже навіть у цьому випадку був охоплений плітками папських прибічників. Відтепер Мартін Лютер вбачав у євреях таємничу загрозу, хоч на це і не було особливих причин.

Простолюду Лютер презентував поради, як потрібно поводитися із євреями (припинити виділення їм вулиць та руйнувати їх домівки), відкрито порівнював їх із сатаною та всіляко намагався ізолювати від християн. Із вищесказаного створюється двояке ставлення до діяча Мартіна Лютера, адже сучасникам як нікому відомо про трагічну долю єврейського народу [5, с. 56].

Незважаючи на це, постать Мартіна Лютера відіграла свою роль у розвитку Німеччини та її сусідів. До 1546 року він залишався надією людей на новий порядок та демократію, доки не занедужав та не помер.

Останні хвилини життя Лютера описують все його ставлення до власного вчення. Навіть його смерть не стала тріумфом для папських прибічників: пішов Мартін Лютер непереможеним та урочисто

захороненим на Батьківщині. Єретик, якого неодноразово намагалися усунути, по-новому відкрив людству очі на церковне життя.

У європейських державах, таких як Швеція, Фінляндія та Данія ще при житті реформатора почалися суттєві зміни у політиці, громадському житті та стосунках держав із церквами. В наступних періодах Реформація стала поштовхом до антифеодальної боротьби, дала можливість людству самостійно вирішувати свою долю, опираючись не на зовнішню, а лише на внутрішню віру у Бога.

Таким чином, життя Мартіна Лютера було тернистим, сповненим труднощами та переломними моментами. Його вчення не загинуло разом із ним, а продовжило ширитися територіями Європи, залишаючи сліди у свідомості людей. Мартін Лютер – не тільки церковний, а й політичний діяч, не тільки німецької, а й всесвітньої історії.

Список використаних джерел

1. Рутенбург В. Титаны возрождения. 2-ге вид. Санкт-Петербург: «Наука», 1991. 162 с. Режим доступу: <https://www.rulit.me/author/rutenberg-viktor-ivanovich/titany-vozrozhdeniya-download-452708.html>
2. Brecht M. Martin Luther. Stuttgart : Calwer, 1983. 552 p.
3. Kaufmann T. Luther and the Jews. Antisemitism Studies. 2019. P. 2–5.
4. Treu M., Ott J. Luthers Thesenanschlag – Faktum oder Fiktion. Leipzig : Evangelische Verlagsanstalt, 2008. 207 p.
5. Zahrnt H. Martin Luther in seiner Zeit – für unsere Zeit: підручник. München : Süddeutscher Verlag, 1983. 260 p.

Ольга Дегтяренко

СТАВЛЕННЯ ДО ЖІНКИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Серед численних проблем, що привертають увагу дослідників, чільне місце сьогодні посідає «жіноче питання» в історії. Епоха Середньовіччя була важливим етапом у формуванні сучасних уявлень про жінку, її статус та природу. Саме «темні віки» представили найбільш аргументовану концепцію жіночої недосконалості і, водночас, дали паростки нового ставлення до жіночої статі у майбутньому. Дана проблема є актуальною для дослідження та вивчення, адже дає можливість заглибитися у процес формування сучасних гендерних ідеологій.

Неабиякий інтерес у сучасних істориків викликають свідчення представників тогочасного суспільства, зокрема видатних постатей періоду XI–XV ст. Розгляд даного питання знаходимо у працях Т. Б. Рябової [5], Д. М. Букатової [3], М. А. Можейко [4], де неодноразово згадуються свідчення видатних філософів, поетів, трубадурів про жіночий статус.

На роль жінки у середньовічному суспільстві впливало два основних фактори: перший – це хибні уявлення про становище жінки у суспільстві, її реальні права та обов'язки. Другим фактором є патріархальна традиція та християнське вчення, яке виступало ідейним джерелом для створення того образу жінки, який ми бачимо у темні віки. Жінка залишалася незахищеною, її становище у суспільстві визначалося виключно за допомогою обмежень та заборон. Соціальна активність жінки обмежувалася владою чоловіка, якому вона мала служити за встановленням канонічного права.

У середньовічній культурі статус жінки визначався релігійними догмами: постійно постулювалася жіноча гріховність, нечистота, а її сексуальність розглядалася як заборонений для чоловіка плід. Зі слів М. А. Можейко, жінка є перешкодою для чоловіка на його шляху до праведності [4, с. 133].

Попри подібне трактування образу жінки церквою, з'являлися протиріччя між свідченнями постатей епохи Середньовіччя: одні описували жінку у позитивному руслі, інші ж порівнювали її із творінням Диявола. Для кращого розуміння цих розбіжностей варто розглянути думки таких особистостей, як Фоми Аквінського, Петра Ломбардського, Гумберта Романського та середньовічних трубадурів. У XII ст. у містах активно поширюється антифеміністська література. У всіляких фаблію бичується жіноча зіпсованість, висміюються слабкості та недоліки жінок: балакучі, заздрісні і дурні, пихаті і марнославні, а їх пристрасть до моди та косметики здатна розорити чоловіків.

Розпочати варто із церковних авторів, які дотримувалися концепції про те, що статеві відмінності продиктована відносинами духу і плоті. За основу теологи брали висловлювання давньогрецького філософа-натураліста Арістотеля. Філософ у своєму трактаті «Політика», згадуючи жінку, уподібнює її із рабом. Із точки зору Арістотеля, чоловік за своєю природою вище, жінка – нижче, тому чоловік панує, а жінка підпорядковується [2, с. 382]. Таке висвітлення жіночої суті знайшло своє відображення у італійського теолога доби Середньовіччя Фоми Аквінського. За його словами, батька варто любити більше, ніж матір, адже вона – це пасивне, матеріальне начало [1, с. 175]. Трактат Фоми «Сума теології» насичений твердженнями про домінування чоловіка, його важливість та шляхетність.

Християнські теологи, насправді, ще радикальніші від античних філософів. Як учив апостол Павло, саме жінка-спокусниця винна у гріхопадінні: чоловік є образ і слава Божа; дружина є слава чоловіка, бо не чоловік від дружини, а дружина від чоловіка; і не чоловік створений для дружини, а дружина для нього. Тому, середньовічне духовенство закликало із застереженням ставитися до жіночої статі, бо кожна жінка є втіленням гріховної спокуси.

Людовік IX у трактаті «Повчання для дочки» відзначав, що жінка

повинна бути терплячою, виконувати волю чоловіка і батьків. Також й інші автори середньовічних дидактичних трактатів, ідеальною дружиною бачили жінку, яка, опинившись у владі чоловіка і під контролем сім'ї, зуміла приборкати свою невгамовну природну хтивість та присвятити себе продовженню роду та веденню господарства [3, с. 78].

Негативні відгуки про жіночу сутність та висвітлення цього у середньовічних творах, звісно, переважали, проте переломним етапом у ставленні до жіночої природи стало XI–XIII століття, коли в середовищі чоловіків з'являється культ Прекрасної Дами. Цей культ і відповідно куртуазна любов відображалися у поезії вагантів та трубадурів, зокрема у ліриці Гіраута де Борнейля, Бертрана де Борна, Джауфре Рюделя. В уявленні поетів-трубадурів у ідеальної жінки була біла шкіра, світле волосся, тонкі риси обличчя. Вона оспівувалася як взірць краси, шляхетності та благородства.

У XIII столітті з'являється куртуазний роман, набувши значної популярності у суспільстві. У розвитку даного жанру відіграли визначну роль реальні історичні особи – Елеонора Аквітанська, Марія Шампанська та інші. Жінки не лише надихали поетів, але й самі складали балади та пісні, як, наприклад, Марія Французька чи графиня де Діа.

Галантні відносини між лицарем і дамою дуже відрізнялися від патріархальних сімейних стосунків, що склалися в тому ж прошарку суспільства. Усвідомлюючи свою несумісність з уявленнями про пануючі сімейні стосунки, шанувальники вишуканого кохання зберігали любов, нескріплену шлюбом. Навіть Графиня Шампанська запевняла, що кохання не є обов'язково присутнім у шлюбних відносинах.

Звичаї куртуазного кохання значною мірою послабили насильство і грубість у поведінці чоловіків по відношенню до протилежної статі. Вони почали розуміти, що жінка – це не тільки тіло, що треба спочатку завоювати її серце, заручитися її згодою, що слід визнати за жінкою наявність особливої гідності. Заповіді любовного кодексу відповідали тому, що проповідувала церква, прагнучи довести, що жінки повинні мати права, як і чоловіки, не лише на подружньому ложі, а й у питанні згоди на одруження.

Отож, вже у період Пізнього Середньовіччя з'явилися твори, спрямовані на захист жінок, що тісно пов'язано із поширенням культу Прекрасної Дами. Новий підхід до даної проблематики пов'язаний також з іменами Томаса Мора, Еразма Роттердамського та Христини Пізанської. У працях цих видатних середньовічних митців провідною є думка, що жінка має право на повагу, на громадську активність та освіту. Важливою також є праця «Декларація про благородство і перевагу жіночої статі над чоловічою» філософа Корнелія Агріппа, який вперше через своє перо заявив про свободу жінки та її значимість [5, с. 82].

Монахи також презентували абсолютно протилежне попередньому бачення на жінку. Петро Ломбардський, до прикладу, звертається до Книги

Буття та стверджує, що жінка створена із чоловічого ребра, тож її потрібно цінувати як свого товариша, а зв'язок між чоловіком та жінкою заснований на любові та взаємоповазі. Гумберт Романський у своїх роботах вказував на різноманітні переваги жінок над чоловіками: жінка створена у раю, по своєму благородству та славі вона перевершує чоловіка у рази.

Із розглянутого вище, стає зрозумілим, що у суспільстві епохи Середньовіччя була присутня чоловіча домінанта. Образ середньовічної жінки, направлений у бік негативного полюсу, підтримувався у свідомості сучасників упродовж XII–XIII ст. паралельно з епізодично зростаючим престижем жінки у феодальному середовищі, зокрема культом Прекрасної Дами. Ще протягом багатьох століть жінка не брала жодної участі у суспільно-політичному житті. Можна припустити, що причиною її приниження або возвеличення була природня фізична неспроможність жінки відстоювати і захищати свої права та інтереси, але саме епоха Середньовіччя дала поштовх до формування нового образу жінки як особистості, а не лише матері та дружини.

Список використаних джерел

1. Аквинский Ф. Сумма теологии / пер. С. И. Еремеев. К : Ника-Центр, 2011. 576 с.
2. Аристотель. Сочинения / пер. С. А. Жебелева. М : Мысль, 1983. Т. 4. 644 с.
3. Букатова Д. М. Женщины средневекового Запада. Монахини, жены, блудницы. М : Ленанд, 2014. 160 с.
4. Можейко М. А. Женщина глазами средневековой культуры: антифеминизм как фобия. Журнал Белорусского государственного университета. Социология, 2017. № 2. С. 133–134.
5. Рябова Т. Б. Женщина в истории западноевропейского средневековья. Иваново : Юнона, 1999. 209 с.

Настасія Демиденко

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ СТАТТІ «NEVERMIND AT 30: HOW THE NIRVANA ALBUM SHOOK THE WORLD»: КОНОТАТИВНИЙ АСПЕКТ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В сучасному світі інформація стала однією з найбільших цінностей. Завдяки їй роль перекладу в житті людства невпинно зростає і розширює свої кордони. Нескінченна різноманітність літературної мови розлого передається за допомогою засобів масової інформації – газет, журналів, телебачення, радіо тощо. А, як відомо, літературна мова дуже швидко змінюється. Публіцистичний стиль є цьому доказом. Він сприймає ці зміни

у більшій мірі, ніж всі інші стилі мовлення.

Основне завдання матеріалів цього стилю полягає в повідомленні певних відомостей з певних позицій і тим самим в досягненні бажаного впливу на реципієнта, тобто на читача. Зміст газетно-інформаційних повідомлень відрізняється від науково-технічної інформації, зокрема, тим, що тут мова йде про явища, доступні для розуміння широким верствам неспеціалістів, прямо або побічно пов'язаних з їх життям і інтересами [2, с. 117].

Особлива роль публіцистики полягає в тому, що вона прагне задовольнити не тільки інтелектуальні потреби, а й естетичні. Вона також виявляється у експресивності публіцистичного стилю, бо саме публіцистичний стиль яскраво відображає особистість автора, тобто його вміння емоційно забарвити викладені факти.

У нашому дослідженні перекладацьких трансформацій в українському перекладі публіцистичної статті «Nevermind at 30: How the Nirvana album shook the world» розглянуто саме конототивний аспект лексичних перекладацьких трансформацій. За О. О. Селівановою, конототивні трансформації диференціюємо на оцінно-емотивні, експресивні та функціонально-стилістичні [3, с. 456–458]. Результатом таких трансформацій є міжмовні синонімічні відповідники, що відрізняються оцінно-емотивними, експресивними та функціонально-стилістичними відтінками значень.

Розглянемо приклади наявних функціонально-стилістичних трансформацій у наступних фрагментах, котрі здебільшого супроводжуються змінами експресивного або аксіологічного компонента:

«...*mainstream perspectives seemed overwhelmingly **blokey**, homogenously white and insular*» // «... у перспективі альбом здавався переважно занадто **простим**, блідим і нецікавим для більшості».

Англійська лексема *blokey*, одне із значень якої є «denoting or exhibiting the characteristics believed typical of an ordinary man» [5] була замінена в перекладі на прикметник *простий* «позбавлений зовнішніх ефектів, вигадливості» [1]. У перекладі використано зниження реєстра, відбулася заміна фамільярного слова стилістично-нейтральним. Втрачається специфічна виразність мовлення, проте ця зміна суттєво на розуміння тексту мовцем не впливає.

«As *Nevermind **hits** its 30th anniversary, I was curious to discover how the album personally affected fans and musicians around the world*» // «Оскільки альбом “*Nevermind*” **відзначає** своє 30-річчя, мені було цікаво дізнатися, як альбом особисто вплинув на шанувальників і музикантів у всьому світі».

Використане тут у формі теперішнього простого часу третьої особи однини дієслово *to hit* означає «to succeed in reaching or achieving something» [4]. Дослівно це дієслово можна перекласти як *бити, ударяти, влучати в ціль*. Натомість ми переклали його іменником у переносному

значенні *відзначати*, тобто «здійснювати певні заходи з приводу свята, події тощо» [1]. У цьому випадку дієслово *to hit* сильніше за значенням, ніж українське дієслово *відзначати*, тому відбулася функціонально-стилістична зміна.

Втрату експресивного забарвлення функціонально-стилістичної трансформації демонструє наступний приклад:

«*But within Seattle at the time, people were super-upset*» // «Але в Сієтлі в той час люди були **дуже засмучені**».

В оригіналі ми маємо розмовну емоційно забарвлену словосполучу *super-upset*. Проаналізуємо окремо її компоненти. Прислівник *super* має значення «*especially; very*» [4], а використаний з ним у парі прикметник *upset* означає «*worried, unhappy, or angry*» [4]. *Super-upset* було перекладено українською словосполучкою *дуже засмучений*. Ця словосполучка хоча й відповідає змісту оригінальної словосполучки, однак відрізняється за функціонально-стилістичними ознаками, оскільки українській мові притаманні певні мовні особливості.

Наступний приклад також ілюструє втрату експресії мовними одиницями у перекладі:

«*era's mainstream artists weren't necessarily driven by angst or social rebellion*» // «*відомі артисти тієї епохи не обов'язково керувалися **страхом** або соціальним бунтом*».

Звернемо увагу на англійську лексему *angst*, що означає «*strong worry and unhappiness, especially about personal problems*» [4]. Для її перекладу було дібрано стилістично-забарвлений іменник *страх*, який має значення «стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного» [1]. Незважаючи на збіг у плані змісту, ці слова відрізняються стилістично, оскільки, на відміну від англійської формальної, стилістично маркованої одиниці, лексема *страх* належить до нейтральної немаркованої лексики, тож завдяки використанню цього відповідника переклад набув функціонально-стилістичного забарвлення і зменшення експресії.

Отже, переклад публіцистичних текстів продовжує набирати популярність. Це зумовлено тим, що завдяки масовій інформації роль перекладу в житті людства неухильно зростає, тому зростає і значення перекладної діяльності. Перекладач повинний не тільки вміти передати інформацію, а і досягти адекватності перекладного тексту. Важливу роль у цьому процесі відіграє конототивний аспект лексичних трансформацій, а саме функціонально-стилістичні трансформації. Такі модифікації допомагають додати перекладу стилістичного забарвлення та виразності або навпаки втратити їх. У цьому дослідженні ми продемонстрували, як зміна функціонально-стилістичного забарвлення мовних одиниць може вплинути на сприйняття перекладного тексту.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua>
2. Комиссаров В. К. Теория перевода. Москва : Высшая школа, 1990. 253 с.
3. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко. 2012. 488 с.
4. Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org>
5. Collins Dictionary. URL : www.collinsdictionary.com
6. Nevermind at 30: How the Nirvana album shook the world. BBC. 2021. URL: <https://www.bbc.com/culture/article/20210922-nevermind-at-30-how-the-nirvana-album-shook-the-world>

Дарина Дзекан

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

Рух до громадянського суспільства і правової держави є одним із основних напрямів розвитку світового співтовариства, оскільки громадянське суспільство виступає своєрідним фундатором правової демократичної держави. Становлення та розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язані з новими політичними та економічними умовами життя країни. Це залишається одним із актуальних питань упродовж усього пострадянського періоду історії України. Воно є не стільки метою реформ, що проводяться в нашій державі, скільки неодмінною умовою їх успішної реалізації. Особливо важливою проблемою в розбудові громадянського суспільства в Україні, яка потребує негайного вирішення та постійної уваги, є концептуальне обґрунтування та практична нормативна регламентація взаємодії громадянського суспільства з державою. Розмежування їх повноважень, яке має місце в будь-якому суспільстві, не означає їх протистояння, протиборства чи антагонізму, хоча таке часто трапляється навіть у демократичних державах. Взаємодія зазначених суб'єктів окреслює різні способи організації людського співіснування, заснованого на зіткненні, узгодженні та гармонізації інтересів індивідів.

Громадянське суспільство як суспільство громадян, що є рівними в своїх правах, суспільство, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава, в свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське суспільство. Для цивілізованого розвитку обох феноменів необхідно створити надійний, ефективний та гармонійний механізм їх взаємодії та взаємозбагачення. При розгляді питання становлення в Україні громадянського суспільства і правової держави в аспекті забезпечення конституційних прав людини і

громадянина, головним завданням держави є насамперед реалізація прав і свобод особи. В Україні, що вже має розвинене і соціально стратифіковане індустріальне суспільство, проблема побудови громадянського суспільства співпадає в часі з процесом розбудови держави. Розвинуте громадянське суспільство є невід'ємним атрибутом сучасної демократії. Тому наближення України до гона цивілізованих держав світу та її євроінтеграційний поступ нерозривно пов'язані з формуванням потужних інститутів громадянського суспільства, здатних чинити ефективний вплив на діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2].

Водночас слід відзначити, що становлення в Україні основ громадянського суспільства відбувалось на пострадянському інституційному ґрунті, що спричинило появу низки деструктивних явищ та дисфункцій у його розвитку, які суттєво знижують ефективність використання потенціалу недержавних інституцій протягом тривалого періоду. Відтак, у сучасних соціально-економічних умовах актуалізується потреба трансформації українського громадянського суспільства на нових інституційних засадах, зокрема з урахуванням потреб його подальшого розвитку в контексті поглиблення європейської інтеграції. Передусім це стосується викорінення тих основних перешкод і бар'єрів, які знижують економічний потенціал і суспільний вплив недержавних інституцій, а саме: прогалин в системі нормативно-правового регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства; браку дієвих механізмів забезпечення його фінансової спроможності; недостатньої якості людського та соціального капіталу; наявності комунікаційних проблем, як в середині самого громадянського суспільства, так і в процесі його взаємодії з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також із суспільством загалом; посилення безпекових викликів тощо [1].

До основних засобів запобігання поширенню описаних загроз, а також до інструментів викорінення першопричин їх існування, слід насамперед віднести: 1) удосконалення інституційно-правового регулювання життєдіяльності інститутів громадянського суспільства (передусім щодо правової регламентації особливостей їх залучення до обговорення та прийняття управлінських рішень на загальнодержавному, регіональному (субрегіональному) та місцевому рівнях; 2) активізація інформаційно-комунікаційної компоненти в роботі інститутів громадянського суспільства (налагодження постійного діалогу між ними та взаємного обміну інформацією, популяризація свого потенціалу та здобутків у суспільному середовищі, а також для працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування; поширення передового досвіду та кращих європейських практик спільного розв'язання суспільних проблем тощо); 3) створення систем безперервного навчання та підготовки кадрів для інститутів громадянського суспільства, а також реалізація постійно діючих програм підвищення кваліфікації їх працівників і управлінців; 4) заохочення інститутів громадянського суспільства до мережевізації [4].

Окреслені напрями підвищення ефективності функціонування інститутів громадянського суспільства дозволять забезпечити як нарощування потенціалу їх розвитку в Україні загалом, так і сприятимуть посиленню суспільного впливу окремих недержавних інституцій та громадських мереж завдяки оптимізації використання наявних матеріальних і людських ресурсів. При цьому особливу увагу слід акцентувати на тому, що в сучасних умовах європейської інтеграції України одним з пріоритетних напрямів розвитку інститутів її громадянського суспільства має стати формування мережевих структур, організованих на тих же принципах, що і в країнах-членах ЄС, а також у тісній співпраці з європейськими партнерами. Наприклад, Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства, яка сьогодні є одним з флагманів євроінтеграційного поступу громадянського суспільства в Україні, свій подальший інституційний розвиток має ґрунтувати на таких основних засадах, як: впровадження сучасних принципів стратегічного управління, посилення маркетингової складової у своїй операційній діяльності, діджиталізація комунікаційних процесів, удосконалення системи контролю, налагодження ефективного зворотного зв'язку, розвиток системи внутрішнього обміну послугами, а також диверсифікація спектру мотиваційних заходів, що проводяться з учасниками Платформи [2].

Сьогодні першорядним стає також завдання ефективної творчої взаємодії всіх самоврядних елементів організації суспільства в цілому – і держави, і місцевого самоврядування, і громадянського суспільства. Тому правомірним буде говорити, що конституційна характеристика України як демократичної, правової, соціальної держави має скоріше випереджальний та перспективно-телеологічний (у якості майбутньої мети) характер. У такому ж плані варто оцінювати й український варіант сучасного місцевого самоврядування, яке повинно виступати в якості неодмінного та важливого інституту громадянського суспільства. Сьогодні можна говорити лише про перші організаційні результати цієї непростой роботи у сфері нормативної регламентації місцевого самоврядування, яке повинно залучити широкі верстви населення до управління державою на різних рівнях функціонування соціуму [3].

При цьому, безумовно, необхідно враховувати той факт, що місцеве самоврядування є важливою функціональною складовою громадянського суспільства. Саме через органи місцевого самоврядування бере початок реалізація всього того, що відноситься до поняття місцевої (локальної) демократії. А місцева демократія є основою демократії в цілому. І від рівня її розвитку та практичної реалізації у відповідних територіальних громадах села, селища, міста залежатиме й рівень реалізації важливих демократичних процесів, що відбуваються в державі, а саме – проведення виборів на якісно інших засадах (повернення до мажоритарної виборчої системи на рівні місцевих виборів). Гармонійна взаємодія існуючих у єдиному соціумі держави, місцевого самоврядування та громадянського суспільства

необхідна також і для зміцнення загально гуманістичних ідеалів, відродження в індивідів та їхніх об'єднань віри в справедливість державних інститутів. У сучасних умовах для забезпечення успішного просування України шляхом становлення й ефективного функціонування громадянського суспільства є потреба наукового вивчення його природи і суспільного призначення як цілісного соціально-філософського та політико-правового феномену, а також окремих його інститутів у різних соціальних та історичних умовах, осмислення генези громадянського суспільства в різних країнах [3].

Для України проблема співвідношення громадянського суспільства і влади має виключно практичний характер, зумовлений тим, що становлення громадянського суспільства проходить у досить напруженому протиборстві з державою, яка має надзвичайно неоднозначну і внутрішньо суперечливу соціально-політичну, ідеологічну й правову конфігурацію. В Україні є всі підстави для формування громадянського суспільства, оскільки держава поставила та вирішує завдання трансформування економіки на основі визнання приватної власності і підприємництва, впровадження в суспільно-політичний лад елементів демократії, зміцнення правового стану людини і громадянина. Водночас Конституція України 1996 року закріпила розмаїття форм власності (включаючи приватну), багатопартійність, політичний плюралізм, широкі економічні, політичні й особисті права і свободи людини і громадянина; законодавчо передбачила можливість формування громадянського суспільства на основі приватної ініціативи, підприємництва і ринкових відносин. Усе це виступає необхідними передумовами формування дієвого громадянського суспільства.

Таким чином, формування громадянського суспільства є однією з найважливіших умов просування України шляхом проведення економічних, політичних і правових реформ, які, передусім, спрямовуватимуться на демократизацію громадського життя, лібералізацію економіки, захист прав і свобод людини і громадянина, становлення правової демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Громадянське суспільство України: цифри і факти URL: <https://www.prostir.ua/?news=hromadyanske-suspilstvo-ukrajiny-tsyfry-i-fakty/>
2. Європейська та євроатлантична інтеграція: Transition book 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-prezentation-2019/8.2019/transition-book-final-stisnuto.pdf/>
3. Матяж С. Європейський досвід розвитку та функціонування інститутів громадянського суспільства. URL: <https://mk-eu.at.ua/material/naukpratsi/matjaz.pdf/>
4. Сенча С. Аналіз можливості адаптації досвіду зарубіжних країн для стимулювання розвитку громадянського суспільства в Україні. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_2/28.pdf/

Роман Діденко,
Андрій Рожанський

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗРОБКИ ВЕБДОДАТКІВ

На сучасному етапі розвитку веброзробка, основана на комбінаціях технологій, таких як мови програмування, включаючи їх модулі, бібліотеки та фреймворки, однозначно змінила та покращила можливості процесів проектування, написання, тестування і підтримки комп'ютерних програм.

Компоненти вебтехнологій функціонують як інструменти, що взаємодіють, доповнюють один одного і ефективно забезпечують створення програмного проекту, в даному випадку – вебдодатка.

Хоча існують самодостатні та універсальні технології вебдодатків, які за певних умов можуть дати бажаний результат, та самі по собі вони навряд чи будуть ефективними, а сфера їх застосування доволі обмежена. Програмний продукт отримає більше переваг, коли для його створення задіюються різноманітності технологій веброзробки, які, щоб оптимізувати продуктивність, слід вибирати окремо для клієнтської чи серверної частини.

Ключом до успішної розробки є пошук групи технологій, які спеціально підходять як для клієнтського, так і для серверного розподілення систем веб-додатка.

Клієнтська сторона програми – це частина, яка є видимою для користувачів і представляє «обличчя» або «фасад» програми. З цієї причини його зазвичай називають «Front-End» [7]. Технологій вебстеку, пов'язаних з цим рівнем розробки, небагато. Це:

- мова розмітки гіпертексту (HTML) керує структурою інформації, яка відображається користувачеві у веббраузері;
- каскадні таблиці стилів (CSS) визначають стиль відображуваних даних, керуючи такими параметрами, як шрифти, макети та кольори тексту та фону [8].
- JavaScript (JS) керує інтерактивними веб-функціями програми.

Усі ці технології є потужними інструментами для створення більшості настільних додатків з погляду їх продуктивності, ефективності коду та кросплатформенності. Комбінація цієї групи технологій відкриває абсолютно новий рівень можливостей для розробників вебсторінок. Хоча JavaScript, HTML і CSS вважаються звичайними стандартами в цій галузі, розробник можете замінити їх таким інструментом, приміром, як Apache Flex.

Використання фреймворків є широко поширеною практикою, яка полегшує процес розробки вебдодатків. Популярні приклади інтерфейсних

фреймворків і бібліотек включають:

- Angular – фреймворк, розроблений Google для проєктування динамічної структури даних для веб-додатків [3].
- React – бібліотека від Facebook Inc., зосереджена на розробці інтерфейсів односторінкових програм, які дозволяють показувати різні дані на одній сторінці, не перезавантажуючи її. Використовуючи JSX – розширення синтаксису React для Javascript – розробники можуть легко створювати масштабовані інтерактивні рішення [1].
- Vue.js – легкий фреймворк JavaScript для створення адаптивних інтерфейсів користувача для односторінкових веб-додатків, який швидко набирає популярності серед розробників з моменту появи в 2014 році [9].

Що стосується веб-додатків, то сучасна розробка front-end вимагає поєднання кількох компонентів: бібліотек і фреймворків для задоволення вимог клієнта. З цієї причини набувають популярності спеціалізовані набори інструментів веб-розробки. Їх найпопулярніші приклади:

- Bootstrap – набір шаблонів CSS і JavaScript для проєктування компонентів інтерфейсу, головна мета якого – це підвищення швидкості реагування та підтримка принципу веб-розробки «мобільні пристрої» [6].
- Foundation – набір із трьох спеціалізованих фреймворків для веб-сайтів, додатків та електронної пошти. Це економія часу для розробників інтерфейсу завдяки включеному набору ефективних компонентів для HTML, JS і CSS, зосереджених на швидкості реагування та підході «мобільні пристрої» [2].
- «Back-end» або серверна сторона веб-програми прихована від користувачів і включає всі компоненти, необхідні для роботи програми [7].

Компоненти сервера включають:

- Мова програмування для написання коду веб-додатка. Як і в розробці на стороні клієнта, існує кілька мов і численні рамки для спрощення та покращення процесу кодування. Серед найпопулярніших інструментів для серверного програмування можна назвати такі мови, як Python, PHP, Ruby, Java, Scala та їх фреймворки: Django, Laravel, Ruby on Rails, Spring та Play відповідно [10].
- База даних для зберігання даних програми. Ці об'єкти можуть бути реляційними або нереляційними, залежно від моделі керування даними. Реляційні бази даних використовують у своїй роботі мову структурованих запитів (SQL), тоді як нереляційні (non-SQL) застосовують інші моделі для зберігання та пошуку даних. За даними ресурсу DB-Engines, до топ-5 баз даних

входять: Oracle, MySQL, Microsoft SQL Server, PostgreSQL і MongoDB [5]. Примітно, що всі вони, крім останньої, є реляційними. Тож під час розробки вебдодатків треба врахувати параметри сервера для обробки запитів, які надходять від клієнта, тобто від користувачів програми. Тут вибір досить обмежений: майже всі вебдодатки розробляються з використанням Nginx або Apache як серверів додатків [4].

Класифікація вебдодатків за складністю:

- Маленькі/прості вебдодатки – продукти мінімальної вартості для стартапів, невеликих інтернет-магазинів. Зазвичай для них потрібні прості в освоєнні інструменти, які можуть працювати «з коробки», без додаткових бібліотек чи модулів.
- Середні вебдодатки – державні проєкти або великі інтернет-магазини, включаючи магазини, що продають фізичні товари та цифрові мультимедіа.
- Великі/складні вебдодатки – соціальні мережі, великі торгові платформи і т.д. Через великий обсяг їхньої функціональності вони вимагають комбінації кількох технологій розробки вебдодатків і використовують кілька мов програмування.

Вебдодаток зазвичай розробляється для цільової платформи, будь то мобільна, настільна чи обидва. У свою чергу, для цього потрібні різні підходи та інструменти.

Масштабованість визначає, чи може веб-додаток розвиватися, якщо це необхідно. Вертикальна масштабованість відноситься до можливості додавати нові функції за допомогою різних модулів, щоб привернути увагу більшої аудиторії. Горизонтальна масштабованість означає можливість обробляти більше запитів, зберігаючи при цьому ту саму кількість функцій.

Підводячи підсумок, можна дійти висновку, що станом на XXI ст. технологій для розробки вебзастосунків є досить велика кількість, які у свою чергу поділяються на: з відкритим кодом та комерційні. Знання однієї з мов для веброзробки не достатньо для того, щоб втілити задумку в життя, адже для забезпечення працездатності, гарного дизайну, відмовостійкості і т.д. використовуються стеки технологій. Варто відрізнити поняття «front-end» та «back-end», їх основні відмінності, переваги та недоліки.

Список використаних джерел

1. Початок роботи – React. React – JavaScript-бібліотека для створення користувацьких інтерфейсів. URL: <https://uk.reactjs.org/docs/getting-started.html>.
2. About Foundation | Foundation. The most advanced responsive front-end framework in the world. | Foundation. URL: <https://get.foundation/>

- showcase/about.html.
3. Angular. Angular. URL: <https://angular.io/guide/what-is-angular>.
 4. Apache Vs NGINX – Which Is The Best Web Server for You?. ServerGuy.com. URL: <https://serverguy.com/comparison/apache-vs-nginx/>
 5. DB-Engines Ranking. DB-Engines. URL: <https://db-engines.com/en/ranking>.
 6. Bootstrap The world's most popular mobile-first and responsive front-end framework. Bootstrap The most popular HTML, CSS, and JS library in the world. URL: <https://getbootstrap.com/docs/3.4/>.
 7. Frontend vs Backend - GeeksforGeeks. GeeksforGeeks. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/frontend-vs-backend/>
 8. HTML & CSS – W3C. World Wide Web Consortium (W3C). URL: <https://www.w3.org/standards/webdesign/htmlcss>.
 9. Introduction | Vue.js. Vue.js – The Progressive JavaScript Framework | Vue.js. URL: <https://vuejs.org/guide/introduction.html>.
 10. Top 5 Languages to Server-Side Scripting in 2022|Qulix Systems. Qulix Systems. URL: <https://www.qulix.com/about/blog/the-best-server-side-language/>

Анастасія Дідух

МОДА В КУЛЬТУРІ ПОВСЯКДЕННОСТІ РИМЛЯН

У ході історичного розвитку змінювалося як ставлення до моди, так і вона сама. Мода зароджувалася стихійно і спонтанно, але спільними людськими зусиллями вона перетворилася на штучний і контрольований людьми соціально-культурний феномен, що завжди мав місце у житті суспільства на рівні із мистецтвом. Мода постійно знаходиться в пошуку нових ідей, форм, кольорів, нового культурного та мистецького розвитку. Одним із шляхів такого пошуку є відкриття та широке запровадження культурних традицій різних країн світу, дослідження їх синтезу та відповідного оновлення.

Інтерес до даної теми зумовлений насамперед тим, що сучасна мода відрізняється від моди попередніх культурних епох, зокрема й Античного Риму, рівнем її впливу на людей, її стрімким проникненням в нові сфери культури, що є характерним для нашого часу.

Мода є особливим проявом людського існування та помітно впливає на процес адаптації людей до культурних інновацій, технологічних змін, запроваджуючи новий лад суспільного життя. Одяг не просто служить комфортною оболонкою для тіла, а й бере участь у створенні соціального тіла, формуючи уявлення про фізичні можливості та естетичні характеристики тіла фізичного. Мода віддзеркалює епоху, найкраще відображає настрої людей, їхні норми та життєві цінності.

Теоретичною основою розробки теми стали роботи вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме Р. В. Захаржевської [1], М. О. Шаваєвої [5], М. Е. Сергєєнко [4], Н. М. Камінської [2].

У період Античності вперше в історії людства гармонія духу і тіла була ідеалом краси людини. Стародавні римляни, за свідченнями історичних джерел, постають перед нами суворими, фізично сильними, розвиненими, витривалими людьми. Як і все римське мистецтво, костюм знаходився під впливом грецької традиції, що сформувалася раніше. Проте римський одяг значно відрізнявся від грецького, наприклад, тканини виготовлялися власноруч, у моді був такий щільний і важкий матеріал, як парча. У вбранні римлян була присутня кольорова гама: основними кольорами був коричневий, пурпурний, жовтий, але яскравими та барвистими кольорами також не нехтували.

В основі чоловічого костюму лежали два елементи одягу: нижній – це туніка і верхній – тога. Туніки мали кілька різновидів, чим багатше і знатніше був господар туніки, тим вишуканіше вона прикрашалася. Тога вважалася національним одягом громадян Римської імперії. Це тканина еліпсоподібної форми, що складається вдвічі і огортає постать. Складність її одягання змусила вдаватися до попередніх операцій укладання її на манекені. Втративши зв'язок з рухами тіла та свою першорядну роль прикраси, тога набула значення самотійного драпірованого шматка тканини, безвідносного до форми тіла, під нею прихованого. Власне цим і визначився масштаб тканини, що значно перевищував людські пропорції.

Естетика форми тоги як одягу, або, простіше кажучи, її краса, закріпилася в жорсткому регламенті правил укладання складок, що вимагають сталості ліній драпірування та їх нерухомості. Примітно, що у римському праві існував закон, який встановлював штраф «за порушення складок тоги». Тога перетворилася на офіційний одяг, носіння якого ставилося в обов'язок. Вже сам даний факт говорить про ту малу терпимість, яку гордовиті римляни виявляли щодо одягу [1, с. 53].

Роль верхнього одягу у римлян грала пелула – плащ без рукавів та лацерна – короткий плащ, скріплений на плечі застібкою, які використовували у холодний сезон. Лацерна, що являла собою плащ іншого крою, спочатку була елементом виключно військового одягу. Застібалися лацери під горлом або на плечі, виготовлялися із вовни різних кольорів – темного, білого, пурпурного, червоного [4, с. 116].

Плащ, що використовувався римськими солдатами, називався «сагум». Це чотирикутний шматок товстої вовняної тканини, що солдати накидували на спину та закріплювали фібулами на правому плечі. Такий елемент одягу, що у війська, що у звичайних громадян, навмисно відрізнявся задля виокремлення військового сану. Під час бою плащ не заважав: його закидували на спину або на ліву руку.

Нижнім одягом була коротка туніка, стягнута на поясі у районі талії.

Жінки носили довгі туніки, які під грудьми перехоплювали широкими шкіряними поясами, який служив корсетом. На туніку накидали покривало – столу. Такі туніки не обмежували рухи людини, а також була найкращим вибором у спекотну погоду.

Одяг шили з білого полотна та білої та чорної вовни. Тільки в період Імперії з'явилися шовкові тканини, і одяг став різнокольоровим. На вулиці жінки накидали на голову покривало, а чоловіки в негоду одягали каптур. Символічного значення у цю епоху набували й кольори: білий колір був закріплений за аристократією, а чорний та сірий – висловлювали печаль; зелений та коричневий були звичними кольорами одягу селян [3, с. 39].

Брюк у гардеробі римлян довгий час не було, адже цей елемент одягу вважався варварським. Навіть пізніше, у IV столітті, римські імператори забороняли одягати штани, а носити лише туніки [5, с. 24].

Жіночий одяг римлян також подібний до грецького, крім тих випадків, коли вони одягалися в кілька шарів. Робили їх із тонких і дорогих кольорових тканин. Знатні жінки одягали поверх туніки ще столу, щось на кшталт широкої спідниці з тонкого полотна. Вільні громадянки мали право носити паллу та верхній плащ, подібний чоловічий тозі. Білизну – у сучасному розумінні слова – носили у Римі тільки жінки. На голові носили капелюхи та шапки, подібні до грецьких. Взимку одягали галлоримський кукіль, так званий кукулус, який пережив і середньовічну моду [2, с. 19].

Також в цей період римляни приділяли велику увагу догляду за своїм тілом і зовнішньому вигляду взагалі. Вишукані тканини, віяла, парасольки, а також гоління і всілякі косметичні засоби використовувалися щодня. Про високий рівень тодішнього перукарського мистецтва свідчать складні жіночі зачіски. Намисто, пояси, ланцюжки, браслети і перстні носили тоді і чоловіки, і жінки.

На відміну від Греції, у Римі за взуттям судили про приналежність до того чи іншого соціального класу. Так, вищі верстви суспільства носили шкіряні черевики, так звані кальці, які відрізняли римського громадянина від раба. Це взуття теж мало свої станові відмінності: знатні особи носили кальці з червоної шкіри зі срібними прикрасами, решта – з чорної шкіри і без прикрас [3, с. 47]. Щодо самого одягу слуг, рабів, ремісників, то він нічим не відрізнявся від грецького, хіба що в Імператорський період, коли в римський одяг стали проникати східні та варварські елементи: штани, куртки, східні шапки.

Попри таке різноманіття у гардеробі римлян, надмірна розкіш в одязі вважалася нерозсудливою та неприпустимою, але не розглядалася як гріх. Згодом, вже у період Імперії парфуми, пахощі та розкоші в одязі набули широкого поширення.

Таким чином, говорячи про моду в античному Римі, можна впевнено стверджувати, що до одягу римляни ставилися прискіпливо, не запозичуючи елементи у варварських народів. Римська мода зазнала

неабиякого грецького впливу, але поступово набула своєї унікальності та торкнулася усіх прошарків суспільства. Найголовніші елементи одягу та їх деталі виступали показником соціального статусу у суспільстві.

Мода міцно вкоренилася в культуру повсякденності римлян та стала основою для розвитку моди подальших епох. Сучасні відомі дизайнери та модельєри нерідко звертаються до епохи Античності, римського одягу і демонструють його як стильний та неповторний.

Список використаних джерел

1. Захаржевская Р. В. История костюма: От античности до современности. М. : Рипол Классик, 2005. 306 с.
2. Каминская Н. М. История костюма. М. : Легкая индустрия, 1977. 128 с.
3. Кибалова Л., Гербенова О., Ламарова М. Иллюстрированная энциклопедия моды. Прага : Артис, 1987. 608 с.
4. Сергеев М. Е. Жизнь древнего Рима. М. : Рипол Классик, 1964. 334 с.
5. Шаваева М. О. Культура повседневности. Нальчик, 2009. 90 с.

Анастасія Дячок

ОБРАЗ СТЕПУ В РОМАНІ «ВОГНЕМ І МЕЧЕМ» ГЕНРИКА СЕНКЕВИЧА

Генрик Сенкевич увійшов в історію польської літератури як один із найвизначніших представників реалістичної прози XIX століття, зокрема в жанрі історичного роману. Художні твори митця демонструють риси позитивізму через призму індивідуального письменницького стилю. Суспільний резонанс однієї із частин авторської трилогії – «Вогнем і мечем» – навіть сьогодні не стихає, спонукаючи кожного читача перечитувати прозу знову і знову, а дослідників – вивчати особливості польського епосу.

Творчість польського письменника вивчалася українськими та польськими дослідниками (М. Васьків [1], В. Конопчинський [4], Р. Радишевський [2], В. Томкевич [6], Т. Чужа [3] та інші).

Незважаючи на антропоцентризм у творчості Г. Сенкевича, природа в його літературних працях посідає не останнє місце. Мовні засоби зображення образу степу, вжиті письменником у художньому творі, є виразниками авторського стилю. Змістове й функціональне навантаження таких лексем не представлено в наукових працях, тому обрана тема – на часі. Мета статті вимагає вирішення завдань: 1) визначити зміст лексем на позначення образу степу; 2) проаналізувати функціональне та емоційне навантаження образу степу в романі «Вогнем і мечем», що демонструє особливості польської мови.

Варто відзначити, що в романі «Вогнем і мечем» мають місце і

романтичні тенденції. Окрім майстерно змальованих колоритних епізодів подій українсько-польської війни 1648–1657 років, Г. Сенкевич демонструє себе талановитим художником, який захоплює читача авторськими описами природи.

Однією із головних елементів такої романтичної традиції є опис степу. У романі спостерігаємо два його трактування: як простір природи та як історичну легенду. Останнє бачення – це намагання пояснити походження великої кількості курганів, які приховують в собі останки учасників степових воєн.

Образ землі, власне степу, і в українській, і в польській культурі базується на фольклорних мотивах. Письменник, змальовуючи степ, вносить власні бачення та трактування цього природнього явища. Г. Сенкевич вміло подає статичну весняну картину степу, в якій переважають зорові образи: *Tymczasem wiosna rozradowała się nad stepem. ...ziemia pokryła się bisiozem traw i kwieciami... Nad pobojowiskami tkwiły w błękitach skowronki; na wysokościach ciągnęło z krzykiem ptactwo rozmaite; wody rozlane marszczyły się w łuskę błyszczącą pod ciepłym powiewem wiatru, a wieczorami żaby pławiące się w ugrzanej fali do późna w noc wiodły radosne rozmowy* [5, с. 378].

Дивовижним, майже казковим, стає степ навесні: *Było to już w drugiej połowie marca. Trawy puściły się bujno; perekotypola zakwitły, step zawrzał życiem. Rankiem namiestnik, jadąc na czele swych ludzi, jechał jakby morzem, którego falą ruchliwą była kołysana wiatrem trawa. A wszędy pełno weselości i głosów wiosennych, krzyków, świergotu, pogwizdywań, kłaskań, trzepotania skrzydeł, radosnego brzęczenia owadów: step brzmiały jak lira, na której gra ręka boża* [5, с. 63]. Неповторний степ вранці, після дощу: *Ranek był. Wielkie krople błyszczały na bylicach i burzanach, rzeźwe powiewy wiatru suszyły ziemię, na której po deszczach stały szerokie kałuże, jakoby jeziorka rozlane, w słońcu świecące* [5, с. 63].

У художньому тексті степ, насамперед, це символ масштабності та нескінченності: *step i step* [5, с. 3], на території якого ніхто з людей не мешкав: *w samych Polach nikt nie mieszkał* [5, с. 3], а лише жили вільні птахи та степові звірі: *o których wiedziały tylko orły, jastrzębie, kruki i zwierz polny* [5, с. 3].

Степ в романі завжди живе своїм власним життям, з ним інколи трапляються природні дива: *Padaly częste deszcze. Step rozmókł i zmienił się w wielką kałużę, słońce zaś w południe dogrzewało tak mocno, że ...zielona ruń okryła stepy i rozłogi uż w połowie grudnia* [5, с. 3].

Образ степу для обох народів є особливим: для українських козаків, це рідний край, співзвучний з їхньою вільною душею, що викликає повагу й захоплення в полум'яних серцях. Герої, які представляють Річ Посполиту, зокрема Ярема Вишневецький, на степових просторах створює квітучий край. Тобто багатолікий степ по-різному деталізує характери персонажів, підкреслюючи їхню індивідуальність.

У мирний час степ був пасовищем *pastwisk* [5, с. 3] для домашньої худоби осілих козаків, які проживали в низинах біля річки, чи територія для полювання: *Polowano w trawach na ludzi jakby na wilki lub suhaki* [5, с. 3], чи то місце схову злочинця від правосуддя: *Człek prawem ścigany chronił się w dzikie stepy* [5, с. 3]. У степу полювали: *Polowano w trawach na ludzi jakby na wilki lub suhaki. Polował, kto chciał* [5, с. 3]; випасали худобу: *orężny pasterz trzód strzegł* [5, с. 3]; славетні лицарі шукали пригод: *rycerz przygód tam szukał* [5, с. 4]; шахраї – свою здобич, щоб ошукати: *łotrzyk lupu* [5, с. 4].

Та найголовніша функція, яку виконував степ – це поле битви, де козак шукав татарина, і навпаки: *Kozak Tatara, Tatar Kozaka* [5, с. 4], де козаки часто оборонялися: *Kozacy często bronili, więc to pastwisko było i pobojuwiskiem zarazem. Ile tam walk stoczono, ilu ludzi legło, nikt nie zliczył, nikt nie spał* [5, с. 3]. Степ пам'ятав всі події: *Wojna tatarskie, pułki kozackie, to chorągwie polskie lub wołoskie; nocami rzenie koni wtórowało wyciom wilków, głos kotłów i trąb mosiężnych leciał aż do Owidowego jeziora i ku morzu* [5, с. 4]. Степ слугував отим вільним простором, куди закликали козаки ворогів на бій: – *Jeślić ciemno, to mogą ognia skrzesać, a jeślić gościniec za ciasny, to hajda w step!* [5, с. 32].

Уживані письменником мовні й художні засоби допомагають глибше зрозуміти реалізацію авторської думки, передати настрій літературних персонажів, наприклад, коли на степ опускаються сутінки і герої очікують на якісь злі події. Завдячуючи детальному опису степу Г. Сенкевич передає тривогу – природа ніби передчуває трагедію, що невдовзі розгорнеться на цій землі, а тиша є зловісною та лихою: *Wszelako zimy owej ptactwo nie ciągnęło z wrzaskiem ku Rzeczypospolite. Na stepie było ciszej niż zwykle... słońce zachodziło właśnie, a czerwone jego promienie rozświecały okolice pustą zupełnie. Na północnym..., najbystrzejszy wzrok nie mógłby odkryć jednej żywej duszy ani nawet żadnego ruchu w ciemnych, zeschniętych i zwiędłych burzanach. Słońce połową tylko tarczy wyglądało jeszcze zza widnokręgu. Niebo było już ciemne, a potem i step z wolna mroczył się coraz bardziej* [5, с. 4].

Український степ пам'ятає багато людських жертв, інколи він тонує у крові козаків, які гинули за рідний край: *Krocie ciało, krocie chorągwi zaścielają step zbroszony* [5, с. 251].

Разом із тим образ степу, над яким різними кольорами сяє веселка, надихає українців на подвиги та перемогу: *Jasno było na niebie i ziemi, świeżo, powietrzno, wesoło, a step cały jak malowany błyszczał na kształt złotogłowiu, mienił się jak tęcza albo pas polski, na którym zręczna robotnica wszystkie barwy wybornie ożeni. Step grały od ptactwa i wiatr chodził po nich szeroki, który suszy wody i śniadość daje twarzom ludzkim. Wtedy to raduje się każde serce i otuchą napelnia się niezmierną, więc też i nasi rycerze takiej właśnie otuchy byli pełni* [5, с. 378].

Після бою завжди настає тиша і мир. Здається, що сама природа в степу хотіла залікувати рани, заспокоїти біль, сховати могили під

квітами: *Zdawało się, że sama natura pragnie rany zabiżnić, bóle ukoić, mogły ukryć pod kwiatami* [5, с. 378]. Автор закликає героїв любити простір степу, незважаючи ні на що: *te stepy pokochać i tęskną duszą krążyć nad nimi, na ich mogiłach spoczywać, głosu ich słuchać i odpowiadać* [5, с. 63].

Г. Сенкевич порівнює неповторну й дивовижну жіночу красу князівни Олени з образом квітки в степу: *ale żadna z nich nie mogła się równać z tym cudnym kwiatem stepowym* [5, с. 388].

Природа в романі «Вогнем і мечем» є не лише фоном для зображення реальних історичних подій, а виступає окремим літературним персонажем, який живе власним життям. Образ степу – символічний, адже характеризує не лише простір, нескінченність, а й духовну цілісність з польським та українським народами, які воюють, віру в перемогу, а найголовніше – демонструє волю і незалежність. У подальших наукових статтях буде деталізовано інші образи природи в прозі митця.

Список використаних джерел

1. Васьків М. Світло і тіні Генріка Сенкевича. «Вогнем і мечем»: антиукраїнський роман чи твір для «зміцнення сердець»? *День*. 2012. № 229/230 (14–15 грудня). С. 9.
2. Радишевський Р. Література та історія в романі «Вогнем і мечем» Генрика Сенкевича. *Вісник Черкаського університету*. 2005. Вип. 2. С. 132–148.
3. Чужа Т. Непольські джерела роману Генрика Сенкевича «Вогнем і мечем». *Українська полоністика. Філологічні дослідження*. 2007. № 3–4. С. 338–350.
4. Konopczyński W. Fotomontaż historyczny. W obronie «Ogniem i mieczem». Polemiki z Olgierdem Górką. Wybór tekstów wstęp i opracowanie H. Kosętka. Kraków. 2006. S. 96–99.
5. Sienkiewicz H. Ogniem i mieczem. Warszawa. Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska, 1974. S. 476. URL : <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/ogniem-i-mieczem.pdf> (дата звернення : 26.04.2022).
6. Tomkiewicz W. Wartości historyczne «Ogniem i mieczem». W obronie «Ogniem i mieczem». Polemiki z Olgierdem Górką. Kraków. 2006. S. 141–168.

Людмила Єдіна

ШЛЯХ САМУРАЯ ОКІТА СОДЗІ

В умовах сучасності історіографічна наука має змогу познайомитись та дослідити історію такої закритої та довгий час ізольованої країни як Японія. При вивченні державотворчих процесів Японії другої половини XIX століття постає потреба в дослідженнях, що розкривають діяльність

історичних особистостей та їх роль в історії.

Серед таких персоналій є і постать Окіти Содзі та його діяльність в Сінсенгумі. Актуальність дослідженої теми посилюється також тим, що в роботах присвячених історії та діяльності Сінсенгумі майже не розглянуто особисте життя його членів, серед яких – Окіта Содзі.

Про Окіту Содзі на наукових просторах України не виявлено практично ніяких досліджень. Всі відомості в яких можна віднайти інформацію щодо Окіти стосуються здебільшого досліджень історії та діяльності Сінсенгумі в цілому, де зазначаються деякі відомості про самого Содзі. Тему життєпису Окіти Содзі підіймає Хіллсборо Ромулус в своїй роботі «Сінсенгумі: останній самурайський загін сьогуна» [1], Сіба Рьотаро в історичному романі «Палай меч» [2], Кана Хирацука [4] та ін.

Окіта Содзі – японський самурай, який жив у кінці періоду Едо, командир першого підрозділу Сінсенгумі. Вважався одним із найкращих мечників Сінсенгумі.

Окіта мав чорне волосся і темний колір очей, широкі плечі. Він був худий і високий як для японця, трохи сутулий. Насправді Содзі зовсім не був красенем. Мав високий і тонкий голос. Стверджують, що він дуже мало їв і завжди першим закінчував трапезу. Зате випити любив, хоча в порівнянні з деякими його товаришами – доволі помірковано [2].

В 1846 р. Окіта почав навчатися у Сіейкані (так зване місце, де проходять тренування з кендо), коли йому було 9. Окіта показав себе дуже здібним: до 18 років він став майстром всіх технік і заслужив у своєму рю сувій Менке Кайден (ліцензію на навчання). В 1861 році Окіта став Дзюкуто (приблизний сучасний аналог: головний тренер) в Сіейкані.

Окіта рідко бував серйозним хіба що під час бою. Він постійно жартував, усміхався та смішив своїх друзів. Почуття гумору він зберіг до самої смерті – навіть на останній стадії туберкульозу, вже вмираючи, він знаходив сили посміхатися.

Також він був відомий своєю нестриманістю під час тренувань. Через його суворість учні в додзьо (так зване місце, де проходять тренування з кендо) боялися Окіту навіть більше, ніж Кондо. Він був дуже прискіпливий у тому, що стосувалося фехтування, і учням було непросто заслужити його схвалення. Содзі був настільки талановитим фехтувальником, що йому було важко зрозуміти, як інші люди можуть бути слабкими та нездатними до бою за допомогою меча.

У середині липня 1862 р., менш ніж за рік до вступу в Росігумі, Окіта серйозно захворів на кір. Можливо, це і послабило його імунітет, зробивши сприйнятливим до туберкульозу.

Окіта брав участь у формуванні Росігумі у 1863 році і вирушив до храму Дзораку. Окіта змінив своє ім'я на Окіта Содзі Фудзівара-но-Канеосі за деякий час до від'їзду з Росігумі до Кіото 26 березня 1863 року. Однак Росігумі були розпущені після прибуття туди 10 квітня. Інші повернулися

в Едо. Окіта та кілька інших членів-засновників залишилися з Кондо Ісамі в Мібу, сформувавши 18 серпня того ж року Мібу Росігумі, який пізніше буде перейменованій в Сінсенгумі, і отримав в організації ранг Фукуте Дьокін (помічник заступника командувача) [3].

5 червня 1864 року Окіта вперше знепритомнів через проблеми з легенями. Невідомо, чи знав він про свій туберкульоз раніше, чи напад виявився першим вісником смертельної хвороби. Після довгих роздумів свідки інциденту вирішили приховувати побачене, щоб не послаблювати моральний дух воїнів. Інформацію про те, що командир першого підрозділу хворий зберігали в секреті стільки, скільки це було можливо.

У 1865 році Окіта став командиром першої роти Сінсенгумі. Кажуть, перший корпус був зібраний з елітних самураїв і виконував найважливіші місії. У той самий час він працював інструктором по кендзюцу (японське мистецтво володіння мечем); пізніше (у тому ж році) Кондо Ісамі призначив його п'ятим майстром Теннен Рісін-Рю після себе.

Вважають, що навіть Кондо не міг перемогти Окіту у поєдинку. Содзі однаково добре володів синаєм, боккеном/бокучо і катаною. Його знакова техніка іменувалася Муме-Кен (буквально непідсвічене лезо) або Сандандзукі (тричастковий удар). Завдяки цій техніці можна одним ударом атакувати супротивника в шию, ліве плече та праве плече. Ця техніка була розроблена самим Содзі, приблизно у чотирнадцять років [5].

Під час війни Босін, що тривала з 1868 року по 1869 року, після битви при Тоба-Фусімі 27 січня 1868 року Окіта вже не міг битися і оселився у окремій кімнаті із видом на сад.

19 червня 1868 року самурай помирає. Тієї ж ночі він був похований у храмі Сенсо-дзі в Едо під своїм першим ім'ям, отриманим при народженні (у записах про смерть він фігурував як Окіта Содзі).

Посмертно Окіта, як і інші члени Сінсенгумі, з'являються в романах, історичних драмах та серіалах, іграх, аніме та мангі, а також театральних постановках, які розповідають про їхнє життя та дії.

Окіта згадується в театральних постановках та м'юзиклах Росії, в наукових доробках американських істориків, і в загальному кожен хто цікавиться історією Японії звичайно знайомий і з Сінсенгумі, і з їхньою роллю в період пізнього сьогунату Токугави, і з самим Окітою Содзі.

Отже, особа Окіти в історії Японії зіграла не істотну роль, але його самовідданість, сила як моральна так і фізична, любов до своєї країни зробили Содзі одним з популярних і шанованих персон в історії XIX століття.

Список використаних джерел

1. Romulus Hillsborough The Shogun's Last Samurai Corps. The Bloody Battles and Intrigues of the Shinsengumi. Tuttle, 2021. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=256047&p=1> (дата звернення: 24. 04. 2022).

2. Ryotaro Shiba Moeyo ken. Tokyo : Bungei Shunju Shinsha, 1964. URL: https://www.dropbox.com/s/7teu3hnu76a7ro7/МҮК_vol.1.pdf?dl=0 (дата звернення: 14. 03. 2022).
3. Мори Макико. Окита Содзи омокагэ-сё. Токио: Син Дзинбуцу Орайся, 1999.
4. Кана Хирацука, «Образ Содзи Окиты, созданный Рётаро Шибой», Кокубунгаку Ронсо, том 55, Университет Рюококу, 1 февраля 2010 г.
5. Сатихико Кимура «Синсэн-гуми и Содзи Окита «Макото» овладеют мечом. URL: <https://ruwiki.press/ja/%E6%B2%96%E7%94%B0%E7%B7%8F%E5%8F%B8>(дата звернення: 24. 04. 2022).
6. Истории времён смуты авторства Антрекота: байки о Синсэнгуми и их противниках. URL: https://www.wirade.ru/Archive/704_Japan_Stories.htm (дата звернення: 24. 04. 2022).

Поліна Єфремова

СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ – ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Як результат появи та подальшого розвитку комп'ютерних та інтернет-технологій, наприкінці ХХ ст. у суспільстві з'явилося ряд можливостей не лише для пошуку та зберігання інформації, а й для повсякденного спілкування й самопрезентації, розширюючи сфери власної присутності. Інтернет зробив людину не лише часткою локального соціуму, а й частиною світу в цілому. Стрімкий розвиток платформ і додатків для обміну повідомленнями on-line зумовив розвиток такого явища, як соціальні мережі, що спричинили спад популярності інших інтернет-платформ, таких як, наприклад, форуми, «живі журнали» тощо.

Соціально-мережева спільнота – це спільнота, що складається з окремих суб'єктів, яких поєднують спільні інтереси і які є користувачами, що пов'язані між собою однією або ж одразу декількома соціальними мережами. У цьому соціальному просторі користувачу віддається взаємозамінна роль як пасивного спостерігача за подіями, так і активного ньюзмейкера або лідера думок. Так, починаючи із чатів, блогів і форумів для онлайн-спілкування, сьогодні все більшої популярності здобувають нові соціальні мережі, витісняючи старі, що є менш зручними й технічно недосконалими платформами для взаємодії з аудиторією і отнетом через Інтернет-мережу. З онлайн-платформ для комунікації соціальні мережі все більше набувають форми повноцінних медіа ресурсів, виконуючи досить часто ті самі функції, що й традиційні засоби масової інформації: інформаційну, розважальну, рекламну, пропагандистську тощо, поєднуючи в собі як текстові, так і візуальні компоненти для створення насичених

приватних повідомлень та описів фото і відеоконтенту. Сучасні соціальні мережі більш оперативно реагують на події, які щосекунди відбуваються у світі, ніж традиційні ресурси, адже для створення короткого меседжу в Instagram, Facebook, Telegram, Tik Tok тощо не потрібно спеціальних знань [1, с. 4–5].

Щороку люди все більше часу проводять у соціальних мережах для спілкування, розваг, пошуку інформації та отримують найсвіжіші новини. Тепер усе частіше за допомогою них купуємо товари. З початком епідемії коронавірусу спостерігається суттєве зростання аудиторії інтернету. До ТОП найпопулярніших світових соціальних платформ для спілкування входять 18 найвідоміших соціальних мереж та месенджерів, але щороку створюються нові майданчики для спілкування, і ніхто не може спрогнозувати, яка завтра соціальна платформа буде найпопулярнішою [3, с. 125].

Важливим фактором прив'язаності суспільства до соціальних мереж є те, що ними можна користуватись 24/7, застосовуючи смартфони, планшети, настільні комп'ютери тощо. Саме тому сьогодні кожен успішний бізнесмен повинен мати власну сторінку в Instagram, Facebook або ж в інших соцмережах. Якщо ви власник невеликого магазину або ж будь-якого іншого бізнесу, акаунт в соціальних мережах – це плюс усім: певна кількість постійних клієнтів та плюс декілька рекомендацій своїм друзям, які теж щось замовлять і порекомендують іншим ваш товар чи послугу.

У конкретній соцмережі є свої особливості ведення бізнес-акаунту, наприклад у Facebook ними є:

- кількість активних користувачів віковою категорією від 18 до 65+, але 83 % молодше 45 років. Тобто ця мережа дозволяє охопити більш широку аудиторію;
- широкі можливості просування за допомогою великої кількості функцій для кожного виду бізнесу. Наприклад, пости, онлайн-трансляції, публікації фото, відео, чат з клієнтами і т.д.;
- продуктивне створення прямих зв'язків з клієнтами. Це дає можливість спілкуватися з потенційними клієнтами напряму, що є великим плюсом як для тих, так і для інших;
- змога повного моніторингу віддачі аудиторії;
- наявність великого спектру інструментів для більш результативної реклами;
- існування реальних прикладів успішних бізнес-акаунтів.

Стосовно Instagram, тут можна виділити такі переваги:

- досить детальна статистика. Є можливість проаналізувати і розробити подальшу стратегію;
- детальна інформація про компанію або бренд для клієнтів;
- наявність просування через інші соціальні мережі;

- можливість прямого зв'язку з аудиторією;
- спроможність різного виду опитування аудиторії для подальшого аналізу;
- наявність широкого спектру можливостей для поширення інформації;
- кількість активних користувачів досить молодій віковій категорії (18–29 років);
- існування реальних прикладів бізнес-акаунтів [2, с. 180–181].

Протягом останніх років ми постійно спостерігаємо розвиток мережі Інтернет, розширення її функцій і можливостей. Водночас зростає й кількість користувачів мережі Інтернет у всьому світі. Завдяки цьому поступово відбувається знищення кордонів і меж не тільки для пошуку необхідної інформації у мережі, а й для щоденного спілкування. Своєрідною відповіддю на комунікаційний попит сучасності стали соціальні мережі, об'єднавши на своїх теренах людей різної статі, віку, осіб з різними релігійними, культурними, політичними поглядами і вподобаннями, згрупувавши користувачів мережі Інтернет у різноманітні онлайн-спільноти (ком'юніті). Постійне технічне вдосконалення соціальних мереж зробило їх використання зручним, а інформацію, яка поширюється з їх допомогою, – оперативною. Тепер не лише професійні журналісти, політики або відомі особистості стали творцями історії, а й звичайні люди. З розвитком соціальних мереж кожен громадянин своєї країни, використовуючи для поширення інформації власну сторінку в соціальних мережах, може претендувати на роль лідера думок. По суті, така особа виконує професійні повноваження журналіста. Цей феномен створення й розповсюдження інформації дістав назву громадянської журналістики. Звісно, досить часто правдивість таких повідомлень викликає сумніви, але коментарі та доповнення читачів дозволяють отримати нові деталі події, зробивши повідомлення більш чесним й об'єктивним [1, с. 8].

Так, зважаючи на цей феномен та на постійне зростання популярності соціальних мереж, особливо Facebook й Instagram, власні сторінки в соціальних медіа мають і представники традиційних ЗМІ. Це дає змогу збільшити присутність власного інформаційного продукту (новини, статті, сюжети тощо) у мережі Інтернет, підвищити показники відвідуваності каналу комунікації певного ЗМІ, залучити аудиторію до діалогу для зростання довіри читача та збору оперативної інформації з приводу конкретних подій. Отже, соціальні мережі на сьогодні є невід'ємною складовою сучасного суспільства. А саме суспільство від інформаційно-мережевого переходить до свого нового типу функціонування – соціально-мережевого. Перспективою подальших досліджень може стати вивчення соціальних мереж у розрізі комунікаційних технік творення феноменів постправди, дезінформації й інших когнітивних викривлень події.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко Ю. О. Соціально-мережеві спільноти як складова сучасного комунікаційного простору. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2021. № 1. С. 4–10.
2. Бойко В. О., Осадчий А. А., Бойко Л. О. Соціальні мережі – перспективний напрям просування бізнесу у підприємницькій діяльності. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 2. С. 178–185.
3. Мудра І. М. Українські соціальні мережі: стан та перспективи для ЗМІ. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2021. № 2. С. 124–129.

Діана Загребельна

ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ЗАДОВОЛЬНЕННЯ ОСОБЛИВИХ ПОТРЕБ УЧНІВ З ДИСЛЕКСІЄЮ

Вчителі іноземних мов оцінюють свою готовність до задоволення особливих освітніх потреб та включення учнів із дислексією у загальноосвітніх школах як досить низьку. Конструкт готовності вчителя іноземної мови до включення учнів з дислексією складається з двох основних компонентів:

- знання про дислексію та самоєфективність у застосуванні інклюзивних методів навчання з учнями з дислексією;
- відношення до інклюзії [1, с. 12].

Переконання вчителів щодо їхньої готовності до інклюзії учнів з дислексією можуть змінюватись в залежності від рівня школи, в якій вони працюють, а також від типу та наявного досвіду викладання з учнями з дислексією. Вчителі іноземних мов висловлюють свою стурбованість відсутністю необхідних знань та навичок для створення інклюзивного середовища навчання, диференціації та адаптації підходу до викладання для задоволення особливих освітніх потреб учнів із дислексією [2, с. 132]. Це, у свою чергу, може негативно вплинути на бажання і здатність вчителів застосовувати інклюзивну практику на своїх уроках [3, с. 3]. Вони стверджують, що часто стикаються з труднощами та проблемами при диференціації навчання, диверсифікації та коригуванні методів викладання, завдань та способів подання чи оцінки.

Самоефективність вчителів тісно пов'язана з їхньою практикою викладання. Більш висока ефективність інклюзивного викладання, як правило, виявляється у здатності створювати сприятливе середовище, в якому враховуються різні потреби у навчанні, стилі навчання та

здібностях. Самоефективність викладачів щодо застосування стратегій інклюзивного навчання, як правило, низька [4, с. 32].

Результати досліджень підтверджують, що, як і фонові знання, переконання у самоефективності вчителя може бути підкріплені його підготовкою. Насправді, належна підготовка вчителів може мати потужний ефект у плані підвищення самоефективності у створенні інклюзивного навчального середовища, у плані зменшення занепокоєння вчителів, і навіть розвитку позитивного ставлення до інклюзії і дислексії [5, с. 370].

Список використаних джерел

1. Nijakowska, J., D. Tsagari, and G. Spanoudis. English as a Foreign Language Teacher Training Needs and Perceived Preparedness to Include Dyslexic Learners: The Case of Greece, Cyprus and Poland. 2018. P.1–23.
2. Nijakowska, J. Dyslexia in the European EFL Teacher Training Context. 2014. P. 129–154.
3. Sharma, U., C. Forlin, J. Deppeler, and Y. Guang-Xue. Reforming Teacher Education for Inclusion in Developing Countries in the Asia-Pacific Region. Asian Journal of Inclusive Education 2013. № 1 (1). P. 3–16.
4. Kormos, J., and J. Nijakowska. Inclusive Practices in Teaching Students with Dyslexia: Second Language Teachers. 2017. P. 30–41.
5. Campbell, J., L. Gilmore, and M. Cuskelly. Changing Student Teachers' Attitudes Towards Disability and Inclusion. Journal of Intellectual & Developmental Disability 28. 2003. P. 369–379.

Олена Захаренко

БАТЬКІВСЬКО-ВИХОВАТЕЛЬСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Заклад дошкільної освіти – перший ланцюжок у системі освіти, суспільного виховання дитини, ефективність якого значною мірою визначають взаємини між вихователями і батьками. Нині, традиційна система роботи з батьками в закладі дошкільної освіти не дає змоги повною мірою актуалізувати педагогічний потенціал родини, не створює атмосферу спільності інтересів, нерідко застосовує застарілі малоефективні форми роботи з сім'єю. Разом з тим і самі батьки, не володіючи достатньою мірою знаннями щодо специфіки науково доцільного виховання, вікових та індивідуальних особливостей дитини, досить часто здійснюють процес виховання інтуїтивно і хаотично.

Саме тому існує потреба у свідомій і відповідальній співпраці батьків та вихователів закладів дошкільної освіти, що дозволяє забезпечити неперервність виховних впливів та створити сприятливі умови

для реалізації єдиних вимог щодо повноцінного навчання, виховання і розвитку дітей, зокрема патріотичного виховання.

На особливу роль родинного виховання у формуванні особистості дитини звертали увагу класики педагогіки Т. Лубенець, А. Макаренко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Теоретичні і методичні аспекти виховання, розвитку й соціалізації дітей в умовах родинного та суспільного виховання різнобічно розкрито у працях Г. Беленької, Т. Доронової, О. Кононко, С. Курінної, В. Кузя, М. Машовець, В. Оржеховської, З. Плохій та ін.

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти 2021 р. вперше передбачено участь батьків у формуванні компетентностей дитини та визначено соціально-громадянську компетентність, як «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовності до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя» [1, с. 16].

В освітньому напрямі «Дитина в соціумі» Базового компонента, зазначено важливість участі батьків у процесі формування соціально-громадянської компетентності наступними шляхами:

- залучення дитини до участі в житті родини, закладу дошкільної освіти, громади в різних формах дозвілля, проведенні свят, спільних подорожей, прогулянок тощо;
- розповіді дитині про важливі події в житті родини, міста, громади;
- розмов про права дитини на висловлювання особистих поглядів і думок, досвіду;
- заохочення дитини до спілкування й участі в спільних справах, наприклад пошук інформації, відповідей на запитання, врахування дитячих інтересів та побажань у плануванні родинного дозвілля;
- прояву поваги і довіри по відношенню до дитини;
- бесід про взаємини з іншими людьми, про повсякденну діяльність та значущі події, у яких доведеться брати участь дитині;
- обговорення різних прикладів і моделей поведінки, зокрема з власного досвіду;
- дотримання разом із дитиною загальноприйнятих форм ввічливості під час спільних видів діяльності (ігрова, трудова, спілкування тощо) [1, с. 17–18].

У листі Міністерства освіти і науки України «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання» наголошується про важливу роль сім'ї у формуванні патріотизму. Згідно нього, завданням навчальних закладів є залучення батьків до активної участі у навчально-виховному процесі, організації та проведенні позанавчальних виховних заходів [3].

В сучасних умовах патріотизм стає невід'ємною рисою суспільної свідомості, яскравим проявом зв'язку індивіда та суспільства, одним із критеріїв оцінки громадянина.

В Українському педагогічному словнику поняття «патріотизм» визначається, як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів [2, с. 249].

Відомий педагог-класик В. Сухомлинський стверджував: «Патріотичне виховання – це процес проникнення до всього, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується». Отже, саму ж сутність патріотичного виховання видатний педагог трактував як активну діяльність особи, спрямовану на утвердження гуманних ідеалів, працю на благо народу, зміцнення могутності, честі й слави Вітчизни, любов до людей, непримиренність до зла в усіх його проявах [6, с. 131].

Варто звернути увагу на дослідження О. Поніманської, яка розкриває поняття «патріотизм» – любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу. Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість, патріотизм охоплює емоційноморальне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства [4, с. 252].

Процес взаємодії сім'ї і фахівців закладу дошкільної освіти спрямовано на активне включення батьків в освітній процес та дозвілєву діяльність. У такому процесі як патріотичне виховання, дана взаємодія носить більш чуттєвий характер, оскільки патріотизм – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури [5].

Отже, патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку у батьківсько-виховательській взаємодії, буде ефективним, якщо реалізуватиметься комплексно та включатиме такі складові: підвищення професійної компетентності вихователів щодо патріотичного виховання дошкільників; спрямованість виховних зусиль закладів дошкільної освіти та родин на забезпечення патріотичного виховання дітей; впровадження традиційних та інноваційних форм взаємодії педагогів та батьків, спрямованих на патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021р. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997.

3. Лист Міністерства освіти і науки України «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання» № 1/9-614 від 27 листопада 2014 року. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/pozashk_osv/44204/
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ: ВЦ «Академія», 2018.
5. Солонська А. А. Інтеграція патріотичного виховання в системі роботи дошкільного навчального закладу. Всеукраїнська наукова практична конференція «Актуальні питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді: досвід та проблеми», 2016.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори: В 5-ти т. Київ: Рад. шк. Т.1., 1976.

Юлія Зінченко

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Сьогодні цифровізація в освіті – це цифрова трансформація, яка є не тенденцією, а вимогою часу. Таким чином, основним завданням навчання є впровадження цифрових технологій, які забезпечують покращення освіти, доступність та ефективність, підготовку молодого покоління до життя в цифровому суспільстві [3].

Активна цифровізація та перехід у віртуальний простір не є чимось тимчасовим і короткостроковим. Це повинні усвідомлювати всі, а особливо ті, чийі цифрові навички далекі від досконалості. Повторювані блокування та очікувані нові обмеження лише посилюють тенденцію до цифровізації, яка спостерігалася ще до пандемії Covid-19, роблячи зміни незворотними і під час воєнного стану в Україні [4].

Цифрова компетентність є однією з восьми ключових компетентностей і відноситься до впевненого та критичного використання повного спектру цифрових технологій для інформації, комунікації та вирішення основних проблем у всіх аспектах життя. Враховуючи цю реальність, останнім часом цифрова компетентність набула вагомого значення і в освітньому контексті. З одного боку, тому, що використання технологій стало повсякденним явищем; з іншого боку, тому що професійний розвиток багатьох громадян значною мірою (і все більше) залежить від ефективного та належного використання ІКТ [5]. Таким чином, цифрова компетентність це набір знань, умінь і навичок якими повинні володіти учасники освітнього процесу, щоб критично, динамічно та творчо використовувати ІКТ під час навчання [2].

Важливо, щоб заклади загальної середньої освіти та ЗВО могли навчитися забезпечувати освітні, дидактичні та безпечні рішення для задоволення потреб тих, хто бере участь в освітньому процесі. Щоб

досягти цього, потрібен фахівець з оновленою підготовкою та певним ступенем цифрової компетентності, щоб здійснювати процес навчання здобувачів освіти та сприяти набуттю ними ключових компетентностей [1]. Цифрові технології змінюються, у свою чергу, це вимагає від учасників освітнього процесу удосконалення своїх знань, навичок та концентрування на розвитку.

Однією з сильних сторін цифрових технологій в освіті є їх потенціал підтримувати педагогічні стратегії, орієнтовані на здобувача освіти, і підвищувати активне залучення їх до процесу навчання та управління ним. Цифрові технології також можуть допомогти підтримати диференціацію у викладанні та персоналізації освіти, забезпечуючи навчальну діяльність, адаптовану до рівня навичок кожного. У той же час, необхідно подбати про те, щоб не посилювати існуючу нерівність, наприклад, у доступі до цифрових технологій або можливості формування цифрових навичок, і забезпечити доступність для всіх здобувачів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби.

Цифрові технології можуть покращити навчання багатьма способами. Незалежно від того, яку педагогічну стратегію чи підхід обрано, специфічна цифрова компетентність професіонала полягає в ефективному використанні цифрових технологій на різних фазах і в умовах процесу навчання. Основною компетентністю в цій сфері є викладання, вона включає проєктування, планування та впровадження використання цифрових технологій на різних етапах процесу навчання. Компетентності наставництва, спільного та саморегульованого навчання доповнюють цю навичку, наголошуючи, що реальний потенціал цифрових технологій полягає у зміщенні фокусу освітнього процесу з професійного на процеси, орієнтовані на здобувача освіти [6].

Освіта в сучасному світі – це відомий ціннісний інструмент, який стрімко трансформується від традиційного до цифрового. Нове покоління вимагає високого рівня цифрової компетентності через зміни в способах навчання учасників освітнього процесу та їхніх потребах, які відрізняються від тих, які були раніше. Цифрова компетентність є ключем до побудови іншої реальності та основою нового життя суспільства.

Список використаних джерел

1. What is digital competency in teaching? | Additio. Additio | Cuaderno de notas para elprofesor. URL: <https://www.additioapp.com/en/what-is-teacher-digital-skills/> (дата звернення: 28.04.2022).
2. Digital competence: the vital 21st-century skill for teachers and students. SchoolEducationGateway. URL: <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/tutorials/digital-competence-the-vital-.htm> (дата звернення: 28.04.2022).
3. Information and Digital Competence as a Key Demand of Modern Ukrainian

- Education | Educational Challenges. Educational Challenges. URL: https://educationalchallenges.org.ua/index.php/education_challenges/article/view/72 (дата звернення: 28.04.2022).
4. Digital competence: what skills do you need to develop during the pandemic? - EU4Digital. EU4Digital. URL: <https://eufordigital.eu/digital-competence-what-skills-do-you-need-to-develop-during-the-pandemic/> (дата звернення: 28.04.2022).
 5. Teachers' digital competencies in higher education: a systematic literature review – International Journal of Educational Technology in Higher Education. SpringerOpen. URL: <https://educationaltechnologyjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41239-021-00312-8> (дата звернення: 28.04.2022).
 6. Digitale Bildung: Verstehen und weitergeben. bildungsklick.de – macht Bildung zum Thema. URL: <https://bildungsklick.de/schule/detail/digitale-bildung-verstehen-und-weitergeben> (дата звернення: 28.04.2022).

Євгенія Іванченко

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧОРНИХ ДІР

Чорні діри – загадковий, але дуже цікавий об'єкт для вивчення. Здається, що вони порушують всі закони відомої нам фізики, а тому багато хто не вірить в їх існування. Проте існує багато доказів, як прямих, так і непрямих, їхнього існування у Всесвіті.

Про те, що чорні діри існують, заявив в 1916 році Карло Шварцшильд, який виявив, що чорні діри є неминучим наслідком загальної теорії відносності Ейнштейна. Якщо теорія Ейнштейна правильна, а поки що немає інших даних, чорні діри повинні існувати. Міцніший фундамент під цією теорією створили Роджер Пенроуз і Стівен Гокінг, які довели, що будь-який об'єкт, який колапсує в чорну діру, утворює сингулярність, у якій традиційні закони фізики порушуються. Згодом Пенроуз навіть удостоївся Нобелівської премії з фізики 2020 року «за відкриття того, що утворення чорних дір є наслідком прогнозів загальної теорії відносності».

Чорними дірами, серед фізиків, прийнято називати область простору з настільки потужним тяжінням, що ані речовина, ані випромінювання (в тому числі й світло) не можуть її покинути. Щоб вийти за межі цього об'єкту тілу потрібно надати швидкості, яка є більшою за швидкість світла. Згідно сучасних уявлень максимальна швидкість руху частинок і поширення фізичних взаємодій рівна $3 \cdot 10^8$ м/с. Тому покинути межі чорної діри неможливо – області, з якої світло уже не може повернутись назад, називають горизонтом подій або ж сферою Шварцшильда [1].

Ще в 1930-х роках індійський астрофізик Субраманіан Чандрасекар намагався з'ясувати, що відбувається із зіркою, коли у неї закінчиться її внутрішня енергія. Він виявив, що все залежить від маси зірки. За даними астрофізиків NASA, якщо зірка великого розміру, наприклад, в 20 мас Сонця, то її щільне ядро, яке може бути в 3 або більше разів більшим за масу Сонця, на кінцевій стадії своєї еволюції неодмінно повинні колапсувати (стискатися) до гравітаційного радіуса. В 1967 році Джон Вілер назвав такі колапсари «чорними дірами». Остаточне стиснення ядра відбувається за лічені секунди. При цьому звільняється величезна кількість енергії у вигляді гамма-сплеску. В результаті в космос випромінюється стільки ж енергії, скільки випромінює звичайна зірка за все своє життя. За допомогою наземних телескопів вчені виявили багато з цих сплесків, деякі з них прилетіли з галактик, які розташовані на відстані мільярдів світлових років. Учені кажуть, що так ми дійсно бачимо народження чорних дірок.

В теорії чорні діри можуть бути різного розміру – від зовсім крихітних, що утворилися на початку існування Всесвіту (їх називають первинними), до справжніх велетнів, маса яких перевищує сонячну в десятки мільярдів раз. Таких надмасивних чорних дір відомо чимало. Вони розташовані в центрі багатьох галактик, зокрема нашого Чумацького шляху. Однак дотепер вченим не вдавалося знайти чорну діру з масою менше, ніж п'ять сонячних.

Спершу дослідженням чорних дір займалися фізики-теоретики, та з часом постала необхідність підтвердити теоретичні висновки результатами спостережень.

Сьогодні виокремлюють три типи чорних дір – чорні діри зоряної маси, чорні діри середньої маси та надмасивні чорні діри [2]. Коли зорі, приблизно у 10–30 разів важчі за наше Сонце, спалахують як наднові, їхні центральні частини – ядра, – навпаки, стискаються, внаслідок чого утворюються чорні діри зоряної маси. Такі об'єкти зазвичай є компонентами подвійних зоряних систем. Наше Сонце, врешті-решт, перетвориться на білого карлика, бо має не настільки велику масу, щоб закінчити своє життя як чорна діра. Чорні діри надвеликої маси (або ж надмасивні чорні діри), як від 1960-х років – часу відкриття квазарів – вважають сучасні астрономи, лежать у центрах більшості галактик Всесвіту, зокрема й нашої Галактики. Найзагадковішою для спостережень залишається проміжна група – чорні діри середньої маси (масою від 100 до 100 000 сонячних мас). Визначити їхнє приблизне розташування можна за спалахом рентгенівського випромінювання на спокійній ділянці зоряного неба, який свідчить про те, що чорна діра середньої маси поглинула зорю, яка «необачно» до неї наблизилася. У жовтні 2020 року астрономи стали свідками зникнення зірки поруч з чорною дірою. Це сталося в галактиці на відстані 215 мільйонів світлових років від нас. Ще один доказ реальності таких чорних дір – реєстрація гравітаційних хвиль. Вперше про гравітаційні хвилі, які виникли в результаті злиття двох чорних дір, яке

призвело до утворення чорної діри масою 142 маси Сонця, оголосили в 2016 році. З тих пір вчені з'ясували, що існують і інші події, які створюють гравітаційні хвилі. Наприклад, зіткнення чорної діри та нейтронної зірки, яка сталася на відстані від 650 мільйонів до 1,5 мільярда світлових років від Землі.

Яка доля чекає на чорні діри? Тривалий час вважалося, що вони вічні, бо ніщо не може їх покинути. Проте астрофізик Стівен Гокінг припустив, що чорні діри випаровуються: поблизу них з'являються так звані віртуальні частинки, які за рахунок дії припливних сил можуть як потрапляти всередину чорної діри, так і віддалятися від неї, стаючи реальними частинками, що відбирають частину енергії, а отже, й маси чорної діри. Відбувається таке випаровування надзвичайно повільно, температура об'єкта зростає, а закінчується процес колосальним вибухом. Саме тоді чорну діру і можна буде побачити [3].

Список використаних джерел

1. Дудик М. В., Діхтяренко Ю. В. Класична механіка (курс лекцій): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів фізико-математичних спеціальностей. Умань: ПП «Жовтий», 2015. 160 с.
2. <https://cutt.ly/KGILnic>
3. Чорні діри і молоді всесвіти та інші лекції / С. Гокінг; пер. з англ. Я. Лебеденка. – Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. – 158 с.

Євгенія Іванченко

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ І АСТРОНОМІЇ НА ПРИКЛАДІ ДОСЯГНЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ У ДОСЛІДЖЕННІ КОСМОСУ

Сьогодні фізику не можна розглядати лише як об'єктивне пізнання природи, яка не взаємодіє з людиною. Учень повинен знати, заради чого пізнається природа, розуміти значення науки в житті суспільства й кожної людини зокрема. Оновлення змісту фізичної освіти слід розглядати як процес формування освітньо-пізнавальних, патріотичних якостей учнів, виховання національної свідомості, поглиблення знань про свій народ, його наукові та культурні традиції. Сучасна загальноосвітня школа має значні резерви щодо результативного формування в особистості системи ціннісних орієнтацій як компоненту її світоглядної позиції. Виховання громадянина має бути спрямованим на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість громадянина, яка базується на національній ідентифікації: вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє;

волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

Завданням навчально-виховного процесу є забезпечення знань учнів про Україну та українців, засвоєння ними культури українського народу, ознайомлення із внеском українських вчених у розвиток вітчизняної та світової науки. Фізика та астрономія має великі виховні можливості українознавчого аспекту [6].

На своїх уроках з фізики та інших навчальних і виховних заходах я використовую історичний матеріал для формування гордості за свою країну, виховання справжнього патріота нашої Батьківщини. Для цього я використовую різні форми діяльності учнів та інтерактивні методи роботи. Це сприяє формуванню вміння працювати в команді, критично мислити, доводити свою думку, бути комунікабельним та креативним. Конференції та учнівські проекти мають високу результативність у формуванні практичних вмінь і навичок, самостійної творчої роботи, активізують власний досвід, знання та вміння всіх учасників НВП, розвивають здатність до співпраці, толерантність та гуманне відношення між учасниками процесу. Проекти-дослідження пропонуються учням на початку вивчення теми. Вибравши тему, учні працюють самостійно або в групі, протягом тривалого часу (деякі теми діти вибирають самостійно). Знаходять цікаву інформацію, сторінки історії з біографій українських вчених, наукових відкриттів. Оформлюючи матеріал, як учнівський проект, наприкінці теми відбуваються захисти проектів, з викладанням знайденої інформації у вигляді презентацій, доповідей, експериментів.

Один із можливих варіантів реалізації патріотичного виховання у навчально-виховному процесі з фізики та астрономії є ознайомлення школярів з досягненнями українських учених у дослідженні космосу. Для цього у вчителя є багатий і різноманітний матеріал, про який нижче йтиме мова.

Космонавтика – це одна з тих галузей науки і техніки, куди можуть безмежно вкладатися людські знання. Подальший розвиток космонавтики приведе до злету інтелектуальної й матеріальної могутності людства. Багато людей вважає, що Україна власних космічних досліджень не проводила, а її внесок в космічні справи лише обмежується польотами Павла Поповича та виготовленням ракет на Південмаші. Але якщо заглибитись в історію космонавтики, неможливо не згадати такі імена українців, як Микола Кибальчич та Юрій Кондратюк [4].

Талановитий український винахідник Микола Іванович Кибальчич, відомий народоволець, який прожив усього 28 років, запропонував принципово нову для свого часу ідею запуску ракет у «Проекті повітроплавального апарата». Знаходячись перебуваючи у в'язниці, за декілька днів до страти Кибальчич розробив оригінальний проект

пілотованого ракетного літального апарату. В проекті Кибальчич розглянув розгледів будову устрій порохового реактивного двигуна, управління польотом шляхом зміни кута рогу, кутка нахилу двигуна, програмний режим горіння, забезпечення стійкості апарату і ін. Ім'ям Кибальчича названо накликати кратер на Місяці місяць-рибі [3].

У 1897 р. народився Юрій Кондратюк, вчений-винахідник, розробник ракетної техніки і теорії космічних польотів. Його справжнє ім'я – Олександр Шаргей, яке він змінив аби уникнути переслідувань за своє офіцерське минуле у Добровольчій армії. Першим сформулював теорію багатоступеневих ракет. Вивчав проблеми створення проміжних міжпланетних баз, використання сонячної енергії та гравітаційного поля небесних тіл. Деякі ідеї Юрія Кондратюка застосували в практичній космонавтиці. Зокрема, його розрахунки траєкторій польотів людини на Місяць використали при плануванні висадки американських астронавтів на місячну поверхню. На честь Ю. Кондратюка названо один із кратерів на зворотному боці Місяця [2].

Вагомим є вклад українців у практичну реалізацію проектів побудови космічних кораблів. Першим Головним конструктором ракетно-космічних комплексів в СРСР був уродженець Житомира Сергій Павлович Корольов. З ім'ям С. П. Корольова пов'язано відкриття ери освоєння людством космічного простору, він – засновник практичної космонавтики. Під його керівництвом 4 жовтня 1957 р. було виведено на орбіту перший штучний супутник Землі, а 12 квітня 1961 р. здійснено перший на ряд наступних польотів людини у космос. Він задумував далекосяжні плани освоєння космосу, але не всім з них вдалось збутися через ранню смерть у віці 59 років. На його честь названі мала планета та кратер на Місяці [5].

Заслуговує на згадку виданий український радянський інженер, вчений в галузі ракетно-космічної техніки, основоположник радянського рідинного ракетного двигунобудування Валентин Петрович Глушко. Валентин Глушко народився 2 вересня 1908 року в Одесі. У 15 років, захопившись працею Костянтина Цюлковського «Дослідження світових просторів реактивними приладами» та «Поza Землею», він пише самому вченому. Між ними зав'язується листування, в яких В. Глушко пише про бажання присвятити своє життя побудові космічних кораблів. Двигуни, які розробляв В. Глушко у другій половині ХХ ст., встановлювались на ракетно-космічному комплексі «Енергія», «Буран», на космічних кораблях «Восток», ракетах-носіях «Протон». Слід відзначити, що аналог американської системи «Space Shuttle» – багаторазовий радянський комплекс «Енергія-Буран», розробляло Науково-виробниче об'єднання «Молнія», яке очолював Гліб Євгенович Лозино-Лозинський – ще один видатний український радянський конструктор космічних двигунів. Тріумфальний безпілотний політ «Бурану» відбувся 15 листопада 1988 року з автоматичною посадкою [3].

Серед космонавтів було чимало й українців. Так і не розгорівшись,

згасла зірка, яка вела дорогою в космічні далі ще одного українця: першим у космос повинен був летіти не Юрій Гагарін, а уродженець Харкова Валентин Бондаренко. Та не судилося – В. Бондаренко трагічно загинув 23 березня 1961 року під час тренувань у барокамері. Тому 12 квітня 1961 р. перший пілотований політ на космічному кораблі «Восток» здійснив Ю. Гагарін [2].

Першим космонавтом незалежної України став Леонід Костянтинівич Каденюк. Л. К. Каденюк народився 28 січня 1951 року в селі Клішківці Хотинського району Чернівецької області. Після закінчення Чернігівського вищого авіаційного училища працював пілотом-інструктором, випробувачем реактивних повітряних винищувачів. У 1976 р. був відібраний до групи космонавтів при Центрі підготовки космонавтів імені Ю. Гагаріна. Пройшов загальну космічну підготовку і курс навчання в Державному науково-дослідному командному інституті Військово-повітряних сил Радянського Союзу. У 1991 році Л. Каденюк пройшов навчання за програмою польотів на кораблях типу «Союз» і «Буран», але політ не відбувся. У 1996 року він працював в Інституті ботаніки Національної академії наук України, брав участь у розробці спільного українсько-американського експерименту з космічної біології. Після проходження курсу підготовки у Космічному центрі імені Джонсона у листопаді–грудні 1997 року здійснив космічний політ на борту корабля «Колумбія» (місія «STS-87») як основний спеціаліст-дослідник [1].

Україна нині є однією з космічних держав і бере участь більш ніж у 100 міжнародних космічних проектах. Починаючи з 1990 р., Україна є членом комітету ООН з мирного освоєння космічного простору. В Україні створено Національне космічне агентство (1992 р.), прийнято дві загальнонаціональні програми і реалізується третя.

Список використаних джерел

1. До 70-річчя від дня народження Л. К. Каденюка (1951–2018), першого космонавта незалежної України, Героя України. URL: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=987>
2. Машкаринець Юлія Віталіївна. Лекція «Розвиток космонавтики. Внесок українських вчених у розвиток космонавтики. Штучні супутники Землі. Перша космічна швидкість». URL: <https://vseosvita.ua/library/lekcija-rozvitok-kosmonavтики-vnesok-ukrainskih-vcenih-u-rozvitok-kosmonavтики-stucni-suputniki-zemli-persa-kosmicna-svidkist-401122.html>
3. Глушко Валентин Петрович. URL: https://znaimo.com.ua/%D0%93%D0%BB%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE_%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
4. Енциклопедія космонавтики. К.: Вид. Радянська енциклопедія, 2000. URL: <https://medychna-akademia.tdmu.edu.ua>
5. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання

- дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
6. Історія і методологія фізики та астрономії : курс лекцій для студентів закладів вищої освіти фізико-математичних спеціальностей / уклад. М. В. Дудик, К. С. Ільніцька, Ю. В. Решітник, І. А. Ткаченко. Бровари : АНФ груп, 2019. 294 с.
 7. Качур М. М. *Поняття “патріотизм” в українській науковій педагогічній думці*. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2013, № 6 (32). С. 54–61.

Катерина Ільніцька

РАДІОЕЛЕКТРОНІКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДОЗНАВЧОГО ПРОФІЛЮ

Згідно з концептуальними засадами Нової української школи в учнів закладів загальної середньої освіти необхідно виробити усвідомлення ролі техніки і технологій у прогресивному розвитку суспільства, техносфері, сучасному виробництві тощо. Це завдання покладається на учителів, а їх відповідну підготовку мають забезпечити педагогічні університети.

Чільне місце у такій підготовці майбутніх учителів фізики та інших природничих наук має посідати така навчальна дисципліна як радіоелектроніка. Адже сучасна техніка, як правило, обладнана радіоелектронними системами управління з використанням мікропроцесорної техніки, які забезпечують автоматизацію технологічних процесів, зменшення затрат на виробництво і випуск виробів високої якості [1].

Звичайно, що ні школа, а ні педагогічні університети не можуть бути забезпечені всім сучасним технологічним обладнанням промислового типу, але й учні і студенти повсякденно стикаються з різноманітною побутовою технікою, яка в тій, чи тій мірі оснащена радіоелектронними пристроями. Саме на з'ясування фізичних принципів роботи таких пристроїв ми робимо акцент у процесі підготовки майбутніх учителів на кафедрі фізики та інтегративних технологій навчання природничих наук Уманського педагогічного університету. Для роботи в такому напрямі є широке практико-орієнтоване підґрунтя.

Аналіз торгової мережі засвідчує, що в ній вже не пропонуються побутові машини з «чисто» механічним чи електричним приводом – всі вони обладнані електронними системами контролю і управління роботою такого обладнання (швейні машини з мікропроцесорним керуванням, світлодіодні лампи, пральні машини, електронні ваги, мікрохвильові печі, індукційні плити тощо).

У такому обладнанні використовуються не лише радіоелектронні пристрої, але й принцип їх роботи, який базується на явищах і процесах

радіоелектроніки. Тому без знання її основ майбутній учитель не зможе дохідливо пояснити учням, як працює таке обладнання, а отже й досягти результатів, передбачених концепцією Нової української школи.

Розглядаючи на лабораторно-практичних заняттях основні вузли деяких побутових приладів, виділяємо в них пристрої та елементи радіоелектроніки, знання учителями яких є необхідним для пояснення учням принципу їх роботи. Так, у більшості випадків такі пристрої для встановлення і відображення режимів їх роботи застосовують рідко-кристалічні індикатори. Не знаючи принципу їх роботи, не можливо пояснити технологію створення ними зображення. У всіх цих пристроях формування кольорового зображення, у тому числі й у телевизорах і моніторах, застосовується просторове змішування трьох основних кольорів: червоного, синього, зеленого. Тому знання технології отримання кольорового зображення і пристроїв, які його реалізують, необхідне для пояснення роботи обладнання, яке використовує синтез кольорів.

Однією із сучасних тенденцій розвитку освітлювальних приладів слугує широке впровадження високоєфективних джерел світла, виготовлених на базі напівпровідникових світлодіодів. Напівпровідникові прилади широко використовуються в якості датчиків контролю різних фізичних параметрів. Вони застосовуються в переносних і стаціонарних побутових джерелах світла, світловій рекламі тощо.

Широкий спектр побутової техніки використовує поєднання радіоелектроніки і джерел ультразвукових коливань. В ультразвукових пральних машинах, ультразвукових зволожувачах повітря, інгаляторах тощо для перетворення рідини в стан мілкодисперсної суспензії застосовується розщеплення води за допомогою п'єзоелементів, які вібрують з ультразвуковою частотою. У цьому випадку крім розуміння принципу роботи п'єзоелементів необхідні ще й знання щодо будови і принципу роботи електронних генераторів.

На елементній основі радіоелектроніки базуються й принципи передачі, прийому, кодування і декодування інформації. Тому без розуміння цих принципів не можливо пояснити і правильно експлуатувати мобільні телефони (якими в даний час користуються не лише мільйони дорослих, а й учнів); побутові телеметричні системи (наприклад, побутові «станції погоди», які використовуються для вимірювання зовнішньої температури, вологості повітря та атмосферного тиску); пульти дистанційного управління, які використовуються практично у всьому сучасному обладнанні.

Окремо слід відзначити широке впровадження такої радіоелектронної системи як GPS навігатори, які містять географічну карту, на якій координати знаходження GPS приймача визначаються за сигналами із супутника. Варто рекомендувати застосування цієї системи за умов організації різних походів, екскурсій, військово-патріотичних ігор тощо у шкільній практиці.

На наше переконання, знання принципів будови основних побутових радіоелектронних пристроїв дозволить майбутнім учителям формувати в учнів компетентну базу для розуміння застосування радіоелектронних пристроїв в об'єктах (верстатах, установках, виробничих комплексах, електромережах, логістиці тощо) промислових масштабів та прогнозувати подальші шляхи використання в освітньому процесі пристроїв радіоелектроніки.

З цією метою у процесі підготовки учителів особлива увага приділяється таким темам курсу радіоелектроніки: принципи побудови сучасної напівпровідникової елементної бази; функціональне призначення основних радіоелектронних пристроїв (підсилювачів, електронних автогенераторів різних видів коливань тощо); принципи і технології передачі, а також прийому сигналів у системах прийом-передачі даних; елементи автоматики і цифрової електроніки; вплив електромагнітних коливань на організм людини і заходи забезпечення безпечних умов праці відповідного персоналу.

Список використаних джерел

1. Ільніцька К. С., Краснобокий Ю. М. Ознайомлення з сучасними експериментальними методами і технологіями дослідження природних об'єктів у процесі підготовки бакалаврів освітньої галузі «Природознавство». *Dynamics of the development of world science : abstracts of the 5th International scientific and practical conference (Vancouver, Canada, January 22–24, 2020)*. Vancouver, Canada : Perfect Publishing, 2020. P. 543–553.

Аліна Йосипенко

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Експерименти останніх років підтвердили, що заняття іноземною мовою розвивають учнів молодшого шкільного віку, перш за все, їхнє логічне мислення, піднімають їх освітній і культурний рівень. Тривалість сенситивного, тобто найбільш сприятливого для початку вивчення іноземної мови періоду, психологи трактують по-різному, але найчастіше вони сходяться на думці, що це період з 4 до 8 років.

Фізіологи вважають, що існує біологічний годинник мозку. Дитина до 9 років – спеціаліст у володінні мовою. Після цього періоду мозкові механізми мови стають менш гнучкими і не можуть так легко пристосовуватися до нових умов. Після 10 років дитині доводиться долати безліч додаткових перешкод. Мозок дитини має спеціалізовану здатність засвоєння мови, але з віком вона зменшується. Швидкість і міцність

запам'ятовування іншомовного матеріалу у цьому віці пояснюється як переважанням механізмів довготривалої пам'яті, так і наявністю імритингу (вдруковування матеріалу у свідомість за умови наявності необхідного стимулу та мотивації).

Психологи визначають час для імритингу до 8 років. Хоча у цього віку є деякі обмеження, на які посилаються противники раннього навчання, а саме: обсяг пам'яті у дитини менше, ніж у дорослого, але і його мовні потреби теж менші. Є всі підстави вважати, що саме заняття мовою сприяють поступовому збільшенню обсягу пам'яті [3].

В наш час можна вважати доведеним, що за уявною легкістю оволодіння мовним матеріалом дітьми, навіть у природному середовищі, стоять складні процеси, побудовані не на імітації, а на узагальненні, хоча і внутрішньо неусвідомлені.

Встановлено також, що дитина опановує другу мову легше, ніж дорослий, тільки в умовах життєво важливого для нього спілкування, джерелом якого, для цього віку, є навчальна гра. Інтерес до можливості реального включення в нову гру забезпечує справжню внутрішню мотивацію вивчення іноземної мови.

Ігрова діяльність є провідною для дитини від 3 до 8 років і її значення не втрачається в початковій школі. Навчальні можливості гри на уроках іноземної мови відзначали багато відомих педагогів: Л. Виготський і Д. Ельконін.

Педагог Костянтин Ушинський вважав, що при правильній організації навчального процесу навчання дітей іноземної мови має починатися з дошкільного віку. На думку Ушинського, шлях розвитку мови дитини будується на розвитку дитячого мислення, а воно, в свою чергу, опирається на конкретні зорові образи, на наочність.

В наш час психологічні умови формування у дітей молодшого шкільного віку мовних навичок і умінь теоретично обґрунтовані і перевірені експериментально в дослідженнях і навчальних посібниках.

На думку Ш. Амонашвілі дитина дуже вільно опановує мову у ранньому віці без спеціального навчання. Дворічна дитина вже у змозі вести мовне спілкування з оточуючими його людьми. Дитина від народження успадковує мовну функцію або мовну здатність. Ця функція синтезує в собі всі необхідні психічні закономірності, вона систематизує і виробляє способи словотвору, вона не потребує складних розумових операцій для розкриття закономірностей мови.

Розумові операції виникають у дитини в результаті життєвого досвіду і діяльності навколишнього середовища, і поглиблюються, формуючись у міру оволодіння мовою [4].

Усі дослідники стверджують, що навчання має бути орієнтоване на психолого-фізіологічні вікові особливості дітей. Доведено, що спеціальні заняття з іноземної мови можна починати з дітьми 4–10 років: до 4 років – безглуздо, а після 10 років – марно сподіватися на позитивний результат.

Найкраще починати вивчення іноземної мови у віці 5–8 років, коли система рідної мови добре засвоєна, а до нової мови вже сформувалося усвідомлене ставлення.

Саме в цьому віці ще мало мовних штампів, легко перебудовувати свої думки на нову конструкцію і немає великих труднощів при вступі в контакт іноземною мовою. І якщо методична система побудована грамотно з лінгводидактичної і психолінгвістичної точок зору, то успіх в оволодінні запропонованим обмеженим мовним матеріалом і створення необхідних передумов для подальшого засвоєння іноземної мови забезпечена практично всім дітям. Раннє навчання іноземної мови сприяє не тільки більш міцному і вільному володінню нею, але і несе в собі великий інтелектуальний, виховний і моральний потенціал [1].

Раннє навчання мовам:

- стимулює мовленнєвий та загальний розвиток дітей і підвищує загальноосвітню цінність початкового навчання, як фундаменту загальної освіти;
- залучає дітей до культури інших народів, формуючи тим самим загальнолюдське свідомість;
- створює сприятливу вихідну базу для оволодіння іноземною мовою, а також для подальшого навчання мови, оскільки запобігає утворення психологічних бар'єрів, що виникають при початковому навчанні іноземної мови у віці від 1–11 років;
- забезпечує можливість більш раннього завершення вивчення першої мови і підключення другої;
- удосконалює загальні вміння (вміння працювати з книгою та довідковою літературою);
- формує спеціальні навчальні вміння (вміння працювати з двомовним словником).

Ефект від занять іноземною мовою в молодшому шкільному віці неодмінно позитивно позначиться на розвитку дітей, культурі спілкування, впливатиме на активізацію всіх психічних функцій та розширить загальний кругозір дітей.

Список використаних джерел

1. Єгоров О. Комунікативна функція навчального заняття. *Учитель*, 2001. № 1. С. 52–54.
2. Колесникова І. Л., Долгін О. А. Англо-російський термінологічний довідник з методики викладання іноземних мов. БЛІЦ, «Cambridge University Press», 2001. С. 150–151.
3. Лук'янчикова Н. В. Навчання іноземної мови на початковому етапі навчання. *Початкова школа*, 2001. № 11. С. 49–51.
4. Мильруд Р. П., Максимова І. Р. Сучасні концептуальні засади комунікативного навчання іноземної мови. *ІЯШ*, 2000. № 4. С. 14–19.

Анна Калініна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Наразі школа потребує такої організації діяльності, щоб забезпечити розвиток особистісних здібностей кожного учня та ставлення до творчого життя, запровадити різноманітні інноваційні освітні програми, реалізувати принцип гуманності для дітей.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавими і захоплюючими не тільки роботу учнів на творчо-пошуковому рівні, але й буденні кроки з вивчення предметів [1]. При цьому ігровий сюжет розвивається паралельно основному змісту навчання, допомагає активізувати навчальний процес, засвоювати ряд навчальних елементів. Складання ігрових технологій з окремих ігор і елементів – турбота кожного вчителя початкової школи [4].

Формування учня як самостійної, ініціативної, вдумливої особистості буде успішним, якщо вчитель потурбується про це з першого проведеного уроку. Тому одним з найперспективніших шляхів виховання активних учнів, озброєння їх необхідними вміннями і навичками, є впровадження активних форм і методів навчання, серед яких провідне місце займають ігри [3].

Гра – це самостійна діяльність, в якій діти вперше вступають у спілкування з ровесниками, їх об'єднує єдина мета, спільні зусилля її досягнення, спільні інтереси і переживання [6].

А. С. Макаренко писав: «Гра має важливе значення в житті дитини, має те саме значення, яке у дорослого має діяльність, робота, служба. Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі» [5].

Навчально-ігрові технології виступають як засіб зацікавлення, спонукання, стимулювання учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності.

Основна особливість ігрової технології у початковій школі – мотивація дітей до навчання. В процесі розважальних занять формується творча особистість школяра, він вчиться систематизувати отримані знання, використовувати їх у вирішенні різних завдань в майбутньому.

Гра є незмінним важелем розумового розвитку дитини. Ігрова форма занять створюється за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які дозволяють активізувати пізнавальну діяльність учнів. Проведення ігор практикую систематично на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх у міру нагромадження в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння

правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості.

Ще одна особливість ігрової технології – зміцнення фізичного та психологічного здоров'я учнів. Діти вчаться спілкуванню в колективі в активній формі. Багато ігри припускають легке фізичне навантаження, а емоційний підйом, який отримують діти в підсумку, сприяє зміцненню власного «Я». Саме гра допомагає впоратися з дитячими комплексами. Особливо це важливо для дітей, які не впевнені в собі [2].

Ігрова технологія, крім навчальних, здатна вирішити багато виховних і розвивальних завдань без зайвих зусиль: виховання колективізму, толерантності та взаємодопомоги у розв'язанні складних проблем; виховання почуття співпереживання один одному; згуртування колективу та формуванню відповідальності.

Більшість педагогів вважає, що ігрова технологія в початковій школі повинна стати пріоритетним напрямком в організації освітнього процесу в молодшому шкільному віці [2].

Таким чином, використання ігрових технологій у навчальних закладах дасть можливість учням здобувати знання, не примушуючи їх, а викликаючи зацікавленість учнів до навчання через ігри. Варто дотримуватися і спробувати в повсякденному навчанні, оскільки вони допомагають порушувати закони та звички.

Список використаних джерел

1. Використання ігрових технологій на уроках в початкових класах. *Uchika.in.ua*: веб-сайт. URL: <https://uchika.in.ua> (дата звернення: 01.05.2022).
2. Ігрова технологія в початковій школі: види, цілі і завдання, актуальність. Цікаві уроки в початковій школі. *Урок. Все цікаве в одному сайті* : URL: <https://urok.pp.ua> (дата звернення: 01.05.2022).
3. Ігрові технології в початковій школі. *Всеосвіта – національна освітня платформа* : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua> (дата звернення: 01.05.2022).
4. Ігрові технології в початковій школі. *Реферати, курсові, дисертації, дипломи*: веб-сайт. URL: <https://ua-referat.com> (дата звернення: 30.04.2022).
5. Макаренко А. С. Проблеми шкільного виховання. *Методика виховної роботи*. Київ, 1990. С. 139–205.
6. Теоретичні основи використання ігрових технологій в початковій школі. *Всеосвіта – національна освітня платформа* : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua> (дата звернення: 01.05.2022).

Максим Караджієв

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ВОЄННИЙ СТАН, ЯК ОСОБЛИВИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ

Збройні воєнні конфлікти між українськими державами або національними рухами з одного боку, та російськими державами з іншого боку, що тривають майже тисячоліття, з перервами, починаючи з давніх часів Київської Русі і по теперішній час, логічніше по своїй суті і комплексі завдань, які вони ставлять для свого вирішення на повістку денну, слід називати у майбутньому, як російсько-українські війни.

Для української сторони більшість збройних конфліктів мали за мету відстояти незалежність, самобутність і, в кінцевому рахунку – свободу своєї держави. У свою чергу російська сторона завжди категорично і цілеспрямовано виступала за втілення у життя споконвічної загарбницької ідеї починаючи з Київської Русі – нав'язати нам ідею не господаря на своїй території, а, в кращому варіанті статус «меншого» брата, а в більшості, що часто звучало за ширмою воєнних баталій – рабів і людей нижчого сорту, у порівнянні з російською данністю, яка, як в історичному так і в етнічному плані була досить недосконалою, а тому по своїй природі конфліктною починаючи з сивої минувшини. І не потрібно піднімати нині спеціально під ідеологічну диктовку створені за замовленням численні історичні матеріали і архівні докази. Досить згадати один з перших політичних конфліктів за часів Юрія Долгорукого, на той час ростовсько-суздальського князя і Ізяслава Мстиславича у боротьбі за Київський престол (1148–1154 рр.). Вже тоді можна було переконливо помітити всю сутність «добросусідської» політики «старшого» брата, яка не стала теплішою протягом наступних століть.

Не є виключенням із списку військових конфліктних ситуацій і нинішня російсько-українська війна, як чергове масове знищення українського народу, мирного населення і військовослужбовців, яке є реально наявним ось уже протягом більше восьми років і яким прикривались спочатку, як ширмою АТО. Так звана, Антитерористична операція, яка роками вирішувалася за допомогою всього наявного воєнного арсеналу Збройних Сил України! Я б запропонував би того «військового стратега», який придумав цей, у цьому однозначно переконаний, комусь зручний і алогічний, згідно загрозливій ситуації у державі, термін, рекомендувати на «лауреата» Нобелівської премії! І це у той час, коли вже була обплакана Небесна Сотня, що згоріла на Майдані і практично, по змісту скоєних актів і займаної території, АТО було малоефективним кроком у подальших операціях ЗСУ.

Як ключовий свідок для адвокатів Віктора Януковича, Олександр Турчинов у інтерв'ю «24-му каналу» пізніше зізнається, що говорив на

початку 2014 р. неправду, називаючи українську армію готовою дати відсіч Росії. «Я розумів, що знайдеться багато «фейкових диванних героїв» чи ворогів України, які будуть підмінити поняття і брехати про події, які були у той час. Я був змушений заспокоювати людей, говорити, що у нас є армія, що вона вас захистить. Для того, щоб у країні не було паніки», – сказав він. «Водночас, українську армію намагались реанімувати. Провели інтенсивні навчання, і далі – трохи натреноване військо розподілили на найбільш загрозливі частини кордону» – говорив каналу Олександр Турчинов [1, с. 186].

Але воєнний стан, як особливий правовий режим, чомусь, не запровадили. Як так могло статися? «Коли почався сепаратистський шабаш, мені дуже допомогло би запровадження воєнного стану. Скажімо, це передбачає введення цензури. Російські ЗМІ тоді вели війну проти нас, багато ЗМІ українських тоді це підхоплювали. Мені би запровадження воєнного стану допомогло би заспокоїти суспільство, протистояти агресії. І я дав наказ підготувати розпорядження про запровадження воєнного стану. Але воно не дає права на застосування зброї», – сказав тодішній виконувач обов'язків президента. Заручитись підтримкою на відомому засіданні РНБО 28 лютого 2014 р. йому не вдалось, каже Турчинов. Багато хто з тодішніх політиків вважав, що це надало би йому необмежену владу, адже воєнний стан не дозволяє проводити виборів. Так Україна і залишилась без воєнного стану, проте, зрештою, з наявністю АТО, сказав свідок. І це був один із важливих чинників, що Україна не змогла дати достойної відсічі російській агресії і втратила тимчасово частину своєї території [2, с. 196].

В Україні воєнний стан визначається, як особливий правовий режим, що вводиться у разі загрози національній безпеці. Запровадження воєнного стану пропонується РНБО, погоджується Президентом, і затверджується рішенням Верховної Ради України. Виявляється вся політична еліта України, її найбільш відомі представники і керівники парламентських партій просто здали Україну агресору і зрадили Майдан. І воєнний стан не ввели. Хоча могли і тоді весь хід російсько-української війни був би інший [3, с. 405].

Хоча Закон «Про правовий режим воєнного стану» було прийнято у 2000 р. за президента Леоніда Кучми. Зміни у нього вносились у 2003, 2008, 2010, 2012 та 2014 рр.

28 травня 2015 р. у програмі «Рік Порошенка» Президент повідомив, що указ про введення воєнного стану в Україні буде підписаний, якщо буде порушено перемир'я і відбудеться наступ на позиції Збройних сил України. На той час лідери країн «нормандської четвірки» в декларації, ухваленій після 14-годинних переговорів у Мінську 11–12 лютого 2015 р., погодили декларацію, яка була прямою зрадою України, в якій зобов'язались поважати суверенітет та територіальну цілісність України і домовились проводити регулярні зустрічі для того, аби впевнитись, що

мінські мирні домовленості виконуються на практиці після п'яти місяців їхнього саботажу озброєними сепаратистами на Донбасі. Переговори між керівниками України, Німеччини, Франції і Росії, Петром Порошенком, Ангелою Меркель, Франсуа Олландом та Володимиром Путіним, тривали з 19:00 години 11 лютого до 9-ї години ранку 12 лютого то виключно у лідерському форматі, то із залученням членів делегацій, серед яких були глави дипломатій чотирьох країн [4, с. 1].

І це у той час, коли у районі Дебальцеве, в оточенні більше п'ятнадцяти тисяч сепаратистів і російських військ, стояли на смерть майже дві тисячі українських оборонців. 20 лютого 2015 р. Юрій Бутусов оприлюднив дані щодо оцінки втрат українських силовиків у боях за Дебальцеве: 159 загиблих, 118 полонених, 36 зниклих безвісти.

Але на початку війни, бо цей історичний факт історично і документально зафіксований, а як відомо – слова із пісні не викинеш – 13 квітня 2014 р. в Україні уже була спроба оголосити початок особливого стану у державі, проведення, так званої, Антитерористичної операції, без введення воєнного стану, що було б виходячи із ситуації, коли окупанти уже захопили Крим і частину території Сходу, значно логічнішим із обов'язковим залученням Збройних сил України. Але політики думали про своє власне майбутнє у державі без Януковича, а не про долю України і її народу і у більшості своїй, за словами Олександра Турчинова, проігнорували його пропозицію. Наступного дня був підписаний і відповідний Указ «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» – офіційний початок Антитерористичної операції.

Але воєнного стану введено не було. Причиною неприйнятності введення воєнного стану навесні 2014 р. Олександр Турчинов назвав серед інших чинників – необхідність провести президентські вибори, що обрали б в Україні законного президента. Хоча, на мою думку, очільник держави, хоч і тимчасовий, повинен був бути більш рішучим і відповідальним, коли на плаху історії була поставлена незалежність і свобода народу України. Наслідки тієї нерішучості досить наявні на першому етапі російсько-української війни до 24 лютого 2022 р. Десятки тисяч загиблих, поранених, полонених і інвалідів. І, не менш, важливе – тимчасова втрата території держави – весь Крим і 7,2 % Східних областей України [5, с. 1].

А уже сучасний етап війни вказав, що метою всіх російсько-українських загарбницьких війн було і є нині знищення ще у корінні всього того, що пов'язано з витоками українського Ренесансу, самобутності і ідентичності народу України, а вже потім – залишити загарбану територію нашої держави під російським контролем. Тому, уже о 5 годині 30 хвилин 24 лютого 2022 р. воєнний стан в Україні був введений Верховною Радою і Указом № 64/2022 президента України Володимира Зеленського, згідно статті 5 Закону України «Про правовий

режим воєнного стану».

А чи могло б таке статися, якби на початку російської агресії, ще у 2014 р., були б прийняті і відповідні подіям державні заходи? Я, глибоко, переконаний, що ні. Тому я не можу зрозуміти – чому воєнний стан не був прийнятий, як основний правовий чинник наявності війни? А немає його, то і сам факт війни відсутній.

Список використаних джерел

1. Воєнний стан // Юрид. енцикл. ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.). – К.: Укр. Енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998 – 2004.
2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна. За ред. М. П. Требіна. – Х.: Право, 2015. – 816 с.
3. Смоляннюк В. Воєнний стан // Політич. Енциклопедія. / редкол.: Ю. Левенець (голова). – К.: Парламен. видавництво, 2011. – 808 с.
4. Хоменко С. Що таке воєнний стан? // ВВС Україна. – 2014. – 2 березня.
5. Що таке воєнний стан, як він може вплинути на майбутні вибори, роботу ЗМІ і мої права? // Укр. правда.– 2018. – 26 листопада.

Олена Карпеченко

АГРАРНА ПОЛІТИКА ДЕНІКІНСЬКОГО УРЯДУ

Доба Української революції (1917–1921 рр.) була позначена співіснуванням та боротьбою за владу в Україні різних політичних режимів. Найбільш напруженим періодом війни за незалежність для молодого української державності був 1919 рік, коли їй довелося виступати супротивником антагоністів, які вели запеклу боротьбу за владу в колишній Російській імперії – радянського режиму на чолі з більшовиками та ліберально-консервативного Білого руху.

Генерал Антон Денікін вважав Україну дуже важливою складовою великодержавної Росії, без якої остання втратила б значну частину імперського потенціалу і стверджував, що «ніяка Росія – реакційна чи демократична, республіканська чи авторитарна, не допустить відторгнення України» [1, с. 10].

Аграрне питання у внутрішній політиці уряду А. Денікіна мало надзвичайно важливе значення.

Акцент на середньозаможне і заможне селянство, підтримка малоземельного вмотивовувалися тим, що за роки революції та Громадянської війни серед селянства посилилася майнова диференціація. Переважну більшість селянських господарств, зокрема Півдня Росії, становили заможні. Згідно з радянськими офіційними даними, 36 % від загальної чисельності селянських господарств південних регіонів краю

становили середньозаможні, а 22 % – заможні. Останнім належало 50,8 % усіх земель.

Сучасні українські дослідники вважають, що аграрну політику денікінського уряду, викладену в декларації, яку А. Денікін підписав 23 березня 1919 року, було спрямовано на підтримку дрібних та середніх власників-селян і закріплення соціального миру на селі. Через невдоволення селянства продрозкладкою 26 липня 1919 року А. Денікін скасував хлібну монополію, відновлювались принципи вільної торгівлі та ринку, що незабаром стабілізувало ціни на продовольчі товари й усунуло загрозу голоду. Проте необхідність забезпечувати продовольством армію за браком надійної економічної бази призвела до застосування адміністративних методів: селянин мав сплатити до 1 вересня одноразовий податок на користь білогвардійців у розмірі п'ять пудів зерна цього річного врожаю з кожної після четвертої десятини землі. Це відчутним тягарем лягало на селянські господарства [2, с. 128–129].

Аграрна реформа, над якою працювала спеціальна комісія Особливої наради на чолі з колишнім міністром землеробства гетьманського уряду В. Колокольцев, мала в основі задовольнити інтереси середніх і дрібних господарств за рахунок викупу державних та поміщицьких земель. Тимчасово, до проведення реформи, набув чинності земельний закон уряду Колчака, за яким земля залишалася в тих власників, у чиїх руках фактично перебувала.

Під тиском поміщиків, що масово підтримували Білий рух, було ухвалено Правила про збирання врожаю 1919 року, за якими 1/3 хліба, 1/2 трав і 1/6 овочів, які зібрали селяни на колишніх поміщицьких землях, відбиралися як орендна плата. І хоч такі норми вважалися цілком придатними для більшості селянських господарств, це одразу різко протиставило українське селянство денікінському режиму. Маючи за української влади землю безкоштовно, селяни всіляко саботували аграрне законодавство білогвардійців, відмовляючись сплачувати податки. Восени 1919 року недоїмки стали повсюдними [2, с. 128–130].

Денікінське законодавство не дозволяло попереднім власникам примусово повертати землю і майно, але поміщики масово поверталися до своїх маєтків, змушували селян безкоштовно на себе працювати, обкладали контрибуціями. Велику роль у ставленні поміщиків до селян відіграла помста, тому часто-густо, проводячи акції проти селян, вони не рахувалися з думкою місцевої влади. Влада нещадно карала селян за непокору владі, затримку поставок сільськогосподарських продуктів. Поширилися карні експедиції, які забирали в селян продовольство, худобу, майно, реманент, вдавалися до екзекуцій.

Денікінська армія, не отримуючи продовольства, перейшла до самочинних реквізицій. Спочатку військові платили за хліб гроші, згодом усе частіше розраховувалися квитанціями. Поступово реквізиції ставали

безплатними, а межа між ними й грабіжництвом майже зникла. В результаті ставлення українського селянства до добровольців почало змінюватись: доброзичливість, заснована на очікуванні, що замість більшовицької продрозкладки буде встановлено справжню свободу торгівлі, перетворювалася на ворожість. «Нас грабували більшовики, прийшла Добрармія, якої ми так чекали, і теж нас грабує», – говорили селяни. Фактична реставрація дореволюційних порядків у сфері аграрного законодавства, антиукраїнська національна політика білогвардійського режиму викликали відповідний масовий опір селянства України. І цим скористалися більшовики. У відповідь розпочалися масові виступи селян, які значною мірою розвалили тил Збройних сил Півдня Росії [3, с. 161].

Отже, реалізовані денікінським урядом заходи в аграрному секторі так і не принесли очікуваних результатів та не дозволили заручитися підтримкою найчисельнішої соціальної групи – селянства. Денікін не пішов в напрямку проведення радикальних аграрних перетворень, які б закріплювали всі революційні здобутки 1917 року на селі. Усі заходи Особливої наради в аграрній царині лише вдосконалювали окремі аспекти земельної реформи, що втілювалася ще в часи прем'єрства П. Столипіна. Проведенню більш рішучих кроків заважали позиція та вплив політичних сил, що склали основу Білого руху Півдня Росії.

Список використаних джерел

1. Деникин А. И., Лампе А. А. Трагедия Белой армии. М., 1991. 34 с.
2. Бойко О. Денікінський режим на Українських землях: державний устрій, соціально-економічна і національна політика. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років: збірник наукових праць*. Київ: Інститут історії України НАН України. 2010. Вип. 5. С. 115–144.
3. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси. К., 2002. 952 с.

Богдан Карпінський

ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ СТАНУ ВОДНОГО СЕРЕДОВИЩА БИТКІВ-БАБЧЕНСЬКОГО НАФТОГАЗОКОНДЕНСАТНОГО РОДОВИЩА

Нафтогазовому комплексу відводиться важлива роль у економічному зростанні України, яка володіє значними запасами та потенційними ресурсами нафти і природного газу. На сьогоднішній день зростання рівня паливно-енергетичної незалежності країни являється однією із стратегічних цілей державної енергетичної політики.

На території Битків-Бабченського родовища провадиться повне повернення супутно-пластових вод шляхом їх нагнітання в продуктивні пласти з метою підтримання пластового тиску. Для цього використовується 9 нагнітальних свердловин. Нагнітання вод дає можливість підтримувати пластовий тиск на основному експлуатаційному об'єкті Битків-Бабченського родовища – менілітовому покладі Глибинної складки.

На даному покладі впроваджена система підтримання пластового тиску шляхом закачування пластових вод, а також різноманітні методи підвищення нафтовилучення. Повернення супутньо-пластових вод здійснюються відповідно до вимог чинного законодавства, згідно із діючими нормативно-технічними документами. Супутньо-пластові води продуктивних горизонтів усіх покладів Битків-Бабченського родовища являють собою розсоли хлоркальцієвого типу.

Водоносні пласти менілітової світи Глибинної складки практично не мають областей живлення і знаходяться в зоні утрудненого водообміну. Води південно-західної частини родовища характеризуються мінералізацією від 161,4 до 182,1 г/л, а північно-східної – від 200 до 284 г/л.

Густина пластових вод Глибинної складки змінюється від 1106 до 1171 кг/м³, динамічний коефіцієнт в'язкості води в пластових умовах – від 0,65 до 0,75 мПас, вміст іонів кальцію – від 380,2 до 768,0 ммоль/л. Слід відмітити, що на Делятинському блоці пластові води в менілітових відкладах при випробуванні свердловин не виявлені. Загальна мінералізація пластових вод змінюється в межах від 175 до 280 г/л, густина – від 1123 до 1146 кг/м³.

Мінералізація води стрийських відкладів Глибинної складки становить від 80 до 215 г/л, Раковецької складки – 300 г/л.

Пластову воду розділено на два потоки: перший потік з технологічних резервуарів поступає безпосередньо до резервуару-відстійника, другий – з товарних та сировинних резервуарів, з посудин, що працюють під тиском, через систему каналізації поступає в нафтовловлювач. Завдяки цьому добре очищена вода з технологічних резервуарів поступає безпосередньо в резервуар-відстійник, а забруднена вода з підвищеним вмістом нафти і мехдомішок проходить через нафтоуловлювач та бетонні резервуари. Це дає змогу збільшити час відстою пластової води та покращити її якість.

Технологічна схема підготовки пластової води передбачає подачу хімреагента «Нафтохім РЕНА-8» для забезпечення антикорозійного захисту систем трубопроводів ДПтаПН та ЦППТіПГ. Хімреагент подається за допомогою блоку реагентів на прийом насосів з розрахунку 25 мг/м³ пластової води. Контроль за технологічним процесом підготовки води проводиться лабораторним методом, шляхом відбору проб.

Також на очисні споруди «Пасічна» відводиться водяний конденсат та стічні води з нафтоуловлювача. Води до очисних споруд «Пасічна»

транспортуються нафтовозом.

Реалізація технологічних операцій з повернення супутньо-пластової води в свердловини здійснюється на підставі розроблених технологічних проектів та встановлених умов, погоджених в установленому законодавством порядку відповідно до ст. 72,75 Водного кодексу України.

Для забезпечення водовідведення поверхневих стічних вод (атмосферні опади та талі води) територія промислових майданчиків покрита водонепроникним покриттям, обвалована та оконтурена водоскидними канавками з влаштуванням ємності для збирання забруднених стічних вод з подальшою їх передачею на очищення відповідно до укладеного договору.

Таким чином, вплив промислової розробки Битків-Бабченського нафтогазоконденсатного родовища на водне середовище, з урахуванням реалізації передбачених природоохоронних заходів та додержанні визначених обмежень характеризуються як екологічно допустимий.

Список використаних джерел

1. Архипова Л. М., Адаменко Я. О. Оцінка впливу спорудження нафтогазових свердловин на водне середовище. Науковий вісник ІФНТУНГ. 2009. Вип. 2(20). С. 122–126.
2. Адаменко Я. О., Архипова Л. М. Екологічна оцінка гідроекосистем Битківського нафтопромислу. Науковий вісник ІФНТУНГ. 2010. Вип. 4(26). С. 136–143.
3. Екологічні основи управління водними ресурсами : навч. посіб. / А. І. Томільцева, А. В. Яцик, В. Б. Мокін та ін. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 200 с.

Богдан Карпінський

ОСНОВНІ ЗАДАЧІ З ЛІКВІДАЦІЇ ЗАБРУДНЕНЬ, ОБ'ЄКТАМИ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ, ТРАНСКОРДОННОГО ПРОСТОРУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Нафтогазовий комплекс завжди відігравав важливу роль у розвитку Карпатського регіону.

За десятиліття робіт, пов'язаних з видобування нафти і газу на теренах Карпатського регіону, експлуатовалися і дотепер експлуатуються тисячі нафтових свердловин. За архівними даними польського Карпатського Геологічно-Нафтового інституту, м. Краків (Збірник «KOPALNICTWO NAFTOWE W POLSCE», Karpacki Instytut Geologiczno-Naftowe, 1939 r., Nr. 1) у січні 1939 р. на теренах Івано-Франківської та Львівської областей

в експлуатації знаходилось 3645 нафтових свердловин. Видобуток нафти із вказаних свердловин фактично припинився після 1950 р. у зв'язку із бурінням нових свердловин у більш продуктивних регіонах.

У період 1945–1955 рр. Проводилась консервація та ліквідація нафтових свердловин пробурених до 1945 р. У свою чергу сумарна кількість пробурених свердловин для видобутку нафти і газу у Карпатському регіоні за період 1945–2000 рр. становить не менше 3500 із них більше 60 % законсервовано та ліквідовано [1]. Таким чином, у регіоні на сьогодні знаходиться біля 6000 законсервованих та ліквідованих нафтогазових свердловин які є потенційно небезпечними для довкілля Карпатського регіону.

На даний час не існує єдиної методики визначення зон забруднень вуглеводнями усього Карпатського Регіону, джерелом яких є гірничі виробки та ліквідовані або законсервовані нафтогазові свердловини пробурені у ХІХ та ХХ століттях. Не існує науково обгрунтованої класифікації рівнів сумарного впливу на довкілля нафтовиливів та витоків природного газу основним складником якого є метан.

Основними причинами нафтовиливів та загазованості території у місцях локалізації старих нафтогазових свердловин є:

- геологічні процеси у сейсмічно активній зоні Карпатської дуги;
- неякісне цементування обсадних колон свердловин, а у більшості випадків і відсутність цементу у позаколонному просторі свердловин пробурених до 1945 р;
- неякісно проведені роботи з ліквідації (консервації) свердловин у післявоєнний період 1945–1950 рр.

У Карпатському Регіоні не проведені масштабні дослідження рівня забруднення ґрунтів та підземної прісної води за рахунок фільтрації по латералі нафти та газу у ґрунтах та четвертинних відкладах ареалу старих нафтопромислів із деградованими нафтогазовими свердловинами.

Для прикладу, в Івано-Франківській області на старих нафтопромислах (родовища Космач-Верховинський район, Кубаш, Майдан, Надія-Надвірнянський район та ін.) внаслідок природного відновлення пластових тисків та порушення герметичності старих обсадних колон спостерігаються прояви самовиливу нафти і мінералізованих пластових вод, а також викиди газу.

Фільтрація нафти у гравійних відкладах заплави ріки Бистриця Солотвинська в сторону русла ріки відбувається з 1943 р. У 2017 р. Буровою компанією «НАДРА» та НВФ «ІНТЕКС» було ліквідовано самовилив нафти із свердловини, дебіт свердловини за нафтою оцінювався до 0.8 тон/доб. Таким чином, за період 1943–2021 рр. Самовиливи нафти орієнтовно складають 25 000 тон.

Для оцінки кількості природного газу, який виділяється із

деградованої свердловини Надія-2 старого нафтопромислу Надія, проведені вимірювання концентрацій природного газу з допомогою інфрачервоного лазерного детектора газу у місці вилування нафти із свердловини. Орієнтовний дебіт газу складає 200–300 м.куб./добу. За період 1943–2021 рр. Ймовірна кількість природного газу, виділена свердловиною в атмосферу, складає 8 564 400 м.куб. В основному це парниковий газ метан.

Зважаючи на зміну рельєфу територій за минулі 150 років і відсутності у багатьох випадках фонтанної арматури та залишок обсадних колон старих нафтогазових свердловин, необхідно провести роботи з оцінки рівня забруднень територій нафтою та газом з використанням вимірювального комплексу на базі спеціалізованого квадрокоптера із змонтованим на його борту лазерним детектором метану, обладнанням Lidar та GPS навігатором, що значно прискорить проведення робіт з пошуку гірничих виробок та наступних робіт з ліквідації забруднень.

Вказаний вимірювальний комплекс дозволить у короткі терміни оцінити об'єми витoku природного газу та площ забруднення нафтопродуктами із деградованих гірничих виробок та нафтогазових свердловин, збудованих у XIX–XX ст. на територіях Регіону.

На сьогодні існує проблема отримання науково підтвердженої інформації про стан забруднення усього Карпатського регіону України, Польщі та Румунії, на територіях яких видобуток вуглеводнів проводиться з XIX століття.

У дослідженнях використовуються наступні методи:

- метод математичного моделювання поширення забруднюючих речовин в атмосфері;
- метод оцінки впливу на роздільну здатність інформаційно-вимірювальної системи ВК-БПЛА, в умовах різних концентрацій метану, температури і швидкості руху повітря та кількості аерозольних частинок у повітрі;
- метод оцінки швидкості фільтрації прісної води і нафти по латералі у ґрунтах та незцементованих гірських породах [2].

Дослідження направлені на:

- А) вивчення процесів розповсюдження нафти та супутнього природного газу у приповерхневих шарах атмосфери, ґрунтах та четвертинних відкладах на територіях старих нафтопромислів Карпатського Регіону.
- Б) розроблення геоінформаційної системи ГІС для проведення масштабної газадебітної зйомки територій нафтогазовидобутку та виявлення на територіях розливів нафти із використанням квадрокоптера з лазерними детекторами та наземного георадару для визначення зон найбільшої концентрації вуглеводнів.
- В) розроблення технологій та обладнання для забезпечення

очищення територій Карпатського регіону України від забруднень вуглеводнями у складі:

- технологій екологічно безпечної повторної ліквідації деградованих нафтогазових свердловин в яких пластові тиски у продуктивних пластах складають не більше 0.1 гідростатичного тиску у свердловині.
- технологій екологічно безпечного вилучення вуглеводнів із деградованих нафтогазових свердловин в яких пластові тиски у продуктивних пластах складають більше 0.5 гідростатичного тиску у свердловині.
- технологій рекультивациі забруднених нафтою ґрунтів з допомогою мобільних установок для очищення та утилізації ґрунтів в гірських умовах.
- технологій використання природного газу із деградованих свердловин та гірничих виробок для отримання електричної енергії з використанням когенераційних установок та паливних елементів які використовують метан для прямого перетворення хімічної енергії на електричну.

Реалізація запропонованої концепції дасть можливість значно покращити екологічну ситуацію у Карпатському Регіоні.

Список використаних джерел

1. Geoinf.kiev.ua [інтернет-портал]. ДНВП «Геоінформ України» 2016–2022. URL:<https://geoinf.kiev.ua/>
2. Сушинська М. М., Турчик П. М. Методи визначення ступеня екологічної небезпеки від забруднення акваторій нафтою та нафтопродуктами // Зб.наук.доп. II-й Всеукр. з'їзд екологів з міжнародною участю – Вінницький національний технічний університет – 2009. – С. 76–76.

Анна Килюшик

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Актуальною проблемою організації навчального процесу є пошук нових підходів, форм і методів ефективної організації засвоєння нового для дітей з особливими потребами. Деадаптація або соціально-педагогічна занедбаність дитини, пов'язана із суперечливим або негативним впливом на неї зовнішніх обставин, які переломлюються через внутрішні умови. Отже, освітній процес має бути зорієнтований на виявлення та подолання перепон, які заважають учню досягти позитивних результатів у навчанні та

соціалізації. На часі, надзвичайно важливим є індивідуальний підхід до особистості, тому інклюзивне навчання є, власне, тією складовою індивідуальної траєкторії в освітньому процесі.

Найбільшою групою, яка входить до поняття «діти з особливими освітніми потребами» є діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку [3].

Діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами.

Залежно від типу порушення виокремлюють такі категорії дітей:

- з мовленнєвими порушеннями;
- з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом);
- з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором);
- з порушеннями інтелекту (із затримкою психічного розвитку, розумово відсталі);
- з порушеннями опорно-рухового апарату;
- зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.);
- з гіперактивністю з порушенням уваги;
- з раннім дитячим аутизмом [3].

Згідно до Порядку організації інклюзивного навчання в школі вчитель повинен застосовувати рівні підтримки дітей з ООП. Ключовим моментом є те, що для визначення рівня підтримки фахівці тепер мають відштовхуватися від потреб дитини, а не від її діагнозу [2].

Перший рівень надається за рішенням школи. Для цього створюється команда супроводу, яка ухвалює рішення про надання дитині першого рівня підтримки та складає індивідуальну програму розвитку (ІПР). Таке підтримання здійснюється ресурсами самого закладу. Тут не передбачено створення інклюзивного класу та відкриття ставки асистента вчителя. Кількість таких дітей у класі не обмежена. Додаткове фінансування не виділяється.

Діти на другому рівні можуть потребувати додаткового обладнання та матеріалів (дозволяється витратити 10 % від загальної суми фінансової підтримки), а також додаткових корекційних занять (не більше 2 на тиждень). У класі може бути не більше 3 дітей із другим рівнем підтримки.

Третій рівень вважається помірним ступенем прояву труднощів, тому в класі може бути не більше двох таких дітей. Окрім асистента педагога, спеціалісти можуть рекомендувати забезпечити асистента дитини. Тут, як і на другому рівні, дитина може потребувати адаптації навчальної програми.

Четвертий та п'ятий рівні – найскладніші. У класі може навчатися лише одна дитина з труднощами тяжкого (4-й) або найтяжчого (5-й) ступенів. В обидвох випадках дитина потребує асистента дитини, а також

адаптації чи модифікації навчальних програм, а іноді – і результатів навчання. На 4-му рівні передбачено до 6 корекційних занять на тиждень. На п'ятому – 8, до того ж тут дозволено використовувати альтернативні та спеціальні методи навчання, провести заняття із самообслуговування тощо.

Для учнів, які навчаються в різних інклюзивних класах одного або різних років навчання, для проведення занять, вивчення навчальних предметів, курсів, інтегрованих курсів, у тому числі вибіркових, можуть формуватися та функціонувати інклюзивні міжкласні групи [1].

Під час формування таких груп враховуються індивідуальні програми розвитку. Кількість учнів в інклюзивній міжкласній групі повинна становити не більше дванадцяти.

Опираючись на практичне застосування рівнів підтримки для учнів з ООП важливо зазначити, що без позитивного ставлення самого вчителя до дитини на успіх годі й сподіватися. Педагог перш за все повинен підходити до учня не з позиції, чого він не може через свій дефект, а з позиції, що він може, незважаючи на наявну ваду. Це дуже важливо, адже і сама дитина повинна навчитися сприймати свою ваду як одну із своїх якостей, що виокремлює її з-посеред інших, і не більше того.

Список використаних джерел

1. Гаяш О. В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : Методичні рекомендації / укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2014. 108 с.
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. ПОСТАНОВА від 15 вересня 2021 р. № 957, Київ.
3. Рівні підтримки для дітей з ООП: Нова Українська Школа URL:<https://nus.org.ua/articles/rivni-pidtrymky-dlya-ditej-z-oo-p-shho-zminyuyetsya-ta-yaki-vyklyku/>(Дата звернення: 01.05.2022).

Anna Kyliushyk

LEARNING BY ROTE: FACILITATED METHOD IN THE DIGITAL AGE

Education systems have historically preferred rote learning – that is, memorization. Nevertheless, rote learning has become seen as an outdated method of teaching. The dictionary defines learning “by rote” as: “from memory, without thought of the meaning; in a mechanical way”. According to the nowadays educational needs, which often cites creativity and innovation as key goals of a rounded education, the learning by rote should become the

facilitated method in the digital age.

What is replaced by digital technology is, however, just only one function of memorization: storing information. Although machines can store information permanently and remind us of it instantly, memorization is not just about storing information. It boosts the process of understanding and connecting things rapidly inside our head. The best example of this argument would be mathematics. Memorizing times table is mere arithmetic, and remembering all of Pythagoras formulas doesn't make you understand geometry. Mathematics seems to be a branch of science beyond simple memorization. Mathematics, advanced science, engineering, and art require true understanding and application thinking, rather than ordinary memorization. However, it doesn't mean that memorization is incompatible with the understanding. Rather, memorization is a requirement for understanding [3].

Digital technology is fully integrated in the way people keep in contact with each other and work together; yet technology is not being fully utilized in training and education. More than 60 % of nine-year olds go to a school that does not have extensive digital facilities (suitable infrastructure, fast broadband and high connectivity). Only 35 % of pupils are taught by teachers that are self-confident with ICT and offer support. 50 % to 70 % of teachers never use digital text books, exercise software, broadcast/podcast materials, simulations or educational games [1].

In the digital age, no one needs to memorize friends' phone numbers or email addresses because such data is conveniently stored and accessible electronically – our phones have become databases, while the internet can answer any question to which there exists an answer. The same approach students employ in study English. They can easily find the translation of the words and check grammatical mistakes in the sentence. But there are benefits to memorizing stuff. In fact, memorizing key data is fundamental to learning any skill. Doctoring requires knowledge of the anatomy, lawyering requires knowledge of cases and statutes, learning languages requires grammar and even new alphabets in some cases. Of course, being able to recall things will not further your understanding of those things, but without memorizing these foundation elements, you cannot progress to a deeper understanding of a subject.

While the internet and computers have undermined the need for us to remember things, it may well be that mobile learning can help revive this style of learning by making it more convenient, more accessible and more fun. Drilling yourself – with flashcards or by brute repetition – is hard work (and usually tedious), which is why most people need their multiplication tables to be drilled into them by teachers or parents.

Increasingly, rote learning is being abandoned for newer techniques such as associative learning, meta cognition, and critical thinking instead of being used as a functional foundation to higher levels of learning [2].

Rote learning without a willing third party can be a battle of discipline and

motivation. But mobile learning can make those flashcards and drills more appropriate to individual study; devices can challenge and inform us at the same time and also keep us motivated, whether through game-like structures or recording our progress. Learning by rote does have limited use. Once you've acquired the fundamentals of a subject, the need to memorize data usually diminishes and it becomes the application of knowledge which is important.

Most teachers use rote learning as a "teaching to the test," and it became the main motivation for students: to drill, to pass, to forget. When the role of rote memorization is an end in itself, instead of a means to an end, rote memorization fails as a building block to critical thinking [1].

Despite the fact that without rote learning the educational process can be effective, rote teaches the brain to move information to short-term memory from long-term as needed. Learned vocabulary and times tables move from long to short-term memory as needed.

Therefore, keeping relevant information in one's mind and taking a view of them at once is very crucial to understand relationship and meaning of facts. This function of memorization cannot be replaced and should not be. This is why memorization is still important cognitive skill in the digital age. It is also can be a way of self-education with the appropriate tools and digital technologies.

References

1. JunyoungLee,MemorizationinDigitalAge.URL(<https://medium.com/@snail9909/memorization-in-digital-age-3a67b8fc2a93>), Jun 4, 2019.
2. Novak, J. (2003). The promise of new ideas and new technology for improving teaching and learning. Cell Biology Education, 2, 122–132. Retrieved October 18, 2007.
3. Report of the seminar of the European Network of Education Councils (2014). LEARNING IN THE DIGITAL AGE, Brussels, August 2014.

Костянтин Кириченко

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Пандемія трансформувала компанії на пошук нових стратегій, адже для того, щоб протидіяти новим викликам, керівникам та HR спеціалістам потрібні нові компетенції. Лідерство має бути адаптовано до нової реальності інтенсивних змін, які вимагають мислення, гнучкості та зростання. Менеджерам необхідно дистанційно мотивувати та контролювати персонал до виконання своїх обов'язків та створювати безпечні умови праці. Швидкість прийняття рішень стала актуальною та цифровою,

тому підприємцям доводиться модернізувати HR-стратегії.

Управління персоналом – частина стратегії будь-якої організації. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується цифровізацією виробництва, тому реалізовувати функцію «управління» будь-якою компанією сьогодні складно, адже конкуренція стає дедалі жорсткішою з кожним роком. Тому питанням управління необхідно приділяти особливу увагу, і це вимагає значних змін у вимогах до персоналу [9]. Дослідження показують, що при переході до гнучких методів основною перешкодою є традиційний менеджмент.

Компаніям важко впроваджувати такі процеси, як Scrum, XP або Канбан, якщо їхні лідери беруть за основу застарілі управлінські підходи. Менеджери мають зрозуміти, у чому полягає їхня нова роль у XXI столітті як отримати від команд розробників максимальних результатів. Дедалі більшої популярності набуває таке поняття, як Менеджмент 3.0, якому передували такі управлінські практики, як Менеджмент 1.0 та 2.0.

Основними ознаками Менеджмент 1.0 управління є повна залежність компанії від її керівника. Дехто називає цей менеджмент командно-контролюючим: організацію вибудовують і керують нею зверху вниз, але повноваженнями влади наділені одиниці. Топ-менеджери мають можливість маніпулювати бонусами, що негативно впливає на результати очолюваних компаній. Отже, можна стверджувати, що Менеджмент 1.0 має недоліки, застарілий та потребує оновлення [1].

Менеджмент 2.0 – це знайомий нам менеджмент 1.0, до якого додано кілька надбудов, аби трохи знівелювати проблеми, породжені застарілою системою. Ця версія управління є гнучкою та досконалою, тому в організаціях існують правила, яких мусять дотримуватися персонал і керівники, а що стосується комунікації – багатовекторні [2].

Менеджмент 3.0 – це епоха складності, переорієнтація з ієрархій на мережеві структури. Один з найважливіших висновків нової системи полягає в тому, що всі організації являють собою мережі. Окрім того, теорія складності в застосуванні до соціальних систем свідчить, що менеджмент у свою чергу має вирішувати завдання комплектації штату підприємства, створення системи підготовки керівного резерву, а не структурою департаментів й отриманням прибутку [1].

Ринкова ситуація ставить підприємства у принципово нові відносини з державними організаціями, з виробничими й іншими контрагентами, з працівниками стосовно формування та використання ресурсного потенціалу.

Оскільки зовнішнє середовище постійно змінюється й ускладнюється, то система управління ресурсним потенціалом підприємств в структурі економіки має набути нових якостей, розширюючи свої можливості. Отже, зміни ділового середовища вітчизняних підприємств пов'язані з розвитком конкуренції, інформаційних технологій, глобалі-

зацією бізнесу та іншими чинниками і обумовлюють необхідність удосконалення системи управління ресурсним потенціалом, що націлений на ефективне використання ресурсів.

Система ефективного управління ресурсним потенціалом підприємств дає можливість визначити, які внутрішні його характеристики послаблюють результативність досягнення ефективності в процесі управління. Ефективність досягається за рахунок реалізації послідовних дій, які здійснюються під час управління [3].

За дослідженнями О. Іляша [1], виділено найбільш ймовірні тенденції, які будуть властиві змінам у HR найближчим часом: стратегічне мислення стане основною внутрішньою компетенцією HR. Фактично, Brashears прогнозує тенденцію до посилення стратегічної HR-функції та стимулювання створення нових посад. У той же час, професіонали з управління персоналом, очевидно, перейдуть у бізнес-професіоналів HR, які не лише розуміють наслідки HR, але здатні управляти бізнес-операціями та формувати стратегію розвитку бізнесу. Незважаючи на блискучі успіхи Agile-проектів з огляду на рентабельність інвестицій [10], чимало менеджерів перешкоджають впровадженню гнучкого проектного менеджменту та дотриманню гнучких підходів у своїх компаніях [2].

Проблема формування системи антикризового менеджменту та оцінки її ефективності є складною, у практичному відношенні, й вимагає серйозних напрацювань в методичному плані. У період системної трансформації України у світовий економічний простір, зазначена проблема стала практично ключовим питанням, яке визначає функціонування підприємств в економічних умовах, що склалися. У зв'язку з цим, вивчення особливостей антикризового управління та формування методики оцінки ефективності системи антикризового менеджменту набуває гострої актуалізації та вимагає інноваційного пошуку вирішення складних економічних рішень [3].

Проблема пандемії COVID-19 є найбільш актуальною в сучасному світі та вплинула на усі аспекти життя людей, але працівники компаній, як завжди, поступово адаптуються та починають перетворювати та вдосконалювати бізнес-процеси. Управління персоналом, реалізуючи функцію HR-менеджменту, ґрунтується на принципах гнучкості, що і є яскравим прикладом тих змін, які властиві сьогоdnішньому часу [4]. Дослідження дозволяє зробити висновок, що HR – менеджмент під впливом цифрових та інформативних технологій потребує розширеного розвитку ініціативи, можливостей команд та повноважень, компетенцій та поліпшення організаційних структур. Це означає, що організаціям необхідно чітко сформулювати місію, узгодити та вдосконалювати у співробітників навички майбутнього, управляти не лише залученням, а й задоволеністю персоналу.

Список використаних джерел

1. Ляш О. Майбутнє HR менеджменту: тенденції, ризики, мотивація. Ефективна економіка. 2018. № 10. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2018/5.pdf (дата звернення: 06.11.2021).
2. Тенденции развития HR в 2018 году, в которых надо держать руку на пульсе. URL: <https://www.talent-management.com.ua/4524-4524-hr-trends-2018/> (дата звернення: 06.10.2021).
3. Горбачова І. HR-стратегії та технології з управління компанією в умовах пандемії covid-2019. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2021. Випуск 36. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/36_2021ua/13.pdf
4. Пачева Н. О., Подзігун С. М. Вплив мотиваційного менеджменту на ефективність діяльності організації. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Сер. Економічні науки.* 2021. № 11(55). URL : <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2021/11/7671>

Ірина Кичак,
Катерина Ільницька

ПЕРСПЕКТИВИ STEM-ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Сучасна школа має розвивати ті здібності, які будуть необхідними у майбутньому: креативність, творчу уяву, ініціативність, лідерські якості, критичне мислення та здатність до розвитку когнітивно-креативного потенціалу особистості. Саме ці компетентності формує інноваційна діяльність. Актуальність такої діяльності у нинішній системі освіти розуміється усіма. У ХХІ столітті від людини вимагають не лише майстерне оволодіння якою-небудь технологією створення продукту (матеріального чи інтелектуального), а й креативного підходу до її реалізації. Тому на державному рівні ставиться актуальна проблема підготовки таких фахівців, які б змогли бути і генераторами нових ідей, і проєктувальниками, і тими, хто доведе ці ідеї до формату працюючих об'єктів. Важливо не тільки знати та вміти, але також досліджувати та винаходити. Для реалізації цих потреб необхідно одночасно розвиватися в таких ключових академічних галузях, як наука, математика, технології та інженерія, які можна поєднати одним словом – STEM (science, technology, engineering and mathematics).

Термін «інновація» (у перекладі з пізньолатинської мови «innovatio» – «оновлення, новизна, зміна») означає нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, що вносять у середовище впровадження нові стабільні елементи (нововведення), які викликають перехід системи з одного стану до

іншого [2, с. 32].

Проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті присвячено досить велику кількість досліджень: П. Атаманчук, В. Кремень, О. Дубасенюк, О. Іваницький, О. Кузьменко, А. Підласий, А. Хуторской та ін. [1, 4, 5, 6, 7, 8, 10].

Освітні інновації стосуються системи освіти, її структур, освітніх процесів, що в ній відбуваються, тому спрямовані на реалізацію цілей і задач освітнього рівня – поліпшення якості освіти, освітніх послуг. Вони охоплюють всі сторони й процеси, пов'язані з її цією системою та її структурами. Це управлінські, організаційні, економічні, соціальні, культурні, наукові, педагогічні, психолого-педагогічні аспекти й проблеми в освіті.

Педагогічні інновації є одним з аспектів освітніх інновацій. Вони охоплюють сферу педагогічного процесу й спрямовані на вирішення відповідних задач. Педагогічний процес виявляється як цілеспрямована система впливу на суб'єктів освітнього процесу, яка приводить до якісних змін індивіда.

Система впливу включає педагогічні технології, педагогічну техніку, окремі елементи – форма, засіб, метод, зміст (навчання, виховання, організація, управління) [3].

Важливо розуміти, що педагогічні інновації – це невід'ємна частина розвитку педагогіки і без них не можливе вдосконалення системи освіти.

Педагогічні інновації можуть бути реалізовані як за рахунок власних ресурсів освітньої системи (інтенсивний шлях), так і за рахунок залучення додаткових інвестицій – нових засобів, обладнання, технологій, капітальних вкладень і т.п. (екстенсивний шлях).

Поєднання інтенсивного і екстенсивного шляхів реалізації педагогічних інновацій дозволяє здійснювати так звані «інтегровані інновації», які будуються на стику різнопланових, різнорівневих педагогічних підсистем та їх компонентів. Інтегровані інновації, як правило, не виглядають надуманими, чисто «зовнішніми» заходами, але є усвідомленими перетвореннями, що відбуваються з глибинних потреб і знання системи. Підкріпивши «слабкі» місця новітніми технологіями, можна підвищити загальну ефективність педагогічної системи.

Інноваційні технології в освіті являють собою комплекс її елементів: змісту, методів та засобів навчання. До основних завдань сучасних освітніх технологій відносять:

- формування у здобувачів освіти фундаментальних знань, які спрямовані на можливість у майбутньому отримувати нові знання, працювати та вдосконалюватися;
- формування креативного типу особистості, здатності до аналітичної та групової роботи, формування проектного мислення.

Розпорядженням КМУ від 13 січня 2021 р. № 131 «Про затвердження

плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року» [9] визначено комплекс заходів, пов'язаних з формуванням і розвитком навичок науково-дослідницької та інженерної діяльності, винахідництва, підприємництва, ранньої професійної самовизначеності та готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії, популяризацією науково-технічних та інженерних професій, поширенням інновацій у сфері освіти. «Відповідаючи на глобальні виклики цифрової трансформації та ключові наукові й технологічні тенденції, одним з пріоритетних напрямів розвитку усіх країн світу стає STEM-освіта (наука, технології, інженерія і математика). Сьогодні у світі велику увагу приділяють вивченню математики та інженерії. Тому відповідність змісту навчання суспільно-економічним запитам держави має бути основою нової філософії природничо-математичної освіти», – зазначив Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет.

Згідно з планом заходів протягом 2021–2025 років планується здійснити дослідження та підготовку рекомендацій з використанням STEM-методик в закладах освіти. План заходів також передбачає упровадження та підтримку гуртків і секцій науково-технічного напрямку закладів позашкільної освіти. На даний час STEM-освіта виступає найвагомим фактором формування інноваційної компетентності юних дослідників, це сучасний підхід до опанування інноваційних технологій. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) освіта – це модель, що поєднує природничі науки та інженерні дисципліни в єдину систему. У її основі покладено інтегративний підхід: фізику, хімію, біологію та математику викладають не окремо, а у взаємозв'язку один з одним для вирішення реальних технологічних завдань. Такий підхід вчить розглядати проблеми загалом, а чи не у межах однієї галузі науки чи технології.

Серед перспектив розвитку STEM освіти – три основні напрями: персоналізація освіти, фокус на проектному мисленні та командній роботі, змішаний формат навчання.

- Персоналізація освіти. Законом України «Про освіту» передбачено право учнів на індивідуальну освітню траєкторію.

Персоналізація передбачає:

- особистий освітній профайл (в ньому визначаються сильні сторони, потреби, мотивація та цілі учнів, також міститься опис способу та регулярність отримання учнями та їх батьками зворотнього зв'язку);
- індивідуальна освітня траєкторія (складається з освітніх планів, форм освітнього процесу та способів, скориставшись якими здобувачі освіти розроблятимуть та впроваджуватимуть власну освітню траєкторію);
- прогрес розвитку компетентностей (враховує процес оцінювання

набуття певних компетенцій та виконання учнями завдань власного освітнього плану);

- гнучке освітнє середовище (формується задля забезпечення індивідуальних потреб учнів та містить рішення щодо структури роботи усіх суб'єктів, задіяних в освітньому процесі, а також щодо використання простору й часу, передбачаючи можливість активної групової співпраці учнів школи різних класів).
- Фокус освіти на проєктному мисленні та командній роботі. Прості інженери не цікаві сучасному бізнесу. Йому потрібні інженери з проєктним баченням, які вміють працювати у команді та керувати колективом, саме тому, щоб задовольнити запит бізнесу на сучасних інженерних фахівців, STEM-освіта неминуче впроваджує розвиток Soft Skills у свої програми. Як свідчать дані Всесвітнього економічного форуму, когнітивні здібності та системні навички стали важливішими за технічні.
- Перехід до змішаного формату навчання. Пандемія COVID-19 та введення воєнного стану на території України наочно показала важливість та перспективи грамотної організації онлайн-освіти. У довгостроковій перспективі STEM має стати не лише частиною освітніх програм університетів, а й закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти. Це допоможе побудувати єдину систему підготовки, підвищити ефективність усієї системи освіти, конкурентоспроможність вітчизняної науки та промисловості на світовій арені.

Отже, освіта у сферах STEM розвиває критичне мислення, збільшує наукову підготовленість та породжує «народження» новаторів та винахідників. Інновації призводять до появи нових продуктів і процесів, що підтримують економіку.

Створення умов організації та реалізації інноваційної діяльності – невідкладне та актуальне завдання сучасної освітньої галузі, тому що саме така діяльність дозволяє учням не лише формувати предметні та метапредметні вміння та навички, а й ефективно застосовувати їх на практиці. Важливе місце у залученні учнів до інноваційного пошуку у закладах загальної середньої освіти посідає готовність майбутніх учителів природничих наук до такої діяльності та навчальний процес з фізики.

Список використаних джерел

1. Атаманчук П., Атаманчук В. STEM-інтеграція як важлива інноватика сучасної освітньої парадигми. *STEM-освіта – проблеми та перспективи*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. семінару (Кропивницький, 25–26 жовт. 2017 р.). Кропивницький: КЛА НАУ, 2017. С. 9–10.
2. Буркова Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій

- як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті. *Директор школи, ліцею, гімназії*. № 1. С. 31–37.
3. Буркова Л. В. Класифікація інновацій в освіті. *Теорія та методика управління освітою*. № 4. 2010. URL: <http://umo.edu.ua/katalogh-vidanj/elektronne-naukove-fakhove-vidannja-teorija-ta-metodika-upravlinnja-osvitoju-vipusk-4-2010> (дата звернення: 28.01.2022).
 4. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.
 5. Інноваційні технології навчання фізики: навч. посіб. / Іваницький О. І. Запоріжжя: Диво, 2007. 99 с.
 6. Кремень В. Г. Філософсько-освітня діяльність: інноваційні аспекти. *Становлення і розвиток науковопедагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи*: зб. наук. праць. Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 10–26.
 7. Кузьменко О. Інноваційні технології навчання фізики в контексті STEM освіти в закладах вищої освіти технічного профілю. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedbez_2018_3_2_9 (дата звернення: 14.01.2022).
 8. Підласий А. І. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12. С. 3.
 9. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року. Розпорядження КМУ № 131-р від 13 січня 2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-sh-a131r> (дата звернення: 15.01.2022).
 10. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика: научное издание. М.: Издво УНЦ ДО, 2005. 222 с.

Оксана Ковальчук

ВПЛИВ КРОСФІТУ НА ФІЗИЧНУ ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ

Особливу роль у вдосконаленні та зміцненні здоров'я студентів закладів вищої освіти відіграє зацікавлення за допомогою використання методів, які мають високу ефективність і не вимагають великих витрат часу та коштів на тренувальний процес. Серед таких все частіше вживається «Crossfit», який на сьогодні є модним та прийнятним у сучасному суспільстві.

Кросфіт – це «високоінтенсивна тренувальна система загальної та функціональної фізичної підготовленості, в основі якої лежить поєднання рухів, рухових дій, фізичних вправ з різних видів спорту та спортивних

методик» [3]. Хоча перевага віддається вправам силової направленості, проте протягом одного тренування застосовуються комбінації фізичної активності з різних напрямків та видів спорту [3].

Автори наукової статті «Засоби кросфіту в системі секційних занять фізичним вихованням студентів закладів вищої освіти» І. Степанова, Т. Дутко та О. Жорова вважають кросфіт методикою організації спортивного навантаження студентської молоді, «сучасним та перспективним» напрямком удосконалення та урізноманітнення занять з фізичного виховання. Дослідники вбачають у даній системі тренувань інструмент для «підвищення рівня фізичної, технічної підготовленості і покращення стану здоров'я» [3].

Українські науковці В. Тищенко, І. Шиманович після проведеного дослідження на базі Запорізького національного університету констатували високий вплив систематичних занять кросфітом на рівень адаптаційних можливостей серцево-судинної системи здобувачів вищої освіти 1 курсу. У зв'язку з цим автори рекомендують впроваджувати в освітній процес закладів вищої освіти означений вид рухової діяльності [4].

Проведені дослідження В. Ягодзінського, С. Русанівського, С. Безпалого, О. Запорожанова, С. Юр'єва, В. Штоми свідчать, що під впливом вправ кросфіту у курсантів 1–4-го курсів військової академії значно підвищилися показники рівня розвитку силових здібностей. Автори вказують на необхідність адаптації засобів кросфіту до різних форм фізичної підготовки курсантів академії з метою підвищення їх фізичної підготовки до майбутньої професійної діяльності [5].

Н. Базилевич, Т. Троценко та Т. Кравченко у своєму дослідженні до програми занять фізичним вихованням в експериментальній групі включили розроблені комплекси занять кросфітом для початківців: комплекс з власною вагою, комплекс з гантелями, комплекс для дівчат і комплекс для схуднення. Експериментальна методика занять кросфітом сприяла суттєвому підвищенню у студенток не лише показників фізичної підготовленості та покращенню статури, а й сприяла зміцненню здоров'я студентської молоді та залученню її до здорового способу життя [2].

Ряд дослідників погоджуються, що кросфіт та використання його елементів під час занять з інших видів спорту сприяє «комплексному розвитку фізичних і психічних якостей» та є «одним із шляхів оптимізації навчально-виховного процесу з фізичного виховання студентів» [1].

Нами було проведено дослідження на базі кафедри фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. В експерименті брало участь 28 студентів першого курсу, які навчаються за спеціальністю «Початкова освіта». Здобувачів вищої освіти було поділено на дві групи – контрольну та експериментальну, які не мали достовірних розходжень у початкових

результатах тестування їх фізичної підготовленості. Учасники експериментальної групи (n=14) двічі на тиждень (протягом 2 місяців) відвідували заняття з фізичного виховання, на яких використовувались вправи з кросфіту, а в студентів контрольної групи – змістове наповнення занять характеризувалося традиційними вправами та методами виконання.

По завершенню експерименту було повторно проведено тестування розвитку фізичних якостей в обох групах. Порівнюючи показники досліджуваних виявили, що в експериментальній групі вдалося значно покращити результати за тестами «біг на 2000 м» і «біг на 100 м», ніж в контрольній. Натомість не було зафіксовано розбіжностей у результатах обох груп за підсумками тестів «вис на зігнутих руках», «підтягування на перекладині», «нахили тулуба вперед з положення сидячи» та «човниковий біг 4 x 9 м». Незначна перевага студентів експериментальної групи була за тестами «згинання та розгинання рук в упорі, лежачи на підлозі», «піднімання всід за 1 хв», «стрибок у довжину з місця» та «стрибок вгору».

Таким чином, кросфіт як засіб фізичного виховання студентської молоді, позитивно вплинув на розвиток витривалості та швидкості у здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Базилевич Н. О., Токоног О. С. Вплив занять кросфітом на формування мотивації студентів до регулярних занять фізичною культурою і спортом. Молодий вчений. 2017. № 2(42). С. 113–117. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/27.pdf> (дата звернення: 11.01.2022).
2. Базилевич Н. О., Троценко Т. Ю., Кравченко Т. П. Вплив засобів Кросфіт на фізичну підготовленість студенток педагогічних ВНЗ. URL: http://ephshair.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/4113/%D0%A2%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A2.%D0%AE.%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 11.01.2022).
3. Степанова І., Дутко Т., Жорова О. Засоби кросфіту в системі секційних занять фізичним вихованням студентів закладів вищої освіти. *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2018. № 4 (36), Ч. 6. Р. 88–93. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/10515/1/Dutko.pdf> (дата звернення: 12.01.2022).
4. Тищенко В. А., Шиманович И. И. Кроссфит как средство изменения адаптивных возможностей организма студентов ЗНУ. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2018. 2. С. 24–29.
5. Ягодзінський В. П., Русанівський С. В., Безпалый С. М., Запорожанов О. В., Юр'єв С. О., Штома В. Д. Розвиток силових якостей у курсантів у процесі занять за системою «Кросфіт». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2020. 2(122). С. 198–201.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ВЕБРЕСУРСУ PROGRAMIZ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРОГРАМУВАННЯ

Сучасне суспільство потребує фахівців високого рівня, всебічно підготовлених, з високорозвиненими навичками дослідження. Основа таких якостей закладається на перших етапах навчання. На сьогодні, коли наука швидко розвивається, знання, набуті традиційним способом, не мають великої цінності, оскільки вони стрімко втрачають актуальність. Головне – не стільки запам’ятати величезний масив інформації, скільки вміння працювати з цим масивом, вибрати необхідні знання, вміти групувати та узагальнювати, формувати на його основі щось нове. Саме тому розвиток та використання інтерактивних технологій відбувається дуже швидко, відповідно, разом з цим відбувається й поширення спеціальних програмних продуктів [1].

Звісно, не менш важливу роль відіграє і розвиток програмного забезпечення. Саме від якості програмного забезпечення залежить наскільки результативним буде використання інтерактивних технологій, а враховуючи тенденції розвитку ІКТ в освіті, багато програмних засобів замінили інтерактивні вебресурси, які мають схожий функціонал для отримання базових навичок з предмета, але більш зручні та доступні у використанні здобувачами.

Прикладом ефективного вебресурса, який допоможе навчитись програмувати є **programiz.com** (рис. 1). Programiz – це не тільки онлайн-компілятор, який виконує код програми онлайн, це готовий сервіс для тих, хто хоче почати програмувати на мовах C, C++, Swift, C#, Java, JavaScript та Python. На головній сторінці вебсервісу нам пропонують вибрати саме ту мову, яку ми хочемо вивчати.

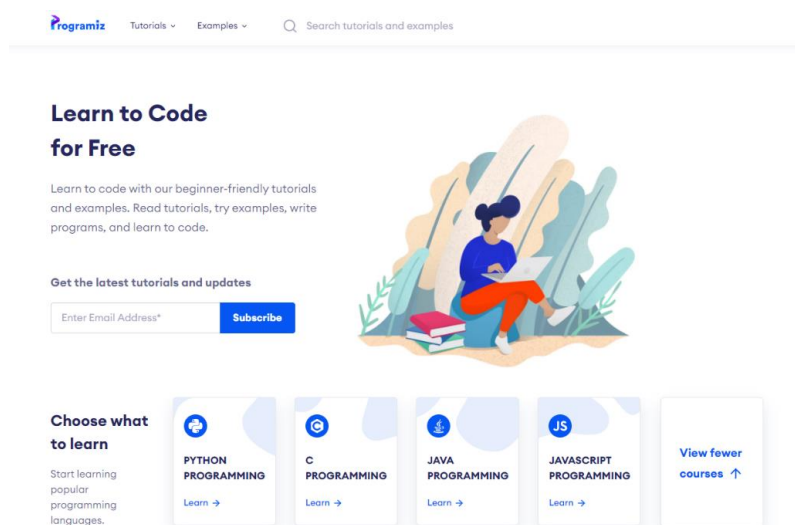

Рис. 1. Стартова сторінка вебресурсу programiz.com

Для кожної з мов програмування існує окремий курс теоретичного матеріалу зміст якого описаний на початку, таким чином користувач може як почати вивчення кодингу з нуля, так і вибрати окремі теми, які його цікавлять. Лекційний матеріал складається з теорії підкріпленою відео матеріалами, прикладами програм та широким спектром вдало підібраної літератури.

Як онлайн-IDE (інтегроване середовище розробки) вебресурс має досить широкі можливості серед яких підсвічування синтаксису, розміщення вікна програми та вікна консолі в одному робочому просторі, підтримка багатьох модулів та функцій. Аналогічним функціонал має й однойменний мобільний додаток, він дає змогу отримувати базові знання в будь-якому місці та в будь-який час, головне мати при собі смартфон чи планшет. Застосунок можна завантажити на свій мобільний пристрій з Google Play Маркет чи Apple Store.

Сервіс не потребує встановлення на персональний комп'ютер та працює в незалежності потужності апаратного забезпечення, щоб почати вивчати новий матеріал достатньо мати доступ до мережі Інтернет [2].

Вебресурс має також недоліки, а саме відсутність україномовної мови інтерфейсу, що компенсується використанням перекладача, який вдало виконує якісний переклад та відсутність змоги зберігати готові проєкти.

Programiz – це тільки один із прикладів інтерактивних вебсервісів для вивчення програмування, насправді, їх є досить значна кількість і кожен з них має як свої переваги так і недоліки, але однозначно підійде для покращення знань з програмування чи вивчення кодингу з нуля.

Взагалі, використання інтерактивних вебсервісів в освітньому процесі, сприяє не тільки модернізації процесу професійної освіти здобувачів, але й глибшому засвоєнню теоретичного матеріалу.

На сучасному етапі соціальної інформатизації, інформаційні послуги в режимі онлайн та офлайн стають все більш широкими у всіх сферах життя, стаючи одним із інструментів пізнання [3]. Тому одним із завдань сучасної освіти є підготовка фахівця, який знайомий з глобальним інформаційним простором та має знання і навички пошуку, обробки та зберігання інформації за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, серед яких є й корисні вебресурси, які можна використати майже під час вивчення будь-яких дисциплін.

Список використаних джерел

1. Васько О. О. Створення інтерактивних дидактичних ігор засобами Microsoft Office Power Point. *Фізико-математична освіта*. 2019. Випуск 3(21). С. 25–31.
2. Сабадош Ю. Г. Інтерактивні лекції розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей. *Фізико-математична освіта*. 2020. Вип. 1(23). Частина 2. С. 60–64.
3. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч-метод. посіб. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

Світлана Козловська

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На етапі реформування системи освіти України головним завданням є оптимізація навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти

Водночас гостро стоїть проблема формування здоров'я підростаючого покоління. У сучасних умовах життя зростає захворюваність школярів та студентів. Іншою причиною зміни реального стану фізичного виховання підростаючого покоління є низький рівень мотивації до ведення здорового способу життя, а також низький рівень фізичної підготовленості [1; 2].

Науковці наголошують на необхідності пошуку ефективних шляхів оновлення змісту, форм і методів навчального процесу відповідно до європейських стандартів вищої освіти.

Водночас вітчизняні та зарубіжні дослідження приділяють недостатньо уваги розробці та використанню інноваційних технологій навчання, які всебічно сприяють зміцненню здоров'я та формують стійку рухову мотивацію та систему знань у галузі фізичної культури та спорту.

Основним завданням сучасної системи фізичного виховання у закладах вищої освіти є: підвищення у студентів рівня фізичної підготовленості, створення оптимальних умов для їх фізичного розвитку та потреби у регулярних фізичних навантаженнях. Водночас результати численних досліджень проведених науковцями, показують, що сучасні підходи до організації навчального процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах не забезпечують ефективного вирішення цих проблем. Тому пошук нових ефективних форм організації навчального процесу з фізичного виховання у ЗВО є важливим завданням фахівців у галузі фізичного виховання [4].

Нині в українських освітніх стандартах немає чітких офіційних вимог до фізичної підготовки фахівців з вищою освітою, відсутні передумови та джерела, що відповідають культурним критеріям та сприяють формуванню та корекції рухової активності та потреб студентів. У зарубіжних закладах вищої освіти широко використовуються педагогічні технології різного рівня: технології реалізації освітнього середовища, ігрові технології, олімпійські освітні технології, особистісно-спортивно-орієнтовані технології, технології рухового навчання, технології навчання розвитку, об'єкт-суб'єктна взаємодія, технології індивідуального розвитку, індивідуалізація навчання, диференціація рівнів, проблемне навчання тощо [10].

На жаль, у вітчизняних ЗВО, існує традиційна система «підтримуючого» навчання, яка не враховує різноманітні аспекти діяльності студентів. Освітня підтримка гарантує спадок соціокультурного досвіду,

притаманна як шкільній, так і університетській освіті, є процесом і результатом такої діяльності, спрямованої на підтримку та відтворення існуючої культури, соціального досвіду та соціальної системи. Це навчання провокує домінуючий розвиток репродуктивно-пізнавальної діяльності учня, а творчий потенціал, продуктивні здібності та особистість розвиваються спонтанно [7].

Використання інноваційних технологій у фізичному вихованні студентів має базуватися на комплексному підході, що визначає реалізацію учня у навчальній, суспільній, професійній та громадській діяльності [6; 8].

Інноваційні технології мають на меті перевести інноваційні інновації в систему правил, рекомендацій, інструментів і прийомів, які гарантують їх ефективність і практичну реалізацію в конкретний історичний момент часу. Вони спрямовані на післяопераційне впровадження різних видів педагогічних інновацій, які вносять зміни в традиційний педагогічний процес [5].

Інноваційні педагогічні технології підпорядковані конкретній меті та призводять до позитивного результату у спільній роботі вчителів (викладачів) та учнів (студентів) щодо впровадження інновацій у зміст, методи, форми та засоби навчально-виховної роботи.

Інноваційні освітні технології мають деякі особливості, які відрізняють їх від традиційного навчання: ідейна новизна (впровадження інноваційних ідей та підходів до навчання в технології); наукова обґрунтованість; цілісність конструкції (наявність постійного набору елементів конструкції); творча відтворюваність (вміння вносити особистий досвід впровадження технологій у масову освітню практику); оптимальні витрати сил і часу (викладачі та учні).

Технологія максимально пов'язана з навчально-виховним процесом: діяльністю вчителя та учнів, їх структурою, засобами, методами та формами. Отже, структура інноваційної педагогічної технології включає:

- а) концептуальна основа;
- б) змістовна частина навчання:
 - цілі навчання – загальні й конкретні;
 - зміст навчального матеріалу;
- в) процесуальна частина – технологічний процес:
 - організація навчального процесу;
 - методи і форми навчальної діяльності тих, хто навчається;
 - методи й форми роботи вчителя;
 - діяльність учителя по керуванню процесом засвоєння матеріалу;
 - діагностика навчального процесу [3; 5].

Розробка та впровадження інноваційних педагогічних технологій активізують діяльність дослідників і практиків з метою вивчення найбільш ефективних форм, засобів і методів підвищення ефективності. Для уникнення непотрібної втрати часу та ресурсів використовуються новітні досягнення науки та практики; передбачати та планувати діяльність викладачів та учнів для запобігання їх виправленню під час наукової

діяльності; використання інформаційних технологій.

У практиці фізичної культури найбільшого поширення набули ігрові технології. Використання комплексних ігрових технологій з урахуванням специфіки навчально-виховного процесу з фізичної культури можливе у навчальній та позаурочній роботі. У першому випадку – включення ігрової технології в традиційну структуру класу та в логіку традиційних методів навчання, у другому – використання нетрадиційної ігрової технології [5; 9].

Серед найважливіших особливостей гри – те, що і діти, і дорослі поведуться так, як в найекстремальніших ситуаціях, на межі подолання труднощів. Причому такий високий рівень активності майже завжди досягається ними добровільно, мимоволі, значною мірою. Людина розкривається, відмовляється від психологічного захисту в грі, втрачає пильність, стає сама собою. Це може пояснюватися тим, що учасник гри вирішує ігрові завдання, захоплений ними і тому не готовий до протидії з іншого боку. Можливо цим, в якійсь мірі, визначається висока продуктивність навчального впливу ігрових ситуацій [4].

Останнім часом учні все частіше використовують комп'ютерні технології у фізичному вихованні, що дає змогу індивідуалізувати та інтенсифікувати фізкультурний процес, підвищує активність учнів, підвищує їх мотивацію до руху, створює умови для самостійної роботи, сприяє підвищенню самооцінки учнів, формує вміння. комфортні умови в процесі занять. Результатом є підвищення ефективності процесу фізичного виховання учнів. В останні роки широку популярність серед учнівської молоді отримали сучасні форми організації навчальної та розважальної діяльності (майстер-класи, квести, інтелектуальні клуби, тренінги, челленджи, PR-кампанії; акції, проектування, відеопрезентації; флешмоби, косплеї, творчі майстерні, марафони, батл-фести, анімаційні заходи) [9; 10].

Перспективним напрямком підвищення його ефективності є впровадження цих технологій для організації діяльності тих, хто залучений до процесу навчання студентської молоді.

Отже, аналіз змісту інноваційних педагогічних технологій дозволяє зробити висновок, що для вирішення проблеми підвищення ефективності фізичного виховання студентів можливе використання різних видів технологій з урахуванням цілей, завдань, фізичної підготовленості та мотиваційна готовність студентів.

Список використаних джерел

1. Березка С. М. Теоретичні та методичні знання студентів з навчальної дисципліни «фізичне виховання». *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 12–14.
2. Грибан Г. П. Аналіз рухової активності студентів спеціального навчального відділення. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. праць. Харків, 2012. № 2. С. 25–28.

3. Ильницкая А. С. Образовательный компонент интернет-технологий как стимулирующий фактор к занятиям физической культурой. *Вісник Чернігівського державног педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. Міжнародна наукова конференція, Чернігів, 2013. Т. 3. С. 33–38.
4. Круцевич Т., Пангелова Н. Сучасні тенденції щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 3. С. 109–114.
5. Мак Гонигал Д. Реальность под вопросом: Почему игры делают нас лучше и как они могут изменить мир. М.: Манн, Иванов и Фарбер, 2018. 384 с.
6. Москаленко Н. В. Кожедуб Т. Г. Інноваційні підходи до теоретичної підготовки у фізичному вихованні: навч. посіб. Дніпропетровськ: Інновація, 2015. 108 с.
7. Сидорчук Т. В. Використання інноваційних технологій зміцнення здоров'я студенток у навчальному процесі вищих навчальних закладів. *Спортивна медицина*. 2014. № 1. С. 75–79.
8. Сичова Т. В. Інноваційні технології зміцнення здоров'я студенток в процесі фізичного виховання: дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24. 00. 02; Дніпропетр. держ. ін.-т фіз. культури і спорту. Д., 2012. 290 с.
9. Скрипченко І. Т. Інновації в практичній складовій підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності у дитячо-юнацькому туризмі: практичний досвід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*: зб. наукових праць. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 3 К (123) 20. С. 399–405.
10. Скрипченко І. Т., Шуба Л. В. Інноваційний підхід в організації самостійної роботи майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту при опануванні навчальних дисциплін туристської спрямованості. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. Том 2. № 1 (42). С. 368–372.

Nika Kolomiets

BENEFITS OF A YOUNG AGE IN LANGUAGE LEARNING

In Linguistics, the effect of age on second language learning ability is still an unresolved subject. However, there is still a popular perception that young children are better at second language acquisition (SLA) than adults who are new to the language. Additionally, age has been identified as a key element in predicting language learners' success in learning a foreign language, which is in

line with the Critical Period Hypothesis and Neurological Hypothesis assumptions [3]. The purpose of this essay is to provide evidence for the view that language learning is more successful for younger learners.

Children have a significant advantage over adults or teenagers throughout the essential period for first and second language learning. The term “critical phase” refers to the general phenomena of decreased ability as exposure age increases. In a nutshell, the crucial period theory holds that language is best learnt during childhood, and that after the first twelve years of life, everyone faces certain limitations in their capacity to learn a new language.

Younger learners are better at structuring of language that is being learned. The survey of Keshavarz showed that 15 % of adults made errors in the use of possessive construction while the percentage of such mistakes made by young learner was 0 % [5]. The explanation for this is that younger learners’ background knowledge of their L1 was essentially non-existent, therefore they were subjected to less interference than adults. That is why teacher of adult learners are suggested to teach grammar deductively by comparing and contrasting the structures of both languages to demonstrate whether they are similar or dissimilar.

The word “lateralization” was coined by Lenneberg to describe a period of time when the localization of language-processing abilities in the human left hemisphere was linked to biological change/development [7, p. 176]. That is to say, children’s brains are more adaptable than adults’ when it comes to language learning. Krashen also claimed that the lateralization of the human brain can be completed by the age of five [6, p. 65].

According to this belief, childhood is the best time to learn a second language. Young learners will acquire language effortlessly and successfully at this time, but it appears that acquiring and yielding a second language after this time will be difficult. As a result, the CPH expects that children will be the better language learners.

According to Johnson and Newport, in their case study test of Chinese and Koreans who were first exposed to a second language before or after puberty, the age of arrival was a major predictor of success [4]. They discovered a robust link between an early start to language acquisition and second-language performance. They claim that before the age of ten, there are little disparities in their second language abilities, and that older learners will not have native-like language skills and will be more likely to differ considerably in final attainment. As a result, most experts would agree that there are disparities in the end outcome of second language acquisition between children and adults. Singleton and Ryan [9, p. 85] discussed the importance of phonetic/phonological performance for early learners. The critical time hypothesis for achieving full native-level command of a second language can be concluded. When children are exposed to a foreign or second language at a young age, they will develop a native accent.

Early and late L2 learners are represented differently in the brain. Younger learners have deficient phonology and grammar, and early and late L2 learners are represented differently in the brain, according to Herschensohn [2, p. 141]. Older learners will use their first language learning strategies to learn the grammar and achieve good performance than young learners, according to evidence from late L1A and L2A research. However, based on the Critical Period Hypothesis, it should be acknowledged that if young learners are exposed to second language learning earlier in their development, they will have a superior position in second language learning than adults and will achieve ultimate achievement in second language learning. Childhood is said to be the best time to learn a new language.

Human memory is vital in the acquisition of a second language, just as it is in other types of learning. “The ability to understand spoken and written language, and to produce it in speaking and writing depends on the ability to recognize and retrieve information stored in memory” [10]. With the passage of time, the flexibility of the adult learner’s brain has naturally decreased, according to neurology. As a result, younger learners have a biological advantage in learning a foreign language than adults.

Sadia Margoob displayed that, young students do not have anxiety about their language performance. In contrary, 15 % of adult learners possess such feeling while putting linguistic skills into practice. This anxiety – which arises from learners' perceptions that they are not progressing quickly enough, that they are hesitant to talk during English sessions, or that they are afraid of making mistakes – is directly linked to the risk of losing face, which increases with age [8].

Studying language at the young age does have its own benefits. Behavioral and cognitive characteristics described in the essay, presented that young learners have more chances of acquiring language successfully rather than mature students.

References

1. Cozma M. (2015). The challenge of teaching English to adult learners in Today’s World. *Procedia-social and behavioral sciences*, 197, 1209–1214.
2. Herschensohn J. (2007). *Language Development and Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Hu R. (2016). The age factor in second language learning. *Theory and practice in language studies*, 6(11), 2164–2168.
4. Johnson J. & E. Newport. (1989). Critical period effects in second language learning: the influence of maturational state on the acquisition of ESL. *Cognitive Psychology*, 21, 60–99.
5. Keshavarz, M. H. (2012). *Contrastive analysis & error analysis*. Tehran: *Rahnama Press*.
6. Krashen S. (1973). Lateralization, language learning and the critical period:

- Some new evidence. *Language Learning*, 23: 63–74.
7. Lenneberg, E. H. (1967). *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley.
 8. Margoob S. (2015). *Critical Period Hypothesis: A comparative study between young and adult learners*.
 9. Singleton D. and L. Ryan. (2004). *Language Acquisition: the age factor*. UK: Multilingual Matters.
 10. Wenden A. & Rubin J. (1987). *Learner Strategies in Language Learning*. New Jersey: Prentice Hall.

Любов Костюк

ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НУШ

Одне із ключових та вагомих питань сьогодення: «Навіщо використовувати технологію розвитку критичного мислення в навчальному процесі?». Проаналізувавши список актуальних навичок, які необхідні для успішної кар'єри (запропонований економічним форумом у Давосі), ми розуміємо, що критичне мислення піднялося у рейтингу з 4 до 2 місця. Навички критичного мислення стають на передові місця.

Мислення – базова категорія, що характеризує розумові здібності. Залежно від того, які цінності знаходяться в основі мислення виокремлюють догматичне та критичне мислення. Для порівняння, догматичне мислення – сліпа віра в слова, авторитет людини, відсутність сумнівів; тоді як критичне – гнучкість, наявність сумнівів, пошук доказів та їх обґрунтування.

Навички критичного мислення необхідні всім учням, а завдання вчителя – правильно, доцільно організувати освітній процес, створити та використати такі технології навчання, які сприятимуть розвитку цих навичок.

Досить часто ми чуємо про розвиток КМ на уроках читання, але не менш важливим є уроки української мови. Деякі вчителі недооцінюють його потенціал та можливості. Адже це не просто предмет для вивчення правил та відпрацювання навичок письма, адже також містить у собі можливості для розвитку комунікативних навичок, критичного, креативного мислення, навичок користування медіапростором та ін.

Ми пропонуємо добірку з 5 інтерактивних вправ та методів роботи, які сприятимуть розвитку критичного мислення та можуть бути використані на уроках української мови у НУШ.

1. *Світове кафе*

Мета: сприяти обміну знаннями, досвідом, думками; досліджувати

проблему та знаходити шляхи її розв'язання; створювати умови для нових оригінальних ідей.

Алгоритм застосування: об'єднати учнів в групи по 5–7 осіб за партою. За кожним столиком знаходиться фасилітатор, він пропонує кейс, запитання або проблему, пов'язану із загальною темою. За іншими столиками учні також вирішують це питання, або дотичне до нього. Приблизно 5–7 хвилин відбувається обговорення, при цьому, «господар» записує основні ідеї вирішення ситуації. Учитель подає сигнал – учні групами переходять до наступного столика, лише «господар» не змінює позицію, він коротко розповідає про вже записані ідеї, наштотує на нові. Учні, в свою чергу, пропонують ті, які ще не пролунали. Зміна столиків відбувається декілька разів – зазвичай три. Як висновок, кожен «господар» ділиться ідеями – відбувається обговорення, збагачення колективних знань.

2. Вправа «Лінія/Шкала оцінювання»

Мета: навчити докладно формулювати і висловлювати власні судження, дискутувати.

Алгоритм застосування: учитель оголошує проблему, називає протилежні погляди, які могли б вирішити цю ситуацію, та просить учнів визначити власну позицію. Учні визначають своє ставлення до проблеми, можливо, висловлюють письмово своє ставлення (приблизно 2 хв.). Учитель показує лінію з відмітками позицій, і кожен учень зазначає своє місце. Далі відбувається процес обговорення з сусідом за партою, для того щоб послухати аргументи іншого, і переконатись у своїх думках. Учні мають право змінити свою позицію після уточнення. Також, можна об'єднати в пари учнів, які мають кардинально різне ставлення до ситуації, і таким чином учні з протилежними поглядами стають обличчям одне до одного, налагоджуючи діалог на дискусійну тему зі своїм «візаві».

Приклад лінії з визначення місця власної позиції:

Абсолютно згодна / Здебільшого згодна / Здебільшого не згодна / Абсолютно не згодна.

3. Стратегія «Рухайтесь – Зупиніться – Обговоріть»

Мета: спонукати та залучити до розв'язання проблемних ситуацій всіх учнів, дати можливість поділитись знаннями, думками.

Алгоритм застосування: учитель оголошує завдання, ставить проблемне запитання і проголошує команду: «Рухайтесь». Відповідно до неї, діти розходяться по класу. Почувши команди: «Зупиніться» та «Обговоріть», учні визначають, хто з однолітків стоїть ближче і тиснуть йому руку, утворюючи пару для дискутування стосовно проголошеної теми. Приблизно через 30–40 секунд, учитель подає сигнал: «Рухайтесь». Таким чином, стратегія постійно повторюється і учні проводять обговорення в нових парах.

4. Вправа «Квітка лотоса»

Мета: навчити шукати рішення, аналізувати їх, виявляти причини і

взаємозв'язки між ними.

Алгоритм застосування: проблема або питання, над якими працюємо, записуємо всередині великого аркуша паперу, а навколо нього після обговорення та погодження з усіма учасниками, за аналогією до квітки лотоса, пишемо 8 ключових причин, що призводять до існування проблеми або заважають вирішенню питання. Далі кожна з ключових причин стає окремою центральною темою. Об'єднуємо учнів у 8 груп – кожна отримує листок і має віднайти вісім чинників, причин – стосовно цієї теми. Далі відбувається обговорення теми і її підсумок.

5. Техніка «Дзига / Спінер»

Мета: навчити аналізувати та аргументувати свою позицію.

Алгоритм застосування: учитель повідомляє проблемне питання, кейс або тему для обговорення. Два способи проведення техніки: об'єднати учнів у групи або пари, в залежності від наявної кількості спінерів (можна замінити кубиками). На кожній грані (їх 4) спінера є завдання: напис: «спрогнозуй» – «поясни» – «висновок» – «рефлексія»). Учні, один за одним, запускають спінер та виконують відповідне завдання.

Отже, можна зробити висновок, що освітні інструменти, які спрямовані на розвиток критичного мислення молодших школярів НУШ застосовуються у вигляді ігор та мають навчальний характер. Вони сприяють формуванню дітей нового покоління, які мають характерні ознаки: гнучке мислення, прагнення до новизни, вміння відшукувати та пояснювати зв'язки, залежності, вміння оцінити як свою роботу, такі однокласника. В учнів формується здатність до критичного слухання, оцінки інформації та відсутність страху до невдач, помилок. Така дитина – еталон випускника НУШ.

Список використаних джерел

1. Використання технології розвитку критичного мислення в освітньому процесі НУШ. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-tehnologii-rozvitku-kriticnogo-mislenna-v-osvitnomu-procesi-nus-4682.html> (дата звернення: 28.04.2022).
2. Критичне мислення для освітян. Prometheus – Найкращі онлайн-курси України та світу. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+CTFT101+2017_T3/about (дата звернення: 28.04.2022).
3. Критичне мислення на уроках української мови. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/kriticne-mislenna-na-urokah-ukrainskoi-movi-35243.html> (дата звернення: 28. 04. 2022).
4. Критичне мислення на уроках української мови та літератури. Освітній проект «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/kriticne-mislennya-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-50512.html> (дата звернення: 28.04.2022).
5. Освітні інструменти критичного мислення. Prometheus – Найкращі

- онлайн-курси України та світу. URL: [https://courses.prometheus.org.ua/courses/course v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about](https://courses.prometheus.org.ua/courses/course%20v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about) (дата звернення: 28.04.2022).
6. Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень. Prometheus – Найкращі онлайн-курси України та світу. URL: [https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:EWC+DS101+2021_T1_3/about](https://courses.prometheus.org.ua/courses/course%20v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about) (дата звернення: 28.04.2022).
 7. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). Нова українська школа: Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/> (дата звернення: 28.04.2022).

Ірина Кравець

ПОНЯТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО АСПЕКТУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Іноземна мова сьогодні є найважливішим засобом міжнародного спілкування. Зміни в суспільстві висувають нові вимоги щодо вдосконалення системи навчання іноземних мов у школі, зокрема в частині оновлення змісту навчально-методичної роботи, запровадження новітніх технологій викладання, нових навчальних курсів, коригування навчальних програм відповідно до рекомендації Ради Європи та Міністерства освіти і науки України.

Соціокультурне середовище – це поєднання культури і стану суспільства, у якому живе та розвивається людина; це складна структура суспільних, матеріальних і духовних умов, у яких реалізується особистість [4, с. 22].

Зрозуміло, що формування соціокультурної компетенції у разі відсутності мовного середовища є досить складним і надзвичайно важливим завданням. Розглянемо його детальніше. Для кожного педагога основою підходів до формування в учнів соціокультурної компетенції має бути навчання у вигляді чітко відтворених мовленнєвих ситуацій (чи максимально наближених до них), зазвичай характерних для тої країни, мова якої вивчається.

Психолінгвістика пояснює мовленнєву ситуацію як сукупність мовленнєвих і немовленнєвих умов, необхідних та достатніх для відтворення мовленнєвої дії [2, с. 54]. Важливо, щоб такі умови були створені саме вчителем. Неабияку роль відіграє і подібність навчальної мовленнєвої ситуації до власне завдання мовленнєвого спілкування, зокрема до реальної ситуації, у якій може опинитися учень під час закордонної подорожі.

Процес вивчення іноземної мови ставить перед учнями низку

завдань, серед яких формування вміння адекватного спілкування мовою, що вивчається, – головне. Учителю варто пам'ятати, що це можливо за умови ознайомлення учнів із правилами та нормами мовленнєвої поведінки носіїв мови, що вивчається.

Цей соціокультурний аспект є суттєвим у вивченні іноземної мови, саме тому ознайомлення з автентичною соціокультурною сферою має обов'язково розглядатися на заняттях. Створення вчителем умов навчання за моделями реальності, що мають слугувати механізмом соціальної взаємодії і вірно сприяти засвоєнню норм та правил мовленнєвого спілкування, притаманних соціуму країни, мова якої вивчається, однозначно виводить процес навчання на можливість формування соціокультурної компетенції учнів.

Виходячи із загальних положень системи освіти, навчальними програмами з іноземної мови передбачено відтворення елементів країнознавчого аспекту на основі реалізації внутрішньопредметних зв'язків і дидактичного принципу наступності [3, с. 209].

Це означає, що знання базового рівня із країнознавства учні здобувають декількома способами:

- 1) завдяки засобам рідної мови – за допомогою фактичних міжпредметних зв'язків з іншими навчальними предметами,
- 2) завдяки засобам іноземної мови на уроках, що базуються на засвоєнні текстів, тем для діалогічного чи монологічного мовлення – внутрішньопредметних зв'язків [1, с. 354].

Таким чином, різноманітні міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки поглиблюють зміст знань учнів про інші країни (США, Велика Британія, Німеччина) й, окрім цього, активізують розвиток мотиваційної сфери їхньої пізнавальної діяльності щодо іноземної мови.

Практика навчання в загальноосвітніх навчальних закладах показує, що сьогодні міжпредметні зв'язки ще недостатньо використовуються на етапах викладання іноземних мов. Деякі науковці зазначають, що це пов'язано, у першу чергу, з відсутністю координованості між навчальними програмами з іноземної мови та з інших шкільних предметів таких.

Отже, звернення до соціокультурного аспекту відіграє чималу роль у процесі викладання тієї чи іншої іноземної мови, надаючи змогу учням детально пізнати особливості різних країн, мови яких вивчаються.

Список використаних джерел

1. Гончаров С. М. Методи, форми та інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород : ЗакДУ, 2011. С. 353–362.
2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе.

Москва, 1991. 120 с.

3. Крючков Г. Болонський процес як гармонізація Європейської системи вищої освіти. Іноземні мови в навчальних закладах. Педагогічна преса, 2004.
4. Редько В. Комунікативно-діяльнісна, культурологічна і професійно орієнтована парадигма змісту іншомовної освіти старшокласників. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2011. № 4. С. 22–23.

Христина Краснова

РОЛЬ ЛОГІСТИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

На сучасному етапі розвитку ведення прибуткового бізнесу неможливе без правильно організованої логістики. Завдяки вірній організації логістичної системи постачання продукції відбувається швидко та з мінімальними витратами. На кожному етапі оптимізація транспортування сприяє зниженню підсумкової собівартості товару.

Для дослідження ролі логістичних процесів в системі управління підприємством необхідно чітко сформулювати поняття «логістика». У найширшому сенсі логістикою називають будь-які процеси пов'язані з транспортуванням, зберіганням та обробкою будь-яких предметів. Логістика може розглядатись як галузь або функція в корпорації, завданням якої є забезпечення переміщення та зберігання продукції та сировини для забезпечення виробництва та продажу [1]. Логістика як складна система передбачає засоби визначення внутрішніх компромісів, що розглядаються як метод балансування витрат, доходів і прибутків фірми. Виражаються компроміси в розрахунках, що відбивають інтереси різноманітних структурних підрозділів фірм і всіх учасників логістичного процесу. Ці інтереси, як правило, різні і нерідко навіть протилежні [2].

Логістична діяльність – це найважливіший компонент оптимізації всіх процесів, що тісно пов'язані з виробництвом матеріальних благ та наданням послуг споживачам. Безупинно зростаюча конкуренція на ринку сприяє пошуку варіантів підвищення ефективності управління логістичними процесами та покращення якості товарів та послуг, які б повністю задовольняли вимоги споживачів.

Для поліпшення ефективності логістики в системі управління підприємством необхідно зробити акцент на основних її показниках та підвищити їх, а саме спонукати впровадженню нових логістичних концепцій на підприємстві. Дані концепції необхідні для забезпечення якісно нового рівня управління підприємством.

Логістична концепція підприємства повинна будуватись на базі

гнучкої організаційної структури, що забезпечує ліквідацію штучних кордонів між відділами і короткі інформаційні зв'язки при прийнятті рішень. Вона повинна бути побудована відповідно до особливостей конкретної виробничих одиниці (підприємства, фірми, корпорації).

Логістична концепція розробляється на підставі стратегічних цілей підприємства, які можуть змінюватись під впливом ринкової кон'юнктури [3]. При формуванні стратегії підвищення ефективності управління інноваційним розвитком виникає потреба введення нових технологій, відмові від застарілого обладнання на підприємстві та підготовці висококваліфікованих кадрів [4]. Підготовка або перепідготовка персоналу має відбуватися на всіх рівнях підприємства, в усіх підрозділах, персонал має бути прогресивним та інноваційним.

Основне логістичне завдання полягає в організації своєчасного постачання матеріалів для безперебійної роботи виробництва. Врахувати всі функції логістики на підприємстві, правильно організувати доставку та відправлення буває складно. Уклавши контракт з надійною транспортно-експедиційною компанією, можна отримати впевненість у тому, що процес вантажоперевезень перебуває під повним контролем професіоналів. Продумана організація вантажоперевезень скорочує можливі ризики, зменшує терміни доставки, і, як наслідок, знижує витрати. Завдання логістики для підприємства полягають у розрахунку оптимального маршруту (найкоротшого), а й у виборі транспортного засобу. Воно має бути необхідного обсягу та вантажопідйомності, оптимально надійне та з високою швидкістю переміщення.

Не менш важливим є правильно підібрані спеціалісти, адже історія успіхів доводить, що саме вдало підібрана і злагоджена команда – це запорука успішності будь-якого бізнесу. Для більшості великих зарубіжних фірм логістика сама по собі являється стратегічною функцією, і на адміністраторів-логістів покладається відповідальність за розробку стратегічної політики. Прогрес у використанні програмування та моделювання процесів виробництва найчастіше потребує фахівців високого класу, професійні навички яких перевищують можливості та вміння власного персоналу фірми. Досить суттєво, щоб фахівці, які відповідають за організацію вантажоперевезень у компанії, могли раціонально визначити необхідний тип транспортування з урахуванням його ефективності з можливих. Варто пам'ятати, що рішення логістичної проблеми є комплексом заходів, що включають інноваційну реорганізацію логістики, введення системи управління складом, навчання (підвищення кваліфікації) персоналу та ін.

Отже, логістика займає значне місце в системі управління підприємством і суттєво впливає на кінцевий результат – прибуток. Підприємство, ефективне в галузі логістики, приділятиме увагу кожному етапу – постачанню, розподілу та транспортуванню, в результаті отримає

суттєву конкурентну перевагу. Правильна стратегія у сфері організації логістики впливає на підсумковий обсяг прибутку, одержуваного підприємством. Крім того, вона допомагає організувати безперебійну роботу всіх підрозділів, що залежать від сировини і займаються відвантаженням готової продукції.

Список використаних джерел

1. Пархомов С. Сегмент «Ікс», або що таке логістика 5PL. *Logist.FM* : веб-сайт. URL: <https://logist.fm/publications/segment-iks-abo-shcho-take-logistika-5pl>
2. Дороніна М. С., Шемаєва Л. Г. Проблемні питання створення і використання логістичної системи підприємства. *Вісник Державного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 390. С. 22-26. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/48038>
3. Димарчук С.М. Логістична система управління та її взаємозв'язок з стратегією підприємства. *Вісник Державного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 390. С. 20–22. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/48035>
4. Пачева Н. О. Стратегічне управління інноваційним розвитком національного господарства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Сер. Економічні науки*. 2018. № 11(19). С. 56–59. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15439243084832.pdf#page=57>

Інна Криворучко

КОРИСНІ ВЕБРЕСУРСИ ДЛЯ ОФОРМЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

У процесі створення якісного контенту ключову роль відіграє не тільки змістовне наповнення, а зокрема зовнішнє оформлення [8]. Очевидно, що при розробці матеріалів ми дотримуємось правил композиції, типографіки та колористики. Особливу увагу потрібно звертати на якість зображень, які будуть використані для створення навчального контенту. Далеко не всі картинки з Інтернету підходять, а якщо підходять, то не завжди з відмінною роздільною здатністю.

Розглянемо декілька платформ для пошуку зображень, ілюстрацій, фото, які допоможуть досить легко віднайти потрібне та з високою якістю.

Freepik (<https://www.freepik.com/>) – це бібліотека зображень, яка має власну продюсерську компанію та пропонує понад 10 мільйонів графічних ресурсів. Окрім візуального контенту, створеного та розповсюдженого онлайн-платформою, тут розміщені фотографії, PSD, ілюстрації та вектори. Платформа працює на основі моделі Freemium та означає, що користувачі отримують доступ до більшості вмісту безкоштовно, але по

бажанню можуть придбати підписку на додаткові ресурси [2].

Freerik заснували в 2010 році з метою надання безкоштовних графічних зображень дизайнерам всього світу. Іспанська платформа стокових зображень надзвичайно популярна, адже нею користується не лише мільйонна аудиторія користувачів, а й транснаціональні компанії, такі як Microsoft, FedEx, Amazon та Spotify. Також Freerik Company є материнським брендом 3 інших креативних платформ: Flaticon, Slidesgo та Storyset.

Flaticon (<https://www.flaticon.com/>) – це найбільша безкоштовна база даних векторних іконок для редагування із понад 2,5 мільйонами доступних ресурсів. Платформа надає можливість безкоштовно завантажувати потрібні матеріали, але користувачі повинні авторизуватись на сайті та має версію, де пропонується преміумконтент без обмеження завантаження [1].

Команда компанії Flaticon пропонує графічний контент, який можна без труднощів знайти через пошукову систему та застосувати потрібні фільтри. Іконки можна завантажувати в різних форматах – PNG, SVG і EPS.

Storyset (<https://storyset.com/>) – сервіс, на якому знаходяться безкоштовні ілюстрації, які можна налаштовувати вручну: вибирати стиль персонажів, змінювати їхній колір, редагувати фон; анімувати та безкоштовно завантажувати [7].

Unsplash (<https://unsplash.com/>) – це вебсайт, на якому розміщують фотографії з високою роздільною здатністю. На сайті нараховується понад 250 000 фотографій, які додають фото та мають понад 16 мільярдів переглядів на місяць, у бібліотеці знаходиться орієнтовно 3,48 мільйонів фотографій. Forbes, Entrepreneur Magazine, CNET, Medium і The Next Web назвали Unsplash одним із провідних у світі фотографічних вебсайтів [6].

Unsplash дозволяє фотографам завантажувати фотографії на свій вебсайт, які потім курує команда фоторедакторів. Дозволяючі умови авторського права на його фотографії привели до того, що Unsplash став одним із найбільших постачальників фотографій в Інтернеті, а фотографії його учасників часто з'являлися в статтях.

Pexels (<https://www.pexels.com/>) є постачальником стокових фотографій та відеоматеріалів. Pexels надає медіа для завантаження в Інтернеті, підтримуючи бібліотеку, яка містить понад 3,2 мільйона фотографій і відео, число яких щомісяця зростає близько на 200 000 файлів. Вміст перевіряється вручну користувачами та завантажується. Використання та завантаження медіа абсолютно безкоштовне, вебсайт приносить дохід за рахунок реклами баз даних платного контенту. Завдяки співпраці база даних Pexels стала доступною на онлайн-платформі графічного дизайну Canva [4].

Pixabay (<https://pixabay.com/>) – це міжнародний вебсайт, на якому

розміщені фотографії, векторна графіка та короткі відеоролики. До березня 2016 року на сайті налічувалося понад 570 000 безкоштовних зображень та векторів та орієнтовно 1 300 відеороликів [5].

На Pixabay користувачі можуть не лише завантажувати зображення та відео безкоштовно, але й оцінювати та контролювати їхню якість. Обов'язкова реєстрація потрібна для того, щоб завантажувати на сайт файли або зображення у повнорозмірній якості. Автори при завантаженні файлів відмовляються від авторського та суміжних прав на зображення згідно з ліцензією Creative Commons CC0. На основі цього документа будь-яка людина має право використовувати, змінювати та розповсюджувати всі зображення з сайту Pixabay як в особистих, так і в комерційних цілях.

Iconfinder (<https://www.iconfinder.com/>) – це вебкомпанія, основним продуктом якої є пошукова система для іконок. На сайті зібрано понад півмільйона іконок та піктограм різних стилів. Є як безкоштовні, так і платні. Компанія була заснована у 2007 році, але набула популярності після перезапуску в 2009 році та на сьогодні є найбільшою пошуковою системою іконок з понад двома мільйонами унікальних користувачів на місяць [3].

Описані сервіси допоможуть швидко та легко підібрати потрібні якісні картинки для створення навчального контенту.

Список використаних джерел

1. Colaboradores de los proyectos Wikimedia. Flaticon – Wikipedia, la enciclopedia libre. *Wikipedia, la enciclopedia libre*. URL: <https://es.wikipedia.org/wiki/Flaticon/>
2. Contributors to Wikimedia projects. Freepik – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Freepik>.
3. Contributors to Wikimedia projects. Iconfinder – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Iconfinder>.
4. Contributors to Wikimedia projects. Pexels – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Pexels>.
5. Contributors to Wikimedia projects. Pixabay – Вікіпедія. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Pixabay>.
6. Contributors to Wikimedia projects. Unsplash – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Unsplash>.
7. Storyset | Customize, animate and download illustration for free. *Storyset | Customize, animate and download illustration for free*. URL: <https://storyset.com/>
8. Криворучко І. І. Оформлення візуального навчального контенту: дизайн, композиція, типографіка. *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс-2021» Форум молодих дослідників»: матеріали II Всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 12 лист. 2021 р. Суми, 2021. С. 67–69.*

НАШІ АВТОРИ

Аманова Айнур, студентка IV курсу факультету фізики, математики та інформатики
Науковий керівник: Возносименко Д. А., доктор філософії
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Артимович Наталія, студентка I курсу факультету початкової освіти
Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Базима Василь, студент III курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Науковий керівник: Мельник О. С., кандидат технічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Байдюк Любов, викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Барвінок Наталія, викладач кафедри технологій та організації туризму і готельно-ресторанної справи
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Баришнікова Анастасія, магістрантка I курсу факультету української філології
Науковий керівник: Кучеренко І. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичного мовознавства
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бербец Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент
Телеуз Ярослав, студент III курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бербец Віталій, кандидат педагогічних наук, доцент
Чаплюцький Вадим, студент I курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Білан Дмитро, студент IV курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: Максимчук О. В., викладач кафедри соціальних і правових дисциплін
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Білик Каріна, студентка II курсу факультету фізики, математики та інформатики
Науковий керівник: Решітник Ю. В., кандидат фізико-математичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Більська Анастасія, магістрантка I курсу факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв
Науковий керівник: Смолянко Ю. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка

Благополучна Анастасія, викладач-стажист Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бовкун Ольга, кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Богачов Олег, магістрант Навчально-наукового інституту іноземних мов
Науковий керівник: П'єцух О. І., доктор філологічних наук, доцент
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Бойко Тетяна, студентка IV курсу історичного факультету
Науковий керівник: Тацієнко Н. Л., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бойчевська Ілона, кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бондар Вероніка, студентка II курсу історичного факультету
Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бондаренко Катерина, студентка IV курсу факультету дошкільної та спеціальної освіти
Науковий керівник: Слатвінська А. А., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бородань Микола, магістрант II курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: Лаухіна І. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бурковець Вікторія, магістрантка I курсу факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Науковий керівник: Лимар Ю. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Буряк Валентина, магістрантка факультету дошкільної та спеціальної освіти
Науковий керівник: Черніченко Л. А., доктор філософії, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вадюн Віталія, студентка III курсу факультету початкової освіти
Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Василяш Володимир, магістрант I курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: Тереховська О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Василинюк Вікторія, магістрантка I курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: Тереховська О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Васильєва Дарина, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу математичної та інформатичної освіти
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Веремієнко Вадим, викладач кафедри теорії початкового навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Возносименко Дарія, доктор філософії
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Воскресенська Ірина, магістрантка II курсу історичного факультету
Науковий керівник: Дудник О. В., кандидат історичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Галай Марія, студентка II курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: Галай О. В., старший викладач кафедри англійської мови та методики її навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Галіза Владислав, студент I курсу історичного факультету
Науковий керівник: Фицик Л. А., кандидат історичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гарбар Світлана, викладач Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Науковий керівник: Кушнір В. М., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гарник Анатолій, студент I курсу Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Науковий керівник: Гарник О. А., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Герасимчук Олексій, магістрант II курсу історичного факультету
Науковий керівник: Дудник О. В., кандидат історичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Глібчук Юлія, магістрантка I курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: Тереховська О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Гноєва Катерина, студентка II курсу історичного факультету
Науковий керівник: Фицик І. Д., кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гноєва Катерина, студентка II курсу історичного факультету
Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гога Анастасія, студентка III курсу факультету української філології
Науковий керівник: Січкач С. А., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гонтар Надія, студентка III курсу факультету початкової освіти
Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гончарова Ольга, аспірантка, викладач-стажист кафедри історії України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Горбаль Василь, магістрант II курсу факультету історії, політології та міжнародних відносин

Науковий керівник: Комар В. Л., доктор історичних наук, професор
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Гребеніченко Дарія, магістрантка I курсу факультету фізики, математики та інформатики

Науковий керівник: Підгорний О. В., викладач кафедри фізики та інтегративних технологій навчання природничих наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Грень Анна, студентка IV курсу історичного факультету

Науковий керівник: Шачковська Л. С., кандидат політичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Грень Анна, студентка IV курсу історичного факультету

Науковий керівник: Тацієнко Н. Л., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гром Іван, студент III курсу факультету фізики, математики та інформатики

Науковий керівник: Решітник Ю. В., кандидат фізико-математичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гулько Аліна, студентка III курсу факультету інженерно-педагогічної освіти

Науковий керівник: Кравченко Л. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Данилко Дар'я, студентка III курсу факультету української філології

Науковий керівник: Новаківська Л. В., доктор педагогічних наук, професор кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Данильченко Олена, учитель інформатики, спеціаліст II категорії

Устянський опорний заклад загальної середньої освіти Бершадської міської ради
Вінницької області

Дегтяренко Ольга, студентка II курсу історичного факультету

Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії та методик навчання

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дегтяренко Ольга, студентка II курсу історичного факультету

Науковий керівник: Гордієнко Г. М., кандидат історичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Демиденко Настасія, студентка IV курсу Навчально-наукового інституту іноземних мов

Науковий керівник: П'єцух О. І., доктор філологічних наук, доцент
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Дзекан Дарина, студентка I курсу факультету дошкільної та спеціальної освіти
Науковий керівник: Максимчук О. В., викладач кафедри соціальних і правових дисциплін

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Діденко Роман, студент IV курсу факультету фізики, математики та інформатики
Рожанський Андрій, студент IV курсу факультету фізики, математики та інформатики
Науковий керівник: Стеценко В. П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дідух Анастасія, студентка II курсу історичного факультету
Науковий керівник: Гордієнко Г. М., кандидат історичних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дячок Анастасія, студентка I курсу факультету української філології
Науковий керівник: Осіпчук Г. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Єдіна Людмила, студентка II курсу історичного факультету
Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Єфремова Поліна, студентка II курсу Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти

Науковий керівник: Стойка В. О., кандидат економічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Загребельна Діана, студентка II курсу природничо-географічного факультету
Науковий керівник: Шумаєва С. П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Захаренко Олена, студент I курсу факультет дошкільної та спеціальної освіти

Науковий керівник: Авраменко О. О., кандидат педагогічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Зінченко Юлія, студентка IV курсу факультету фізики, математики та інформатики
Науковий керівник: Криворучко І. І., викладач-стажист кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Іванченко Євгенія, студентка III курсу факультету фізики, математики та інформатики
Науковий керівник: Решітник Ю. В., кандидат фізико-математичних наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Іванченко Євгенія, студентка III курсу факультету фізики, математики та інформатики
Науковий керівник: Дудик М. В., кандидат фізико-математичних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гльницька Катерина, кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Йосипенко Аліна, студентка III курсу факультету початкової освіти
Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Калініна Анна, студентка II курсу факультету початкової освіти
Науковий керівник: Тютя М. М., викладач-стажист кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Караджієв Максим, студент IV курсу історичного факультету
Науковий керівник: Карасевич О. О., кандидат історичних наук, завідувач лабораторією «Відродження нації»
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Карпеченко Олена, магістрантка I курсу історичного факультету
Науковий керівник: Дудник О. В., кандидат історичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Карпінський Богдан, аспірант
Науковий керівник: Мандрик О. М., доктор технічних наук, професор
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Карпінський Богдан, аспірант
Науковий керівник: Мандрик О. М., доктор технічних наук, професор
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Килюшик Анна, магістрантка I курсу факультету соціальної та психологічної освіти
Науковий керівник: Прищеп С. М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Килюшик Анна, магістрантка I курсу факультету іноземних мов
Науковий керівник: Солодчук А. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Кириченко Костянтин, магістрант I курсу Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Подзігун С. М., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Кичак Ірина, магістрантка I курсу факультету фізики, математики та інформатики
Гльницька Катерина, кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ковальчук Оксана, студентка II курсу факультету початкової освіти та фізичної культури
Науковий керівник: Дишко О. Л., кандидат педагогічних наук, доцент
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Ковтанюк Максим, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Козловська Світлана, викладач факультету фізичного виховання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Коломієць Ніка, студентка III курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: Коломієць Н. А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Костюк Любов, магістрантка I курсу факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Науковий керівник: Барнич О. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Кравець Ірина, студентка III курсу факультету початкової освіти

Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Краснова Христина, студентка III курсу Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти

Науковий керівник: Пачева Н. О., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Криворучко Інна, викладач-стажист кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Наукове видання

НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ

**Матеріали
XV Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих науковців
(Умань, 25 травня 2022 р.)**

Частина 1

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 25.05.2022 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 14,53
Тираж 120 прим. Замовлення № 1103
Видавничо-поліграфічний центр «Візіві»
20300, м. Умань, вул. Тищика 18/19, вул. Садова 2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 3-51-33, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdofree.com
e-mail: vizavi008@gmail.com
vizavi003@gmail.com